

श्री जिनायनमः
श्री सोमप्रज्ञाचार्य विरचित
श्री सिंद्धूर प्रकर

आ ग्रंथ

मूल, टीका, ज्ञापा, बालावबोध अने
कथाउ सहित ठे.

तेने

यश्यामति संसोधन करावीने,
श्रावक, ज्रीमसिंह माणकें

श्री मोहमयी पत्तन मध्ये

निर्णयसागर छापखानामां छपावी प्रसिद्ध कर्यो ठे.

संवत् १९५८.

वैशाख शुद्ध त्रयोदशी

પ્રસ્તાવના.

“ સિંદૂર પ્રકર ” આ અપૂર્વ ગ્રંથમાં તેના કર્તા શ્રી શોમપ્રજાચાર્ય મહારાજે નીતિ આદિ વિષયોનું યથાતથ્ય એવું તો નિરૂપણ કરેલું છે કે, તે વાંચક વર્ગના હૃદયમાં વાંચવાની સાથેજ નિતિ વિગેરેની સ-જ્ઞાદ ઢાપ બેસાડી દે છે. આ અલૌકીક ગ્રંથ પ્રથમ શેઠ ત્રીમસી જાણે “જૈનકથા રત્નકોષ ના” પ્રથમ જાગમાં ઢપાવેલ હતો. તે ગ્રંથની તમામ પ્રતો અદ્વિતીય છે. તેજ આ ગ્રંથની મહત્વતા દર્શાવી આપે છે. તેમજ તેની માંગણી ઘણે સ્થલેથી થાય છે તેથી અમોએ આ “ સિંદૂર પ્રકર ” ગ્રંથ મૂલ, ટીકા, જાણા બાલાવબો-ધ અને તમામ કથાઉ સહિત જૂદો ઢપાવ્યો છે.

આ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી તે ફરી ફરી વાંચવા મન થાય છે. મતલબકે તેમાં સમાવેલ વિષય ધર્મોપયોગી હોવાની સાથે સંસાર વ્યવહારીપયોગી પણ હોવાથી એ ગ્રંથ કંઠાગ્રે થતાં અલગ્ય લાજ આપવા પરિપૂર્ણ સમર્થ છે. વાંચનાર સાહેબોને તેમાં નિરૂપણ કરેલી બાબત હાલેહલ તેવાજ સ્વરૂપે પરિણમ્યા રહે નહીં એવી એ ગ્રંથકારની ચમત્કૃતિ છે, અને તેથી તેમાંના વિષયો

હૃદયમાં પ્રવેશ થવાની સાથે તેવી રીતની પ્રવૃત્તિ અ-
વસ્ય નિઃસંદેહ થઈ શકે એમ કહી શકાય તેમ છે.
જેથી વીતરાગ પરમાત્માની ઞક્તિમાં લીન થઈ આ
અસાર સંસારસમુદ્ર તરી પાર પડવાને સમર્થ થવાય
છે અને તેથી આ ગ્રંથ એક નૌકા સમાન છે.

આ ગ્રંથનો જેમ જેમ વિશેષ જૈન જ્ઞાણ લાઝલે
તેવી મારી જીજ્ઞાસા હોવાથી ફક્ત આ એકલોજ ગ્રં-
થ જૂદો પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. આ ગ્રંથ ઠપાવવામાં દૃષ્ટી
દોષથી અગર મતિમંદતાને લીધે કાંઈપણ ન્યૂનાધિક
વચન સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ લખાયું હોય તે મીથ્યા ડુષ્કૃત
હો, અને તેવી કોઈ જૂલ હોય તો તે વાંચનાર શ્રીસં-
ઘે સુધારી વાંચવા કૃપા કરવી. ઠપાયા પઠી અમારા
જોવામાં જે કોઈ જૂલો આવી તે સંબંધી શુદ્ધિપત્ર આ
ગ્રંથને ઢેઢે દાખલ કર્યું છે તે મુજબ પ્રથમ સુધારી લઈ
વાંચવા પ્રયત્ન કરશો એવી આશા છે.

મુંબઈ. તા. ૧૦ મી મે.
શને ૧૯૦૨

લાં. શ્રાવક,
જીમસિંહ માણેકના
કાર્ય પ્રવર્તકો.

अस्य पुस्तकस्यानुक्रमणिका.

सिंदूरप्रकराख्यग्रंथनी अनुक्रमणिका.

क्रमांक.	विषय.	पृष्ठांक.
१	मंगलाचरण तथा सांजलनाराने आशीरवाद.	१
२	बीजा काव्यमां सज्जनपुरुषोप्रत्ये ग्रंथकर्त्तानी विज्ञप्ति.	५
३	त्रीजा काव्यमां आगमानुसारें जव्यजनने हितोपदेश.	८
४	धर्मने विषे प्रमाद न करवा आश्रयी ललिततांग कुमरनीकथा.	११
५	चोथा काव्यमां मनुष्यजवनुं दुर्लजपणुं वखाणुं ठे.	३३
६	मनुष्यजवना दुर्लजपणाविषे दश दृष्टांतनी दश कथा.	३६
७	पांचमा काव्यमां मनुष्यजवनो सर्वोत्कृष्ट जय कह्यो ठे.	६४
८	ठछा काव्यमां संसारना विषयमाटें धर्मनो त्याग करनार मू.	६८
९	मूढ अमूढ उपर शशी अने सूर बे जाडुनी कथा.	७०
१०	सातमा काव्यमां मनुष्यजन्मनुं तथा धर्मसामग्रीनुं दुर्ल.	७३
११	आठमा काव्यमां ए ग्रंथमां कहेला उपदेशनां घारो कहां ठे.	७५
१२	नवमाथी बारमा श्लोकमां श्रीतीर्थंकरनी जक्तिनुं वर्णन ठे.	७९
१३	तेरमाथी शोद्धमा श्लोकोमां गुरुनी जक्तिनुं वर्णन ठे.	८२
१४	कुबोधना विदलन करनार श्रीगुरु ठे ते उपर सूर्याजदेवनी.	८८
१५	गुरुसेवा करनार उपर श्रीगौतमस्वामीनी कथा.	१०९
१६	सत्तरमाथी बीशमा श्लोकोमां जिनमत तथा सिद्धांतमा.	१११
१७	सिद्धांतश्रवण उपर रोहिणीया चोरनी कथा.	 ११९
१८	एकवीशथी चोवीशमा काव्य पर्यंतसंघनो महिमा कह्यो.	१३२
१९	श्रीसंघमहिमा उपर जरतचक्रवर्त्तीनी कथा.	 १४०
२०	पच्चीशथी अछावीशमा श्लोकमां हिंसानो निषेध कह्यो.	१४७

- ૨૧ જીવદયાની ઉપર દામનકની કથા કહી છે. ૧૫૭
- ૨૨ ઊગણત્રીશથીબત્રીશમાશ્લોકોમાં સાચુંબોલવાનોપ્રજાવ. ૧૬૪
- ૨૩ સત્યવચન ઉપર વસુરાજાની કથા કહી છે. ૧૭૫
- ૨૪ તેત્રીશથી ઠત્રીશમા શ્લોકમાં અદત્તાદાનવ્રત સ્વરૂપ છે. ૧૮૦
- ૨૫ અદત્તવ્રત ઉપર નાગદત્તની કથા. ૧૮૭
- ૨૬ સાડત્રીશથી ચાલીશમા શ્લોકોમાં બ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ. ૧૯૧
- ૨૭ એકતાલીશથી ચુમ્માલીશમા શ્લોકપર્યંત પરિગ્રહના દોષ ૨૦ ૧
- ૨૮ પરિગ્રહ વિષે મમ્મણશેઠની કથા. ૨૧૨
- ૨૯ પીસ્તાલીશથી ઊગણપચ્ચાશમા કાવ્યમાં ક્રોધનો જય છે. ૨૧૫
- ૩૦ ક્રોધ ત્યાગની ઉપર ગજસુકુમારની કથા. ૨૨૪
- ૩૧ ઊગણપચ્ચાસથી ત્રેપનમા કાવ્યોમાં માનના દોષ કહ્યા. ૨૨૬
- ૩૨ માનના ત્યાગ ઉપર નંદીષેણની કથા. ૨૩૫
- ૩૩ ત્રેપનથી ઠપન્નમા કાવ્યોમાં માયાનો ત્યાગ કહ્યો છે. ૨૩૭
- ૩૪ સત્તાવન્નથી શાઠમા કાવ્યસુધી લોચનો ત્યાગ કહ્યો. ૨૪૩
- ૩૫ લોચની ઉપર સાગરશેઠની કથા કહી છે. ૨૫૩
- ૩૬ એકશઠથી ચોશઠમા કાવ્યોમાં સૌજન્યતા રાખવાનો ઉપ. ૨૫૮
- ૩૭ સૌજન્ય ઉપર વિક્રમરાજાની કથા કહી છે. ૨૬૬
- ૩૮ પાંસઠથી અડશઠમા કાવ્યોમાં ગુણીજનના સંગનું વર્ણન. ૨૭૫
- ૩૯ સારા નરસાની સંગત ઉપર બે પોપટની કથા. ૨૮૫
- ૪૦ ઊગણોતેરથી બહોંતેરમા કાવ્યસુધી ઇન્દ્રિયજયનો ઉપદેશ ૨૮૭
- ૪૧ ઇન્દ્રિયદમન ઉપર સાત્યકીની કથા. ૨૯૬
- ૪૨ ત્રહોંતેરથી ઠહોંતેરમા કાવ્યસુધી લક્ષ્મીનો સ્વજાવ ક. ૩૦૨
- ૪૩ લક્ષ્મીની ચંચલતા વિષે સુંદરરાજાની કથા. ૩૧૨

૪૪ સત્યોત્તેરથી એંશીમા કાવ્યોમાં દાનનો ઉપદેશ	હે. ૩૧૩
૪૫ દાન પૂજા વિષે અમરસેન વીરસેનની કથા.	 ૩૧૪
૪૬ એકાશીથી ચોરાશીમા કાવ્યોમાં તપનો ઉપદેશ	હે. ૩૩૨
૪૭ તપ ઉપર વસુદેવના જીવ નંદીષેણની કથા.	 ૩૪૧
૪૮ પચ્ચાશીમાથી અઠાશીમાં કાવ્યોમાં શુજાવનો ઉપદેશ.	૩૪૩
૪૯ નેવ્યાશીથી બાણુમા કાવ્યોમાં વૈરાગ્ય દર્શાવ્યો	હે. ૩૫૩
૫૦ વૈરાગ્યની ઉપર સનત્કુમારની કથા કહી	હે. ... ૩૬૧
૫૧ ત્રાણુથી અઠાણુમા કાવ્યસુધી સામાન્ય ઉપદેશ	હે. ૩૭૦
૫૨ નવાણુમા કાવ્યમાં ગ્રંથનું સમર્થન કહ્યું	હે. ૩૮૨
૫૩ સોમા કાવ્યમાં પ્રશસ્તિ કરીને ગ્રંથ સમાપ્ત કહ્યો	હે. ૩૮૩

शुद्धिपत्र.

पांनु. दीटी.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१२—१८—	व्रतरुचौ	व्रतरुचौ
१५— ९—	पीठो	दीठो
३७—१९—	प्रसन्नपणे	प्रठन्नपणे
५७— १—	आषो	आपो
७४— ५—	(उषलं के०)	(उपलं के०)
८२—१२—	जप्ता	पूजा
८३—१०—	ढता	ढतो
८३—१६—	(साम्रज्य के०)	(साम्राज्य के०)
८९—५-६—	पु-ष्योयें	पु-ष्योयें
९१— ६—	च्चैति	च्चैति
९३— ८—	अथात	अर्थात
९३—२०—	वध्यमुक्तेति	वधमुक्तेति
९७—१८—	यत्पुण्यमुत्पद्यते	यत्पुण्यमुत्पद्यते
९८— १—	जानण	जानए
१०४—१०—	धर्मधम्मौ	धर्माधर्माँ
११८— ८—	क्काथोऽप्रियोपि	क्काथोऽप्रियोऽपि
१२९— ५—	आपत	अपत
१३९— ४—	वल १	वली
१५०—१४—	सत्पार्चिर्यद	सत्पाच्चिर्यदि
१६०—११—	सागरपोताना	सागरपोतना
१६७—१४—	प्रज्ञातजवनं	प्रज्ञावजवनं

१७१— २—	(अपत्यय के०)	(अप्रत्यय के०)
१७१—१२—	आसत्य	असत्य
१७३— ९—	पुरषने	पुरुषने
१७५— ७—	शुक्तिमनी	शुक्तिमती
१७५—२०—	जूदा	जूदा
१९४— ३—	गुनवनकां	गुनवनकों
२०६— ६—	वनवा	वनना
२०८— ३—	विश्रामञ्चुः,	विश्रामञ्चुः,
२०९—१९—	क्रीडगृह मित्यर्थ	क्रीडागृहमित्यर्थ
२२१—१९—	(धर्म के०)	(धर्म के०)
२२९—१५—	तेना	तेनो
२२९—१८—	गणोतो	गण तो
२३३—१२—	करत्ति	करतूति
२३८— ४—	दूरतोमुंज	दूरतोमुंच
२६०—१४—	यशश्चयादि	यशश्चयादि
३०२—१६—	(वीम्लगाइव के०)	(नीम्लगाईव के०)
३०३— ८—	धूमस मूहनी	धूम समूह नी
३१२—११—	शुजाशुजकर्मज	शुजाशुजकर्मजे
३२०— १—	हेतकां	हेतकों
३६१—१५—	वैराग्य	वैराग्य

अथ

॥ श्रीसिंदूरप्रकरः प्रारम्भ्यते ॥

प्रथम ग्रंथना प्रारंभमां ग्रंथकर्त्ता पोताना जे इष्टदेव
तेना चरणस्मरणरूप मंगलाचरण पूर्वक आ
ग्रंथ सांजलनाराजने आशीर्वाद कहे ठे.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥

॥ सिंदूरप्रकरस्तपःकरिशिरःक्रोडे कषायाट-
वी, दावाच्चिर्निचयः प्रबोधदिवसप्रारंभसूर्यो-
दयः ॥ मुक्तिस्त्री कुचकुंज (वदनैक) कुंकु-
मरसः श्रेयस्तरोः पद्मव, प्रोद्धासः क्रमयोर्न-
खद्युतिजरः पार्श्वप्रज्ञोः पातु वः ॥ १ ॥

अर्थः—(पार्श्वप्रज्ञोः के०) श्रीपार्श्वनाथ प्रभुना
(क्रमयोः के०) चरण जे तेमना (नख के०) नख,
तेनी (द्युती के०) कांति, तेनो (जरः के०) समूह
ते (वः के०) तमोने (पातु के०) रक्षण करो. हवे
ते नखकांतिसमूह केहवो ठे ? तो के (तपः के०)
तपरूप (करी के०) हस्ती, तेना (शिरः के०)
मस्तक, तेनो (क्रोडे के०) मध्यजाग जे कुंजस्थल

(૨)

તેને વિષે (સિંદૂરપ્રકરઃ કે૦) સિંદૂરના પુંજ સમાન છે, વલી (કષાય કે૦) ક્રોધ, માન, માયા, લોજ, તે રૂપ (અટવી કે૦) વન, તેને બાલવા માટે (દાર્દિર્ઘિર્નિચયઃ કે૦) વનના અગ્નિની જ્વાલાના સમૂહની તુલ્ય છે. વલી (પ્રબોધ કે૦) જ્ઞાન તે રૂપ જે (દિવસ કે૦) દિવસ તેનો (પ્રારંભ કે૦) ઉદય, તેને વિષે (સૂર્યોદયઃ કે૦) સૂર્યોદય સદૃશ છે, વલી (મુક્તિસ્ત્રી કે૦) મુક્તિરૂપ જે સ્ત્રી, તેના (કુચકુંજ કે૦)) સ્તનકુંજ, તેને વિષે (કુંકુમરસઃ કે૦) કુંકુમરસના લેપન સમાન છે, તથા (શ્રેયસ્તરોઃ કે૦) કલ્યાણરૂપ જે વૃદ્ધ તેના (પલ્લવ કે૦) નવાંકુર તેનો છે (પ્રોલ્લાસઃ કે૦) ઉત્પત્તિ જે થકી, એવો છે. આ શ્લોકમાં નલકાંતિસમૂહની રક્તતા છે, માટે સિંદૂરપ્રકરની ઉપમા આપી છે. તથા વલી આ શ્લોકમાં કોઈ ઠેકાણે (મુક્તિસ્ત્રીવદનૈકકુંકુમરસઃ) એવો પણ પાઠ છે. તેનો અર્થ એવી રીતે છે કે મુક્તિરૂપ સ્ત્રીનું શોભાયમાન જે મુલ તે મુલકમલ રંગવાને વિષે કુંકુમરસ લેપન સરલો નલકાંતિસમૂહ છે, તેવો અર્થ જાણવો, માટે છે જવ્યજનો ! એ પ્રકારે જાણી મનમાં વિવેક લાવીને શ્રીપાર્શ્વનાથનાં ચરણકમલજ

सेवन करवां, ते सेवनार सुजनने जे पुण्य उत्पन्न थाय
हे, ते पुण्यना प्रसादें करीने उत्तरोत्तर मांगलिक्य-
माला विस्तार पामो ॥ १ ॥

॥ टीका ॥ श्रीमत्पार्श्वजिनं नत्वा, स्तोतृणां सुखका-
रकम् ॥ सद्यः संस्मृतिमात्रेण, प्रत्यूहव्यूहवारकम्
॥ १ ॥ श्रीचंद्रकीर्तिसूरीणां, सद्गुरूणां प्रसादतः ॥
सिंदूरप्रकरव्याख्या, क्रियते हर्षकीर्तिना ॥ २ ॥ युग्मं ॥
ग्रंथकर्ता आदौ दृष्टदेवताचरणस्मरणरूपं मंगलाचरण
पूर्वकं श्रोतृन् प्रति आशीर्वादवृत्तमाह ॥ व्याख्या ॥
पार्श्वप्रज्ञोः श्रीपार्श्वनाथस्य क्रमयोश्चरणयोर्नखद्युति-
ज्जरः नखकांतिसमूहोवो युष्मान् पातु अवतु रक्षतु ॥
कथंचूतो नखद्युतिज्जरः तपःकरीशिरःक्रोडे सिंदूर-
प्रकरः तपएव करी हस्ती तस्य शिरःक्रोमे मस्तकम-
ध्यज्ञागः कुंजस्थलं तत्र सिंदूरप्रकर सिंदूरपुंजसदृशः
नखद्युतिज्जरस्य रक्तत्वात् सिंदूरप्रकरोपमा, पुनः कथं-
चूतः नखद्युतिज्जरः कषायाटवीदावार्चिर्निचयः कषा-
याः क्रोध, मान, मायालोभास्तएव अटवी अरण्यं वनं
तस्याः दावार्चिर्निचयः दावाग्निज्वालासमूहतुल्यः ।
पुनः कथंचूतो नखद्युतिज्जरः प्रबोधदिवसप्रारंभसू-
र्योदयः प्रबोधज्ञानं सएव दिवसो दिनं तस्य प्रारं-

जे उदये सूर्योदयसमानः । पुनः कथञ्चूतो नखद्यु-
 तिजरः मुक्तिस्त्रीकुचकुञ्जकुङ्कुमरसः मुक्तिरेव स्त्रीत-
 स्याः कुचावेव कुञ्जौ तत्र कुङ्कुमरसः काश्मीररजोद्र-
 वक्षेपतुङ्गयः मुक्तिस्त्रीवदनैककुङ्कुमरसश्चि वा पाठः ।
 पुनः कथञ्चूतः नखद्युतिजरः श्रेयस्तरोः पल्लवप्रोद्धा-
 सः श्रेयः कल्याणमेव तरुर्वृक्षस्तस्य पल्लवानां नूतन-
 पत्राणां प्रोद्धासः उद्गमः । ईदृशः पार्श्वप्रज्ञोः क्रमयो-
 श्ररणयोर्नखद्युतिजरोवो युष्मान् पातु रक्षतु नखद्यु-
 तिजरस्य रक्तवर्णत्वात् रक्ता एवोपमा । ज्ञो ज्ञव्य
 प्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय श्रीपा-
 र्श्वनाथस्य चरणकमलौ एव सेव्यौ सेव्यमानानां
 यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरं माङ्गलि
 क्यमाला विस्तरंतु ॥ १ ॥

जाषाकाव्यः—शोजित तप गजराज, सीस सिं-
 दूरपूर ठवि ॥ बोधदिवस आरंज, करन कारन उ-
 द्योत रवि ॥ मंगल तरु पल्लव, कषाय कंतार हुता-
 शन ॥ बहु गुनरतन निधान, मुक्ति कमला कमला
 सन ॥ इहविध अनेक उपमा सहित, अरुन वरन
 संताप हर ॥ जिनराय पाय नख ज्योति वर, नमत
 बनारसि जोरि कर ॥ १ ॥

(૫)

હવે કવિ સજ્ઞાન પુરુષ પ્રત્યે પોતાની
વિજ્ઞાપિતિ કરે છે.

સંતઃ સંતુ મમ પ્રસન્નમનસો વાચાં વિચારો
દ્યતાઃ, સૂતેઽમ્નઃ કમલ્લાનિ તત્પરિમલ્લં વાતા
વિતન્વંતિ યત્ ॥ કિંવાન્યર્થનયાનયા યદિ
ગુણો સ્ત્યાસાં તતસ્તે સ્વયં, કર્તારઃ પ્રથ-
નં નચેદથ યશઃ પ્રત્યર્થિના તેન કિમ્ ॥૧॥

અર્થઃ— (સંતઃ કે०) સજ્ઞાનો, (મમ કે०) મને,
(પ્રસન્નમનસો કે०) પ્રસન્ન છે મન જેનું એવા (સંતુ
કે०) હો. અર્થાત્ મારી ઉપર પ્રસન્ન ચિત્તવાલા
થાઉં. એ સજ્ઞાનો કેહવા છે ? તોકે (વાચાં કે०)
વાણીઝના (વિચારોદ્યતાઃ કે०) સદસદ્વિચારને
વિષે સાવધાન એવા અર્થાત્ આ વાણી સારી, આ
વાણી નહિં સારી એ પ્રકારના વિચારને જાણનારા
છે. કવિ કહે છે. તે ઘટે છે (યત્ કે०) જે કાર-
ણમાટે (અમ્નઃ કે०) જલ જે છે, તે (કમલ્લાનિ
કે०) કમલોને (સૂતે કે०) ઉત્પન્ન કરે છે, પરંતુ
(તત્પરિમલ્લં કે०) તે કમલોનો આમોદ જે છે
તેને તો (વાતાઃ કે०) વાયુઝ (વિતન્વંતિ કે०) વિ-

(६)

स्तारे ठे, तेम हुं पण आ ग्रंथने रचीश, परंतु ग्रंथनो विस्तार तो सज्जन पुरुषोज करशे. कोइ ठें-काणे कहेबुं ठे के ॥ श्लोक ॥ पद्मानि बोधयत्यर्कः, काव्यानि कुरुते कविः ॥ तत्सौरजं नञस्वंतः, संतस्तन्वंति तद्गुणान् ॥ अर्थः—कमलने सूर्य विकसित करे ठे, तेम काव्योने कवि करे ठे, अने ते कमलो-ना सुगंधने वायु प्रसार करे ठे, तेम ए कविना गुणोने संत पुरुषो विस्तारे ठे, माटे सज्जननुं एबुं लक्षणज होय ठे. (वा के०) अथवा जो ते सज्जनोनी अन्यर्थना हुं करुं तो पण ते (अनया के०) आ मारी कवितानी प्रशंसा करो एवी (अन्यर्थनया के०) याश्चायें करीने (किं के०) शुं कांहीज नहिं. शा कारण माटे के (यदि के०) जो (आसां के०) आ मारी वाणीज मध्यें (गुणोस्ति के०) गुण ठे. (ततः के०) तो (ते के०) ते सज्जनो, (स्वयं के०) पोतानी मेलेंज (प्रथनं के०) विस्तारनें (कर्तारः के०) करनारा थाशे. अर्थात् आ ग्रंथमां कांहिं गुण हशे तो सज्जनो ठे, ते मारी प्रार्थना कस्या विनाज विस्तार करशे, (अथन चेत् के०) वली जो आ मारी वाणीजमां

गुण नहिं होय तो (यशःप्रत्यर्थिना के०) यशना शत्रुभूत अर्थात् अपयशने करनारा एवा (तेन के०) ते विस्तारें करिने (किं के०) शुं ? कांही-ज नहि. षट्त्वे निर्गुणनो विस्तार करवाथी अपय-शज थाय ठे ॥ २ ॥

॥ टीका ॥ अथ कविः सज्जनपुरुषान्प्रति स्ववि-
ज्ञप्तिमाह ॥ संतश्चि ॥ सज्जना मम प्रसन्नमनसः
संतु ममोपरि प्रसन्नचित्ताः ज्ञवंतु । किंविशिष्टाः
संतः । वाचां कविवाणीनां विचारे सदसद्विचारे उ-
द्यताः सावधानाः समीचीनासमीचीनविचारज्ञाः
यत् यस्मात् कारणात् अञ्जः पानीयं कमलानि सूते
तेषां कमलानां परिमलमामोदं वायवो वितन्वंति
विस्तारयन्ति तद्वदेनं ग्रंथमहं रचयिष्यामि परं वि-
स्तारं सज्जनाः करिष्यन्ति ॥ यतः ॥ पद्मानि बोध-
यत्यर्कः काव्यानि कुरुते कविः ॥ तत्सौरभं नञ-
स्वंत, संत स्तन्वंतु तद्गुणान् ॥ अथवा अनया म-
माज्यर्थनया सतामये प्रार्थनया किं अपितु न कि-
मपि । कुतः । यद्यासां ममवाणीनां मध्ये गुणोऽस्ति
तदा ते संतः स्वयमेव प्रथनं विस्तारं कर्तारः ज-
विष्यन्ति ॥ यद्यस्मिन् शास्त्रे कश्चिद्गुणो जविष्यति

तदा संतः स्वयमेव अज्यर्थानां विनैव विस्तारं करि-
ष्यन्ति ॥ अथचेद्यदि आसां ममवाणीनां मध्ये गुणो
नास्ति तदा तेन प्रथनेन विस्तरेण किं न किमपि ॥
कथञ्चूतेन तेन प्रथनेन यशः प्रत्यर्थिना यशःप्रत्य-
र्थिशत्रुचूतं यत्तत् यशःप्रत्यर्थि तेन यशःप्रत्यर्थिना
यशसोविनाशकेन निर्गुणस्य विस्तारणेन अयशो
जवतीत्यर्थः ॥ २ ॥

जाषाकाव्यः—जैसें कमल सरोवर वासैं, परिमल
तासु पौन परगासैं ॥ त्यों कवि जाषहि अक्षर जोर,
संत सुजस प्रगटहिं चिहू उर ॥ जो गुणवंत रसा-
लकवि, तौ जगमहिमा होइ ॥ जो कवि अक्षरगुन
रहित, तौ आदरे न कोइ ॥ २ ॥

हवे करी ठे सकल सुरासुरे सेवा जेमनी एवा जे
श्रीवीतराग तेमना आगमना अनुसारें जव्य
जनना हितने माटे धर्मोपदेश कहे ठे.

॥ उपजातिवृत्तम् ॥ त्रिवर्गसंसाधनमंतरेण,
पशोरिवायुर्विफलं नरस्य ॥ तत्रापि धर्मं प्रव-
रं वदन्ति, न तं विना यद्भवतोर्थकामौ ॥ ३ ॥

अर्थः— हे जव्यजनो ! (त्रिवर्गसंसाधनं के०)

(९)

धर्म, अर्थ अने काम, तेना साधननी (अंतरेण के०) विना (नरस्य के०) मनुष्यनुं (आयुः के०) आयुष्य (पशोरिव के०) ठागादिकनी पठें (विफलं के०) निःफल जाणवुं. अर्थात् धर्म, अर्थ, काम अने मोक्ष ए चार जे पुरुषार्थ ठे तेमां हाल ज़रतखंरुमां मोक्ष तो साधवाने शक्य नथी, ए कारण माटे शेष धर्म, अर्थ अने काम, ए त्रणना उपार्जन विना नर जे मनुष्य तेनुं जीवितव्य पशुनी पठें विफल जाणवुं. हवे त्यां आशंका करे ठे के ते धर्म अर्थ अने काम, ए त्रणे समान ठे के कांइ ते-उमां अंतर ठे ? तो त्यां कहे ठे, के (तत्रापि के०) ते त्रण वर्गमां पण (धर्म के०) धर्मने (प्रवरं के०) श्रेष्ठ, (वदंति के०) कहे ठे. (यत् के०) जे कारण माटे (तं के०) ते धर्म (विना के०) विना (अर्थकामौ के०) अर्थ अने काम (न के०) नहिं (जवतः के०) होय ठे. कारण के जेणे पूर्वजन्में धर्म कस्यो ठे तेनेज अर्थ, काम, आ जन्ममां प्राप्त थाय ठे. तेमाटें त्रणवर्गमां जे धर्म ठे, तेज श्रेष्ठ ठे. तेथी हे जव्यप्राणीयो ! मनने विषे विवेक लावीने श्रीसर्वज्ञप्राणीत धर्मज आचरण करवो. धर्माचरण

કરનારા સજ્જનોને જે પુણ્ય ઉત્પન્ન થાય છે, તે પુણ્યના પ્રસાદે કરીને ઉત્તરોત્તર માંગલિક્ય માલા વિસ્તાર પામે છે ॥ ૩ ॥

ટીકા:—અથ વિહિતસકલસુરાસુરસેવ્યસ્ય દેવા ધિદેવસ્ય શ્રીવીતરાગસ્યાગમાનુસારેણ જ્ઞવ્યાનાં હિ-તહેતવે ધર્મોપદેશમાહ ॥ ત્રિવર્ગર્હિતિ ॥ જો જ્ઞવ્યા: ત્રિવર્ગસંસાધનં અંતરેણ નરસ્ય આયુ: પશોરિવ વિ-ફલં જ્ઞેયં । ધર્માર્થકામમોક્ષાશ્ચત્વાર: પુરુષાર્થાશ્ચતુ-ર્વર્ગસ્તેષાં મધ્યે સાંપ્રતં અસ્મિન્ જરતક્ષેત્રે મોક્ષ: સાધયિતું ન શક્ય: ॥ અતઃ કારણાત્ શેષસ્ત્રિવર્ગ: ધર્મોર્થકામરૂપ: । તસ્ય ત્રિવર્ગસ્ય સંસાધનં ઉપાર્જનં અંતરેણ વિના નરસ્ય મનુષ્યસ્ય આયુર્જીવિતં પશોરિવ વિફલં નિઃફલં વૃથેત્યર્થ: ॥ યેન નરેણ ॥ ધર્માર્થકામાનાં સંસાધનં ઉપાર્જનં ન ક્રિયતે તસ્ય જીવિતં પશોરિવ ઠાગાદેરિવ વૃથા નિઃફલં ॥ યતઃ ॥ ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં, યસ્યૈકોપિ ન વિ-ચ્યતે ॥ અજાગલ સ્તનસ્યૈવ નિઃફલં તસ્ય જીવિ-તમ્ ॥ ૧ ॥ ઇતિ ॥ તે ત્રયોપિ કિં સદૃશાઃ વા કિં-ચિદંતરં ઇત્યાહ ॥ તત્રાપિ ત્રિવર્ગે ધર્મ પ્રવરં વદંતિ શ્રેષ્ઠં કથયંતિ કુતઃ યત્ યસ્માત્ કારણાત્ ધર્મં વિના

अर्थकामौ न जवतः । येन पूर्वजन्मनि धर्मः कृतो जवति तस्यैवात्रार्थकामौ जवतः नान्यस्य ॥ यदुक्तं किं जंपिण्ण बहुणा, जं जं दीसई समञ्जियलोए ॥ इंदीयमणाजिरामं, तं तं धम्मं फलं सवं ॥ २ ॥ अतः कारणात् त्रिवर्गे धर्मैव श्रेष्ठः ॥ जो जव्यप्राणिन्नेवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय श्रीसर्वज्ञप्रणीतो धर्म एवाचरणीयः धर्माचरतां सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥ ३ ॥

जाषाकाव्यः— पुरुष तीन पदारथ साधहिं, धरम विशेष जानि आराधहिं ॥ धरम प्रधान कहैं सब कोइ, अरथ काम धरमहीतैं होइ ॥ धरम करत संसार सुख, धरम करत निरवान ॥ धरमपंथ साधन विना, नर तिरियंच समान ॥ ३ ॥

माटे धर्मने विषे प्रमाद न करवो, धर्मोद्यम करवाने प्रसादें ललितांग कुमर सुख पाम्यो, अने धर्म नही करवाथी सज्जननामा सेवक दुःख पाम्यो ते बेहुनी कथा कहे ठे.

कथाः—एहज जरतदेवने विषे श्रीवाल नामें नगर ठे. तिहां नरवाहन नामें राजा राज्य करे ठे,

तेने रूप यौवननिधान सर्वगुणें करी प्रधान, अमृतसमान जेनी वाणी ठे एवी कमलानामें स्त्री ठे. तेनी कूखें जेम ठीपने विषे मुक्ताफल उपजे, तेवा रूपें करी अमर समान ललितांगनामा कुंश्चर जन्म्यो, ते अनुक्रमें सर्व कलामां प्रवीण थयो. साक्षात् कंदर्पावतार जेवो अने विनय विवेक विचार चातुर्यादि गुणें संपन्न थयो, तेने द्वावतां पावतां ते यौवनावस्थाने पाम्यो, तेवारें अनेक प्रकारनां सांसारिक सुख जोगवतो दिवस व्यतिक्रमवा लाग्यो. कोइक अवसरें ते कुमरने कोइ सज्जन एवे नामें मित्र आवी मळ्यो, यद्यपि तेनुं नाम तो सज्जन ठे परंतु परिणामें करी ते अतिदुर्जन ठे. हवे तेनी उपर कुमर-अत्यंत प्रीती राखे ठे, पण ते पोतानुं दुर्जनपणुं वधारतो जाय ठे ॥ यतः ॥ शशीनि खलु कलंकं, कंटकं पद्म नास्ते, जलधिजलमपेयं, पंक्तिर्निर्धनत्वं ॥ दयितजनवियोगं, दुर्जगत्वं स्वरूपे, धनपतिकृपणत्वं, रत्नदोषी कृतांतः ॥ १ ॥ जाड्यंधीमति गण्यते व्रतरुचौ दंजः शुचौ कैतवं ॥ इति काव्यं ॥ शशी दिवसधूसरो गलितयौ वना का मिनि, सरोविगतवारिजं मुखमनहरं स्वाकृतेः ॥

प्रभुर्धनपरायणः सतत दुर्गतिः सज्जनो, नृपांगणगतः खलोन्नवंति सप्त शब्दानि मे ॥ १ ॥ इति ॥ जेम नागरवेलिमां निःफलतानुं कलंक, चंदनमां कटुतानुं कलंक, लक्ष्मीमां चपलतानुं कलंक, सुवर्णने वीषे निर्गंधतानुं कलंक ठे. तेम ललितांग कुमरने विषे वार्ताविशेष जे कांइ कार्य प्रमुख करवां तथा गुणज्ञाता, पटुता प्रमुख जे करवां, ते सर्वमां सज्जननो मेलाप राखवो, ते कलंकरूप ठे.

अन्यदा ललितांग कुमर राजाने नमस्कार करवा माटे गयो, विनयवंत गुणवंत कुमरने देखी राजा संतुष्ट थइने एक बहुमूल्यनो अपूर्व हार राजायें कुमरने दीधो. कुमर राजाने नमस्कार करी पाछो वलतां ते कुमरनी मार्गमां याचकजनोयें जयजयारव करी प्रार्थना कीधी तैथी कुमरें तरत ते हार याचकोने आपी दीधो. ते सर्व वात सज्जनें जाणी, अने तेणे आवी राजानी आगल चाडी खाधी ॥ कह्युं ठे के ॥ परविघ्नेन संतोषं, नजते दुर्जनोजनः ॥ लज्जेदग्निः परां दीप्तिं, परमंदिरदाहतः ॥ १ ॥ राजायें ते वात सांजली क्रोधवंत थइ कुमरने तेडावी एकांतें बेसाडी शीखामण आपीने कह्युं, के

हे पुत्र ! तुं अत्यंत दान देवाना व्यसननो त्याग कर ॥ यतः ॥ अतिदानाद्धत्नी बद्धो, नष्टो मानात् सुयोधनः ॥ विनष्टो रावणो लौढ्या, दतिसर्वत्र वर्जयेत् ॥ १ ॥ महादुःखाय संपद्ये, दतिमेघस्य वर्षणम् ॥ प्राणघाताय जायेत, प्राणिनामतिभोजनम् ॥ २ ॥ हे पुत्र ! आयपदथी अधिको व्यय करे तो समुद्र पण खात्नी थड जाय. माटे पढी निर्द्धन पुरुष क्यां-य आदर न पामे ॥ यतः ॥ आदरं लज्जते लोको, न क्वापि धनवर्जितः ॥ कांतिहीनोयथा चंद्रो, वासरे न लज्जेत् प्रथां ॥ १ ॥ यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः इती ॥ माटे कुल, शील, आचार, विद्या, इंद्रियनुं प-दुत्व, ए सर्व धनविना निरर्थक जाणवां. तो हवे हे वत्स ! आजथी तहारे आयपद माफक ऊचित खरच करवो, द्रव्यनो संग्रह करवो, जेमाटे राज्यने योग्य तुंऊ ठो, अने राज्य पण जो जंमारमां द्रव्य सब-ल हशे, तोज चालशे, अने वली द्रव्य हशे, तोज सज्जा सर्व ताहारी आझामां रहेशे.

एवुं पितानुं वचन सांजली कुमर मनमां चिंतववा लाग्यो, के जूज महारा पितानुं महाराजपर केटलुं हेत ठे ॥ यतः ॥ आकारैरंगितैर्गत्या, चेष्टया ज्ञाषणे-

न च ॥ नेत्रवक्त्रविकारैश्च, लज्यतेऽतर्गतं मनः ॥ को-
 श्क पुण्यवंतनी उपरज माता पितानी सौम्यदृष्टि प-
 डे. हवे कुमर पितानी आज्ञा पाम्या पठीखटप खटप
 दान धर्म करवा लाग्यो, तेवारें याचकजनो कहेवा
 लाग्या के हे ललितांगकुंश्चर (प्रथम तमें हाथी स-
 रखा दातार यश्ने हवे गर्दज जेवा कृपण केम थया ?
 अथवा प्रथम तमें कटपवृक्ष समान यश्ने हवे धतु-
 राप्राय केम थया ? अथवा पहेला सिंहसमान यश्ने
 हवे शीयालीया जेवा केम थया ? एम स्वार्थनष्ट याच-
 क लोको कहेवा लाग्या ॥ यतः ॥ तावत् प्रीतिर्ज-
 वेद्भोके, यावदान्नं प्रदीयते ॥ वत्सः क्षीरक्षयं दृष्ट्वा,
 स्वयं त्यजति मातरम् ॥ १ ॥ कदापि समुद्रमर्यादाथी
 चूके, राजाहरिचंद सत्य मूके, मेरु कंपायमान थाय,
 पृथ्वी पातालने चांपे, तथापि सत्पुरुष पोतानी वाचा
 चूके नही ॥ यतः ॥ चलेच्चमेरुः प्रचलेत्तु मंदरं, चलेत्तु
 ताराग्रहचंद्रजानुः ॥ कदापिकाळे पृथिवि चलेद्भि,
 तथापि वाक्यं न चलेद्भि साधोः ॥ १ ॥ एवां वाक्य
 सांजली कुमर दुःखित थयो थको चिंतववा लाग्यो
 के मने तो वाघ नदीना न्याय समान कष्ट प्राप्त
 थयुं ठे. हवे जो हुं दानेश्वर थाउं बुं, तो पितानी

आझानुं उल्लंघन थाय ठे, अने जो दान नथी आपतो,
 तो कीर्त्ति जाय ठे ॥ यतः ॥ जइ गिलइ गलइ उयरं,
 जइ न गिलई गलंतिन यणाइं ॥ अहिविसमा कज्जा
 गइ, अहिणा ठहुंदरी गहिया ॥ १ ॥ अथवा रुडुं क-
 रतां मुऊने श्यो दोष ठे. एवुं विचारी कुमर वली
 पण पूर्वनी पेटें दातार थको दान देवा लाग्यो, ते
 वात राजायें सांजली तेवारें कोपायमान थइने कुम-
 रने देशवटो दीधो. पठी कुमर पण महामाननो धर-
 नार, साहसिकनो शिरदार ते थोराएक असवारोने
 साथें लइ हाथमां हथीयार लइने तत्काल परदेशें
 चाल्यो, केम के तेजी ताजणो खमे नही. पठी ते
 समाचार लोकोना मुखथी जाणीने सज्जन पण
 पाठलथी नीकलीने कुमरने जइ मल्यो. मार्गमां बेहु
 जण चाढ्या जाय ठे, तेवारें सज्जनप्रत्यें कुमर पूठवा
 लाग्यो के हे सज्जन ! कांइ चमत्कारिक वात तो कहो.
 तेवारें सज्जन बोढ्यो के हे कुमरजी ! तमें कहो के
पुण्य अने पाप ए बे मांहे कोण रुडुं ठे ? के जेनी
 प्रशंसा करीयें. तेवारें ललितांगकुमर हसीने कहेवा
 लाग्यो के अरे झूडा मूर्खा ! एटलुं तो सहु कोइ
 जाणेज ठे, के जिहां धर्म तिहां जय, अने पाप ति-

हां क्षय ठे, ते सांजली अधर्मी सज्जन बोड्यो के
 हे स्वामी ! जो पुण्य रुडुं ठे, तो तमें दानपुण्यादिक
 करतां करावतां इहां आवी अवस्था केम पाम्या ?
 तारे तेने कुंअरें कछुं के जे कष्ट पामीयें ते पूर्वकृत
 पाप कर्मनो उदय जाणवो अने जे शाता पामीयें,
 ते पूर्वकृत पुण्यकर्मनो उदय जाणवो. तेवारें वली
 सज्जन बोड्यो, के तमारा धर्मनुं फल तो में प्रत्यक्ष
 दीतुं, माटे हवे तमें चौर्यादिकें धन उपार्जन करी
 राज्य पोताने वश करो. ते सांजली ललितांगकुमर
 बोड्यो के हे दास ! तुं एवां सपाप वचन म बोड.
 कारण के स्वजावें पण पाप वचन बोड्यो थको जीव
 दुःख प्रत्यें पामे ठे. जेम होंशें करी विष खाधुं
 थकुं पण मरण उपजावे ठे, माटे तहारेएवा यद्वा
 तद्वा प्रलाप करवा नही. कारण वली एम करवाथी
 तारे शुं लाज थाय ठे. जो तुऊने एनो निश्चय कर-
 वो होय तो चालो आपणे कोइ महंत पुरुषने पूठी-
 यें. अने जो ते पुण्यथकी जय थाय एवुं कहे, तो
 तहारे महारे शी सरत ? ते सांजली सज्जन बोड्यो
 के जो एम कोइ कहे तो हुं आ जन्मपर्यंत तमारो
 दास थइने रहिंश, अने जो एम नठरे तो आ जन्म-

पर्यंत तमें माहारा दास थइने रहो. बन्ने जणे एवी प्रतिज्ञा करी, आगल चालतां कोइक गामें जइ पहोता. तिहां घणा महोटा लोकोनां टोलामांहे जइ पूठवा लाग्या के जाइउ ! सुखश्रेय पामीयें ते पुण्यथी किंवा पापथी ? ए प्रश्नवचन सांजलीने लोको बो-
 ल्यां के जाइ ! हमणां तो पापज सुखहेतु ठे, अने पुण्यथी क्षय थाय ठे, एवुं सांजली बेहुजण आगल चाढ्या मार्गमां ललितांगकुमरने सज्जन हांसी पूर्व-
 क कहेवा लाग्यो के अहो कुमर ! हवे तमें घोडा उपरथी उतरी चाकर थइने महारी आगल चालो. पोतानी प्रतिज्ञा पालो. एवुं वचन सांजली कुमर घोडाथी नीचें उतरी सज्जन प्रत्ये कहेवा लाग्यो के हे मित्र ! हुं सर्वदा ताहरो सेवकज हुं. ए असार धननी शोजा कारमी ठे तेनी कांइ मने गरज नथी. मने तो एक धर्मज निश्चल थाउ. एम कही सेवक थइ आगल चाढ्यो अने सज्जन घोडा उपर चढ्यो. आगल चालतां वली कुमरप्रत्ये कहेवा लाग्यो के हे कुमर ! श्रीजिनधर्मना फल जोगवो केहवां ठे ? हुं तमोने हजी पण कहुं हुं, के तमें तमारो कदा-
 ग्रह मूकीने पाप चोरादिक कर्म करो, ते शिवाय

बीजो कोइ तमारे जीववानो उपाय मने जासतो नथी. जो एम नहिं करशो तो कष्ट पामशो. एवां वचन सांजली रीश चढावीने कुमर बोढ्यो के अरे मूर्ख ! तहारामां गुण तो सर्व दुर्जननांज देखाय ठे, पण तहारी फश्यें तहारं नाम सज्जन पाड्युं ठे. ते मिथ्या ठे. जे मिथ्याउपदेश आपे ते महापापी जाणवो. तेनी उपर एक दृष्टांत कहुं तुं ते सांजल. कोइएक आहेडी निरंतर जीवोनो वध करतो अट-वीमां वसे ठे. एकदा प्रस्तावें आहेडीयें वनमां जइ एक हरणी दीठी, तेने हणवा माटे कान पर्यंत बाण सांधीने जेवामां ठोडवा लाग्यो, तेवामां हरणी बोली के हे व्याध ! हे बांधव ! तुं कण एक सबूर कर. एटलामां हुं महारां न्हानां बच्चांउने धवरावी पाठी आवुं. तेवारें आहेडी बील्यो अरे बापडी ! तुं आ बाणथी बूटी जइश तो फरी पाठी आवीश नही, तेवारें तेने हरणीयें कह्युं के जो हुं न आवुं तो महारे शिर गोहत्यादिकनां पापो ठे, ते वचन सांजली आहेडीयें कह्युं के कष्टमांथी उगरवा माटे तुं एवां वचन बोले ठे, ते हुं मानुं नही. तेवारें मृग-लीयें कह्युं के हे पाराधी ! आ समयें जे तुं कहे

तेवा सम हुं खाउं ! तेवारें आहेडीयें कसुं के शीख
 पूठतां कुशीख आपे, तेनुं पाप तहारे शिर ले, तो
 हुं जावा देउं तेवारें हरणीयें ते प्रतिज्ञा करी, अने
 पाराधीयें तेने जवा दीधी, पढी ते पोतानां बालकोने
 धवरावी संतोषीने पोतानुं वचन पालवा माटे पाढी
 आहेडी पासें आवीने कहेवा लागी के हे वधक !
 हुं कयी दिशायें नासी जाउं तो तहारा बाणथी
 बूटुं ! ते सांजली आहेमी विचारवा लाग्यो के हुं
 एने कुशीख आपीश तो मने पाप लागशे, माटे
 खरुं कहेवुं जोश्यें, एम चिंतवीने कहेवा लाग्यो के
 जो तुं जमणी बाजुयें नाशी जा, तो बूटे, एवुं वचन
 सांजली हरणी जमणी बाजु नाढी तेथी बूटी. माटे
 हे सज्जन ! शीख आपतां कुशीख आपे तो ते म-
 हापापी कहेवाय. तो हवे तुं महारो मित्र ठतां
 मुऊने कुशीख केम आपे ठे ? (जो कोइ बापडा
 पामर लोकोयें धर्म नही वखाण्यो तो शुं तेथी धर्म
 व्यर्थ थइ गयो समजवो ? जो आंधले पुरुषें सूर्य
 न दीगो, तो शुं सूर्य नथी उग्यो, एम समजवुं)
 माटे संसारमांहे सारपदार्थ सर्वलोकनो आधार,
 सर्व सुखनो जंडार, स्वर्गापवर्गनो दातार, अर्चित्य-

चिंतामणि समान, सकलकलाप्रधान एवो एक धर्म
ज ठे एम जाणवुं.

वली सज्जन बोल्यो के अहो कुमर ! तूं तो महा
कदाग्रही देखाय ठे, जेमाटे धर्मनां फल देखतो
ठतो पण हजी मानतो नथी. रासज्जनं पूंठ पकड्युं
ते मूकवुंज नही. एवो तहारो न्याय ठे. जेम कोइ
ग्रामीण माता पितायें पुत्रने शीखव्युं जे पांच जण-
मां बेशी जे वात अंगीकार करीयें, ते मूकीयें नही.
एवी शिक्षा दीधी. एकदा ते मूर्खशिरोमणियें एक
सांढ नाशी जतोहतो तेथी तेणे पांचनी साक्षीथी तेनुं
पूंठ पकड्युं पण मूके नही तारें लोक कहेवा लाग्यां
के हे मूर्ख ! मूकी आप. पण पेळो मूके नही, तेम
तें पण हठ लीधो ते ठोडतो नथी. हजी पण जो
महारुं कहुं न माने तो चाल आगल बीजा लो-
कोने पूठीयें. एम वाद करतां परस्परें नेत्रनी होड
करी. एटले जे हारे ते पोतानां नेत्र काढी आपे.
आगल कोइ गाममां जइ लोकोने पूव्युं के धर्म
उत्तम के अधर्म ? तेवारें ते मूर्खोंयें पण अधर्मनीज
स्थापना करी, ते वाणी सांजली सज्जन हर्ष पास्यो.
आगल जतां कुमरनी पासेंथी होडमां हारेलां नेत्र

माग्यां, कुमरें पण पोतानी चहू ठरीवडे काढाजी आपी, तेवारें सज्जाने कहुं के केम कुमरजी धर्मनां फल दीठां के ! आंधला तो थया !!! एम कही लगारेक तिहां बेसी पढी कुमरने मूकी घोडे चढीने सज्जान अन्यदेशें जतो रह्यो.

हवे पाठलथी कुमर चिंतववा लाग्यो के आप-
दारूप नदीनो पूर, पूर्व कृतकर्मप्रमाणें महारे वृ-
द्धि पाम्यो ठे, अथवा वलीआपदा ते शुं? धर्मना
प्रसादथी सर्व सारुंज थामे. एम चिंतवी ज्ञानबलें
धर्म उपर निश्चल मन करी उजो रह्यो. एवामां
सूर्य अस्त पाम्यो. चारे दिशायें अंधकार पसख्यो,
रात्रिचर जीवो संचार करवा लाग्या, चोर पसख्या,
एवा अवसरें तिहां वड उपर चारंरु पंखीज मली
मांहोमांहे वातो करवा लाग्या के जेणें जे कौतुक
दीतुं होय ते कहो. तेवारें एक बोढ्यो के इहांथी
पूर्वदिशें चंपा नगरे जितशत्रु राजा राज्य करे ठे,
तेने पुष्पवती नामा पुत्री प्राणथी पण वल्लभ ठे, ते
महारूपसौंदर्यनुं निधान ठे, यौवनावस्था पामी पण
कृतकर्मने योगें तेने अंधपणुं प्राप्त थयुं ठे. एकदा
प्रस्तावें राजा पोतानी पुत्रीने खोलामां बेसाडी चिं-

तववा लाग्यो के एक तो दीकरी ठे ते स्वजावें चिंतानुंज कारण ठे अने वली एतो कमें कलंकित ठे अने विवाहयोग्य पण थइ ठे. हवे इयो उपाय करवो? एम विचारी नगरमां पडह वजडाव्यो के जे राजानी दीकरीनी आंखो सारी करे, तेने राजा अर्धु राज्य तथा तेहीज कन्या आपे. ए-वी रीतें राजपुरुषो तिहां चहुटे चहुटे ढंढेरो फेरवे ठे. ए कौतुक में दीतुं. हवे आगल शुं थारो? ते हुं जाणतो नथी.

एवुं सांजली वली एक न्हानो जारंरु बोढ्यो के हे तात ! तमें जाणता हो तो कहो, के नेत्र सारां थवानो कोइ उपाय ठे. ते सांजली वृद्ध जारंरु बोढ्यो के हे वत्स ! उपाय तो घणाय ठे पण जाग्य विना मले नही. तेवारें लघुजारंरु बोढ्यो के तमें जाणता हो तो कहो. तेवारे वृद्ध जारंरु बोढ्यो के हे वत्स ! रात्रियें कहेवाय नही ॥ यतः ॥ दिवा निरीदय वक्तव्यं, रात्रौ नैवच नैवच ॥ संचरंति महाधूर्ता, वटे वररुचिर्यथा ॥ १ ॥ वली लघुजारंरु बोढ्यो के इहां तो कोइ सांजलतो नथी माटें तमें कहो. तेवारें वृद्ध बोढ्यो जे ए वृद्धने जे बेल-

डी वींटाइ रही ठे, तेने लइने जो आंखे अंजन
 करे, तो नवां नेत्र आवे, ते सांजली वली लघुजा-
 रंम बोढ्यो के स्वामी ! तमें प्रजातें किहां जाशो ?
 ते बोढ्यो के तेहीज नगरें हुं जइश, लघुजारंम
 बोढ्यो के हुं पण कौतुक जोवाने माटे तमारी
 साथें आवीश. एवी वात करीने ते जारंमो सूइ र-
 ह्या. कुमरें वडहेठल बेठां थकां सर्व वात सांजली
 विचाखुं जे पुण्यनुं प्रमाण अद्यापि प्रवर्त्तें ठे. पढी
 ते वेलडी लइ हाथथी घसीने आंखे अंजन कीधुं,
 तेथी नवी चहु आवी. पढी वरु उपर चढी संपूर्ण
 वेलडी लइ लीधी. अने पोतें जारंम पंखीनी पांख-
 मां बेसी रह्यो. प्रजातें जारंम उडी चंपायें पढोतो
 कुमर पण पांखमांथी नीसरी वस्त्रादिक पहेरी रा-
 जद्वारें गयो, दरवाने आवी राजा आगल हकीगत
 जाहेर करी के हे स्वामी ! कोइक देशांतरी पुरुष
 आवी कहे ठे, के हुं राज्यकुमारीनी आंखो सारी
 करीश ? ते वात सांजली राजायें तेने आदरथी ते-
 डी विनति करीने कहुं के हे महापुरुष ! उपकार
 करो. पढी कुमरें तरत वेलडीनो रस काहाडी आं-
 खे अंजन करी राजपूत्रीने साजी करी. तेवारें रा-

जायें पण महोटा महोत्सव पूर्वक पोतानी पुत्री कुमरने परणावी दीधी. हाथ मेलावडमां हाथी, घोडा, पायदल प्रमुख घणी लक्ष्मी आपी अने अर्द्ध राज्य दीधुं. तिहां मनुष्य संबंधी जोग जोगव-तो सुखें रहे ठे.

(एकदा गवाहमां बेठो ठे, एवामां जेनी आंखमां थी आंसु जरे ठे, रोगें करी ग्रस्त अने फाटेलां वस्त्र, बीजत्सांग, दुर्निरीक्ष्य, पगें पगें पडता एवा सज्जनने आवतो पीठो. तेवारें पापनां फल प्रत्यक्ष देखीने कुमरने दया आवी तेथी चाकर मोकळी तेडावी बेसाडीने पूढ्युं के हे सज्जन ! तुं मुजने उलखे ठे ? ते बोड्यो अहो सत्पुरुष ! तमने कोण नथी उलखतो. कुमरें साचुं पूढ्यु तेवारें अणबोड्यो रह्यो. पढी कुमरें पाठवुं वृत्तांत कही सर्व पोतानी हकीगत संचलावी, तेथी ते सज्जन लज्जा पाम्यो. पढी तेनां फाटेलां वस्त्र उतरावी नवां पहेरावी जोजन करावीने कहुं के हे मित्र ! आ लक्ष्मी सर्व ताहारी ठे, तुं निश्चित थको आंही सुख जोगव.

हवे सज्जन बोड्यो के हुं तमने मूकीने चालतो थयो. आगल जतां मने चोर मळ्या तेणें लाकडी

तथा मुष्ट्यादिकें खूब मायों, अने महारीपासैं जे धन हतुं ते सर्व लइ लीधुं. मात्र पाप जोगववा मा-
 टेंज जाणैमुने जीवतो मूक्यो होय नहि ? तेम जी-
 वतो मूक्यो. तिहांथी हुं अनेक देश जम्यो सर्वत्र दुःख
 देखतो तमने आवी मळ्यो हुं. माटे हुं पापीने तमें
 दूर जवा द्यो. तमारी पासैं म राखो. ते सांजली कु-
 मर वोढ्यो के हे सज्जन ! हुं राज्य कन्यादिक रु-
 ङ्गि पांम्यो, ते सर्व तहारो प्रताप ठे. माटे हवे
 तुं आ राज्यनी चिंता कर. एम कही तेने प्रधान
 पदवी आपी.

ए खबर सर्व कुमरनी स्त्री पुष्पवतीयें सांजली
 तेवारे जर्तार प्रत्यें कहेवा लागी के हे स्वामिन् !
 ए तमारो बालपणानो मित्र ठे, तो एने कोइ ए-
 काद गाम आपी द्यो. पण तमारानी दूर राखो, प-
 रंतु पासैं म राखो ॥ यतः ॥ दुर्जनः परिहर्तव्यो,
 विद्यया जूषितोपिसन् ॥ मणिना जूषितः सर्पः, कि-
 मसौ न जयंकरः ॥ १ ॥ जेमाटे दुर्जनने उपकार
 करतां पण साहामुं कष्ट थाय, जेम कोइएक काग-
 डो सरोवरने विषे बग प्रमुखने तरता देखी पोतें
 पण तेमनी पेठें मत्स्यजक्षण करवा सारु पाणीमां

पड्यो, पण तरतां आवडतुं नथी तेथी पाणीमां बूडवा लाग्यो, तिहां तेने कोश राजहंसीयें दीगो, तेने दया आवी तेवारें राजहंसने कहेवा लागी के हे स्वामी ! बापडो कागडो बूडे ठे, माटे तमें उपकार करी एने काहाडो. तेवारें हंसहंसिणीयें मली चांचे ताणी पकडीने बाहेर काढ्यो. पठी कागडो हंस हंसिणीने पगे लागी कहेवा लाग्यो के हे जाग्यवानो ! हुं ज्यांसुधी जीवतो रहुं, त्यांसुधी तमारो उपकार मानीश. हवे कृपा करी तमें बेहु जण आहार जडण करवा अमारा वनमां आवो. तेवारें हंसें हंसिणीने पूछुं के केम तहारी शी मरजी ठे ? हंसिणी बोली के हे स्वामी ! उपकार सर्वने करीयें पण अजाण्यानी संगत न करीयें. एम हंसिणीयें वाख्यो, तो पण दाक्षिण्यने लीधे हंस, कागडानी साथें वनमां गयो. ते बेहु कोश लींबडाना जाड उपर बेठा, ते वृद्धनी नीचें कोश राजा आवी वीसामाने अर्थें उजो रह्यो ठे. तेनी उपर कागडो विश्व करीने तिहांथी उडी गयो. राजायें उंचुं जोशने हंसनी उपर बाण मूक्यो, तेथी हंस तडफडतो झूमियें पड्यो, राजायें विचारुं जे आ धवल काग ठे,

ए कौतुक जेवी वात ठे. ते सांजली हंस बोळ्यो ॥
 नाहं काको महाराज ! हंसोऽहं विमले जले ॥ नी-
 चसंगप्रसंगेन, मृत्युरेव न संशयः ॥ १ ॥ ए वात
 स्त्रीयें कहीने कहुं के हे स्वामी ! तमें नीचनरनी
 संगति म करो. कुमर ते हितकारक वचन जाणतो
 थको पण दाक्षिणपणे तेनो संसर्ग मूके नही, एम
 केटलोएक काल व्यतिक्रम्यो.

अन्यदा प्रस्तावें राजायें सज्जनने पुढ्युं के ए कु-
 मरनी साथें तमारे मांहोमांहे गाढ स्नेहनुं कारण
 शुं ठे ? तेवारें सज्जनें विचार्युं जे हुं प्रथमथी कुमा-
 रनी उपर दूषण चढावुं, तो पढी महारां दूषण ए
 प्रकाशी शकशे नही, एम विमासी राजा प्रत्यें बो-
 ल्यो के हे स्वामिन् ! ए वात कहेवा योग्य नथी,
 केम के कुमरें मुज्जनें प्रथमथी सोगंद खवराव्या ठे.
 एवुं सांजली राजा वली विशेष आग्रह करी पूढवा
 लाग्यो, तेवारें राजाने सोगंद आपीने सज्जन कहेतो
 हवो, के वासपुरी नगरीयें नरवाहनराजानो हुं पुत्र
 हुं. अने ए महारा घरनी दासीनो पुत्र ठे. कर्मयोगें
 देशांतरें जमतो थको विद्या पाम्यो, तेवारें नीच-
 जातिथी लज्जा पामीने घरमां रहे नही. देशांत-

(३९)

रेंज नम्या करे, ते नमतो नमतो तमारे नगरें आव्यो.
 विद्यावंत माटे तमें आदर दीधो. पूर्वकर्मना प्रसादथी
 अर्द्धराजपदवी पाम्यो, अने हुं पण महारा पिताथी
 पराजव पाम्यो अको इहां आव्यो. मने एणे उल्ल-
 ख्यो कारण के मर्मनो जाणज मर्म जाणे, तेथी एणे
 मुऊने पोतानी पासें राख्यो. हे स्वामी ! एनी वात
 में तुमनें कही, पण एमांहे नली वार कांइ नथी.
 एवी वात सांजली राजा विचारमां पड्यो जे में अ-
 णविचाखुं काम कखुं; राज जाउ तो नलें जाउ,
 धन जाउ तो नलें जाउ. परंतु माराथी माहारो
 वंश मलीन थयो ते अत्यंत अकार्य थयुं. एम चिं-
 तवी जमाइने मारवा माटे राजायें अंतरंग पुरुषने
 तेडावीने कखुं के आज रात्रियें घरमांहेले रस्ते जे
 आवे, तेने तरत समाधान करि नाखजो. सेवकें
 पण तेवीज रीतें राजानी आज्ञा प्रमाण कीधी, रा-
 जायें रात्रिने समयें नलो पुरुष मोकलीने कुमरने
 मारवा माटे तेडाव्यो, तेणें जइ कुमरने वीनव्यो,
 जे आपने राजा अवश्य तेडे ठे. कोइ महोदुं कार्य
 ठे, तेमाटे घरमांहेले रस्ते थइनें आवो, कुमर पण
 तेवीज रीतें सज्ज थइने जवा लाग्यो, तेवारें स्त्री

बोली हे स्वामी ! जोला थइ रात्रें जाउं ठो पण
 राज्यस्थिति मलीन ठे ॥ यतः ॥ काके शौचं द्युत-
 कारेषु सत्यं, सप्पे द्वांतिः स्त्रीषु कामोपशांतिः ॥
 क्लीबे धैर्यं मद्यपे तत्त्वचिंता, राजा मित्रं केन दृष्टं
 श्रुतं वा ॥ १ ॥ ते सांजली कुमर बोदयो हे सुज-
 गि ! तुं कहे ठे, ते सत्य ठे, परंतु राजानी आझा
 लोपीयें तो महादोष लागे ॥ यतः ॥ आझाजंगो-
 नरेंद्राणां, गुरुणां मानमर्दनम् ॥ पृथक्शय्या च ना-
 रीणां अशस्त्रवधउच्यते ॥ १ ॥ ते सांजली स्त्री बो-
 ली तमे कहो ठो ते पण सत्य ठे माटे हमणां मि-
 त्रने मोकलो, कुमरें पण तेमज कखुं अने सज्जनने
मोकल्यो. मार्गें जातां राजाना सेवकें पूर्व संकेतथी
 तेने पेसतांज मारी नाख्यो, मरण पामीने दुर्गतियें
 गयो ॥ यतः ॥ मित्रद्रोहिकृतघ्नाश्च, ये च विश्वास-
 घातकाः, ते नरा नरकं यांति, यावच्चंद्र दिवाकरौ
 ॥ १ ॥ तिहां ते सज्जनना मरणथी कोलाहल थयो,
 तेवारें कुमरी बोली हे स्वामी ! जो तमें तिहां जा-
 ता तो शा हवाल थाता ! माटें अद्यापि तमें प्रमाद
 ठांकी कटक सज्जा करी सावधान थका रहो कुमर
 पण तेमज सज्जा थइ रह्यो. राजा पण सर्व वात जा-

णी कटक लइ युद्ध करवाने साहामो आव्यो. बेहु
 सैन्य मांहोमांहे मल्यां. एवामांहे दीर्घबुद्धिना धणी
 मंत्रीश्वर आवी राजाने कहेवा लाग्या के हे स्वामी!
 अणविचाखुं युद्ध न करीयें ॥ यतः ॥ अपरीक्षितं
 न कर्त्तव्यं, कर्त्तव्यं सुपरीक्षितं ॥ पश्चाद्भवति सं-
 तापो, ब्राह्मणी नकुलं यथा ॥ १ ॥ इत्यादि प्रधा-
 नोनां वचन सांजद्वी राजायें युद्ध निवारण करी कु-
 लजाती पूठवा माटें मंत्रीश्वरने कुमरपासैं मोकल्या.
 मंत्रीश्वरें आवी कुमरने विनव्यो जे तमारो कुल-
 वंश प्रकाश करो. कुमर बोढ्यो के सत्पुरुष, पोतानुं
कुल पोताना मुखर्ची कहे नही. प्रधान पुरुष बोढ्यो
 तमारा सज्जनमित्रें आवीने राजानी आगल तमा-
 रा अवर्ण वाद कह्या ठे, प्रायः दुर्जन होय ते पर-
 विघ्ने संतोषी आय. ते वचन सांजद्वी कुमरें पोतानुं
 सर्ववृत्तांत प्रधान आगल कह्युं. मंत्रीयें जइ राजानी
 आगल निवेदन कह्युं, ते समाचार आमूलर्ची जा-
 णवा जणी तत्काल कागल लखीने राजायें कुमरना
 नगरजणी सेवक मोकढ्यो, ते सेवक पण ललितां-
 गकुमरना पितापासैं जइ सर्व हकीगत कही. तेवारें
 राजा पोताना पुत्रनी खबर सांजद्वी घणोज हर्षवंत

थयो. अने राजा कहेवा लाग्यो जे जलुं कखुं जे महारा पुत्रने जितशत्रु राजायें जीवितव्यनी पेरें राख्यो, में मंदजागीरें तो अतिदाननुं दूषण आपीने सज्जनना कहेवाची पुत्रने परदेशें काहाढ्यो. एम कही ते राजाना सेवकने वस्त्रादिक आपी संतोषीने विसर्जन कख्यो. सेवकें आवी राजानी आगल सर्व समाचार संजलाव्यो, राजा प्रमुदित थयो. जमाइ तथा दीकरीने जइ पोतानो अपराध खमाव्यो. अने कखुं के हे ललितांगजी ! तमारा जेवा गुणवंत कोइ नथी, अने सज्जन सरखो दुर्गुणी पापी पण कोइ नथी, माटें हवे हे कुमरजी ! तमें राज्यनो अंगीकार करो. एम कही कुमरनें राज्य आपी पोतें दीक्षा लइ देवलोकें गयो.

पाठलथी ललितांगकुमर पण राज्यनी चिंताना करनार मंत्रीश्वरने सर्व कारजार सोंपी पोतें सैन्य लइ महोटी रुद्धिथी पिताने चरणे जइ नम्यो. पिता पण नेत्रने आनंदकारक एवा पुत्रनुं दर्शन पासीने जेम चंद्रमाना दर्शनथकी समुद्रने हर्ष थाय, तेम हर्षवंत थयो अको पुत्रने कहेवा लाग्यो के हे वत्स ! हवे अमें परलोक साधन करशुं ! अने तमें

ए राज्य अंगीकार करो. ते सांजली ललितांग बो-
 द्यो के हे स्वामी ! हुं तमारी सेवामां तत्पर रही-
 श अने तमें राज्य पालो. एम राज्यने अणवांठतां
 पण राजायें कुमरने राज्य दीधुं. अने पोतें चारित्र
 लइ परजवनुं साधन करवा मांझुं. ललितांगकुमर
 पण घणा वर्ष न्यायपूर्वक राज्य पाली अंत्यावस्थायें
 चारित्र लइ देवलोके गयो. ए ललितांगकुमरनुं च-
 रित्र सांजली हे जविजनो ! तमें गीतार्थनां वचनने
 अनुसारें एकमना थइ श्रीजैनधर्मनेविषे प्रीति राखो
 अने दानादिक चार प्रकारनो धर्म पालो, प्रमाद
 टालो, पाप गालो, आठ मद टालो, आत्मा अजु-
 वालो. तो स्वर्ग मोक्षनां सुख निश्चय पामो ॥ ३ ॥
 इति धर्मविषयिक ललितांगकुमरनी कथा संपूर्ण ॥

हवे आ नरजवनुं दुर्लज पणुं ठे, ते कहे ठे.

इन्द्रज्वावृत्तम् ॥ यः प्राप्य दुःप्राप्यमिदं
 नरत्वं, धर्मं न यत्नेन करोति मूढः ॥ क्लेश-
 प्रबंधेन सलब्धमब्धौ, चिंतामणिं पातयति
 प्रमादात् ॥ ४ ॥

अर्थः—(यः के०) जे (मूढः के०) मूढ पुरुष,

(इदं के०) आ (दुःप्राप्यं के०) दुःखें प्राप्त थावा योग्य एवुं (नरत्वं के०) मनुष्यपणुं, तेने (प्राप्य के०) पामीने (यत्नेन के०) ज्यमें करीने (धर्म के०) धर्मने (न करोति के०) न करे ठे, (सः के०) ते पुरुष, (क्लेशप्रबंधेन के०) अति महेनतें (लब्धं के०) पामेला (चिंतामणिं के०) चिंतामणिने (अब्धौ के०) समुद्रमां (प्रमादात् के०) आलस्यें करीने (पातयति के०) नाखे ठे. अर्थात् जे मूर्ख पुरुष मोहोटा कष्टें पमाय एवो मनुष्यजन्म पामीने सावधानतायें करीने श्रीवीतरागप्रणीत धर्मने न अंगीकार करे, तेणें अतिदुःखें मलेलो एवो प्रत्यक्ष चिंतामणि प्रमादथकी समुद्रमां नाख्यो, एम जाणवुं. ए कारण माटे नरजवें करीने धर्मनुं उपार्जन करवुं. आ ठेकाणें ब्राह्मण रत्नद्वीपें देवीयें दीधेला चिंतामणिनुं समुद्रमां पातन कखुं, तेनो संबंध जाणवो. माटें हे जव्यजनो ! ए प्रकारें मनने विषे विवेक लावीने धर्मज करवो कारण के धर्मने विषे प्रीति करनारा सुजन पुरुषो तेने जे पुण्य उत्पन्न थाय. इत्यादि सर्व पूर्ववत् जाणवो ॥ ४ ॥

टीका ॥ अथ नरजवस्य दुर्लभत्वमाह ॥ यः

(३५)

प्राप्येति ॥ यो मूढो मूर्खः इदं दुःप्राप्यं नरत्वं प्राप्य
यत्नेन उद्यमेन धर्मं न करोति सः क्लेशप्रबंधेन
लब्धं चिंतामणिरत्नं प्रमादात् अब्धौ समुद्रे पात-
यति ॥ यो मूर्खः पुमान् दुःखेन महता कष्टेन प्राप्यं
यतः ॥ चुर्ल्वग १ पासग २ धन्ने ३, जूए ४ रयण्य
५ सुमिण ६ चक्केय ७ ॥ कूर्म्म ८ युग ए परमाणू १०,
दस दिठंता मणुअ जम्मे ॥ १ ॥ इत्यादिदशजिह्व-
ष्टांतैर्दुर्ल्वजं इदं नरत्वं मनुष्यजन्म प्राप्य लब्ध्वा य-
त्नेन सावधानतया श्रीवीतरागप्रणीतं धर्मं न करो-
ति उपेक्षते स क्लेशप्रबंधेन महता कष्टप्रकारेणाति-
प्रयासेन लब्धं प्रत्यक्षं प्राप्तं चिंतामणिरत्नं प्रमा-
दात् अब्धौ समुद्रे पातयति ॥ अत्र ब्राह्मणरत्नद्वी-
पदेव्यादत्तचिंतामणि रत्नसमुद्रपातनसंबंधोवाच्यः ।
ओ जव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमा-
नीय यत्नेन धर्मैव कार्यः धर्मं च कुर्वतां सतां-
यत् पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांग-
लिक्यमात्रा विस्तरंतु ॥ ४ ॥

॥ ज्ञाषाकाव्य ॥ कवित्त ॥ जैसें पुरुष कोइ धन-
कारन, हींडत दीप दीप चढि जान ॥ आवत हाथ
रतन चिंतामनि, मारत जलधि जानि पाखान ॥

तैसें त्रमत भ्रमत जवसागर, पावत नरसरीर पर-
धान ॥ धरम जतन नहिं करत बनारसि, खोवत
वाहि जनम अज्ञान ॥ ४ ॥

सिद्धांतने विषे मनुष्यनो जन्म पामवो दश दृष्टांतें
दुर्लभ कह्यो ठे, ते दश दृष्टांतनां नाम कहे ठे. एक
चूलकनो, बीजो पासकनो, त्रीजो धान्यनो, चोथो
द्यूतनो, पांचमो रत्ननो, षष्ठो स्वप्ननो, सातमो चक्रनो,
आठमो कूर्मनो, नवमो युगनो, दशमो परमाणुनो.
ए दश दृष्टांतनां नाम कहां. हवे एनी उपर संक्षे-
पशी कथाउं कहे ठे:—

प्रथम चुलक ते देशी जाषायें जोजन कहेवाय
ठे, तेनो दृष्टांत कहे ठे. कांपिलपुर नगरें ब्रह्मनामें
राजानी चुलणी नामें राणी तेने चौद सुपने सूचित
ब्रह्मदत्त नामें पुत्र थयो. ते पांच वर्षनो थयो, तेवारें
तेनो पिता मरण पाव्यो. हवे राज्यचिंता करवा
जणी तेना दीर्घादिक चार मित्र मढ्या. तेमां दी-
र्घने कांपिलपुरें राख्यो. अने बीजा त्रण मित्र पो-
ताने घेर गया. हवे चुलणी राणी इंद्रियोना चपल-
पणाथकी दीर्घनी साथें लुब्ध थइ. तेवारें धनुनामा
मंत्रीश्वरें ते समाचार कुमरने जणाव्या, कुमर पण

दीर्घने तथा पोतानी माताने शीखामण आपवा सारु नानाविध प्रपंच देखाडवा लाग्यो. राजसन्ना-
मांहे अनाचारी पुरुष देखी राजहंसीशुं काग सं-
योग करतो जोइ ब्रह्मदत्त कहेवा लाग्यो के ए पा-
पीने अन्य जातिशुं अण मलतां संबंध क्यांथी
मढ्यो. ए अन्याय हुं सहन करी शकुं एम नथी.
तेवारें प्रधानने शंका उपनी जे निश्चें ए ब्रह्मदत्तें
चुलणीने अनाचार सेवती जाणी ठे. अने दीर्घरा-
जायें पण ते समाचार जाणी चुलणीनी आगल
कहुं के तहारा पुत्र ब्रह्मदत्तें एवां चिन्ह देखाड्यां
ठे, माटें ते आपण बेहुजणने मारशे, तेथी जो
तुऊने महारो खप होय तो प्रथमथीज आपणे एने
मारी नाखीयें, तो सारुं थाय. तेवारें राणीयें कहुं
के हुं एना विनाशनो उपाय करुं हुं. पढी चुलणीयें
ब्रह्मदत्तने एक कन्या परणावी. अने नवुं लाखनुं
गृह कराव्युं. ए चुलणीनो अजिप्राय सर्व जूना
पाटजक्त प्रधानें जाण्यो, जे ए विषयांधत्वथकी पु-
त्रने लाख गृहमां बाढी नाखशे, तेमाटे प्रधाने पण
नगरबाहिर थका प्रसन्नपणे लाखना धवलगृह लगें
मध्य गर्ता खणावीने पढी ब्रह्मदत्तने कहुं के तहा-

री मातायें तुऊने मारवा माटे लाखनुं गृह बनाव्युं ठे, पण ते वात ब्रह्मदत्तें मानी नही. ब्रह्मदत्तें कळुं के ठोरु कुठोरु थाय पण मावतर कुमावतर थाय नही. ते सांजळी प्रधानें कळुं के स्वामी ! तमें कहो ठो ते सत्य हशे. पण जेवारें आ घरमां वसवानुं मुहूर्त्त होय, तेवारें सूतां थकां सावधान रहेजो. कांश् काम पडे तो पाटु प्रहारें सरंग उघाडी नगरनी बाहिर आवजो. अश्व शणगारी पलाण सहित हुं सज्ज करी राखीश. तमें महारी साथें देशांतर चालजो.

हवे चुलणीयें मुहूर्त्त जोवरावी पुत्रने कळुं के तमें नवपरिणीत ठो, माटें आजे नवा घरमां शयन करवा जाजो. कुमर तिहां गयो, तेवारें तेने प्रधानें कळुं के आज तुमें सावधान रहेजो. ते सांजळी ब्रह्मदत्तें जडक परिणामें चिंतव्युं जे आवा स्थान-कमां वली शो उपद्रव थवानो ठे ? रात्रियें अकस्मात् ते पापबुद्धि मातायें घरनी चारे बाजुयें आग लगाडी दीधी. ते देखी वरधनु मित्रें कुमरने जगाड्यो, ते सुरंगमांथी बेहु जण नाशि अश्वारूढ थश् देशांतर जणी चाढ्या. केटलीएक जूमि उल्लंघी गया. एकदा वनमांहे कुंअरने तृषा लागी ते सारु

मंत्रिपुत्र पाणी लेवा गयो, ते घणी वारपर्यंत न आव्यो तेवारें तैने जोवा माटें कुंअर निकळ्यो, ते मार्गमां झूलो पड्यो तेवारें तृषायें पीड्यो थको एक वृद्धनी नीचें जइ सुइ रह्यो. एवामां एक देशांतरी वटेमार्गु कोइ एक ब्राह्मण पाणीनुं पात्र लइ वृद्धनी ठायायें आवी विश्राम लेवा बेगो. ब्रह्मदत्तें तेनी पासेंथी पाणी माग्युं. ब्राह्मणें पाणी आप्युं अने वढी पासें कांइक फलादिक हतां, ते खावाने आप्यां, तेवारें ब्रह्मदत्तें कळुं के मुऊने जे वखत राज्य प्राप्त थयुं तमें सांजळो, ते वखत कपिलपुर पाटणे आव-जो. एम कही ब्राह्मणने विसज्यो.

वढी तिहांथी केटलेक काळें बेनातट नगर जणी जातां मार्गमां एक ब्राह्मण मळ्यो, तेना सथवाराथी बार योजननी अटवी कुमरें उल्लंघन करी. जोजननी वेलायें ब्राह्मण पोतें एकलोज जम्यो. पण कुमरने आग्रह मात्र न कीधो. तेम कुंअरें पण याचना कीधी नही. कारण के महांत पुरुष मरणांतें पण याचना करे नही. एम करतां अटवी उत्तरी प्रांतिं पहोता, तेवारें कुमरें कळुं के हे ब्राह्मण ! तमारा पसायथी हुं अटवी उतस्यो, माटें जेवारें मुऊने

कांपिलपुरनुं राज्य प्राप्त थयुं सांजलो, तेवारें तरत आवजो. एम कही ब्रह्मदत्त बेनातट नगरें गयो. ब्राह्मण चिंतववा लाग्यो के जूज एनुं औदार्य धैर्य केहवुं ठे ? अने महारुं कृपणपणुं केहवुं ठे ? एम चिंतवतो स्वस्थानकें गयो. पठी केटलेक कालें जाग्ययोगें ब्रह्मदत्तने ठ खंड पृथ्वीनुं राज्य मळ्युं. चक्रवर्तीनी पदवी प्राप्त थइ. वरधनुमित्र पण आवी मळ्यो, तेमने आपणा नगर जणी आवता जोइ चुलणीयें देहनो त्याग कस्यो. ब्रह्मदत्त पोताना पिताना राज्यपाटें बेठो.

हवे जेणे पाणी पीवराव्युं हतुं ते ब्राह्मण पण ब्रह्मदत्तने राज्य मळ्युं सांजली नगरमां आव्यो तेणें राजाने मलवाना घणा उपाय कस्या पण दरिद्रीने राजानुं दर्शन थाय नही. एम ठ मास वही गया पठी नगरमां कोइ बुद्धिथी उपाय बतावना-रानी शोध करतां एक बुद्धिना आपनारायें कह्युं के मने लाख सोना मोर आपो तो हुं उपाय बतावुं. तेने ब्राह्मणें कह्युं जो मुऊने राजानो मेलाप थशे, तो हुं तुऊने लाख सोनामोर आपीश. पठी बुद्धिना देवावालायें कह्युं के एक महोटो जबरजस्त

वांस लड़ने तेने रस्तामांहिलां जूनां त्रूटेलां फाटेलां
खासडांनी माला वलगाडी ते वांसडाने पकडी
 राजमार्गे उज्जा रहो, जेवारें राजानी स्वारी निक-
 लशे, तेवारें तेना उपर दृष्टि पडवार्थी अजिनव
 आश्चर्य देखी राजा पूठा करशे, ते वखत तुं आ-
 शीर्वाद आपजे. ब्राह्मण पण तेज उपाय करी रा-
 जाने मळ्यो. राजायें दीठो तेवारें तरत उलखी तुष्ट-
 मान थडने कहेवा लाग्यो के हे विप्र ! माग माग-
 जे मागे ते आपुं. ब्राह्मणें कळुं के स्वामी घेर जड
 महारी स्त्रीने पूठी आवुं, राजायें कळुं शीघ्र पूठी
 आव ब्राह्मणें घेर आवी स्त्रीने पूठ्युं के हे प्रिये !
 राजा संतुष्ट थयो ठे माटें हवे हुं शुं मागुं ? तेवारें
 स्त्रीयें विचाखुं जे ए गाम गरास नगर मागशे तो
 पठी मुजने मानशे नही माटें एवुं मगावुं के जेशी
 ए समतुल्य रहे. एवुं चिंतवीने कहेवा लागी के
 आपणे ब्राह्मणजाति ठैयें, माटे गाम नगरादिक
 मागशुं तो रात्रि दिवस तेनी चिंतामां रहेवुं परुशे,
 घणा चाकर नफर राखवा परुशे अने जो धनधा-
 न्य मागसुं, तो व्यापार चलाववो जोशे. व्याजें धन
 आपवुं जोशे इत्यादि संज्ञाल राखवानी विटंबना

करवी पडरो, माटे राजाना ठ खंरु पृथ्वीमां जेट-
 ला चूला ठे, ते प्रत्येक (चूला दीठ एक दिवस आ-
 पणा कुटुंबने नोजन मळे, अने एक सोनामोर द-
 क्षणा मळे. एवी मागणी करो.) ब्राह्मणें पण स्त्रीना
 कह्या मुजब राजा पासें जइ याचना करी, तेवारें
 राजा बोव्यो के हे निर्जाग्य ! पाठलबुद्धि ब्राह्मण !
 हुं तुष्टमान थयो ठतां आ फरी जीख मागवानुं ते
 तें शुं माग्युं ? पण ब्राह्मणें तो स्त्रीना कहेवा प्रमा-
 णेंज राजाने कह्युं. हे महाराज ! जो तुमें तुष्टमान
 थया तो एटलुंज आपो के जेथी हुं रत्नीयायत था-
 उं ! तेवारें राजाने तेमज प्रमाण कीधुं. अने पहे-
 ला दिवसें चक्रवर्तीयें पोताने घेर जमाडीने एक
 सोना मोर दक्षणा अपी. पठी चक्रवर्तीनी १९२०००)
 अंतेउरीने घेर जम्यो. पठी चक्रवर्तीना पुत्र पौत्रा-
 दिकने घेर जम्यो (पण जेवो स्वाद पहेले दिवसें
 चक्रवर्तीना घरनी रसवतीनो हतो, तेवो स्वाद बी-
 जा कोइना घरनी रसवतीनो आवे नही. तेथी तेज
 जमण संजाख्या करे अने मनमां विचारे के कोइ
 रीतें फरी चक्रवर्तीने घरे जमवानो वारो आवे तो
 सारुं ! पण वारो आवे नही ते वारो पण कदापि

कोइ देवताना सहायथी अथवा प्रबल आयुष्यवान्
पामे. परंतु मनुष्य जन्मथी ब्रष्ट थयो ते फरी मनु-
ष्यावतार न पामे ॥ इति प्रथम चुल्लकट्टांतः ॥१॥

हवे बीजो पासानो दृष्टांत कहे ठे. जरतद्वैतमां
गोल देशने विषे चणकनामें ग्राम ठे. तिहां चण-
कनामें ब्राह्मण तेनी चिणेश्वरी नामें चार्या ते स्त्री
जरतार बेहु अरिहंतनी जक्तिनां करनार ठे. तेमने
घरे दांत सहित पुत्र जन्म्यो. मात पितायें दांत
घसावी नाख्या. एकदा ऋषीश्वरनो संघाडो तेमने
घेर आव्यो, तेवारे चिणेश्वरीयें नमस्कार करीने
पूज्युं के महाराज ! अमारे घेर आ दांत सहित
पुत्र आव्यो, तेनुं शुं फल थाशे ? ऋषियो बोढ्या
के जो तमें एना दांत नही घसत तो ए राजा थात.
हवे ए दांत घसी नाख्या माटे बिंबांतरित राजा
थाशे, पठी ते पुत्रनुं चाणाक्य एवुं नाम दीधुं. ते
पण आकरो श्रावक थयो, सर्वविद्या जण्यो, यौव-
नावस्था पाम्यो, रुडा कुलमां परणाव्यो, अन्यदा
प्रस्तावें चाणाक्यनी स्त्री जाइना विवाह माटें पी-
यर गइ. तिहां विवाह उपर बीजी पण बहेनो आ-
वी ठे, तेना ससरा महाधनवंत ठे तेथी ते बहेनो

वस्त्राञ्जरण पहेंरी जमी तांबूल जक्षण करी उंची
 चढी बेठी. अने चाणाक्यनी स्त्रीना अंगनां वस्त्र
 जूनां फाटां देखी हसवा लागी. तेथी ते आकरो
 असंतोष धरती विवाह करी पोताने घेर आवी.
 चाणाक्यें पोतानी जार्याने आमण दूमणी देखीने
 पूढ्युं जे तुऊने शी असमाधि उपनी ठे ? पण ते
 बोली नही. तेवारें जर्तारें घणो आग्रह करीने पू-
 ळ्युं तारें तेणें पण पोताना पीयर संबंधी सर्व वृ-
 त्तांत कळुं. ते सांजली चाणाक्य ड्रव्योपार्जन कर-
 वानो उपाय चिंतववा लागो. तेवारें तेने कोइक
 ब्राह्मणें कळुं के पारुलीपुर नगरें नंदराजा वर्ष-
 दिवसने आंतरे ब्राह्मणने दक्षणा आपे ठे. एवुं
 सांजली चाणाक्य पण तिहां गयो. राजाने घेर जइ
 बीशामो लेवा माटे नंदराजाना सिंहासन उपर
 चढी बेठो. राजानी दासीयें कळुं के हे विप्र ! तमें
 बीजे कोइ आसने बेसो. ते सांजली चाणाक्यें बी-
 जे आसनें कमंरुल मेढ्युं तेमज बीजे आसने रुंरु
 मूक्यो, चोथे जपमालिका मूकी, एम चार सिंहा
 सन रुंध्यां. अने पांचमे आसने जनोइ मूकी,
 तेवारें दासीयें तेने रीशथी उठाडी मूक्यो. चाणा-

क्यों पण रीसाइने एवी प्रतिज्ञा करी के हुं खरो चाणाक्य तोज के ए नंदराजानें समूलो उन्मूलो नाखुं ? एवुं कही सज्जामांहेथी निकट्यो आगल जतां विचारवा लाग्यो जे मने तो राज्य मलवानुं नथी. माटे हुं प्रधानज थाइश ! पण कोइ राजयोग्य कुमर जोउं. एम चिंतवतो मयूरपोषकने गामें गयो. यावत् जिहानिमित्तें तेने घेर गयो, ते अवसरें मयूरपोषकनी दीकरीने गर्जने योगें चंद्रमा पीवानो दोहोलो उपनो, पण कोइ पूरी शके नही तेना बापें चाणाक्यने परदेशी जाणी पूब्युं तेवारें चाणाक्य बोढ्यो के ए पुत्र जन्मतांज जो मुऊने आपो तो हुं दोहोलो पूर्ण करुं. बापें ते वात कबूल करी तेवारें चाणाक्यें पोतानी मतियें करी बिड्युक्त तृणनुं घर कराव्युं ते उपर एक पुरुष बिड पूरवा माटे ठानो चढाव्यो. पढी विशालथाल दुग्धमिश्रीप्रमुख परमान्नें जरी ते घरमां जिहां चंद्रमानो उद्योत ठे, तिहां मूक्यो तेमां चंद्रमानुं प्रतिबिंब ठे, माटें बापें दीकरीने तेडीने कहुं के हे पुत्रि ! ए चंद्रमा ठे तेनुं तमें पान करो. तेवारें ते पुत्रीयें परमान्न पीवा मांर्युं तेम तेम उपर रहेला

पुरुषें ते ठिड पण पूरवा मांरुं, जेवारें संपूर्ण पान करी लीधुं. तेवारें ठिड पण पूरी नाखुं, घरमां अंध-कार थयो. एम करी चंद्रमानो दोहोलो पूरो कराव्यो. पूर्ण मासें पुत्र जन्म थयो, तेनुं नाम चंद्रगुप्त पाड्युं.

हवे चंद्रगुप्तने तिहां मूकी चाणाक्य पोतें सुवर्णविद्या साधवा जणी देशांतरें जमवा लाग्यो, सुवर्णसिद्धि करवानी विद्या पामीने चाणाक्य बार वर्षे पाठो तेज गामें आव्यो. तेवारें चंद्रगुप्तने ठोकराउं साथें रमतो दीठो. तिहां चंद्रगुप्त पोतें राजा थयो ठे, कोइक ठोकराने प्रधान कस्यो ठे, केटलाएकने खिजमतदार सेवक कस्यो ठे, एवो देखी चाणाक्य हर्षवंत थयो ठोकराने आशीष आपी कहेवा लाग्यो के, हे राजा ! अमने कांइक दान आपो, चंद्रगुप्तें कहुं जाउं तमोने पांच गाम दीधां. एम कही नमस्कार कीधो. वली लोकोनी गाय जती देखी चंद्रगुप्तें कहुं के ए गाय पण तमें द्यो. चाणाक्यें कहुं के ए पारकी ठे ते केम लेवाय ! चंद्रगुप्तें कहुं “ वीरज्योज्या वसुंधरा ” ए वचन सांजली विस्मित थको चाणाक्य पूठवा लाग्यो आ बालक कहेना ठे ? तारें बीजा बोल्या ए परिव्राजकनो पुत्र

ठे. ते सांजली चाणाक्यें कह्युं, के हे वत्स ! आव
 तुऊने राज्य देवराबुं. तेवारें चंद्रगुप्त उठीने चाणा-
 क्यने पगे लाग्यो अने बेहुजण देशांतरे चाल्या प-
 ठी धातुर्वादादिकने योगें सुवर्णसिद्धि करी हस्ती,
 तुरंगम, गज पायदलादिक सर्व सैन्य एकतुं करी,
 लक्ष्ने पारुलीपुर नगरे घेरोनाख्यो. नंद राजा पण
 युद्ध करवा साहामो आव्यो, युद्ध करतां देव योगें
 चाणाक्यनुं सैन्य जाग्युं. तेवारें ते चाणाक्य, चंद्र-
 गुप्तने साथें लक्ष जीवतो नाठो. पाठलथी नंद राजायें
 चाणाक्यने मारवा माटें केटलाएक घोडेसवार मो-
 कल्या अने नंदराजा पाठो घेर आव्यो. हवे ते सवारो
 दोडता दोडता चाणाक्यनी नजीक आव्या. ते जो-
 ष चाणाक्यें चंद्रगुप्तने कह्युं के हे वत्स ! तुं ना-
 शीने सरोवरमां प्रवेश कर. तेणे तेमज कीधुं अने
 चाणाक्य पोतें सरोवरने कांठे योगींद्र थड ध्यान
 धरवा बेठो, एवामां असवार आवी चाणाक्यने
 पूठवा लाग्या, स्वामी ! तमे इहां बे स्वरूपवंत यौ-
 वन वय पुरुषो जाता दीठा ? चाणाक्यें ध्यानजंगना
 जयनो मोल घालीने संज्ञाथी सरोवरमां रहेलो चं-
 द्रगुप्त देखाज्यो, तेने काढवा माटें असवारें हथी-

यार धरती उपर राख्यां अने पोतें पाणीमां प्रवेश करवा मांर्यो, एटलामां चाणाक्यें उतावलथी उठी लघुलाघवी कलायें करी तेहज हथीयारथी तेनुं मस्तक कापी नाखुं, पढी चंद्रगुप्तने पाणीमांथी काहा ढी अश्व तथा हथीयारलइ बेहु मार्गें चालता थया. तेवारें रस्तामां चंद्रगुप्तने चाणाक्यें कह्युं के हे वत्स! में तुऊने पाणीमां बताव्यो ते वखतें तुऊने महारी उपर द्वेष उपन्यो के केम ? ते कहे. तेवारें चंद्रगुप्तें कह्युं के हुंतो एम समज्यो के जे तमें कह्युं हशे, ते गुणने वास्तेज कह्युं हशे.

वली आगल जतां नंदराजानो बीजो असवार आवतो देखी फरी चाणाक्यें ते चंद्रगुप्तने तलावमां प्रवेश कराव्यो अने त्यां कोइ धोबी वस्त्र धोतो हतो तेने चाणाक्यें कह्युं हे रजक ! राजा रीसाणो ठे ते लोकोने मारतो आवे ठे, माटे जीवितव्य वांढो तो आहींथी नाशी जाउं. रजकें पण उघाडे खड्गें असवार आवतो दीगो, ते जोइ धोबी नाशी गयो. पाठलथी चाणाक्य ते धोबीनां वस्त्र धोवा लाग्यो. तेने असवारें आवी पूर्वनी पेटें पूब्युं, तेने पण चाणाक्यें तेमज पूर्वोक्त बुद्धियें करी मारी नाख्यो.

फरी बेहु जण तिहांथी आगल चाल्या. संध्या समयें एक गामें गया, तिहां एक मोशीने घेर जइ बेठा एटलामां ते मोशीनो पुत्र व्यालु करवा बेठो तेने मोशीयें उनी राब पीरशी ठे, तेमां ते ठोकरे उतावळें वचमां हाथ घाल्यो, तेवारें मोशीयें कळुं के दाजो रे पुत्र दाजो. तुं पण चाणाक्यनी पेंठें मूर्ख कां थयो ठो ? ते सांजळी चाणाक्यें मोशीने पू-ळ्युं के माताजी ! चाणाक्यने मूर्ख केम कहो ठो ? तेवारें मोशी बोली के चाणाक्यें प्रथमथीज पारुली-पुर जइ रुंध्युं परंतु जो देश पोताने वश करी पढी नगरने घेरो घाढ्यो हत, तो शुं बगडी जात ? ए बुद्धि सांजळी चाणाक्य विस्मयापन्न थइ हिमवंत पर्वतें गयो. तिहां एक गाममां जइ पर्वतराजानी साथें प्रीति कीधी. एकदिवस अवसर जोइ चाणाक्य ते राजानी साथें मसलत करी के आपणे नंदराजनो देश वश करी पारुलीपुरमांथी नंदराजने उठाडी अर्छों अर्छुं राज्य वहेंची लेशुं, तेणें पण ते वात मान्य करी, पढी बेहु एकठा मली कटक मेलवी अनुक्रमें सर्वदेश वश करी ठेहेलो पारुली-पुरने विषे घेरो नाख्यो, नंद राजायें युद्ध कळुं. ते-

मां नंदराजा हारी गयो, तेवारें धर्मद्वार माग्युं, तेने चाणाक्यें कह्युं के हे नंदराजा ! जेटळुं एक रथमां द्रव्य उपडे, तेटळुं लइ जाऊं, तेथी अधिक लेशो मां. नंदराजा पण मणिरत्न सुवर्णादिक रथमां जरी, एक स्वरूपवद्वजा दीकरीने रथमां बेसाडी तिहांथी निकळ्यो. एवामां चंद्रगुप्त रथमां बेसी गाममां फरवा निकळ्यो ठे, तेनी उपर कुमरीनी दृष्टि पडी, तेथी अनुराग उपन्यो, तेवारें नंदराजा पुत्रीनो मनोगत जाव जाणीने बोड्यो के हे पुत्रि ! तूं सुखें ए चंद्रगुप्त जर्तारिने वर. तहारुं कढ्याण थाऊं. एम कहेतांज ते पुत्री रथ उपरथी उतरिने चंद्रगुप्तना रथ उपर चढवा लागी. तेटळामां चंद्रगुप्तना रथना नव आरा जांगी पड्या तेवारें चंद्रगुप्तें, कह्युं के ए कन्या अशुभकरिणी ठे माटे जवा द्यो आपणा कामनी नथी. तेने चाणाक्यें कह्युं के ए शुभकन जळुं ठे, एनुं वर्जन म कर. नव आरा जांग्या माटें तहारी नव पेढी पर्यंत राज चालशे, एम कही कन्या राखी. पढी पर्वतक अने चंद्रगुप्त ए बेहु नंदना घरमां गया, तिहां लक्ष्मीनी वहेचण करवा लाग्या, ते घरमां एक कन्या दीठी. तेनी उ-

परें पर्वतक राजा सानुरागी थयो. तेवारें ते कन्या
 चाणाक्यें पर्वतकराजाने परणावी परंतु ते विषक-
 न्या होवाथी तेना करस्पर्शनथी पर्वतक राजा वि-
 पत्ति पाम्यो. ते विषकन्याने योगे चंद्रगुप्तने औषध
 विना व्याधि गयो ॥ यतः ॥ अर्द्धराज्यहरं मित्रं,
 योन हन्यात्स हन्यते ॥ तस्माद्विनौषधेनैव, व्याधि-
 र्गठेत्तु गम्यते ॥ १ ॥ चंद्रगुप्त सर्वराज्यनो धणी थ-
 यो, राज्य पालवा लाग्यो. एवामां पारुलीपुरनिवा-
 सी सर्व लोक मली विनति करवा लाग्या के अहो
 स्वामी ! नंदराजा अमारी पासेंथी स्वद्वप कर छेतो
 हतो, प्रजाने आत्मजनी पेरेंपालतो अने हमणां त-
 मारा राज्यमां तो अमें करें करी पीडित ठैयें, माटे
 केम करीयें ! कयां जश्यें ! ! ! तेवारें चंद्रगुप्ते चा-
 णाक्यना मुख साहामुं जोयुं, तेणें विचारुं जे आ
 लोकोने संतोष नहिं थाशे, तो लोक उचालो जरी-
 ने जाशे ! एम विचारी लोकोने कर रहित कख्यां,
 तेने लीधे आयपद थोडी अने खरच घणो थवाथी
 जंमार खाद्री थतो देखीने चाणाक्य कांश्क नवीन
 उपाय चिंतववा लाग्यो, तेवारे त्रण उपवास करी
 पूर्वना मित्र देवताने आराध्यो. ते देवतायें आवी

જક્તિને પ્રમાણે ચાણાક્યને બે અજેય પાસા આપ્યા. પઠી ચાણાક્ય તે શહેરના વ્યવહારીયાને તેડી ક્રોડ ક્રોડ ટકાનાં રત્ન જંગમરમાંથી કાઢાઢી ઘુત રમવા માટે કહેવા લાગ્યો કે જે મુજને જુવટું રમતા જીતે, તેને એ રત્ન સર્વ આપું. અને જે હારે તે એ રત્ન માંહેલા રત્ન સરખું એક રત્ન આપે. એ વચને સંતોષ પામ્યા થકા તે વ્યવહારિયા રમવા લાગ્યા, પણ દેવતાધિષ્ઠિત પાસાના બલથી ચાણાક્ય જીતી જાય. કોઈ કાલેં હારે નહીં. તે પણ કદાપિ દૈવ-યોગેં હારી જાય, પરંતુ મનુષ્યજીવ હાથમાંથી ગયો તે ફરી પામવો મહા ડુર્લભ છે ॥ ઇતિ દ્વીતીય-પાસક દૃષ્ટાંતઃ ॥ ૨ ॥

હવે ત્રીજો ધાન્યનો દૃષ્ટાંત કહે છે. કોઈક રાજાયેં કૌતુક માટે સર્વ જાતિનાં જરતદેત્રમાં ઉપ-જતાં ધાન્ય એકઠાં કરાવી તેમાં એક પાથો સર-શવના દાણાનો નાખ્યો, તે ધાન્ય સાથેં મેલવીને પઠી એકશો વર્ષની મોશીને તેવાડી કહ્યું કે આ ચોવીસ જાતિના ધાન્યના રાશીમાંથી સર્વ જાતિનાં ધાન્ય જૂદાં કરીને વહી એક સરશવનો પાથો સાથેં મેલવ્યો છે, તે કાઢાઢી આપો. તે વૃદ્ધા મોશીથી

ए कोइ रीतें जूदा थइ शकेज नही तेपण (कदापि देव साहायथी सरशव जूदा थइ शके, पण जे मनुष्यावतार गयो ते फरी बीतरागनी आझामां वर्त्ततो एवो मनुष्यजव पामवो दुर्बज वे)॥ इति तृतीय दृष्टांतः ॥

हवे चोथो द्यूतनो दृष्टांत कहे ठे:- कोइक राजानी सजा एकशो आठ थांजायें करी समन्वित ठे, ते वल्ली एकेके थंजें एकशो ने आठ हांसो ठे. ते राजा घणो वृद्ध थयो पण मरण पामतो नथी, तेवारें महोटा ठोकरायें विचाखुं जे हुं पण वृद्ध थवा आव्यो. तो हवे राजा क्यारें मरशे ने पठी हुं ते राज्य क्यारें जोगवीश ! माटे कोइ रीतें राजाने मारी नाखुं तो हुं राजा थाउं. ते बुपी वात प्रधाने जाणिने राजाने संजळावी. राजायें विचाखुं जे पुत्र पण जीवतो रहे अने हुं पोतें पण जीवतो रहुं ! एवी युक्ति शोधुं. पठी बुद्धिना प्रपंचें करी पुत्रने तेडावीने कखुं जे हे वत्स ! हुं वृद्ध थयो माटे तुं राज्य ले पण प्रथम आपणा घरनी चाल ठे, ते कर, के जे थकी तुऊने राज्य स्थिर थाय. कुमर बोळ्यो के हे पिताजी ! जे तमें अझा आपो, ते हुं

કરું. રાજાર્યે કહ્યું આપણી સજ્જાના એક મંત્રપે
 ૧૦૦ થાંજલા છે થાંજલે થાંજલે ૧૦૦ હાંસ છે, મા-
 ટે તમે મહારી સાથે જૂવટું રમો. એકવાર જીતો તો
 એક હાંસ જીત્યા. એમ ૧૦૦ વાર જીતો તો એક
 જીત્યા એવા ૧૦૦ થાંજા જીતીને રાજ્ય દ્યો, પણ
 જો રમતાં રમતાં વચમાં એક દાવ હારી જાશે, તો
 પાઠલા દાવ સર્વ વ્યર્થ જાશે. તે વચન સાંજલી
 કુમર પણ લોજના વશથી રમવા બેઠો. ઘણા દિવસ
 રમતાં પણ એકે થાંજો જીતી શકાયો નહી, તો સર્વ
 સજ્જાના થાંજલા ક્યાંથી જીત્યા જાય ? કદાપિ તે
 પણ કોઈ દેવતાના સાન્નિધ્યથી જીત્યા જાય, પરંતુ
 મનુષ્યજવથી ભ્રષ્ટ થયો તે બીજી વાર મનુષ્યજન્મ
 ન પામે ॥ ઇતિ ચતુર્થ દ્યૂતદૃષ્ટાંતઃ ॥ ૪ ॥

હવે પાંચમો રત્નનો દૃષ્ટાંત કહે છે:—વસંતપુર નગરે
 અપાર ધનનો ધણી ગુણવાન્ ધન્નો એવે નામે વ્યવ-
 હારીયો વસે છે. તેને ગુણવંત એવા પાંચ પુત્રો છે. હવે
 તે ધન્નો શેઠ રત્ન પરીક્ષાને વિષે નિપુણ છે, માટે તેનું
 અપર નામ રત્નપરીક્ષક છે. જે જે બહુમૂલ્યાં રત્ન આવે,
 તે સર્વનો સંગ્રહ કરે, પણ વેચે નહી. તેવારે પુત્રો
 કહેવા લાગ્યા કે હે પિતાજી ! બમણા ત્રમણાં દામ

आवे ठे, तेम ठतां रत्न कां वेचता नथी ? तो पण ते लोचवशें वेचे नहि. एकदा ते शेठ ग्रामांतरें गयो, पढी पाठलथी पुत्रोयें सर्व रत्न कोइ देशांतरीने वेचातां आपी दीधां. शेठ घेर आव्यो, अने पोतानां रत्न वेचवाना सर्व समाचार सांजली रीशें करी कहेवा लाग्यो के हे पुत्र ! महारां जे रत्नो ठे, ते रत्नो पाठां आण्याविना महारा घरमां तमें आवशो नही. तेवारें ते पांचे पुत्र रत्न लेवा माटे परदेश जणी निकड्या, पण ते सर्वे रत्नो तेवांने तेवांज क्यांथी मळे ? हवे ते पण कदाचित् कोइ देवताना सहायथी मली जाय, परंतु मनुष्यावतारथकी ब्रष्ट थयो जे होय, ते फरी मनुष्यजवने पामे नही ॥ इति पंचम रत्नदृष्टांतः ॥ ५ ॥

हवे ठठो स्वप्नो दृष्टांत कहे ठेः—उज्जयणी नगरीयें बहोंतेर कलानो जाण एवो मूलदेव नामें राजपुत्र ठे, ते कलाकलापें करी सकल लोकने प्रीति ऊपजावतो रहे ठे. एकदा ते उज्जयणीमां देवदत्ता वेश्यानी उपर आकरो रागातुरथश्ने तिहांज रह्यो. तेने कोइक व्यवहारीये मान चंश करी काढ्यो. त्यांथी निकली परदेश जमवा लाग्यो. अ-

नेक पृथ्वीनां विनोद देखतो थको कोश्क गामें मठमांहे जइ सूतो तिहां स्वप्नमां चंद्रमाने पोताना मुखमां पेसतो देखी जाग्यो, ते समयें तेज मठमां एक कापडीये एटले कोइ गुंसाइने चेले पण एवुंज स्वप्न दीतुं. पठी जागीने ते स्वप्ननो विचार पोताना गुरु गुंसाइ पासें जइ पूठवा लाग्यो, तेवारें गुंसाइयें कह्युं के आज तुं घृत खांर सहित रोटलो पाशीम ! एवुं जाणी मध्यान्ह समयें ते जिह्मांमाटे गयो, तिहां कोश्क दातार पुरुषें घृत खांर सहित रोटला आप्या, ते लइ चालतो थयो अने मनमां प्रमोद पाभ्यो. हवे मूलदेव तो शास्त्रनो जाण ठे माटे मठथकी निकली फलफलादिक लइ स्वप्नपाठक आगल मूकी स्वप्ननो वीचार पूठ्यो. तेवारें पाठक बोढ्यो के तमोने महातुं राज्य मलशे ? तेने तहत्त मानीने नगरमांहे जिह्मां पामी कढमाषें करी मासोपवासी साधुने पारणुं कराव्युं. ते साधुनी जक्तिना प्रज्ञावथी देवता तुष्टमान थइ बोढ्यो के हे मूलदेव ! तुं एके वचनें जे विचारमां आवे, ते माग. तेवारें मूलदेव बोढ्यो के हे स्वामी ! हजार हस्ती बंधाय एवुं राज्य देवदत्ता गणि-

કા સહિત આષો. દેવતા બોદ્યો કે એ સર્વ તમે પામશો. તેવાર પઠી સાતમે દિવસે કોશ્ક નગરે ગયો. તિહાં અપુત્રીયો રાજા મરણ પામ્યો. તે નગરના લોકોયે રાજાનું મૃતકાર્ય કરિ રાજ્યના અધિકારી પંચને મેલવી પંચદિવ્ય પ્રગટ કરી (મૂલદેવને રાજ્ય આપ્યું. એ વાત ગુંસાંઝના ચેલાયે સાંજલી તેવારે પશ્ચાત્તાપ કરવા માંડ્યો જે અરે હું નિર્બુદ્ધિ હું મને સ્વપ્ન લાધું તે ફોકટ હાસ્યું. પઠી વારંવાર જશ તિહાંજ સુવે પણ સ્વપ્ન देखे नहीं. कदाचित् दैवयोगे वली ते कापडी स्वप्न પણ देखे, परंतु मनुष्यजवत्थी ब्रष्ट थयो ते फरी मनुष्यजव पामे नहीं) ॥ इति षष्ठ स्वप्नदृष्टान्तः ॥ ६ ॥

હવે સાતમો ચક્રનો દૃષ્ટાંત કહે છે. ઇંદ્રપુર નગરે ઇંદ્રદત્ત રાજા છે, તેને બાવીશ રાણીયોના શ્રીમાલ પ્રમુખ બાવીશ પુત્રો છે. સર્વ તે બહોંતેર કલામાં પ્રવીણ છે, સર્વ સૌજાગ્યના નિધાન છે, એકદા વલી રાજાયે મંત્રીની પુત્રીને પરણી. પાઠલથી કર્મયોગે તે મંત્રીની પુત્રીને અને રાજાને દ્વેષ થયો, તેથી રાજાયે તેને ત્યાગી દીધી, પિતાને ઘેર જશ રહી- એમ કરતાં ઘણા દિવસ વીત્યા, તેવારે એક દિવસ રાજા-

यें बाहिर जातां ते स्त्रीनेगोंखें बेठी दीठी, ते दिवसें ते ऋतुस्नानवाली ठे. राजायें तेने साक्षात् रतिसमान देखी पोताना मानसोने पूढ्युं के अरे ! ए स्त्री ते कोण ठे ? तेवारें एक सुजटें कहुं हे स्वामी ! ए मंत्रीनी पुत्री तमारी राणी ठे, तेवारें राजा ते रात्रें तिहांज रह्यो. पठी जाग्ययोगें कोशक पुण्यवंत जीव तेने उदरें आवी उपनो. प्रातःकालें पुत्रीयें पिता आगल सर्व समाचार कह्या. तेवारें मंत्रीयें ते दिवस, वेला, संकेत, इत्यादि सर्व यादी कागळें लखी राखी अने पूर्ण दिवस थये पुत्र जन्म्यो, तेनुं नाम सुरेंद्रदत्त दीधुं. पठी उज्जाल पद्ममां जेम चंद्रमा हर्ष उपजावे, तेम हर्ष उपजावतो क्रमें क्रमें वधतो गयो. हवे तेज दिवसें मंत्रीनी दासीयें चार पुत्र प्रसव्या, तेनां नाम कहे ठे. एक अग्नि कर, बीजो पर्वतक, त्रीजो बहुल, चोथो सागर अने पांचमो तेनी साथें सुरेंद्रदत्त, ए पांचे मली एकज उपाध्याय पासें जणवा लाग्या, तिहां प्रधानें सुरेंद्रदत्तने जणाववा माटे कलाचार्यने सारी रितें जलामण दीधी, ते उपरथी कलाचार्यें पण धणी मेहेनत करीने जणाव्यो, दासीना चारे पुत्र विघ्न करे, पण

सुरेंद्रदत्त विद्याज्यासज करतो रहे. वली राजाना बीजा जे बावीश पुत्रो ठे, ते पण तेज नीशालमां जणें ठे, परंतु ते राजमद यौवन मदें करीने उद्धंठ थका गुरुनी साहामा वांकुं बोले, तेवारें कलाचार्य-तेमने शीख आपे, तो रुदन करता मा बापनी आ गल जाय. अने प्रधान तो अध्यापकने एज नला-मण करे, के पुत्रने ताडना तर्जना करीने पण जणावजो. तेथी उपाध्याय पण तेने खांतें करी विशेष जणावे शास्त्रकला, राधा वेध प्रमुख सर्वकलाजें शीखी हुशीयार थयो, तेवारें अध्यापकें सुरेंद्रदत्त कुमरने लावीने प्रधानने सोंप्यो, प्रधाने पण अध्यापकने सारीरीतें दान दइ संतोषीने विसर्जन कस्यो,

एवा अवसरें मथुरानगरीयें जितशत्रुराजानी निर्वृत्ति नामें पुत्री ठे, ते तरुण अवस्थाने प्राप्त थइ, तेंवारें मातायें सर्व शणगार पहेरावी तेना बाप पासें मोकली, पितायें तेनी सुरत देखी ए कन्या खयंवरने योग्य ठे. एम चिंतवीने कह्यु के हे पुत्री ! मन मानता जरतारने तमें वरो. पुत्री बोली हे पिताजी ! जे राधावेध साधे, तेने हुं वरुं ! कुमरीनी एवी प्रतिज्ञा जाणी राजायें ठाम ठाम

दूत मोकली कहेवराव्युं. अने इंद्रदत्तने घणापुत्र
 ठे माटे तेने तेडवा सारु प्रधान मोकळ्यो, तेणे जइ
 राजाने वीनव्यो के स्वामी ! तमारा पुत्रो सहित
 तमें स्वयंवरने विषे पधारो. राजा पण बावीश पुत्रें
 परवख्यो थको प्रधान सहित स्वयंवर मंरुपें आव्यो.

हवे जितशत्रुराजायें शुन्न मुहूत्तें सर्वनगर श-
 णगाखुं. पोतें नगर बाहिर सर्व परिवार सहित
 निकळ्यो, जंरुप कराव्यो, तेनी वचमां स्तंज उजो
 कीधो, उपर सृष्टिसंहारें फरतां आठ आठ चक्र
 मांड्यां, ते उपर पूतली मांकी, उंधामुखने धारण
 करनारी ते पूतली ठे तेथी तेनुं नाम राधा पाडेळुं
 ठे. वली हेठल तेलथी जरेली एक कडाइ मांकी.
 तिहां कन्या, पंचवर्णी सुगंध युक्त फूलनी माला
 लइ थंजनी पासें आवी उज्जी रही. अने कहे ठे
 के जे पुरुष ए राधावेध साधशे, तेना कंठमां हुं
 आ माला आरोपण करीश. एम कही सावधान
 थइ उज्जी रही.

ते अवसरें इंद्रदत्त राजायें पोतानो महोटो श्री-
 माल नामें पुत्र ठे तेने दूर लइ जइ कछुं के हे
 पुत्र ! तुं राधावेध साध. अने कन्या सहित ए राज्य

लइ ले. ते वात सांजली ते पुत्र कंपवा लाग्यो. धनुष्य मात्र पण उपाडी न शक्यो, तथापि वली कां-
इक साहस आदरी धनुष्य तो प्रयासैं करी उपाड्युं, पण
ते चढावी शक्यो नही, तेवारें विलखो थइने बाँल्यो
के अरे ! आ कार्य तो महाराथी थायज नही !

एवामां वली बीजो कुंअर आव्यो, ते आवी ध-
नुष्य चढावी तुरत पाठो वढ्यो. पठी त्रीजो कुमर
आवी दृष्टियें जोइ पाठो वढ्यो, तथा चौथो पुत्र
तो अर्द्ध रस्तेथीज जोइ पाठो वढ्यो, अने पांचमो
तो पोताना स्थानकथी उव्योज नही. एम बावीश
कुमर विलखा थइ बेठा, तेवारें, राजानुं मुख विल-
खाणुं जोइ प्रधानें कह्युं के स्वामी ! दुःखी म था-
उ. एक पुत्र तमारो हजी पण ठे, तेने राजायें पू-
व्युं के ते कयो पुत्र ठे ? तेवारें मंत्रीश्वरें सर्व वृ-
त्तांत कही संजलाव्युं अने कागल लावी नामो वं-
चाव्यां. राजायें पण ते वात संचारीने प्रधानने क-
ह्युं के ते पुत्रने तरत तेडी लावो. तेवारें मेहेतें पण
सुरेंद्रदत्तने स्नान शणगार करावी तेडी आणी रा-
जाने पगे लगाड्यो. राजा ते पुत्रने देखी हर्षित
मन थयो थको चिंतववा लाग्यो के ॥ यत्रोदकं तत्र

वसंति हंसा, यत्रामिषं तत्र पतंति शृङ्गाः ॥ यत्रार्थिनस्तत्र ज्वंति वेश्या, यत्राकृतिस्तत्र गुणावसंति ॥ १ ॥ हवे राजायें कहुं के हे वत्स ! ए राधावेध साधी कन्या सहित राज द्यो. ते कुमरनी मुखाकृति देखी लोक पण चमत्कार पाम्यां. कुमर पण राजानो आदेश पामी निश्चल मनें गुरुना चरणकमलने नमस्कार करी स्थंजनी नजीक जइ धनुष्यने नमन करी तत्काल धनुष्य चढावी तेखनी कढाइमांहे नीची दृष्टियें मुख जोते थके उपर बाण मूक्यो. ते बाणें राधानी आंखमाहेली कीकी वींधी, जेवी वींधी के तुरत याचक लोकोयें जयजयारव कीधो, अने कन्यायें वरमाला घाढी. राजा अने मंत्रीश्वर ए बे हर्ष पाम्या, तिहां सुरेंद्रदत्त कन्या सहित राज्यलक्ष्मीनां सुख पाम्यो. एवी रीतें कोइ कदाचित् राधावेध साधे, पण मनुष्यजवथी ब्रष्ट थयो, ते वली फरीने नरजव न पामे ॥ इति सप्तम चक्रदृष्टांतः ॥ ७ ॥

हवे आठमो कूर्मनो दृष्टांत कहे ठेः—कोइक एक लक्ष योजन प्रमाण डह ठे, तेमां एक महोटो काचबो रहे ठे. तेणें एकदा प्रस्तावें वायराने योगें

(૬૫)

વશ થયો થકો (હુઃ પ્રાપં કે૦) ચોરાશી લાલ-
 જીવયોનિને વિષે જમતા જીવેં મહાકષ્ટેં પામવા યો-
 ગ્ય એવું (મર્ત્યજન્મ કે૦) મનુષ્યજન્મ તેને જિન-
 ધર્મવિના (મુધાગમયતિ કે૦) વ્યર્થ ગમાવે છે,
 (સઃ કે૦) તે પુરુષ, (સ્વર્ણસ્થાલે કે૦) સુવર્ણ
 સ્થાલને વિષે (રજઃ કે૦) ધૂલ એટલે કચરાદિક
 તેને (ક્ષિપતિ કે૦) નાલે છે. અર્થાત્ સુવર્ણસ્થાલ સ-
 માન મનુષ્યજન્મ જાણવું, તથા રજસમાન પ્રમાદ
 જાણવા. એટલે પ્રમાદવશેં મનુષ્યજન્મ વ્યર્થ જાય
 છે. વલી પણ તે પુરુષ શું કરે છે ? તો કે, (પીયૂ-
 ષેણ કે૦) અમૃતેં કરીને (પાદશૌચં કે૦) પાદપ્ર-
 ક્ષાલનને (વિધત્તે કે૦) કરે છે, અર્થાત્ જે અમૃ-
 તના વિંદુમાત્રનું પાન કરવાથી અજરામરત્વ પ્રાપ્ત
 થાય છે, તે અમૃતને પાદપ્રક્ષાલનને માટે વૃથા ગ-
 માવવું તે અયુક્ત જાણવું. તેમ વલી તે પુરુષ શું કરે
 છે ? તો કે (પ્રવરકરિણં કે૦) ઉત્તમ હસ્તીપ્રત્યે
 (ઈંધજારં કે૦) કાષ્ઠજારને (વાહ્યતિ કે૦) વહન
 કરાવે છે. અર્થાત્ જે હસ્તીને પોતાના દ્વાર આગલ
 બાંધે ઠતે દ્વારની શોજા થાય છે, તો તે હાથીં
 કાષ્ઠ લાવવાં, તે અયુક્ત છે વલી તે પુરુષ શું કરે

ठे ? तो के (वायस के०) कागडाने (उम्हायना-
 र्थम् के०) उम्हाडवाने अर्थे (चिंतारत्नं के०) चिं-
 तामणिने (करात् के०) हाथथकी (विकिरति के०)
 फेंके ठे. अर्थात् मनोवांछित अर्थने देनारुं एवुं
 चिंतामणि रत्न तेनुं कागडाने उडाडवाने माटे फें-
 कवुं ते अयोग्य ठे, तेम धर्मसाधक पुरुषें मर्त्यज-
 न्में करी प्रमाद करवो ते अयुक्तज ठे. तेथी हे ज-
 व्यजनो ! एम जाणीने मनमां विवेक लावी प्रमा-
 दनो त्याग करीने धर्में करीने मनुष्यजन्म सफल
 करवो धर्म आचरता एवा सज्जन पुरुषोने जे पुण्य ॥
 इत्यादि पूर्ववत् ॥ ५ ॥

टीका:— अथ मनुष्यजवस्य सर्वोत्कृष्टत्वमाह ॥
 स्वर्णं स्थाल इति ॥ यः पुमान् प्रमत्तः सन् प्रमाद-
 स्य वशं पतितः सन् मद्यविषयकषायनिद्रा विक-
 थारूपप्रमादवशं गतः सन् दुःप्रापं चतुरशी तिल-
 कजीवयोनिषु भ्रमति जीवेन दुःखेन महता कष्टेन
 प्राप्यं यत् मर्त्यजन्म मनुष्यजवं तत् मुधा वृथा श्री-
 जिनधर्मं विना निःफलं गमयति । स पुमान् स्व-
 र्णस्थाले रजो धूलिं कचवरादि क्षिपति । स्वर्णस्था-
 लतुल्यं मर्त्यजन्म रजःसदृशाः प्रमादाः ॥ पुनःसः

पुमान् पीयूषेण श्रमृतेन कृत्वा पादशौचं चरणप्र-
 क्षालनं विधत्ते करोति । पीयूषस्य बिंदुमात्रपाने-
 नाजरामरत्वं स्यात् तत्पादप्रक्षालनार्थं मुधा वृथा
 गमयतीत्युक्तं ॥ पुनः सः पुमान् प्रवरकरिणं प्रधान-
 हस्तिनं ऐंधजारं इंधनकाष्ठसमूहं वाहयति ॥ य-
 स्मिन् गजे द्वारिवेद्धेऽपि सति शोभा जवति । तेन
 इंधनानयनमयुक्तं ॥ पुनः सः पुमान् वायसोड्ढायना-
 र्थं काकस्य उड्ढायननिमित्तं चिंतामणिरत्नं करात् ह-
 स्तात् विकिरति विक्षिपति ॥ यथा मनोवांछितार्थ-
 दायकस्य चिंतामणिरत्नस्य काकउड्ढायनार्थं विक्षेप-
 णमयुक्तं तथा धर्मसाधकेन मर्त्यजन्मना प्रमादसेवन-
 मयुक्तं । नो जव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि वि-
 वेकमानीय प्रमादं त्यक्त्वा धर्मेण कृत्वा मनुष्यज-
 न्म सफलं कार्यं ॥ धर्ममाचरतां सतां यत् पुण्यमु-
 त्पद्यते तत् पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला
 विस्तरंतु ॥ ५ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—सवैया त्रेवीशा ॥ ज्यौं मतहीन
 विवेक विना नर, साजि मतंगज इंधन ढोवै ॥ कं-
 चन ज्ञाजन धूलि जरे सछ, मूढ सुधारससूं पग
 धोवै ॥ बोहितकाग उरुवन कारन, मारि महामनि

(६७)

मूरख रोवै ॥ त्यों नरदेह डुलंज बनारसि, पाइ
अजान अकारथ खोवै ॥ ५ ॥

हवे जे संसारना विषय माटे धर्मनो त्याग
करे ठे, ते मूढ पुरुष जाणवा ते कहेठे.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ ते धत्तूरतरुं वपं-
ति जवने प्रोन्मूढ्य कटपडुमम्, चिंतारत्न,
मपास्य काचशकलं स्वीकुर्वते ते जडाः ॥
विक्रीय द्विरदं गिरींजसदृशं क्रिणंति ते रा-
सजं, ये लब्धं परिहृत्य धर्ममधमा धा-
वंति जोगाशया ॥ ६ ॥

अर्थ:- (ये के०) जे (अधमाः के०) मूर्ख
एवा पुरुषो (लब्धं के०) प्राप्त थयेला एवा (धर्म
के०) धर्म जे तेने (परिहृत्य के०) त्याग करीने
(जोगाशया के०) जोगविषय वांढनाने अर्थे, (धा-
वंति के) दोडे ठे, अर्थात् विषयार्थमां प्रवर्ते ठे,
(ते के०) ते नरो, (जवने के०) पोताना गृह-
नेविषे उत्पन्न थयेला (कटपडुमं के०) कटपवृक्ष-
ने (प्रोन्मूढ्य के०) काढी नाखीने (धत्तूरतरुं के०)

(६९)

धंतुराना वृद्धने (वपंति के०) आरोपण करे ठे, वल्ली (ते जडाः के०) ते जड पुरुषो शुं करे ठे ? तो के (चिंतारत्नं के०) चिंतामणि रत्नने (अपास्य के०) त्याग करीने (काचशकलं के०) काचना कटकाने (स्वीकुर्वते के०) स्वीकार करे ठे, वल्ली (ते के०) ते जड पुरुषो, (गिरींद्रसदृशं के०) पर्वतसमान उंची कायावाला (द्विरदं के०) हस्तीने (विक्रीय के०) वेचीने (रासजं के०) गर्दजने (क्रीणंति के०) मूख्यें करीने ग्रहण करे ठे. आ ठे-काणें कदपवृद्धसदृश धर्म जाणवो, तथा धंतुराना वृद्धसमान विषय जाणवा, तेवी रीतें सर्वत्र सारां दृष्टांतो धर्मने लगाडवां तथा अन्य दृष्टांतो विषयने लगाडवां. माटे हे जव्यजनो ! एम मनने विषे विवेक लावीने कदपवृद्ध तथा चिंतामणि समान, श्रीजिनेश्वरना धर्मनुंज आराधन करवुं. आराधन करनारनुं जे पुण्य ॥ इत्यादि पूर्ववत् ॥ ६ ॥

टीका:— ये तु असाराणां विषयाणां कृते धर्म त्यजंति ते मूढा एवेत्याह ॥ ते धत्तूर इति ॥ ये अधमा मूर्खाः पुरुषाः लब्धं प्राप्तं धर्मं परिहृत्य त्यक्त्वा जोगाशया विषयवांठया धावंति । विषयार्थ

प्रवर्त्तते, ते नरा जवने स्वगृहे प्रोज्जतं उत्पन्नं कटपवृद्धं
 प्रोन्मूय्य उत्खाय धत्तूरतरुं वपंति आरोपयन्ति । पुनस्ते
 जडाः मूर्खाः चिंतामणिरत्नं अपास्य त्यक्त्वा दूरीकृत्य
 काचशकलं काचखंरुं स्वीकुर्वते गृह्णन्ति ॥ पुन
 स्ते जडा गिरीन्द्रसदृशं पर्वतप्रायकायं उच्चं द्विरदं
 हस्तिनं विक्रीय रासज्जं गर्दज्जं क्रीणन्ति मूढ्येन गृ-
 ह्णन्ति ॥ अत्र कटपवृद्धसदृशो धर्मः । धत्तूरसदृ-
 शा जोगाः एवं सर्वत्रोपनयः । जो जव्यप्राणिन् !
 एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय कटपवृद्धचिं-
 तामणिसदृशः श्रीजिनधर्म एवाराध्यः आराध्य-
 तां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांग-
 ल्विष्यमालाविस्तरन्तु ॥ ६ ॥

॥ जाषाकाव्यः—ज्यौं नरमूल उखारि कटपतरु,
 बौवन मूढ कनकको खेत ॥ ज्यौं गजराज वैचि
 गिरिवरसम, क्रूर कुबुद्धि मोल खर लेत ॥ जैसे
 ठांनि रतन चिंतामनि, मूरख काच खंरु मन देत ॥
 तैसे धरम विसारी बनारसि, धावत अधम विषय
 सुख हेत ॥ ६ ॥

कथाः—ए अर्थ उपर शशी सुरनो दृष्टांत कहे
 ठेः—आ जरत क्षेत्रमांहे शुक्तिमती नामा नगरीने

विषे शशीनामा राजा राज्य करे ठे, ते महाप्रतापी
 ठे, तथा तेनो लघुजाइ सूर एवे नामें ठे, ते बेहु
 जाइ एक दिवस रयवाडीयें चढ्या, वनमांहे वृद्ध-
 नी नीचें साधुने बेछा दीछा, तेवारें अश्वत्थी उतरी
 बेहुजाइयें साधुने वांघ्या, साधुयें पण धर्मलाज आ-
 पी उपदेश देवा मांड्यो ॥ गाथा ॥ माणुस्स खित्त
 जाई, कुल रूवारोग आउयं बुद्धि ॥ सवा णुग्गह
 सिद्धा, संजम लोगंमि दुल्लहो लहियं ॥१॥ माटे तमें
 सत्पुरुष ठो, ते धर्मने विषे प्रमाद म करो ॥ गाथा ॥
 चिक्खणघडेण साचिय, ढलीजणं पाणियं जाई ॥ को-
 रं कुंजं च जेदइ, तहावि जवजीवाणं ॥ १ ॥ इत्या-
 दि उपदेश सांजली (सूरराजा दीक्षा लइ दुष्कर
 तप करवा तैयार थर्या. अने शशीप्रत्यें जाइपणांना
 हितने माटें कहेवा लाग्यो के हे बांधव ! आ जी-
 वें जन्मोजन्म जोग जोगव्या. समुद्रनी जेटलां पा-
 णी पीधां, मेरु जेटलां धान्य आरोग्यां, तो पण तृप्ति
 न थइ तेने शशी कहेवा लाग्यो के हे बांधव !
 एवो कोण मूर्ख होय के जे जला राज्यजोग, ललि-
 त लोचना स्त्री, पान फूल तंबोलादि उत्तम प्रकार-
 ना जोग इत्यादि सामग्री संबंधी सुख तेने त्यागीने

परलोकना सुखने अर्थे उपवासादिक कष्ट करे, पर लोक ठे के नथी तेकोणें जोयो ठे ? माटें तमें माह्या हो, तो आ ठता जोग जोगवो, पोताना जीवने शा-
 ता आपो, अंतराय म करो यौवन पामेलुं फोकट म
 गमावो एवा जाइनां वचन सांजलीने सूरराजा खि-
 न्न थयो. पढी गुरुपासेंथी चारित्र ग्रहण करी सर्व-
 परिग्रह ठांकी चारित्र पालवामां तत्पर थयो. अं-
 त्यावस्थायें अणसण आराधी स्वर्गें गयो. अने शशी
 राजा विषयासक्त थको मरण पामी नरकें गयो.
 सूरराजायें देवलोकने विषे अवधिज्ञानने बलें क-
 री पोताना जाइने नरकनां दुःख जोगवतो दीगो,
 तेवारें देवलोकथी निकली नरकमां जइ आपणां
 रूप तेज शक्ति प्रगट कीधां, ते देखी शशी बो-
 ल्यो के हे बांधव ! अद्यापि ते महारो देह पड्यो
 ठे, माटें तुं जइने ते देहनी यत्न कर के जेम हुं न-
 रकथकी निकली सुखी थाउं ! ते सांजली सूर बो-
 ल्यो के अरे मूर्ख ! जीवरहित देह पड्यो ठे ते शुं
 सुकृत करशे ? प्रथमथीज तैं कोइ कष्ट कखुं हत
 तो आ नरकमां तुं पडत नही. हवे तुं तहारुं मन
 छाम राखी कर्म खपाव, करेलां कर्मनो पश्चात्ताप

(७३)

कर, जेम आगले जवें सुखी थाइश. एवं कही सूर
पोताने स्थानकें पहोतो. एम कोइक जीव शशीनी
पेरें मनुष्यजवमां धर्म न करे, ते आगले पश्चात्ताप
पामे. माटे सर्वकोइ धर्म करो ॥ ६ ॥

हवे मनुष्य जन्मनुं तथा धर्मसामग्रीनुं दुर्ल-
जपणुं कहे ठे,

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ अपारे संसारे कथमपि
समासाद्य नृजवम्, न धर्मं यः कुर्याद्विषयसु
खतृष्णातरलितः ॥ ब्रुडन् पारावारे प्रवर-
मपहाय प्रवहणम्, स मुख्योमूर्खाणामुषल-
मुपलब्धुं प्रयतते ॥ ७ ॥

अर्थः— (यः के०) जे पुरुष, (विषय के०) श-
ब्द, रूप, रस, स्पर्श, गंध, तेमनां (सुख के०)
सुख तेनी (तृष्णा के०) वांछा तेणें करीने (तर-
लितः के०) व्याकुल थयो थको (अपारे के०)
अनंत एवा (संसारे के०) संसारने विषे (कथम-
पि के०) माहाकष्टें करीने (नृजवं के०) नरजव-
त्वने (समासाद्य के०) पामीने (धर्म के०) धर्मने

(न के०) नहिं (कुर्यात् के०) करे, (सः के०)
 ते पुरुष, (पारावारे के०) समुद्रने विषे (ब्रुम्न
 के०) बूडतो ठतो (प्रवरं के०) उत्तम एवं (प्रव-
 हणं के०) वाहाणने (अपहाय के०) त्याग करीने
 तरवाने माटे (उषलं के०) पाषाणने (उपलब्धुं
 के०) ग्रहण करवाने (प्रयतते के०) प्रयत्न करे ठे,
 एटले उद्यम करे ठे. ते पुरुष कहेवो जाणवो ? तो
 के (मूर्खाणां के०) मूर्खोंना मध्यें (मुख्यः के०)
 मुख्य जाणवो. अर्थात् ते पुरुष, मूर्खोंमां मोहोटी
 मूर्ख जाणवो. आ ठेकाणें संसार ते समुद्र जाणवो
 अने धर्म, ते वाहाण जाणवुं. विषयो ते पाषाण स-
 मान जाणवा. माटे हे जव्यजनो ! आ प्रकारें जा-
 णीनें मनमां विवेक लावीने संसार समुद्रतारक ए
 वा धर्मनुंज आराधन करो. आराधन करता एवा
 सज्जनोने जे पुण्य उत्पन्न थाय ठे, ते पुण्य ॥ इत्या-
 दि पूर्ववत् जाणवुं ॥ ७ ॥

टीका:— अथ नरजवस्य धर्मसामग्र्याश्च दुर्लभं
 जत्वमाह ॥ अपारे संसारेति ॥ यः पुमान् विषयसु-
 खतृष्णातरलितः सन् विषयाणां कामजोगानां शब्द-
 रूपरसस्पर्शगंधानां सुखस्य तृष्णा वांठा तथा तर-

क्षितो वाहितो व्याकुलीकृतः सन् अपारे अनन्ते
 संसारे कथमपि महता कष्टेन नृजवं मनुष्यजन्म
 समासाद्य प्राप्य धर्मं न कुर्यात् न करोति । सः पु
 मान् पारावारे समुद्रे ब्रुडन् निमज्जन् प्रवरं उत्तमं
 प्रवहणं पोतं अपहाय त्यक्त्वा तरणार्थं उपलं पा-
 षाणं उपलब्धुं गृहीतुं प्रयतते यत्नं करोति उद्यमं
 करोति ॥ कथञ्चूतः सः । मूर्खाणां मुख्यः मूर्खेषु वृ-
 ऋमूर्खः । अत्र संसारः समुद्रः । धर्मः प्रवहणं ।
 विषयाः पाषाणसदृशा इत्युपनयः ॥ ज्ञो ज्ञव्यप्राणि-
 न् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय संसारसमुद्र-
 तारकः श्रीधर्मैव आराध्यः । आराधयतां च सतां
 यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलि-
 क्यमाला विस्तरंतु ॥ ७ ॥

जाषाकाव्यः— सोरठो ॥ ज्यों जल बूडत कोइ,
 तजि वाहन पाहन गहैं ॥ त्यों नर मूरख होइ, ध-
 रम ठांनि सेवत विषय ॥ ७ ॥

हवे आ ग्रंथमां जेटलां उपदेशनां द्वारो कहेवा-
 नां ठे ते उपदेश द्वारें करी सर्व द्वारो कहे ठे.
 ॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तत्रयम् ॥ जक्तिं तीर्थ-
 करे गुरौ जिनमते संघे च हिंसानृतं, स्तेया

ब्रह्मपरिग्रहाद्युपरमं क्रोधाद्यरीणां जयम् ॥
 सौजन्यं गुणिसंगमिन्द्रियदमं दानं तपोजाव-
 नां, वैराग्यं च कुरुष्व निर्वृतिपदे यद्यस्ति
 गंतुं मनः ॥ ८ ॥

अर्थः—हे ज्ञव्यप्राणीयो ! (यदि के०) जो त-
 मारं (निर्वृतिपदे के०) मोक्षपदने विषे (गंतुं के०)
 जावानुं (मनः के०) मन (अस्ति के०) है, तो
 तमें १ (तीर्थकरे के०) तीर्थकरने विषे एटले श्री-
 वीतरागने विषे (जक्तिं के०) गुणोत्कीर्तनरूप जाव-
 पूजाने (कुरुष्व के०) करो. वली २ (गुरौ के०)
 धर्मोपदेशक गुरुने विषे जक्तिने करो. जक्ति अने
 कुरुष्व ए वे पदो, सर्वत्र योजवां. वली ३ (जिन-
 मते के०) श्री जिनशासनने विषे जक्तिने करो व-
 ली ४ (संघे के०) चतुर्विध श्रीसंघने विषे जक्तिने
 करो. (च के०) तथा ५ (हिंसा के०) जीववध
 प्राणातिपात, ६ (अनृतं के०) असत्य ते मृषा-
 वाद तेने तथा ७ (स्तेय के०) अदत्तादान एटले
 परवस्तुनुं ग्रहण करवुं. ८ (अब्रह्म के०) स्त्रीसेवा,
 मैथुन, तथा ९ (परिग्रहादि के०) धन धान्यादि

नवविध परिग्रहादि ते थकी (उपरमं के०) निव-
 र्तन जे तेने करो. तथा (क्रोधाद्यरीणां के०) १०
 क्रोध, ११ मान, १२ माया, १३ लोभ, ते शत्रुओंनो
 (जयं के०) जयने करो. तथा १४ (सौजन्यं के०)
 सुजनजाव ते सर्व जीवोने विषे मैत्रिजाव तेने करो.
 तथा १५ (गुणिसंगं के०) गुणवान् मनुष्योनो संग
 जे संगति तेने करो. तथा १६ (इंद्रियदमं के०)
 पांच इंद्रियोनुं दमन करो. वली १७ (दानं के०)
 सुपात्रादि पांच प्रकारना दानने करो. वली १८ (त-
 पः के०) तप ते अनशन ऊनोदर्यादि बाह्य अने
 अज्यंतर मली बार प्रकारनुं तेने करो. तथा १९
 (ज्ञावनां के०) शुद्धचित्त ज्ञावने करो. (च के०)
 वली २० (वैराग्यं के०) संसारथकी जोगादिकथ-
 की जे विरक्तजाव तेने करो. एटलां वानां मोक्षप-
 ददायक जाणीने रूडे प्रकारें आराधन करवां. आ-
 राधना करनार सुजनोनुं जे पुण्य । इत्यादि पूर्ववत्
 जाणवुं ॥ ८ ॥ ए प्रकारें आ काव्यमां सर्व मली
 बीश द्वार जे आ ग्रंथमां हवे कहेवाशे, ते द्वारनां
 नाम कहां.

टीका:—अथास्मिन् शास्त्रे एतान्युपदेशद्वाराणि

कथयिष्यंते ॥ इत्युपदेश द्वारेण द्वारवृत्तमाह ॥ ज-
 क्तिमिति ॥ नो जव्यप्राणिन् ! यदि तव निर्वृतिपदे
 मोक्षे गंतुं मनोऽस्ति । तदा त्वं तीर्थकरे श्रीवीत-
 रागे जक्तिं ज्ञावपूजां गुणोत्कीर्त्तरूपां कुरुष्व ॥ १ ॥
 पुनर्गुरौ धर्मोपदेशके जक्तिं कुरुष्व ॥ २ ॥ पुनः जि-
 नमते जिनशासने जक्तिं कुरुष्व ॥ ३ ॥ पुनः चतुर्वि-
 धसंधे जक्तिं कुरुष्व ॥ ४ ॥ हिंसाऽनृतस्तेयाऽब्रह्मपरिग्र-
 हाद्युपरमं कुरुष्व ॥ ५ ॥ हिंसा जीववधः प्राणातिपा-
 तः ॥ १ ॥ अनृतं, असत्यं मृषावादः ॥ २ ॥ स्तेयं
 चौर्यं अदत्तादानं अदत्तपरस्ववस्तुग्रहणं ॥ ३ ॥ अ-
 ब्रह्म मैथुनं स्त्रीसेवा ॥ ४ ॥ परिग्रहो धनधान्यादि नव-
 विधः ॥ ५ ॥ एज्य उपरमं निवर्त्तनं कुरुष्व ॥ ६ ॥ अत्र व्यु-
 परमोऽपी पाठो जवति पुनः क्रोधाद्यरीणां क्रोधः ॥ १० ॥
 मानः ॥ ११ ॥ मायाः ॥ १२ ॥ लोभः ॥ १३ ॥ रू-
 पारीणां जयं कुरुष्व । पुनः सौजन्यं सुजनज्ञावं स-
 र्वजीवेषु मैत्रिज्ञावं कुरुष्व ॥ १४ ॥ पुनः गुणिसंगं
 गुणानां गुणवतां मनुष्याणां संगं संगतिं कुरुष्व
 ॥ १५ ॥ पुनः इंद्रियदमं पंचेंद्रियाणां दमनं कुरुष्व
 ॥ १६ ॥ पुनर्दानं सुपात्रादि पंच प्रकारं कुरुष्व ॥ १७ ॥
 पुनस्तपोऽनशनमूनोदर्यादि बाह्यं आचर्यंतरं च द्वा-

(૭૯)

દશવિધં કુરુષ્વ ॥ ૧૮ ॥ પુનર્જાવનાં શુભચિત્ત-
જ્ઞાવં કુરુષ્વ ॥ ૧૯ ॥ પુનર્વૈરાગ્યં સંસારાત્ ત્રોગાદિ-
ન્યશ્ચ વિરક્તજ્ઞાવં કુરુષ્વ ॥ ૨૦ ॥ એતાનિ મોક્ષ-
પદદાયકાનિ જ્ઞાત્વા સમ્યક્ પ્રકારેણારાધનીયાનિ ॥
આરાધયતાં સતાં યદુત્પદ્યતે પુણ્યં તત્પુણ્યપ્રસાદાત્
ઉત્તરોત્તરમાંગલિક્યમાલા વિસ્તરંતુ ॥ ૮ ॥

જાણાકાવ્ય:- ઠપ્પય ॥ જિન પુજાહિ ગુરુ નમ-
હિ, જૈનમત વૈન બઘાનહિ ॥ સંગજગતિ આદર-
હિ, જીવહિંસા નહિ જાનહિ ॥ ખૂઠ કુસીલ અ-
દત્ત, ત્યાગ પરિગ્રહ પરિમાનહિ ॥ ક્રોધ માન ઠલ
લોજ, જીતિ સજ્જાન યિતિ ઠાનહિ ॥ ગુન સંગ ક-
રહિ ઇન્દ્રિય દમહિ, દેહિ દાન તપ જાવ જુત ॥ ગ-
હી મન વિરાગ ઇહ વિધિ રહહિ, તે જગમેં જી-
વન મુકત ॥ ૮ ॥

હવે જેવો જુદેશ તેવો નિર્દેશ એવું વચન છે.

શ્રી કૃષ્ણ પ્રથમ સ્થાન શ્લોકમાં કહેલાં જે દ્વારો
સ્થાને યથાક્રમે વિવરે છે, તેમાં પ્રથમ
ક્રમાં: ચાર શ્લોકે કરી શ્રીતીર્થકરની
જક્તિનું દ્વાર કહે છે.
પાપ લુપ્તિ ડુગ્ધિ દલયતિ વ્યાપાદયત્યા-

पदम् पुण्यं संचिनुतेश्रियं वितनुते पुष्पा-
ति नीरोगताम् ॥ सौजाग्यं विदधाति पद्म-
वयति प्रीतिं प्रसूते यशः, स्वर्गं यच्चति नि-
र्वृतिं च रचयत्यर्चाऽर्हतां निर्मिता ॥ ए ॥

अर्थः— हे ज्ञव्यजनो ! (अर्हतां के०) जिनज-
गवंतोनी (निर्मिता के०) करेली एवी (अर्चा के०)
गुणोत्कीर्त्तन, वंदना, पर्युपास्त्यादि एवी ज्ञावपूजा
जे ठे, ते (पापं के०) पापने (लुंपति के०) दूर करे
ठे. वली ते ज्ञाव पूजा (दुर्गति के०) दुर्गति एट-
ले नरकादिक जे दुष्टगति तेने (दलयति के०)
खंरुन करे ठे, अर्थात् निवारण करे ठे. वली ते ज्ञा-
वपूजा, (आपदं के०) कष्टने (व्यापादयति के०)
विनाश करे ठे. तथा वली ते ज्ञावपूजा, (पुण्य
के०) पुण्य जे धर्म तेने (संचिनुते के०) वृद्धि प-
माडे ठे. तथा ते ज्ञावपूजा, (श्रियं के०) लक्ष्मीने
(वितनुते के०) विस्तारे ठे, वली ते ज्ञावपूजा,
(नीरोगतां के०) शरीरने विषे जे आरोग्यता तेने
(पुष्पाति के०) पोषण करे ठे, वली ते ज्ञावपूजा,
(सौजाग्यं के०) सर्व जनोमां जे श्लाघनीयता,

તેને (વિદધાતિ કે०) કરે છે. વહ્લી તે જાવપૂજા (પ્રીતિં કે०) પ્રીતિને (પલ્લવયતિ કે०) उत्पन्न કરે છે. વહ્લી તે જાવ પૂજા, (યશઃ કે०) યશને (પ્રસૂતે કે०) પ્રસવે છે એટલે વિસ્તારે છે. તથા તે જાવપૂજા, (સ્વર્ગ કે०) દેવપદવીને (યજ્ઞતિ કે०) આપે છે. (ચ કે०) તથા તે જાવપૂજા, (નિર્વૃત્તિં કે०) નિર્વૃત્તિને (રચયતિ કે०) રચે છે, उत्पन्न કરે છે. માટેં હે જઞ્યજનો ! એ પ્રકારેં વિવેક લાવીને મનને વિષે જાણીને રુડા પ્રકારેં નિર્મલપણાને આપનારી એવી, અને આ લોક તથા પરલોક, તેને વિષે સર્વ સૌખ્ય-ને દેનારી એવી વંદનાદિ ગુણસ્તુતિરૂપ શ્રીજિનની જાવપૂજા, કરવા યોગ્ય છે. તે જાવપૂજા કરનાર, સ-જ્ઞાનને જે પુણ્ય । इत्यादि पूर्ववत् जाणवुं ॥ ૯ ॥

ટીકા:—અથ યથોદ્દેશસ્તથૈવ નિર્દેશ ઇતિ વચ-નાત્ અનુક્રમેણ દ્વારાણિ વિવૃણોતિ ॥ તત્ર પ્રથમં ચતુર્નિર્વૃત્તૈઃ શ્રીતીર્થકરજક્તિદ્વારમાહ ॥ પાપં લુંપતીતિ ॥ જો જઞ્યાઃ ! અર્હતાં જિનાનાં જાવપૂજા, ગુણોત્કીર્તનવંદના પર્યુપાસ્ત્યાદિ નિર્મિતા કૃતા સ-તી પાપં લુંપતિ દૂરીકરોતિ ! પુનર્દુર્ગતિં નરકાદિ-

दुष्टगतिं दल्यति खंरुयति निवारयति । पुनः आपदं कष्टं व्यापादयति विनाशयति । पुनः पुण्यं धर्मं संचिनुते वृद्धिं प्रापयति । पुनः श्रियं लक्ष्मीं वितनुते विस्तारयति पुनर्नीरोगतां शरीरे आरोग्यं पुष्णाति पोषयति । पुनः सौभाग्यं सर्वजनेषु श्लाघनीयतां विदधाति करोति । पुनः प्रीतिं पल्लवयति उत्पादयति । पुनर्यशः प्रसूते यशोविस्तारयति । पुनः स्वर्गं त्रिदिवं देवपदं यच्छति ददाति । पुनर्निर्वृतिं रचयति ददाति । ओ जग्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय सम्यक्निर्मलविधायिनी इह लोके परलोके च सर्वसौख्यदायिनी वंदनादिगुणस्तुतिः श्रीजिनजावजपूा कार्या । कुर्वतां सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥ ९ ॥

जाषाकाव्यः—मात्रात्मक कवित्त लोपैँ डुरित हूरैँ दुःख संकट, आपैँ रोग रहितनर देह ॥ पुन्न जंमार जरैँ जस प्रगटैँ, मुगतिपंथसों करैँ सनेह ॥ रचैँ सुहाग देहि सोजा जग, परजव पहुंचावैँ सुरगेह ॥ कुगति बंध दल बलैँ बनारसि, वीतराग पूजा फल एह ॥ ९ ॥

(૫૩)

વહ્ની પણ શ્રીજિનવરની જાવપૂજાના
ફલને કહે છે.

સ્વર્ગસ્તસ્ય ગૃહાંગણં સહચરીસામ્રાજ્યલક્ષ્મીઃ
શુભ્રા, સૌભાગ્યાદિગુણાવલિર્વિલસતિ સ્વૈરં
વપુર્વેશ્મનિ ॥ સંસારઃ સુતરઃ શિવં કરતલ-
ક્રોડે લુઠત્યંજસા, યઃ શ્રદ્ધાન્નરજાજનં જિ-
નપતેઃ પૂજાં વિધત્તે જનઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ— (યઃ કે०) જે (જનઃ કે०) પુરુષ,
(શ્રદ્ધા કે०) પૂજા રુચિ તેનો (જર કે०) જાર એ-
ટલે પ્રચુરતા તેનું (જાજનં કે०) પાત્ર થયો ઠતા
અર્થાત્ શુભ્ર જાવના યુક્ત થયો ઠતો (જિનપતેઃ
કે०) શ્રી વીતરાગની (પૂજાં કે०) જાવપૂજાને
(વિધત્તે કે०) કરે છે, (તસ્ય કે०) તે પુરુષને
(સ્વર્ગઃ કે०) દેવલોક તે, (ગૃહાંગણં કે०) ગૃહ-
ના આંગણાની પેઠે નિકટ થાય છે. વહ્ની (શુભ્રા
કે०) મનોહર એવી (સામ્રાજ્યલક્ષ્મીઃ કે०) (સામ્રાજ્ય-
ની રુદ્ધિ, તે પુરુષને (સહચરી કે०) સાથે વર્તના-
રી થાય છે. તથા (વપુઃ કે०) શરીર તેજ (વે-
શ્મનિ કે०) ઘર તેને વિષે (સૌભાગ્યાદિ કે०)

સૌજાગ્ય, ધૈર્ય ઔદાર્યાદિ (ગુણાવલિ: કે૦) ગુ-
ણોની પંક્તિ, તે (સ્વૈરં કે૦) પોતાની ઇચ્છાએ (વિ-
લસતિ કે૦) આવીને વિલાસ કરે છે. અર્થાત્ રહે
છે. વલ્લી (સંસાર: કે૦) સંસાર તે (સુતર: કે૦)
સુખેં કરીને તરવાને શક્ય થાય છે. વલ્લી (શિવં
કે૦) મોક્ષ, તે (અંજસા કે૦) અનાયાસેં કરી
શીઘ્ર, તે પુરુષના (કરતલક્રોડે કે૦) હસ્તતલમ-
ધ્યેં (લુપ્તિ કે૦) હસ્તગોચર થાય છે. માટે હે જ-
વ્યજનો ! એમ જાણીને મનને વિષે વિવેક લાવીને
જિનપ્રજ્ઞની જાવપૂજા કરો તે પૂજા કરનારને જે
પુણ્ય ॥ ઇત્યાદિ પૂર્વવત્ જાણવું ॥ ૧૦ ॥

ટીકા:—પુનઃ શ્રીજિનસ્ય જાવપૂજાયાઃ ફલમાહ
॥ સ્વર્ગસ્તસ્યેતિ ॥ યો જનઃ શ્રદ્ધાન્નરજાજનં સન્ શ્ર-
દ્ધારુચિઃ તસ્યાન્નરઃ પ્રચુરતા તસ્ય જાજનં સ્થાનં જા-
જનશબ્દસ્યાજહલ્લિંગત્વાન્નપુંસકત્વં શુજ્જનાવનાયુક્તઃ
સન્ જિનપતેઃ શ્રીવીતરાગસ્ય જાવપૂજાં વિધત્તે કરોતિ
તસ્ય જનસ્ય સ્વર્ગો દેવલોકો ગૃહાંગણં ગૃહસ્યાંગણવ-
નિકટો જવતિ । પુનઃ શુજ્ઞા મનોહરા સામ્રાજ્યલક્ષ્મીઃ
રાજ્યકુદ્ધિસ્તસ્ય સહચરી સાર્થવર્તિની જવતિ । પુનર્વ-
પુર્વેશ્મનિ વપુરેવ શરીરમેવ વેશ્મ ગૃહં તસ્મિન્ સૌજ્ઞા-

ग्यधैर्यौदार्यचातुर्यादिगुणानां आवलिः श्रेणिः स्वैरं
 स्वेष्टया विलसति आगत्य विलासं करोति तिष्ठ-
 तीत्यर्थः । पुनः संसारः सुतरः सुखेन तीर्यते इति
 सुतरः सुखेन तरीतुं शक्यो जवति । पुनः शिवं मो-
 क्षः अंजसा शीघ्रं तस्य करतलक्रोडे हस्ततलमध्ये
 द्युष्टि हस्तगोचरो जवतीत्यर्थः ॥ अतोज्ञावार्हतः
 उत्पन्नकेवलज्ञानाश्चतस्त्रिंशदतिशयैर्विराजमानाः स-
 मवसरणस्थाः इति ॥ यतः ॥ उसरणमवसिरित्ता,
 चउत्तीसं अइ सए निसेवित्ता ॥ धम्मकहं च कहं-
 ता, अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥१॥ इति वचनात् ॥ जो
 जव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय अर्ह-
 तां ज्ञावपूजा कार्या । कुर्वतां च यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्य-
 प्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमात्माविस्तरंतु ॥ १० ॥

ज्ञाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणे ॥ देवलोक ता-
 को घर अंगन, राजरीद्धि सेवें तस पाइ ॥ ताके
 तन सोजाग आदि गुन, केलि विलास करैं नित
 आइ ॥ सो नर तुरत तौं जवसागर, निरमल होइ
 मोक्षपद पाइ ॥ दरव ज्ञाव विधि सहित बनारसि,
 जो जिनवर पूजैं मन लाइ ॥ १० ॥

(૫૬)

વલ્લી પણ જાવપૂજાનું ફલ કહે છે.

॥ શિખરિણી વૃત્તમ્ ॥ કદાચિન્નાતંકઃ કુ-
પિત ઇવ પશ્યત્યગ્નિમુખમ્, વિદૂરે દારિદ્ર્યં
ચકિતમિવ નશ્યત્યનુદિનમ્ ॥ વિરક્તા કાં-
તેવ ત્યજતિ કુગતિઃ સંગમુદયો, ન મુંચત્ય-
ચ્ચર્ણં સુહૃદિવ જિનાર્ચ્ચાં રચયતઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- (જિનાર્ચ્ચાં કે०) શ્રીવિતરાગની વંદના-
દિ જાવપૂજાને (રચયતઃ કે०) કરતા એવા પુરુષો-
ને (આતંકઃ કે०) જય, તે (કદાચિત્ કે०) કોઈ વ-
ખત પણ (અગ્નિમુખં કે०) સન્મુખ (ન પશ્યતિ
કે०) ન જોવે છે. તે કેની પેઠે ? તો કે જેમ કોઈ
(કુપિતઃ કે०) કોઈની ઉપર કોપાયમાન થયો
હોય તે તેની સામું ન જોવે, તેની પેઠે આહીં પણ
જાણી લેવું. તથા (દારિદ્ર્યં કે०) દારિદ્ર્ય જે છે તે તે-
નાથી (અનુદિનં કે०) નિરંતર (વિદૂરે કે०) ઘણે-
જ દૂર (નશ્યતિ કે०) નાસે છે, અર્થાત્ તેનાથી
દારિદ્ર્ય દૂર જાય છે, કેની પેઠે ? તો કે (ચકિતમિવ
કે०) તે દારિદ્ર્ય જાણીયેં જયજીત થયું હોય નહિં ?
તેની પેઠે. વલ્લી (કુગતિઃ કે०) નરકાદિ ડુર્ગતિ,

તે પુરુષના (સંગં કે૦) સમીપપણાને (ત્યજતિ કે૦) ત્યાગ કરે છે. એટલે તેને મૂકી દે છે, કેની પેઠે ? તો કે (વિરક્તા કે૦) વિરક્ત થયેલી એવી (કાંતેવ કે૦) સ્ત્રી જેમ હોય તેની પેઠે. અર્થાત્ જેમ વિરક્ત સ્ત્રી, સ્વામીના સંગનો ત્યાગ કરે છે, તેની પેઠે. વલી (હ્રદયઃ કે૦) અચ્યુદય, જે પ્રતાપ, એ-શ્વર્યાદિક તે (અચ્યર્ણ કે૦) તે પુરુષના સમીપપણાને (નમુંચતિ કે૦) ન મૂકે છે, કેની પેઠે ? તો કે (સુહૃદિવ કે૦) મિત્રની પેઠે. એ કારણ માટે અર્હત્પ્રજ્ઞની જ્ઞાવપૂજા જે વંદનાદિક તે કરવા યોગ્ય છે, માટે હે જ્ઞવ્યજનો ! એ પ્રકારે જાણીને મનમાં વિવેક લાવીને શ્રીજિનવરની જ્ઞાવપૂજા કરવી. કરતા એવા સુજન પુરુષોને જે પુણ્ય । इत्यादि पूर्ववत् ॥૧૧॥

ટીકાઃ—પુનર્જ્ઞાવપૂજાયાઃ ફલમાહ ॥ જિનાર્ચા શ્રીવીતરાગસ્ય વંદનાદિજ્ઞાવપૂજાં રચયતઃ કુર્વતઃ પુરુષસ્ય આતંકો જયં કદાચિત્ અજિમુખં સન્મુખં ન પશ્યતિ ન વિલોકયતિ । ક ઇવ ? કુપિત ઇવ । યથા કશ્ચિત્ કુપિતો રુદ્ધો જવતિ સ યથા તસ્ય સન્મુખં ન પશ્યતિ તથેત્યર્થઃ ॥ પુનર્દારિદ્ર્યં દરિદ્રત્વં અનુદિનં નિરંતરં તસ્ય દૂરે નશ્યતિ દૂરે યાતિ કિમિવ ?

चकितमिव । जयजीतमिव । पुनर्नरकादिकुगतिस्तस्य
 संगं समीपं त्यजति मुंचति । का इव ? विरक्ता कुपिता
 रुष्टा कांता इव स्त्री इव । यथा विरक्ता स्त्री जर्तुः संगं
 त्यजति तथेत्यर्थः । पुनः उदय अज्युदयः प्रतापैश्व-
 र्यादिवृद्धिस्तस्य अज्यर्णं समीपं न मुंचति न त्यजति ।
 क इव ? सुहृदिव मित्रमिव ॥ अतोऽर्हतां जावपूजा
 वंदनादि कार्या । नो ज्ञव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा म-
 नसि विवेकमानीय श्रीजिनस्य जावपूजा कर्त्तव्या ।
 कुर्वतां च सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पुण्यप्रसादात् उत्त-
 रोत्तरमांगलिक्यमात्रा विस्तरंतु ॥ ११ ॥

जाषाकाव्यः— वृत्त उपरप्रमाणे ॥ ज्यौं नर रहै
 रिसाय कोप करि, ज्यौं चिंताजय विमुख बखानि ॥
 ज्यौं कायर संके रिपु देखत, त्यों दारिद्र जजै जय
 मानि ॥ ज्यौं कुमारि परिहरे संढपति, त्यों डुरगति
 ठंडे पहिचानि ॥ हित ज्यौं विजौ तजै नहि संग-
 ति, बीतराग पूजा फल जानि ॥ ११ ॥

वली पण श्रीजिनपरमेश्वरनी जावपूजानुं
 माहात्म्य कहे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ यः पुष्पैर्जिनम-
 र्चति स्मितसुरस्त्रीलोचनैः सोऽर्च्यते, यस्तं

(८९)

वंदति एकशस्त्रिजगता सोऽहर्निशं वंद्यते ॥
यस्तं स्तौति परत्र वृत्रदमनस्तोमेन स स्तू-
यते, यस्तं ध्यायति क्लृप्तकर्मनिधनः स
ध्यायते योगिनिः ॥ १२ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (पुष्पैः के०) पु-
ष्पोयें करीने (जिनं के०) जिनजगवानने (अर्च-
ति के०) पूजन करे ठे, (सः के०) ते पुरुष, (स्मि-
त के०) विकसित एवां (सुरस्त्री के०) देवताउनी
स्त्रीयोनां (लोचनैः के०) नेत्रोयें करीने (अर्च्यते
के०) पूजाय ठे. अर्थात् जिनपूजन करनारो पुरु-
ष, देवलोकने विषे उत्पन्न थाय ठे, अने तेने देव-
लोकनी स्त्रीयो विकसितनेत्रें करी पूजे ठे, एटखे
राग सहित तेनुं अवलोकन करे ठे. वल्ली (यः के०)
जे पुरुष, (एकशः के०) एकवार (तं के०) ते जि-
नप्रभुने (वंदति के०) वंदन करे ठे, (सः के०)
ते पुरुष, (अहर्निशं के०) रात्रि दिवस, (त्रिज-
गता के०) त्रण भुवनें करि (वंद्यते के०) वंदन
कराय ठे. अर्थात् जे जगवानने वंदन करे, ते त्रि-
जगतने वंद्य थाय. वल्ली (यः के०) जे पुरुष, (तं

(९०)

के०) ते श्री जिनवरने (स्तौति के०) स्तवे ठे, वर्णन करे ठे. (सः के०) ते पुरुष, (परत्र के०) स्वर्गने विषे (वृत्रदमन के०) इंद्रो, तेना (स्तोमे-
न के०) समूहें करीने (स्तूयते के०) स्तवाय ठे, स्तुति कराय ठे एटखे पोतानी गुणस्तुतियें करीने वर्णन कराय ठे. वही (यः के०) जे पुरुष, (तं के०) ते परमेश्वरने (ध्यायति के०) पिंरुस्थपद-
स्थरूपस्थ रूपातीतजेदें करीने ध्यान करे ठे, एटखे हृदयने विषे जगवानने ध्यानगोचर करे ठे. (सः के०) ते पुरुष, (योगिनिः के०) योगीश्वर जे म-
हामुनियो तेमणें (ध्यायते के०) ध्यानगोचर क-
राय ठे. हवे ते पुरुष कहेवो ठे ? तो के (क्लृप्त के०) रचना कस्यो ठे (अष्ट कर्म के०) आठ कर्मनो (निधनः के०) विनाश जेणे एवो ठे. अर्थात् सि-
द्धावस्थाने प्राप्त थाय ठे ॥ १२ ॥ आ प्रकारें आ सिंदूरप्रकर ग्रंथमां चार श्लोकें करी जावपूजानो प्रथमप्रक्रम कह्यो ॥ इति प्रथमप्रक्रमः ॥ १ ॥ ए
परमेश्वरनी पूजा उपर नलराजा अने दमयंतीनी कथा जाणवी, ते सर्वत्र प्रसिद्ध ठे ॥ ए श्री तीर्थ-
करजक्तिनुं प्रथमद्वार संपूर्ण थयुं ॥ १ ॥

इति पूजायाः प्रस्तावः ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य,
व्याख्ययां हर्षकीर्तिना ॥ सूरिणा विहितायां तु,
पूजायाः प्रक्रमोऽजनि ॥ १ ॥ इतिजिनवर प्रक्रमः॥

टीकाः— पुनः श्रीजिनज्ञापूजायाः माहात्म्य-
माह ॥ यः पुरुषः पुष्पैः कृत्वा जिनं श्रीवीतरागं अ-
र्च्येति पूजयति स पुरुषः स्मितसुरस्त्रीलोचनैः अर्च्यते
पूज्यते । स्मितानि विकसितानि यानि सुरस्त्रीणां देवां-
गनानां लोचनानि नेत्राणि तैः । देवलोके देवत्वेनो-
त्पन्नः स देवांगनाजिर्विकसितनेत्रैः अर्च्यते पूज्यते ।
सरागं अवलोक्यते इत्यर्थः । पुनर्यः पुमान् एकशः
एकवारं श्रीजिनं वंदति स अहर्निशं दिवारात्रौ
त्रिजगता त्रिभुवनेन वंद्यते । यो जिनं वंदति स
त्रिजगद्व्यो जवतीत्यर्थः । पुनर्यः पुमान् तं श्रीजि-
नं स्तोति वर्णयति स पुमान् परत्र परलोके वृत्रदम-
नस्तोमेन वृत्रदमनानां इंद्राणां स्तोमेन समूहेन
स्तूयते । गुणस्तुत्या कृत्वा वर्ण्यते । पुनर्यस्तं श्रीजि-
नं ध्यायति पिरुस्थपदस्थरूपस्थरूपातीतज्ञेदैर्हृदये
ध्यानगोचरं करोति स पुमान् योगिजिर्योगीश्वरैर्म-
हामुनिजिर्ध्यायते ध्यानगोचरः क्रियते । कथञ्चू-
तः सः । कृतकर्मनिधनः कृतं रचितं कृतं अष्टानां

(९२)

कर्मणां निधनं विनाशो येन सः कृतकर्मनिधनः॥
सिद्धावस्थां प्राप्त इत्यर्थः ॥११॥ इति पूजायाः प्रस्तावः

ज्ञाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणे ॥ जो जिनंद
पूजें मूलनसों, सुर नैननि पूजा तिसु होइ ॥ वंदें
ज्ञाव सहित जो जिनवर, वंदनीक त्रिजुवनमें सो-
इ ॥ जो जिन सुजस करें जन ताकी, महिमा इंद्र
करें सुर लोइ ॥ जो जिनध्यान करंत बनारसि,
ध्यावैं मुनी ताके गुन जोइ ॥ ११ ॥

हवे चार श्लोकें करी गुरुभक्तिनुं द्वार कहे ठे.

॥ वंशस्थवृत्तम् ॥ अवद्यमुक्ते पथि यः प्र-
वर्तते प्रवर्तयत्यन्यजनं च निःस्पृहः ॥ स
एव सेव्यः स्वहितैषिणा गुरुः, स्वयं तरं-
स्तारयितुं क्षमः परम् ॥ १३ ॥

अर्थः—(स्वहितैषिणा के०) पोताना हितना
वांछक पुरुषें (सएव के०) तेहीज (गुरुः के०)
गुरु (सेव्यः के०) सेवन करवा योग्य ठे. ते केवा
गुरु सेवा योग्य ठे ? तो के (अवद्यमुक्ते के०)
अवद्य जे पाप तेथकि मुक्ते एटले मुकायेला एटले
सह्ये एवा (पथि के०) मार्गने विषे (यः के०) जे

गुरु (प्रवर्त्तते के०) प्रवर्त्ते ठे. (च के०) वली (अन्यजन के०) अन्य जननें शुद्धमार्गने विषे (प्रवर्त्तयति के०) प्रवर्त्तावे ठे. वली (निःस्पृह; के०) परिग्रहादि वां-
 गारहित बता जे गुरु (स्वयं के०) पोतें (तरन् के०) संसारसमुद्र तरता बता (परं के०) अन्य-
 ने (तारयितुं के०) तारवाने (क्षमः के०) समर्थ होय ठे. ये गुरु शब्दनो अर्थ शुं ठे ? तो के गृ-
 णाति एटले कहे ठे तत्त्वने ते गुरु कहियें. अथात् जे तत्त्वोपदेशक शुद्ध प्ररूपक ते गुरु जाणवा. ए
 माटे जे शुद्धप्ररूपक तथा जिनाज्ञाराधक होय ते गुरु सेववा योग्य ठे. परंतु जमाढ्यादिक कुगुरुज से-
 ववा योग्य नहिं, कुगुरु केवा होय ठे ? तो के उ-
 त्सूत्रना प्ररूपक, खड्गद, पोतानी मतियें कटिपत ए-
 वा मतने करनारा तथा जिनाज्ञाना विराधक अने मायावी होय ठे. माटें हे जव्य जीवो ! ए प्रकारें
 जाणी मनने विषे विवेक लावीने जे शुद्ध प्ररूपक तथा जिनाज्ञाराधक एवा गुरु होय, तेने सेववा-
 सेवन करनारने० ॥ १३ ॥

टीका:—अथ चतुर्भिर्वृत्तैर्गुरुजक्तिद्वारमाह ॥ अ-
 वध्यमुक्तेति ॥ आत्महितवांढकेन पुरुषेण स एव

गुरुः सेव्यः । कः सः ? यः अवद्यमुक्ते पापवर्जिते
 सत्ये पथि धर्ममार्गे स्वयं प्रवर्तते प्रचलति । च
 पुनः अन्यजनं अन्यलोकं शुद्धमार्गे प्रवर्तयति । गुं-
 रुर्निःस्पृहः परिग्रहांदिवांठारहितः सन् पुन र्यः स्वयं
 संसार समुद्रं तरन् सन् परं अन्यं तारयितुं क्षमः
 समर्थः ॥ गृणाति कथयति तत्त्वमिति गुरुः तत्त्वोप-
 देशकः शुद्धप्ररूपकइत्यर्थः ॥ यतः ॥ ह्रीणस्स वि-
 सुद्ध परू, वगस्स नाणाहियस्स कायवं ॥ जणचित्त-
 ग्गहणं, करंति लिंगाविसेसं तु ॥ १ ॥ अन्यच्च ॥
 दंसण जठो जठो, दंसण जठस्स नड्ढि निवाणं ॥
 सिजंति चरण रहिया नसिजंति ॥ १२ ॥ अतःका-
 रणात् यः शुद्धप्ररूपकः जिनाझाराधकः स गुरुः से-
 व्यः नतु जमाढ्या दयः कुगुरवः सेव्याः । अहाणं-
 दाः उत्सूत्रप्ररूपकाः स्वमतिकद्विपतमतकर्तारः जि-
 नाझाविराधकाः मायाविनस्ते तु कुगुरवः ॥ एवं चो
 जव्यप्राणिन् ! इति ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय
 शुद्धप्ररूपको जिनाझा राधकोगुरुः सेव्यः ॥ सेव्य-
 मानानां यत् पुण्य मुत्तयते तत्पुण्यप्रसादात् उत्तसे-
 त्तरमांगलिक्यमात्रा विस्तरंतु ॥ १३ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—आज्ञानक बंद ॥ पाप पंथ परहरहि,

ધરહિ શુદ્ધપંથ મગ ॥ પર ઉપગાર નિમિત્ત, વચ્ચાનહિ
મોલ મગ ॥ સદા અવંઠિત ચિત્ત જુ, તારન તરન
જગ એસે ગુરુકોં સેવત, જાગહિં કર્મ લગ ॥ ૧૩ ॥

વલ્લી ફરીને પણ ગુરુસેવાનું ફલ કહે છે.

॥ માલિનીવૃત્તમ્ ॥ વિદલયતિ કુબોધં બોધ-
યત્યાગમાર્થમ્, સુગતિકુગતિમાર્ગો પુણ્ય-
પાપે વ્યનક્તિ ॥ અવગમયતિ કૃત્યાકૃત્યજ્ઞે-
દં ગુરુર્યો, જવજલનિધિપોતસ્તં વિના ના-
સ્તિ કશ્ચિત્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—હે જવ્યજનો ! (તં વિના કે०) તે ગુરુ
વિના બીજો (કશ્ચિત્ કે०) કોઈ પણ, (જવજલ-
નિધી કે०) સંસારરૂપ જે સમુદ્ર તેને વિષે (પો-
ત: કે०) નાવસમાન (નાસ્તિ કે०) નથી. અર્થાત્
સંસારસમુદ્ર તરવામાં નાવસમાન ગુરુ વિના બીજો
કોઈ નથી. તે ગુરુ કહેવા છે ? તો કે (ય: કે०)
જે (ગુરુ: કે०) ગુરુ, (કુબોધં કે०)
કુત્સિત બોધ તે કુત્સિતજ્ઞાન જે મિથ્યાત્વ, તેને
(વિદલયતિ કે०) વિશેષેં કરી નાશ કરે છે. વલ્લી
જે ગુરુ (આગમાર્થ કે०) સિદ્ધાંતોના અર્થને (બો-

(૬૬)

ધયતિ કે૦) જણાવે છે. તથા જે ગુરુ (પુણ્યપાપે
કે૦) પુણ્ય અને પાપ તે ધર્મ અને અધર્મ એ બેને
પણ (વ્યનક્તિ કે૦) પ્રગટ કરે છે. એટલે આ પુ-
ણ્ય છે અને આ પાપ છે, એ પ્રકારે પ્રગટ કરે છે. તે
પુણ્ય અને પાપ કહેવાં છે ? તો કે (સુગતિકુગતિ-
માર્ગોં કે૦) પુણ્ય તે દેવનરાદિ સુગતિમાર્ગ, પાપ
તે નરકતિર્યગરૂપ કુગતિમાર્ગ જાણવો. વલ્લી પણ જે
ગુરુ, (કૃત્યાઽકૃત્ય કે૦) કરવાને યોગ્ય તે કૃત્ય
અને ન કરવાને યોગ્ય, તે અકૃત્ય, તેના (જ્ઞેદં કે૦)
વિવેક એટલે વિચાર તેને (અવગમયતિ કે૦) જ-
ણાવે છે. જેમ પ્રદેશી રાજા માહાનાસ્તિકમતિ હતો,
તેને કેશીગણધર ગુરુયેં પ્રતિબોધ કરીને તત્ત્વમાર્ગ
વિષે સ્થાપન કસ્યો. માટેં હે જ્ઞવ્યપ્રાણીયો ! એ પ્ર-
કારેં જાણીને મનમાં વિવેક લાવીને સંસારસમુદ્ર
તરવાને માટેં નાવસમાન એવા શ્રીગુરુની સેવા કરવા
યોગ્ય છે, અને ગુરુની સેવા કરનાર સુજનોને જે
પુણ્ય । ઇત્યાદિ સર્વ પૂર્વવત્ જાણવું ॥ ૧૪ ॥

ટીકા:— અથ પુનરપિ ગુરુસેવાયાઃ ફલમાહ ॥
વિદલયતીતિ ॥ જો જ્ઞવ્યાઃ ! તં ગુરં વિનાઽન્યઃ ક-
શ્ચિત્ જ્ઞવજલનિધિપોતઃ પ્રવહણં નાસ્તિ । જ્ઞવ એવ

संसार एव जलनिधिः समुद्रस्तत्र पोतः प्रवहणं सं-
 सारसमुद्रतारणे प्रवहणसमानं गुरुं विनाऽन्यः क-
 श्चिन्नास्ति । योगुरुः कुबोधं कुत्सितज्ञानं मिथ्यात्वं
 विदलयति । पुनर्यो गुरुः आगमार्थं सिद्धांतानां अ-
 र्थं बोधयति ज्ञापयति । पुनर्यो गुरुः पुण्य पापे पु-
 ण्यं च पापं च पुण्यपापे ते धर्म्मार्धर्म्मौ द्वे अपि
 व्यनक्ति प्रकटयति । इदं पुण्यमिदं पापमिति । क-
 ञ्च नूते पुण्यपापे सुगतिकुगतिमार्गौ सुगतिश्च सुगति-
 कुगती तयोमार्गौ पुण्यं देवनरादि सुगतिमार्गः पापं
 नरकतिर्यग्रूपं कुगतिमार्गः । पुनर्यो गुरुः कृत्याऽकृत्य-
 ज्ञेदं अवगमयति कर्तुं योग्यं कृत्यं कर्तुमयोग्यं अ-
 कृत्यं । कृत्यं च अकृत्यं च कृत्याकृत्ये तयोर्ज्ञेदो
 विवेको विचारस्तं ज्ञापयति ॥ यथा प्रदेशी नृपः
 महा नास्तिकमतिः केशिगणधरगुरुणा प्रतिबोध्य
 तत्त्वमार्गे स्थापितः ॥ जो जव्यप्राणिन् ! इति ज्ञा-
 त्वा मनसि विवेक मानीय संसारसमुद्रतारणाय
 प्रवहणसमान श्रीगुरोः सेवा कार्या । गुरोः सेवां कु-
 र्वतां च सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत् पुण्यप्रसादात् उ-
 त्तरोत्तरमांगलिक्यमालाविस्तरंतु ॥ १४ ॥

जाषाकाव्यः—हरिगीतबंद ॥ मिथ्यात दलनसि-

छांत साधक, मुगति मारग जान ए ॥ करनी अकरनी
 सुगति दुर्गति, पुन्न पाप बखान ए ॥ संसारसागर
 तरन तारन, गुन जिहाज विसेखियें ॥ जगमांहि
 गुरु सम कहि बनारसि, और कोउ न देखियें॥१४॥

कथा:—कश्रीगुरु, कुबोधना विदलन करनार ठे,
 तेनी उपर सूर्याज्ञदेवनी कथा कहे ठे:—एकदा श्री-
 महावीर देव अमलकप्पा नगरीयें समोसस्या तिहां
 सूर्याज्ञ विमानथकी सूर्याज्ञदेवता वांदवा आव्या. प्र-
 च्छागल बत्रीशबद्ध नाटक करी स्वस्थानकें गया. पठी
 गौतमस्वामीयें जगवाननें पूछ्युं के महाराज ! एवड़ी
 रुद्धि एणें केम पामी ? तेवारें जगवान् कहेता हवा
 के श्वेतंबिका नगरीमां प्रदेशी राजा, तेनी सूरिकां-
 ता जार्या तेनो चित्रनामें सारथी हतो, ते एकदा
 सावढी नगरीयें गयो. तिहां केशी कुमारने देखी
 वांच्या अने धर्मकथा सांजली. श्रावकधर्म पडिव-
 ज्यो. पठी ते चित्रसारथीयें पोताना राजाने प्रति-
 बोध आपवा माटे श्वेतंबीयें पधारवा विनति करी
 त्यारे गुरुयें कह्युं के अन्नोदक संबंधें जणाशे. पठी
 केटलेक दिवसें गुरु श्वेतंबीयें आव्या, तेनी चित्र-
 सारथीने खबर पडी. तेवारें गुरुने वांदना गया,

(एण)

उतारो आपी सारथीयें कहुं के हेस्वामी ! राजा नास्तिक ठे, तेने प्रतिबोधजो. हुं पण कोइ उपाय करी तेने इहां लावीश. अन्यदा घोडा फेरववाने मिशें राजाने चित्रसारथी तिहां तेडी लाव्यो. तिहां गुरुने ठूकडाज व्याख्यान करता देखीने चित्रसारथी प्रत्यें राजा कहेवा लाग्यो के, जो खलु मुंरु पद्युवासंति ? अणायरिया खलु जोअणायरियं पज्जुवासंति ? तेवारें सारथीयें कहुं के हे स्वामी ! चालो आपणे जइ पूढीयें. राजा पण तिहां गुरुपासे जइ पूढवा लाग्यो, हे मूंरु ! शरीरमांहे आत्मा तो नथी तो धर्म करेलो कोण जोगवे ? गुरु कहे तमारा कहेवा प्रमाणें प्रत्यक्ष देखाय ते प्रमाण अने जे प्रत्यक्ष न देखाय, ते अप्रमाण. तो तमारां माता पिता पण देखातां नथी माटें अप्रमाण थयां ? राजा बोदयोजो धर्म अधर्मादिक-ठे, तो महारो पिता अनेक जीवोनो संहार करनार हतो माटे नरकें गयो हशे ? अने महारी माता धर्मिष्ठ हती माटें स्वर्गें गइ हशे ? तो हे जिह्वाचर ! हुं तो तेनो अत्यंत वद्वज्ज पुत्र हतो ते मने आवीने धर्मनो प्रतिबोध आपे तो परलोक

पण ठे तथा पुण्य पाप पण ठे, इत्यादि सर्व वात हुं सत्य करी मानुं ! तेवारें आचार्य बोढ्या के हे राजन् ! बंधीवाननी पेठें तहारो पिता कर्मपाशें करी बंधाणो ठे ते शी रीतें आहीं तहारी पासें आवी शके ? राजा बोढ्यो तो महारी माताजीने स्वर्गशी आवतां शी हरकत नडे ठे ? सूरि बोढ्या के ते तो संपूर्ण वांढित सुख जोगवे ठे, तेथी नही आवे. तथा वली मनुष्यलोकनो दुर्गंध उंचो उठले ठे, ते तेनाथी सहन थाय नही. त्यारें राजा बोढ्यो के में एक चोरने पकडी पथरानी कोठीमांहे नाखी द्वार ढांकी दीधुं, पठी केटलेक दिवसें खोली जोयुं तो चोरनुं शरीर तिलतिलनी पेठे दीधुं, परंतु मांहे जीव तो दीछो नही ? माटें जीव नथी, तथा एक चोरने तोलीने पठी फांसी आपी मारी नाखी फरी तोढ्यो तो कांइ पण वध्यो घट्यो नही ? माटे शरीरमांहे जीव नथी, तेवारें सूरि बोढ्या के निःबिद्र कोठीमांहे पेसी कोइक शंख वजावे, ते शंखनो शब्द बाहिर केम संजलाय ठे, तेम जीवनो पण एज स्वभाव जाणवो . तथा अरणीना लाकडामांहे फाडी जोतां थकां अग्नि देखातो नथी पण उपायने योगें

अग्नि पामीयें ठैयें. इत्यादि अनेक दृष्टांत आपी राजाने प्रतिबोध्यो. राजा श्रावक थयो, समक्त्वमूल बार व्रतनो उच्चार कस्यो, यावत् एनी स्त्री सूरिकां-तायें निःस्वार्थ जाणी विष दीधुं. राजा अनशन व्हेइ सूरियाजविमानने विषे सूरियाजनामें देव थयो. तिहांथी च्यवी महाविदेहें अवतरी मोक्ष सुख पा-मशे ॥ इति प्रदेशी राजानो दृष्टांत ॥ १४ ॥

वक्षी पण गुरुसेवानुं फल कहे ठे.

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिवहः, सुहृत्स्वामी माद्यत्क-रिज्जटरथाश्वः परिकरः ॥ निमज्जंतं जंतुं नर-ककुहरे रक्षितुमलम्, गुरोर्धर्माऽधर्मप्रकट-नपरात्कोऽपि न परः ॥ १५ ॥

अर्थः—(नरककुहरे के०) नरकविवरनी मध्ये (नि-मज्जंतं के०) डूबता एटव्हे पडता एवा (जंतुं के०) जीवने (गुरोः के०) गुरुथकी (परः के०) बीजो (कोपि के०) कोइ पण (रक्षितुं के०) रक्षण करवाने (न के०) नहि (अलं के०) समर्थ होय. केम के ? (पिता के०) पिता तेपण तेनुं रक्षण कर-

વાને ન સમર્થ હોય છે, તથા (માતા કે૦) જનની
 તે પણ તેનું રક્ષણ કરવાને ન સમર્થ હોય. તથા
 (બ્રાતા કે૦) સહોદર તે પણ તેનું રક્ષણ કરવાને
 ન સમર્થ હોય. તથા (પ્રિયસહચરી કે૦) અત્યંત
 વહ્નજ એવી સ્ત્રી પણ તેનું રક્ષણ કરવાને ન સમર્થ
 હોય છે. તથા (સૂનુનિવહઃ કે૦) પુત્રસમૂહ પણ તેનું
 રક્ષણ કરવાને ન સમર્થ હોય છે. તથા (સુહૃત્ કે૦)
 મિત્ર પણ તેનું રક્ષણ કરવાને ન સમર્થ હોય છે.
 તથા (સ્વામી કે૦) નાયક પણ તેનું રક્ષણ કરવાને
 ન સમર્થ હોય છે. તે નાયક કેહવો છે? તો કે (મા-
 યત્ કે૦) મદોન્મત્ત એવા (કરિ કે૦) હસ્તી,
 (જટ કે૦) મુજટ (રથ કે૦) રથ તથા (અશ્વઃ
 કે૦) ઘોડાઝં છે જેમને એવો છે અર્થાત્ એવી સર્વ
 સામગ્રી સહિત ઇટલે બલ્લવાન્ એવો સ્વામી પણ ર-
 ક્ષણ કરવાને સમર્થ થાય નહિ. તથા (પરિકરઃ
 કે૦) મહોટો સેવકાદિવર્ગ, તે પણ રક્ષણ કરવાને
 સમર્થ ન હોય છે અર્થાત્ નરકમાં પડતા જીવોને એ
 પૂર્વોક્ત સર્વ, રક્ષણ કરવાને સમર્થ ન હોય છે, પણ
 માત્ર એક ગુરુ જે છે, તેજ નરકમાં પડતા જંતુને રક્ષણ
 કરવાને સમર્થ થાય છે. ગુરુ વિના કોઈ પણ નરકમાં

पडतां जीवने रक्षण करवाने समर्थ नथी. ते गुरु कहेवा ठे ? तो के (धर्माधर्म के०) पुण्य अने पाप, तेनुं (प्रकटन के०) प्रकाशन तेने विषे (परात् के०) तत्पर एवा ठे. वली गुरु जे ठे, ते धर्म अधर्म ए बेने बतावे ठे. ते जेम के:-जे प्राणी धर्मने अंगीकार करे ठे, ते नरकने विषे पडता नथी, अर्थात् सुगतिने जजनारा थाय ठे. अने जे अधर्मने अंगीकार करे ठे. ते प्राणी नरकमां पडे ठे, अर्थात् कुगतिने जजनारा थाय ठे. माटे हे जव्य-जनो ! एम जाणीने मनने विषे विवेक लावीने नरकपातथकी रक्षण करवाने समर्थ गुरु ठे, ते सेव-वा योग्य ठे, बाकी सर्व पूर्ववत् जाणवुं ॥ १५ ॥

टीका:-पुनः गुरुसेवायाः फलमाह ॥ पितामाते-ति ॥ नरककुहरे नरकविवरमध्ये निमज्जांतं ब्रूडंतं पतंतं संतं जंतुं जीवं गुरोः परोऽन्यः कोपि रक्षितुं श्लं न । कोपि न समर्थः । कथं ? पिता जनको रक्षितुं नाशं । माता जननी रक्षितुं नाशं । ब्राता सहोदरो रक्षितुं नाशं । प्रिया अत्यंतवद्वज्रा सहच-री स्त्री रक्षितुं नाशं । सूनुनिवहः पुत्रगणोऽपि र-क्षितुं नाशं । सुहृत् मित्रमपि रक्षितुं नाशं न स-

मर्थः । स्वामी नायकोऽपि रक्षितुं नाढं । किञ्चूतः स्वामी ? माद्यत्करिजटरथाऽश्वः । माद्यन्तो मदोन्मत्ता करिणो गजाः जटा सुजटाः रथः अश्वश्च यस्य स एवं विधो बलवान् यः स्वामी स रक्षितुं नाढं । पुनः परिकरः प्रचूतसेवकादिवर्गोऽपि नरके पतन्तं संतं रक्षितुं अढं समर्थो न । किंतु एको गुरुरेव नरके पतन्तं जीवं रक्षितुं समर्थः । गुरोः परः कोऽपि नरके पतन्तं जीवं रक्षितुं न समर्थः । किंविशिष्टात् गुरोः । धर्म्मधर्म्मप्रकटनपरात् । धर्म्मश्च अधर्म्मश्च धमर्म्मधर्म्मौ पुण्यपापे तयोः प्रकटने प्रकाशने परस्तत्परो यः सः तस्मात् । गुरुर्धर्म्माधर्म्मौ द्वावपि दर्शयति । ततश्च यः प्राण । धर्म्ममंगीकरोति-स नरके न पतति । किंतु ? सुगतिं प्राप्नोति ॥ यतः ॥ नरय गय गमण पडिह, ठए कए तह पए-सिणा रत्ना ॥ अमरविमाणं पत्तं, तं आयरिय प्प-जावेणं ॥ १ ॥ जो जव्य प्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय नरकपतनात् रक्षणीयः समर्थो गुरुरेव सेव्यः ॥ सेव्यमानानां च यत्पुण्यमुत्पद्यते तत् पुण्य-प्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमालाविस्तरंतु ॥१५॥

जाषाकाव्यः—सवैय्या त्रेवीशा ॥ मात पिता सुत

(१०५)

बंधु सबी जन, मीत हितू सुख कामिनी फीके ॥
सेवकराजि मतंगज वाजि, महा दल साजि रथी
रथ नीके ॥ दुर्गति जाइ दुःखी विललाइ, परै सिर
आइ अकेलहि जीके ॥ पंथ कुपंथ गुरू समुजावत,
और सगे सब स्वारथहीके ॥ १५ ॥

हवे गुरुनी आझानुं माहात्म्य कहे ठे.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ किं ध्यानेन ज-
वत्ववशेषविषयत्यागैस्तपोभिः कृतम्, पूर्णं
जावनयाऽलमिन्द्रियदमैः पर्याप्तिमाप्तागमैः ॥
किं त्वेकं जवनाशनं कुरु गुरुप्रीत्या गुरोः शा-
सनम्, सर्वे येन विना विनाथबलवत् स्वार्थाय
नाऽलं गुणाः ॥ १६ ॥ इति द्वितीय गुरु-
सेवनप्रक्रमः ॥ ९ ॥

अर्थः—हे जव्यप्राणी ! गुरुनी आझा विना (ध्या-
नेन के०) ध्यान करवाथी (किं के०) शुं ? तो के
काहिं नहिं. तथा (अशेषविषय के०) समस्त वि-
षयो, तेना (त्यागैः के०) त्यागें करीने (जवतु
के०) हो एटले संपूर्ण थयुं, अर्थात् समस्त विष-

यत्यागें करीने पण काहिं नहिं. वली गुरुनी आझा विना (तपोजि के०) तप जे षष्ठ, अष्टम, दशम, द्वादशादि, पद्मपण, मासपण, सिंहनिकीडितादिक तप तेणे करीने पण शुं (कृतं के०) कखुं? एटले पूर्ण थयुं, अर्थात् तेणें करीने पण काहिं नहिं. तथा (ज्ञावनया के०) शुजज्ञावें करीने पण (पूर्ण के०) पूर्ण थयुं, अर्थात् तेणें करीने पण काहिं नहिं. वली (इंद्रियदमैः के०) इंद्रियोना दमनं करीने पण (अन्नं के०) परिपूर्ण, अर्थात् तेणें करीने पण काहिं नहिं वली (आसागमैः के०) सूत्रसिद्धांतना पठनं करीने पण (पर्याप्तं के०) पूर्ण थयुं. अर्थात् तेणें करीने पण काहिं नहिं. त्या-
 रें (तु के०) वली (किं के०) शुं करवुं ? के जे थकी ते पूर्वोक्त सर्व सफल थाय ? तो के (गुरुप्रीत्या के०) अत्यंत प्रीतियें करीने (एकं के०) एक, (गुरोः के०) गुरुनुं (शासनं के०) शासन जे शिखामणवचन तेने (कुरु के०) हे जव्यजीव ! तुं कर. अर्थात् गुरुनीज शुद्ध आझाने पालन कर. ते गुरुनुं शासन कहेवुं ठे ? तो के (जवनाशनं के०) संसारत्रमणने नाश करनारुं ठे. कारण के (येन के०)

जे (एकेन के०) एक गुरुशासन (विना के०)
 विना (सर्वे के०) सर्व (गुणाः के०) पूर्वोक्त ध्या-
 नादिक गुणो पण (स्वार्थाय के०) पोतपोताना
 फल साधनने माटें (अलं न के०) समर्थ थता
 नथी. अर्थात् सर्व निष्फल थाय ठे. केनी पठें ? तो
 के (विनाशबलवत् के०) सैन्याधिपति रहित सै-
 न्यनी पठें. अर्थात् जेम निर्नायक सैन्य, जयसाधक
 थतुं नथी, तेम गुरुनी आज्ञा विना क्रियानुष्ठाना-
 दिक सर्व, निष्फल थाय ठे. गोशालक, जमाद्वि कु-
 लबालक निहवादिकनी पठें. आहीं गोशालकादि-
 कनो दृष्टांत लेवो. माटें एवी रीतें जाणीने गुरुनी
 आज्ञा सहित सर्व कर्म, करवा योग्य ठे. तेथी हे
 ज्ञव्यप्राणी ! ए प्रकारें जाणी मनमां विवेक लावीने
 श्रीगुरुसेवा करवी. गुरुसेवा करनार एवा सुजनने
 जे पुण्य । इत्यादि पूर्ववत् जाणवुं ॥ १६ ॥ ए गुरु-
 सेवा नामा बीजुं द्वार संपूर्ण थयुं ॥ २ ॥

टीका:- अथगुरोराज्ञायाः साहात्म्यमाह ॥ किं-
 ध्यानेनेति ॥ जो ज्ञव्याः ! गुरोः आज्ञां विना चेत्
 ध्यानं कृतं ? तर्हि तेन ध्यानेन किं । अपितु न कि-
 मपि फलं । पुनः अशेषविषयत्यागैर्जवतु पूर्ण जातं ।

समस्तविषयाणां त्यागेऽपि किमपि न फलं । पुनः गुरोराज्ञां विना तपोभिः कृतं । षष्ठाष्टमदशमद्वादशादि पक्षक्षपण मासक्षपण सिंहनिक्रीडितादिभिस्तपोभिः कृतं संपूर्णं जातं ॥ अर्थान्न किमपि । पुनर्ज्ञानया शुभ्रज्ञावेनापि पूर्णं जातं । पुनः इंद्रियदमैः पंचेंद्रियाणां दमनैः कृत्वा श्रद्धं पूर्णं जातं । पुनः आसागमैः सूत्रसिद्धांतपठनैरपि पर्याप्तं पूर्णं जातं । तर्हि किं ? किंतु गुरुप्रीत्या गरिष्ठवात्सल्येन अधिकादरेण एकं गुरोः शासनं कुरु । गुरोरेवाज्ञां शुद्धां पालय । किञ्चूतं गुरोः शासनं ? ज्वनाशनं । संसारपरिभ्रमणवारकं । यतो येनैकेन गुरोः शासनेन आज्ञया विना सर्वेऽपि गुणाः पूर्वोक्ता ध्यानादयः स्वार्थाय स्वस्वफलसाधनाय श्रद्धं न । समर्था न । किंतु निःफला इत्यर्थः ॥ किंवत् ? विनाशबलवत् । निर्नायकसैन्यवत् यथा निर्नायकं सैन्यं जयसाधकं न तथा गुरोराज्ञां विना क्रियानुष्ठानादिकं सर्वं निःफलं । गोशालकजमालिकुलबालकनिहवादिवत् ॥ एवं ज्ञात्वा गुर्वाज्ञासहितं सर्वं कर्त्तव्यं ॥ यदुक्तं श्रीकण्ठसूत्रे ॥ असणवा आहारेत्तए ॥ उच्चार पासवणं वा परिष्ठवेत्तए ॥ सज्जायं वा करित्तए ॥

धम्मजागरियं वा जागरित्तए ॥ एणो सेकप्पइ अणा-
 पुत्तिता ॥ निरकु इहेच्चा अन्नायरं तवो कम्मं उव-
 संपजित्ताणं विहरित्तए ॥ तं चेव सवं ॥ जणियवं
 नो जव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा मनसि विवेकमानीय
 श्रीगुरुसेवा कर्त्तव्या ॥ कुर्वतां च सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते
 तत्पुण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमात्रा विस्तरंतु
 ॥ इति ॥ १६ ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां
 हर्षकीर्त्तिना ॥ सूरिणा विहितायां तु, गुरुसेवन,
 प्रक्रमः ॥ १ ॥ इति गुरुसेवनप्रक्रमः ॥ १ ॥

जाषाकाव्यः—वस्तुबुद्ध ॥ ध्यान धारन ध्यान धा-
 रन, विषै सुख त्याग ॥ करुना रस आदरन, भूमि-
 शयन इंद्रिय निरोधन ॥ व्रत संयम दान तप ज-
 गति जाव सिद्धंत सोधन ॥ ए सब काम न आ-
 वही, ज्यो विनु नायक सैन ॥ सिवसुख हेत बना-
 रसी, करु प्रतीत गुरु बैन ॥ १६ ॥

कथाः—इहां गुरु सेवानो करनार मोहें जाय.
 तेनी उपर श्रीगौतमस्वामीनी कथा कहे ठेः—एकदा
 प्रस्तावें श्रीवर्द्धमान स्वामीयें व्याख्यान करतां क-
 रतां उपदेश दीधो, जे अष्टापदपर्वत उपर जरत-
 चक्रवर्त्तीनी करावेछी मानोपेत चोवीश तीर्थकरनी

प्रतिमाउं ठे, तेने जे पोतानी लब्धिना बलें जइ
 वांदे, ते प्राणी तझवें मोक्षें जाय. ते सांजली श्री-
 गौतम स्वामी पोतानें मोक्ष जावानो निर्णय करवा
 माटें प्रजुनी आझा मागी अष्टापद जणी चाल्या.
 तेमने कौडिन्यादिक तापसोयें आवता दीठा, तेवारें
 तापसो, मांहोमांहे कहेवा लाग्या के आ महोटा
 मुनीश्वर आवे ठे, पण योजन प्रमाण पावडी शी
 रीतें चडी सकशे ? अमें महा तपस्याना करनार
 पांचशें एक जण ते एक उपवास करी सूके पत्रे
 पारणुं करी एक पावडी चढ्या. पण आगल जइ
 शकता नथी. एवो विचार करे ठे, एवामां गौतम
 स्वामी चढ्या. यावत् दर्शन करी पाठा फस्या, ते-
 वारें श्रीगौतमस्वामी पासेंथी सर्व पन्नरशें ने त्रण
 तापसोयें दीक्षा लीधी, शासनदेवीयें साधुनो वेश
 आणी आप्यो, पठी मागें आवतां सर्वने पूब्धुं के
 तमारे आजे शेनुं पारणुं करवुं ठे ? तेवारें तापस
 बोढ्या के खीर खांर घृतनुं पारणुं करीयें तो सारुं.
 पठी गौतमस्वामी पात्रुं जरी वहोरी लाव्या. अ-
 क्षीणमहानिशि लब्धिने बलें करी सर्व तापसोने
 पारणुं कराव्युं. एवो चमत्कार देखी पोताना मन-

માહે ગુરુતત્ત્વની જાવના જાવતાં જાવતાં પાંચશેને
 એક તાપસોને કેવલજ્ઞાન ઉપનું અને પાંચશે ને એક-
 ને સમોસરણ દેખતાં કેવલજ્ઞાન ઉપનું. તથા પાંચ-
 શે ને એકને શ્રીવીરની વાણી સાંજલતાં કેવલજ્ઞાન
 ઉપનું. તે સર્વ ૧૫૦૩ તાપસ કેવલી થયા થકા
 શ્રીવીરને વાંદીને કેવલીની સજામાં બેઠા, તે જોઈ
 શ્રીગૌતમસ્વામીને શંકા ઉપની જે આજના દીક્ષિ-
 તને કેવલજ્ઞાન ઉપનું હશે ? જગવાન્ બોલ્યા કે
 કેવલ જ્ઞાન ઉપનું છે, અને હું નિર્વાણ પામીશ તે-
 વારેં તુજને કેવલજ્ઞાન ઉપજશે. તે સાંજલી શ્રીગૌ-
 તમ સ્વામી સંતોષ પામ્યા. અનુક્રમેં કેવલ જ્ઞાન
 પામી મોક્ષ સુખ પામ્યા. અને તાપસ પણ મોક્ષ
 સુખ પામ્યા. એવું ગુરુ સેવાનું ફલ જાણી હે જગ-
 લોકો ! તમેં ધર્મના દાયક એવા ગુરુની સેવા કરો,
 કે જે થકી સંસાર તરો ॥ ૧૬ ॥ ઇતિ ગુરુસેવાધિ-
 કારે શ્રીગૌતમસ્વામી કથા સમાપ્તા ॥

હવે ચાર શ્લોકોયેં કરીને જિનમત જેજિનોક્ત
 સિદ્ધાંત, તેનું માહાત્મ્ય કહે છે.

॥ શિખરિણીવૃતમ્ ॥ ન દેવં નાદેવં ન શુચ્ચ-

ગુરુમેવં ન કુગુરુમ્, ન ધર્મં નાધર્મં ન
 ગુણપરિણંદં ન વિગુણમ્ ॥ ન કૃત્યં નાઽ-
 કૃત્યં ન હિતમહિતં નાઽપિ નિપુણમ્, વિ-
 લોકંતે લોકાજિનવચનચદ્ધુર્વિરહિતાઃ ॥૧૭॥

અર્થ:- (જિનવચન કે०) જિનશાસ્ત્ર રૂપ (ચદ્ધુઃ
 કે०) ચદ્ધુ જે નેત્ર તેણે કરી (વિરહિતાઃ કે०)
 રહિત એવા (લોકાઃ કે०) લોકો જે છે, તે હવે
 કહેવાશે તે એવી વસ્તુને (નવિલોકંતે કે०) ન
 देखે છે, અર્થાત્ નહિં જાણે છે. શું શું નથી જાણ-
 તા ? તો કે (દેવં કે०) સર્વજ્ઞ, જિતરાગાદિ લક્ષ-
 ãયેં યુક્ત જે સુદેવ, તેને ન જાણે છે. વલી તે
 (અદેવં કે०) કુદેવ એટલે સ્ત્રી, શસ્ત્ર, અક્ષ, સૂ-
 ત્રાદિ લક્ષણોપેત જે કુદેવ તેને પણ (ન કે०) ન
 જાણે છે. વલી તે (એવં કે०) એ પ્રકારે (શુજગુરં
 કે०) સુગુરુ જે છે તેને એટલે શુરુમાર્ગપ્રરૂપક એવા
 સુગુરુને (ન કે०) ન જાણે છે. વલી (કુગુરં કે०)
 પંચાચારરહિત એટલે ઉત્સૂત્રપ્રરૂપક એવા કુગુરુને
 (ન કે०) ન જાણે છે. તથા (ધર્મં કે०) ધર્મને
 (ન કે०) નહિં જાણે છે, તથા (અધર્મં કે०)

अधर्मने न जाणे ठे. अर्थात् धर्माधर्मना अंतरने ते पुरुष जाणता नथी. वली (गुणपरिणतं के०) गुणें करीने परिपूर्ण अर्थात् गुणवानने (न के०) न जाणे ठे, तथा (विगुणं के०) गुणरहित एटले निर्गुण तेने (न के०) नहिं जाणे ठे. अर्थात् गुणवान् अने निर्गुण जनने समानज देखे ठे. वली (कृत्यं के०) करवा योग्य कार्य तेने (न के०) न जाणे ठे. तथा (अकृत्यं के०) जे करवाने अयोग्य कार्य तेने (न के०) न जाणे ठे. अर्थात् कृत्याकृत्यविवेकने जाणे नहिं. वली (निपुणं के०) चातुर्य जेम रुढे प्रकारें होय तेमज (हितं के०) पोतानुं हित जे सुख तेनुं कारण, तेने (न के०) नहिं जाणे ठे. तथा (अहितमपि के०) अशुचनुं जे कारण तेने पण (न के०) नहिं जाणे ठे. अर्थात् ते लोको जिनवचन श्रवण विना शुभाशुचना अंतरने जाणता नथी. इहांविलोकंते ए क्रियापद सर्व नकारनी साथें लगाडवुं. माटें हे नव्यजीव ! ए प्रकारें जाणीने श्रीजिनप्रणीत सिद्धांतोनुं श्रवण करवुं. जिनवचन श्रवण करता एवा सुजनने जे पुण्य। इत्यादि पूर्ववत् जाणवुं ॥१९॥

टीका:—अथ चतुर्निर्वृतैर्जिनमतस्य जिनोक्तसि-

क्कान्तस्य च माहात्म्यमाह ॥ न देवमिति ॥ लोकाः
 जिनवचनमेव चक्षुर्नेत्रं तेन रहिताः संतः एतानि
 वस्तूनि न विलोकन्ते । न पश्यन्ति । न जानन्तीत्यर्थः ॥
 किं किं न विलोकन्ते । ते देवं सर्वज्ञो जितरागादि-
 रित्यादिलक्षणोपेतं न विलोकन्ते । पुनः अदेवं कु-
 देवं ये स्त्री शस्त्राक्षसूत्रादतिलक्षणोपेतं कुदेवं न
 विलोकन्ते । पुनः शुभगुरुं सुगुरुं शुद्धं प्ररूपकं गुरुं न
 जानन्ति । पुनः कुगुरुं पंचाचाररहितं उत्सूत्रप्ररूपकं
 न जानन्ति । पुनः धर्मं अधर्मं च न जानन्ति । ध-
 र्माधर्मयोरन्तरं न विदन्तीत्यर्थः ॥ पुनः गुणपरिणद्धं
 गुणैः परिपूर्णं गुणवंतं न जानन्ति ॥ पुनर्विगुणं गुण-
 रहितं निर्गुणं च न जानन्ति । गुणवंतं निर्गुणं च
 सदृशमेव पश्यन्ति । पुनः कृत्यं करणीयं कर्तुं योग्यं
 वस्तु न जानन्ति । पुनः अकृत्यं कर्तुमनुचितं अ-
 योग्यं च न जानन्ति । कृत्याऽकृत्य विवेकं न जानं-
 तीत्यर्थः ॥ पुनर्निपुणं सचातुर्यं च सम्यग् यथा-
 स्यात्तथा आत्मनोहितं सुखकारणमपि न जानन्ति ।
 पुनः अहितं च अशुभकारणं च न जानन्ति । जि-
 नवचनश्रवणं विना शुभाऽशुभयोरन्तरं न जानन्ति ॥

यतः ॥ सुच्चा जाणइ कल्लाणं, सुच्चा जाणइ पावगं ॥
 उन्नयंपि जाणइ सुच्चा, जं सेयं तं समायरे ॥१॥ जो
 न्नव्यप्राणिन् ! एवं ज्ञात्वा श्रीजिनप्रणीतसिद्धांतानां
 श्रवणं कर्त्तव्यं । कुर्वतां च सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पु-
 ण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमात्रा विस्तरंतु ॥१७॥

त्राषाकाव्यः—कुंरुलियाठंद ॥ देव अदेवहि नही
 लखैं, सुगुरु कुगुरु नहिं सूऊ ॥ धर्म अधर्म गिनैं
 नही, कर्म अकर्म न बूऊ ॥ कर्म अकर्म न बूऊ
 गूऊ, गुन अगुन न जानहि ॥ हित अनहित न
 सदहै, निपुन मूरख नहि मानहि ॥ कहत बनार-
 सि ज्ञान, दृष्टि नहि अंध अवेवहि ॥ जैन बचन
 दृग हीन, लखैं नहि देव अदेवहि ॥ १७ ॥

॥ शार्दूलविक्रीणितवृत्ताष्टकम् ॥ मानुष्यं
 विफलं वदन्ति हृदयं व्यर्थं वृथा श्रोत्रयो,
 निर्माणं गुणदोषज्ञेदकलनां तेषामसंज्ञा-
 विनीम् ॥ डुर्वारं नरकांधकूपपतनं मुक्तिं
 बुधा डुर्ध्वजाम्, सार्वज्ञ समयोदयारसमयो
 येषां न कर्णातिथिः ॥ १८ ॥

अर्थः—(सार्वज्ञः के०) सर्वज्ञदेवप्रणीत अर्थात्

શ્રીવીતરાગદેવેં કહેલો એવો (સમયઃ કે૦) આગમ,
 (યેષાં કે૦) જે પુરુષોને (કર્ણાતિથિઃ કે૦) કર્ણ-
 ગોચર (ન કે૦) નથી થાતો, અર્થાત્ જેણે જિના-
 ગમ શ્રવણ કસ્યો નથી, હવે તે કહેવો જિનાગમ
 છે ? તો કે (દયારસમયઃ કે૦) કૃપા જે તેજ છે
 રસ જેમાં એવો છે. હવે તે જિનાગમશ્રવણ ન કર-
 નારા જે પુરુષો (તેષાં કે૦) તે પુરુષોનું (માનુષ્યં
 કે૦) મનુષ્યજન્મ જે છે તેને (બુધાઃ કે૦) જે પંક્તિ-
 તો છે, તે (વિફલં કે૦) નિઃફલ (વદંતિ કે૦)
 કહે છે. અર્થાત્ પંક્તિ તો પુરુષોને મનુષ્યજન્મ
 પ્રાપ્ત થયું, તો પણ ન થયા જેવું કહે છે. તથા તે
 પુરુષોનું (હૃદયં કે૦) ચિત્ત તેને (વ્યર્થ કે૦) નિ-
 ર્થક અર્થાત્ શૂન્ય કહે છે. વહ્ની તે પુરુષોને (શ્રો-
 ત્રયોઃ કે૦) બેહુ કાનનું (નિર્માણં કે૦) નિર્માણ
 જે કરવું તેને (વૃથા કે૦) નિઃફલ કહે છે. તથા
 તેમને (ગુણ કે૦) ગુણો તથા (દોષ કે૦) દોષો
 તેનો જે (જ્ઞેદ કે૦) જ્ઞેદ તેની (કલનાં કે૦) વિ-
 ચારણા જે છે તેને (અસંજાવિનીં કે૦) ડુર્લજ એવી
 કહે છે, તથા તે પુરુષોનું (નરકાંધકૂપ કે૦) નરક
 તેજ અંધકૂપ એટલે ઘાંસ અને વેલાઝયેં આઘાદિત

કૂપ તેને વિષે (પતનં કે૦) પડવું, તે (ડુર્વારં કે૦)
 વારવાને અશક્ય કહે છે. અને તે પુરુષોને (મુક્તિ
 કે૦) મુક્તિ તે (ડુર્લભાં કે૦) ડુર્લભ કહે છે.
 અર્થાત્ જિનાગમ શ્રવણ વિના જીવો મોહને પામતા
 નથી. એ કારણ માટેં સર્વજનોયેં જિનાગમનું શ્ર-
 વણ કરવું. કદાચિત્ જાવ ન હોય તોપણ જિના-
 ગમશ્રવણ હિતને માટેં થાય છે. આ શ્લોકમાં વદંતિ
 એ ક્રિયાપદ સર્વે પદોને જોડવું. એ પ્રકારેં જાણીને
 જિનવચન શ્રવણ કરવું. કરનાર એવા જે સુજનો તે-
 મને જે પુણ્ય । ઇત્યાદિક પૂર્વવત્ જાણવું ॥ ૧૬ ॥

ટીકા:—માનુષ્યમિતિ । જો જવ્યપ્રાણિન્ ! સા-
 વ્વજ્ઞઃ સર્વજ્ઞપ્રણીતઃ શ્રીવીતરાગદેવેન જાપિતઃ સ-
 મય આગમો યેષાં પુરુષાણાં કર્ણાતિથિઃ કર્ણગોચરો
 ન જાતો યૈર્ન શ્રુતઃ । કિંવિશિષ્ટઃ સમયઃ દયારસમયઃ
 કૃપા એવ રસઃ સ્વરૂપં યસ્ય । બુધાઃ પંક્તિતાસ્તેષાં મ-
 નુષ્યાણાં મનુષ્યં મનુષ્યજન્મ વિફલં નિઃફલં વદંતિ ।
 લબ્ધ મપ્યલબ્ધં કથયંતિ । તેષાં હૃદયં ચિત્તં વ્યર્થ
 નિરર્થકં શૂન્યં વદંતિ । પુનસ્તેષાં શ્રોત્રયોઃ કર્ણયોર્નિ-
 ર્માણં કરણં વૃથા નિઃફલં વદંતિ । પુનસ્તેષાં ગુણાનાં
 દોષાણાં ચ યોજેદોઃ અંતરં તસ્ય કલનાં વિચારણાં

असंज्ञाविनीं अर्थात् दुर्लभज्ञां वदन्ति । पुनः नरकमेव
 अंधकूपस्तृणवल्लीवितानाढादितः कूपस्तत्र पतनं दु-
 र्वारं वारयितुमशक्यं कथयन्ति । पुनस्तेषां मुक्तिं दु-
 र्लभज्ञां कथयन्ति । जिनागमश्रवणं विना मुक्तिं मोक्षं
 न प्राप्नुवन्ति । अतः श्रीजिनागमश्रवणमेव कर्त्तव्यं ।
 ज्ञावं विनाऽपि श्रुतं हिताय न्नवति ॥यथा॥ द्वेषेऽपि
 बोधकवचः श्रवणं विधाय, स्याद्द्रौहिणेय इव जंतुरु-
 दारलाजः ॥ काथोऽप्रियोपि सरुजां सुखदो रविर्वा,
 संतापकोऽपि जगदंगनृतां हिताय ॥१॥ किं तद्वचः ?
 यतः ॥ अणिमिस नयणामण क, ज्ञा साहणाः पु-
 ष्फदाम अमिलाणा ॥ चउरंगुलेण नूमिं, न ठिबन्ति
 सुरा जिणा विन्ती ॥ १ ॥ इति ज्ञात्वा जिनवचनस्य
 श्रवणं कर्त्तव्यं । कुर्वतां च सतां यत्पुण्यमुत्पद्यते तत्पु-
 ण्यप्रसादात् उत्तरोत्तरमांगलिक्यमाला विस्तरंतु ॥१७॥

ज्ञाषाकाव्यः—मात्रात्मककविता ॥ ताको मनुज
 जनम सब निःफल, निःफल मन निःफल जुग कान ॥
 गुन अरु दोष विचार जेद विधि, तांहि महा दु-
 र्लभ यह ज्ञान ॥ ताको सुगम नरक दुःख संकट,
 आगम पंथ पदइ निरवान ॥ जिनमत बचन दया
 रस गर्जित, जे नहि सुनत सिद्धांत बखान ॥ १७ ॥

कथा:—एनी उपर रोहणीया चोरनो दृष्टांत कहे ठे:— राजगृही नगरीने पाखती वैज्जारगिरि पर्वतनी गुफामांहे लोहखरो चोर वसे ठे, ते सर्वदा पापकर्मनो करनार, नगरमांहे चोरी करे, सात व्यसन सेवे, चोरीनो विधि संपूर्ण जाणे, धर्म उपर लगा-रमात्र बांठा नही, तेने रोहिणीनक्षत्रने योगें पुत्र थयो, तेनुं नाम रोहणीयो एवुं स्थाप्युं. अनुक्रमें यौवनावस्था पाम्यो. तेवारें अनेक विद्याउनो अ-ज्यास कीधो. सर्व कलाउमां निपुण थयो. एकदा तेना पिताने मरणनुं कष्ट आव्युं, तेवारें पुत्रने कहेवा लाग्यो के हे वत्स! तुं महारुं वचन अंगीकार कर, तो हुं मरुं ! जे माटे तुं केवारें पण श्री महा-वीर देवनी वाणी सांजलीश मां. रोहणीये तेमज कबूल कखुं. तेवारें लोहखुरो मरण पाम्यो तेना मृत-कार्य करी नगरमां चोरी करतो फस्या करे.

हवे एकदा श्रीमाहावीरस्वामी विहार करता तिहां समोसख्या, देवतायें समोसरणनी रचना करी, ते समोसरणमां बेशी जगवान् देशना देवा लाग्या, ते समयें रोहणीयो पण पर्वतमांश्री निकली राजगृही नगरी तरफ जातां मार्गमां समोसरण देखी चिंत-

ववा लाग्यो जे ए मार्गे जतां महाराष्ट्री वीरवचन
 जरूर संजलाशे, तो पितानी आझानो जंग याशे?
 अने बीजे मार्गे जाइश तो वखत घणो लागशे. तेम
 गयाविना पण चालशे नहीं. तेथी बे कानमां आं-
 गली घाली बेहु पगरखां हाथमां लइ एकदम दोड्यो
 अने समोसरण नजीक आव्यो, तेवारें पगमां कांटो
 लागो, तेने काहाडवा माटे कानमांथी आंगलीका-
 ढीने नीचो नम्यो, ते वखत सर्व संदेहनी हरनारी
अमृततुल्य एवी श्रीवीरनी वाणी श्रवणें सांजली.
 ते वाणीमां देवताना स्वरूपनुं वर्णन ते समये आवेलुं
हर्तुं) ते जेम के:- ॥ गाथा ॥ केसळि मंस नह रो,
 म रुहिर वस चम्म मुत्त पुरिसेहिं ॥ रहिया (नि-
 म्मल देहा, सुगंध नीसास) गयलेवा ॥ १ ॥ अंतमु-
 हुत्तेणंचिय, पज्जत्ता तरुणपुरिस संकासा ॥ (सवंग
 जूसण धरा) अजरा निरुया समा देवा ॥ २ ॥ (अ-
 णिमिस नयणा) मण क, जा साहणा पुप्फ दाम अ-
 मिलाणा ॥ चउरंगुळेण जूमिं, न बिंबंति सुरा जिणा
बिंति ॥ ३ ॥ कांटो काहाडतां ए गाथाउं सांजलीने
 ते वचनने घणां ए वीसारवा मांड्यां, पण कोइ रीतें
 वीसरे नही पठी गाममां जइ चोरी करी लोकोने

संतापीने चोर स्वस्थानकें गयो. एकदा तिहांनी सर्व प्रजायें राजानी आगल विनति करी के स्वामी ! आ गाममां चोरनी आगल अमारार्थी रही शकाय नही ? ते सांजली राजायें सेवकोने बोलावी कह्युं के अरे ! तमें चोरनो निग्रह केम नथी करता ! ! ! ते सांजली सेवको बोल्या के स्वामी ! अमें तो घणाय प्रपंच कस्या, परंतु ए चोर दणमां देखाय अने दणमां न देखाय, तेथी अमारा हाथमांज आवतो नथी. तेवारें राजायें अज्ञयकुमारने कह्युं. अज्ञयकुमारें कोटवालने कह्युं के नगरना दरवाजामां कोइ नवीन माणस प्रवेश करे, अथवा बाहिर नीकले, तो उलखीने जवा देजो. कोटवालें पण गुप्तपणें दरवाजे रही चोकसी करतां एकदा रात्रिने वखते रोहणीयाने नगरमां प्रवेश करतां अंगित आकारें चोर जाणीने पकड्यो. बांधीने राजा आगल आण्यो. राजायें अज्ञयकुमारने पूछ्युं के एने कहेवी शिक्षा करीयें ! तेवारें कुमरें कह्युं के चोरेली वस्तु हाथ लाग्या विना शिक्षा अइ शके नही, राजायें चोरने पूछ्युं के तुं क्या गामनो रहेवासी ठो अने तहारुं नाम शुं ठे ? तथा धंधो शुं ठे ? ते कहे. चोर बोदयो

महारं नाम दुर्गचक्र ठे जातें कुम्बी बुं अने शा-
 लिग्राममां रहुं बुं, कोइ कामविशेषें आहीं आव्यो
 बुं. आवतां असुर थइ तेथी तलारें मने पकड्यो.
 ते सांजद्वी राजायें प्रठन्नपणे ते वातनो निश्चय क-
 रवा माटे शास्त्रीग्रामें माणस मोकड्यो, पण चोरें ते
 ग्रामना सर्व माणसो साथें प्रथमथी संकेत करेलो
 हतो माटे तिहांना रहेवासीयें तेमज तेनुं नाम ठाम
 सर्व ते माणसने कही संजलाव्युं. तेवारें माणसे
 फरी आवी राजा आगल सर्व समाचार कह्या, ते
 सांजद्वी अजयकुमारें विचाखुं जे ए चोर ठे पण महाक-
 पटी ठे. पठी तेने दिलासो आपी पोताती पासें राख्यो.

जेवारें अजयकुमार सामायिक पोसह प्रमुख करे,
 तेवारें ते पण तेमज अजयकुमारनी साथें श्रावकनी
 करणी करे, तेना मनोगत जाव कोइ जाणे नही ॥
 यतः ॥ रामउवाच ॥ पश्य लक्षण पंपायां, बकः प-
 रमधार्मिकः ॥ शनैश्च मुंचते पादौ, जीवानामनुकं-
 पया ॥ १ ॥ मत्स्यउवाच ॥ सहवास्येव जानाति, स-
 हवासिविचेष्टितम् ॥ प्रशंस्यते च रामेण, तेनाहं न-
 कुलीकृतः ॥ २ ॥ मुखथी मिष्टवचन बोले अने सं-
 सारमां तो मिष्टवचन बह्वज लागे तेथी कोयलनी

पेठें अवगुण ढंकाइ जाय ॥यतः॥ पिकस्तावत् कृष्णः,
परमरुण्या पश्यति दृशा ॥ परापत्यछेषी स्वसुतम-
पिनो, पालयति यः तथाऽप्येषोऽमीषां, सकलजगतां
वद्वत्ततमो॥न दोषा गण्यते, मधुरवचनानां कचिदपि ?

हवे अन्नयकुमारें एक आवास कराव्यो, तेमां
विचित्र चित्रामण कराव्यां, नानाप्रकारना चंडुवा
बंधाव्या, आवासनी उपर अत्यंत सुंदर ध्वजाउं बं-
धावी मांहे सेलारस, अगरचंदनक्षेपन कराव्यां,
धूपपरिमल विस्ताख्या, द्वारमां तोरण बंधाव्यां,
अपूर्व शय्या पथरावी, फुल पगर, जराव्या, तथा
शोलवर्षना वयवाढी अत्यंत रूपवंत एवी आठ ग-
णिकाउंने शोल शणगार करावीने तेना हाथमां मृ-
दंग आपी तिहां उज्जी राखीयो. पढी ते आवासमां
अन्नयकुमारें ते चोरने साधर्मीजाइना नाताथी ज-
मवा बोलाव्यो. जमाडतां जमाडतां वचमां चंडू
हास्य मदिरानुं पान कराव्युं, तेथी विव्हल थयो.
तेवारें ते आवासनी शय्या उपर तेने सुवाडी मूक्यो.
चार घडी वीत्या पढी सचेतन थयो. तेवारें ते गणि-
काउं “ जयजयनंदा जयजयजहा ” एवा शब्दो बो-
लती थकी बत्रीशबरू नाटक करवा लागी. अने ते

चोरने पूब्युं के तमें शी पुण्याइ कीधी के जेयकी
 अमारा स्वामी थया ? अने देवलोकनी पदवी पाम्या ?
 ते वखतें तिहां रोहणीयो चोर विचारवा लाग्यो जे
 आ ते शी वात ! जे में तो जन्मांतरने विषे कांइ
 पण पुण्य कस्युं नथी, तो हुं देवता शी रीते थयो !
 वली विचास्युं जे वीरवचन तो एवुं ठे के देवता होय
 तेने तो 'अणिमिसनयणा' इत्यादि चिन्ह होय,
 ते तो ए देवांगनाउमां देखातां नथी. माटें देव श्यो !
 आ सर्व प्रपंच अजयकुमारें कस्यो हशे ! एम जाणी
 विचारे ठे के हवे (आपणे पण इहां कपट जावज
 जजवो. कपटकथा करवी ! एम विचारीने कहेवा
 लाग्यो के हे स्त्रीयो ! में पाठले जवें दान, पुण्य,
 धर्म, सात व्यसनरहित थकां नियम, व्रत, जीर्णो-
 ऽक्षारादि पुण्यकरणी करेली ठे तेथी तमारो स्वामी हुं
 थयो हुं ! तेवारें देवांगनाने रूपें वेस्याउ बोली के
 मनुष्यजवमां कांइ पाप कस्युं होय तो ते पण अमने
 कहो. तेवारें रोहणीयो बोढ्यो के में मनुष्यजवें के-
 वल धर्मज कीधो ठे, पण पाप कर्म कोइ कीधुं नथी)
 ए वात सर्व प्रबन्नपणे सांजलीने अजयकुमारें जाण्युं
 जे आ महोटी बुद्धिमान् ठे. एना जेवा बुद्धिमान्

(१२५)

तो कोइ विरलाज हरो [पठी श्रेणिकराजाने पूठीने
 अन्नयकुमारें ते चोरने विसर्जन कस्यो, रोहणीयो
 पण घेर जइ विचारवा लाग्यो के मरवानुं कष्ट म-
 होडुं हतुं तेथी हुं उगरत नही, परंतु में पगमांथी
 कांटा काढतां जे श्रीवीतरागनी थोडी शी वाणी सां-
 जल्ली ते पण मुने गुणकारी थो~~डे~~ अणवांढतां थकां
 पण जिनवाणी में सांजल्ली ते मुने आडी आवी.
 माटें वीतरागने शरणे जवुं तेज उत्तम ठे। पठी ति-
 हांथकी श्रीवर्द्धमानस्वामी पासैं आवी नमस्कार
 करी कहेवा लाग्यो के हे प्रजो ! तमारी थोडी शी
 वाणी मने नासतां नासतां श्रवणें पडी, तेथी हुं उ-
 गस्यो. माटे हवे हे महाराज ! कृपा करी महारा
 बेहु जव सुधरे, तेवो उपाय कहो. तेवारें परमेश्वरें
 तेने धर्मोपदेश कस्यो, ते सांजल्ली चारित्र लेवा माटें
 सावधान थयो. पठी जगवाननें वीनव्यो के हे
 महाराज ! हुं श्रेणिकराजाने मल्ली आवीने पठी
 चारित्र लइश ! एम कही राजानी पासैं आवी क-
 हेवा लाग्यो के हे स्वामी ! हुं रोहणीयो नामक
 चोर, महा पापी ठउं, परंतु श्रीवीरनां वचन सांज-
 लतां हुं उगस्यो हुं. हवे मुने चारित्र लेवानो जाव

હે, માટેં વૈજારગિરિની ગુફામાંહે મેં ચોરી લાવેલું
 ધન રાખેલું હે, તે તમેં મહારી સાથેં તિહાં પધારીને
 સર્વ પ્રજાને ડલ્લાવી ડલ્લાવીને જે જે ધણીનું હોય
 તે તે ધણીને તમેં હવાલે કરો, રાજાયેં પણ તેમજ
 કહ્યું. સર્વ પ્રજાને જેનું જેનું ધન હતું તેને તેને ડલ્લાવી
 ડલ્લાવીને દીધું. પઠી રોહણીયે સ્વકુટુંબ પ્રતિબોધી
 તેમની આજ્ઞા પામી ચારિત્ર લીધું. અંત્યાવસ્યાયેં અ-
 ણસણ કરી દેવલોકેં દેવતા થયો. એ રોહણિયાની
 પેઠેં જે જિનવચનને સદ્દે, તે સુખને પામે ॥ ૧૬ ॥

પીયૂષં વિષવજ્જાલં જ્વલનવત્તેજસ્તમઃ સ્તો-
 મવ, ન્મિત્રં શાત્રવવત્ સ્ત્રજં યુજગવત્ ચિં-
 તામણિં લોષ્ટવત્ ॥ જ્યોત્સ્નાં ગ્રીષ્મજઘર્મવ-
 ત્સ મનુતે કારુણ્યપણ્યાપણમ્, જૈનેંડં મત-
 મન્યદર્શનસમં યોડ્ઘર્મતિર્મન્યતે ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:—(યઃ કે૦) જે (ડુર્મતિઃ કે૦) મૂર્ખ પુ-
 રુષ, (જૈનેંડંમતં કે૦) જિનેંડ્રશાસન, તેને (અ-
 ન્યદર્શનસમં કે૦) અન્યદર્શન જે બૌદ્ધ, નૈયાયિક,
 સાંખ્ય, વૈશેષિક, જૈમિનીયાદિક દર્શનો તેની સમાન
 જો (મન્યતે કે૦) માને હે, તો (સઃ કે૦) તે મૂર્ખ

(૧૨૭)

પુરુષ, કેવું માને છે ? તો કે (પીયૂષં કે૦) અમૃત
જે તેને (વિષવત્ કે૦) વિષ સમાન (મનુતે કે૦)
માને છે. તથા તે મૂર્ખ પુરુષ, (જલં કે૦) પરમ-
શીતલ જલ જે તેને (જ્વલનવત્ કે૦) અગ્નિસમાન
માને છે. તથા તે મૂર્ખ પુરુષ, (તેજઃ કે૦) તેજ જે
તેને (તમઃ સ્તોમવત્ કે૦) અંધકાર સમૂહની પેઠે
માને છે. તથા વહ્લી તે મૂર્ખ પુરુષ (મિત્રં કે૦) સ-
ખાઈને (શાત્રવવત્ કે૦) વૈરીસમાન માને છે. વહ્લી
તે મૂર્ખ પુરુષ (સૃજં કે૦) પુષ્પમાલાને (હુજગવત્
કે૦) સર્પસમાન માને છે, વહ્લી તે મૂર્ખ પુરુષ, (ચિં-
તામણિ કે૦) ચિંતામણિ રત્નને (લોષ્ઠવત્ કે૦)
પાષાણ સમાન માને છે, વહ્લી તે મૂર્ખ પુરુષ, (જ્યો-
ત્સ્નાં કે૦) ચંદ્રકાંતિને (ગ્રીષ્મજઘર્મવત્ કે૦) ઝ-
ષ્ણકાલના તડકા જેવી માને છે. આ ઠેકાણે અમૃ-
તાદિ સરખું જિનમત જાણવું, અને વિષાદિ સમાન
અન્યદર્શન જાણવાં. હવે તે જૈનેંદ્રમત કહેવું છે ?
તો કે (કારુણ્ય કે૦) દયાપણું તે રૂપ (પુણ્ય કે૦)
વેચવાને લાયક વસ્તુ તેનું (આપણં કે૦) હાટ છે.
આદિં મનુતે એ ક્રિયાપદ સર્વ ઠેકાણે યોજન કરવું.
એવી રીતે માનીને શ્રીજિન મત અંગીકાર કરવું.

अंगीकार करनारने जे पुण्य । इत्यादि पूर्ववत् ॥१९॥

टीकाः—पीयूषमिति ॥ योऽमुर्मतिमूर्खः पुमान् जै-
नेन्द्रमतं श्रीजिनशासनं अन्यदर्शनसमं । अन्यद-
र्शनैर्बौद्ध नैयायिक सांख्य वैशेषिक जैमिनीयादि-
भिः समं सदृशं मन्यते गणयति स मूर्खः पीयूषं
अमृतं विषवत् विषेण तुल्यं मनुते गणयति । पुन-
र्जलं परमशीतलं पानीयं ज्वलनवत् अग्नितुल्यं ग-
णयति । पुनः तेजः उद्योतं तमःस्तोमवत् अंधकार-
पुंजवत् मनुते । पुनर्मित्रं सखायं शात्रववत् वैरिस-
दृशं मनुते जानाति । पुनः सृजं पुष्पमालां भुजग-
वत् सर्पतुल्यां गणयति । पुनः स चिंतामणिं लो-
ष्ठवत् पाषाणसदृशं गणयति । पुनः स ज्योत्स्नां कौ-
मुदीं चंद्रकांतिं ग्रीष्मजघर्मवत् उष्णकाल आतप-
वत् मनुते । अत्र पीयूषादिसमं जिनदर्शनं । विषा-
दिसदृशान्यर्शनानीत्युपनयः । किञ्चूतं जैनेन्द्रमतं
कारुण्यपण्यापणं । दयारूपक्रय्यस्य हृदं ॥ एवं मत्वा
श्रीजिनमतमेवांगीकर्तव्यं कुर्वतां च सतां यत् ।
शेषं प्राग्वत् ॥ १९ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पय ॥ अमृत कहं विष कहैं,
नीर कहं पावक मानैं ॥ तेज तिमिर सम गिनैं,

(११९)

मित्त कहं शत्रु बखानै ॥ पुहपमाळ कहं नाग, र-
तन पठर सम तुह्यै ॥ चंद्र किरन आतप सरूप,
इह जांति जु जुह्यै ॥ करुना निधान अमलान गुन,
प्रगट बनारसि जैन मत ॥ पर मत समान जो मन
धरत, सो अजान मूरख आपत ॥ १९ ॥

धर्म जागरयत्यधं विघटयत्युच्चापयत्युत्प-
थम्, नित्ते मत्सरमुञ्चिनत्ति कुनयं मथ्नाति
मिथ्यामतिम् ॥ वैराग्यं वितनोति पुण्यति
कृपां मुष्णाति तृष्णां च य, तज्जैनं मतम-
र्चति प्रथयति ध्यायत्यधीते कृती २० ॥

अर्थ—: (कृती के०) पंक्ति पुरुष (यत् के०) जे
(जैनमतं के०) जैनैन्द्रमत जे जिनशासन, एटले
जिनप्रवचन तेने (अर्चति के०) पूजे ठे, (प्रथय-
ति के०) विस्तारे ठे. वली (ध्यायति के०) ध्यान
करे ठे. एटले चिंतवन करे ठे. वली (अधीते के०)
पठन करे ठे. (तत् के०) तो ते पूर्वोक्तरीतिं करे-
लुं एवुं जिनशासन शुं करे ठे ? तो के (धर्म के०)
धर्मने (जागरयति के०) जागरण ठे उद्दीपन तेने
करे ठे. वली (अधं के०) पापजे तेने (विघटय

ति के०) दूर करे ठे. वली (उत्पथं के०) उन्मार्ग
 जे अनाचार तेने (उन्नापयति के०) निवारण करे
 ठे. तथा (मत्सरं के०) गुणी पुरुषोने विषे द्वेषजा-
 वने (जित्ते के०) नाश करे ठे. वली (कुनयं के०)
 कुत्सित नय जे अन्याय, तेने (उञ्चिनत्ति के०)
 उठेद करे ठे. वली (मिथ्यामतिं के०) कूटबुद्धि जे
 तेने (मथ्नाति के०) सर्वथा दूर करे ठे. वली
 (वैराग्यं के०) वैराग्यने (वितनोति के०) विस्तार
 करे ठे. वली (कृपां के०) दयाने (पुष्यति के०)
 पोषण करे ठे. (च के०) वली (तृष्णां के०) स्पृ-
 हा एटखे लोचने (मुष्णाति के०) टाखे ठे. अर्था-
 त् जेणें जिनमत आराधन कर्युं, तेणें पूर्वोक्त सर्व
 वानां कर्यां, एम जाणवुं. ए प्रकारें जाणीने श्रीजिन-
 मत जे जिनप्रणीत सिद्धांत तेनुं आराधन करवुं. आ-
 राधन करनारने जे पुण्य थाय। इत्यादि पूर्ववत् जा-
 णवुं ॥ १० ॥ ए त्रीजो जिनमत प्रक्रम थयो ॥ ३ ॥

टीका:—धर्ममिति ॥ कृती पंक्तिः जैनं मतं जैनै-
 र्द्रमतं श्रीजिनशासनं जिनोक्तप्रवचनं अर्चति पूज-
 यति । पुनः प्रथयति विस्तारयति । पुनर्ध्यायति
 चिंतयति । पुनः अधीते पठति । तत् धर्मं जागर-

यति धर्मस्य जागरणं उद्दी पनं करोति । पुनः अधं
पापं विघटयति दूरिकरोति । पुनः उत्पथं उन्मार्गं
अनाचारं उन्नापयति निवारयति । पुनः मत्सरं गु-
णिषु द्वेषज्ञावं जित्ते जेदयति विनाशयति । पुनः
कुनयं कुत्सितनयं अन्यायं उन्निनत्ति । पुनः मिथ्या-
मतिं मथ्नाति कूटबुद्धिं विदोष्य दूरीकरोति । पुनः
वैराग्यं वितनोति विस्तारयति । पुनः रुपां दयां पु-
ष्यति पोष्यति । पुनः तृष्णां स्पृहां लोभं मुष्णाति
निराकरोति । अर्थात् येन जिनमतमाराधितं तेन
एतानि वस्तूनि कृतानीत्यर्थः ॥ इति ज्ञात्वा श्रीजि-
नमतं जिनप्रणीत सिद्धांतश्च सम्यगाराधनीयः ॥ आ-
राधयतां च सतां यत्पुण्यं ॥ १० ॥ इति ॥ सिंदूरप्रकरा-
ख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्तिना ॥ विहितायां जिनमत,
प्रक्रमः पूर्णतामितः ॥ ३ ॥ इति तृतीय जिनमत प्रस्तावः

जाषाकाव्यः ॥ महरठा ठंद ॥ शुज धर्म विकासै,
पाप विनासै, कुपथ उथापन हार ॥ मिथ्या मत
खंमै, कुनय विहंमै, मंमै दया अपार ॥ तिल्ला मद
मारै, राग विमारै, यह जिन आगम सार ॥ जो
पूजै ध्यावै, पढै पढावै, सो जगमांहि उदार ॥ १० ॥

हवे चार श्लोकोयें करीने संघना महिमाने कहे ठे.
 रत्नानामिव रोहणद्वितिधरः खं तारकाणामि-
 व, स्वर्गः कटपमहीरुहामिव सरः पंकेरुहाणा
 मीव ॥ पाथोधिः पयसा मिर्वेडमहसां (शशी
 व महसां) स्थानं गुणानामसा, वित्यालोच्य-
 विरच्यतां जगवतः संघस्य पूजाविधि ॥२१॥

अर्थः—हे जव्य जनो ! (इति के०) आ प्रकारें
 (आलोच्य के०) जोझे अर्थात् विचार करीने
 (जगवतः के०) पूजन करवा योग्य एवा (संघस्य
 के०) संघ जे ठे, तेनो (पूजाविधिः के०) पूजानो
 विधि, (विरच्यतां के०) करीयें, अर्थात् करो. हवे
 शा प्रकारें विचार करीने ? तो के, (असौ के०) आ
साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविकारूप चतुर्विध संघ
 जे ठे, ते (गुणानां के०) ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने
 विनयादिक जे सर्व गुणो तेनुं (स्थानं के०) निवा-
 सस्थानक ठे, केनी पेटें ? तो के (रत्नानां के०) र-
 त्नोंनुं स्थानक (रोहणद्वितिधरः के०) रोहणाचल-
 पर्वत (इव के०) जेम ठे, तेम. तथा (खं के०)
 आकाश, ते (तारकाणां के०) ताराऊनुं निवासस्थान

(इव के०) जेम ठे, तेम. तथा (कटपमहीरुहां के०)
 कटपवृक्षोनुं निवासस्थानक (स्वर्गः के०) स्वर्ग
 (इव के०) जेम ठे, तेम. तथा (पंकेरुहाणां के०)
 कमलोनुं निवासस्थानक (सरः के०) तलाव (इव
 के०) जेम ठे, तेम. वल्ली (पाथोधिः के०) समुद्र
 जे ठे, ते (पयसां के०) जलोनुं निवासस्थानक
 (इव के०) जेम ठे, तेम. हवे ते जल केहवां ठे ?
 तो के (इंदुमहसां के०) चंद्रमा समान निर्मल
 ठे. अथवा (शशीव महसां के०) शशीव महसां
 एवो पाठ जो होय तो, (महसां के०) तेजनुं नि-
 वासस्थानक (शशी के०) चंद्रमा (इव के०) जेम
 होय, तेम. अर्थात् पूर्वोक्त वस्तुजं जेम बीजी कहेली
 वस्तुजनुं निवासस्थानक ठे, तेम आ श्री चतुर्विध
 संघ पण ज्ञान, दर्शन, चारित्रने रहेवानुं निवास-
 स्थानक ठे. आ प्रकारें विचार करीने चतुर्विध सं-
 घनुं पूजन करवुं. एज जावार्थ ठे. आहीं (स्थानं)
 ए पद, सर्वत्र योजन करवुं. माटें एम जाणीने श्री-
 संघनी जक्ति करवा योग्य ठे. अने ते जक्ति करवानुं
 जे पुण्य थाय । इत्यादि पूर्ववत् जाणवुं ॥ २१ ॥

टीका:-अथ चतुर्भिर्वृत्तैः संघस्य महिमानमाह ॥

रत्नानामिवेति ॥ ज्ञोन्नव्याः । इत्यालोच्य इति वि-
 चार्य्य जगवतः पूज्यस्य संघस्य पूजाविधिर्विरच्यतां
 क्रियतां । इतीति किं ? यतः असौसंघः साधुसाध्वी
 श्रावक श्राविका रूपश्चतुर्विधसंघः गुणानां ज्ञान द-
 र्शन चारित्र्य विनयादीनां स्थानं निवासः । कः केषा
 मिव ? रोहणद्वितिधरः रोहणश्चासौ द्वितिधरश्च
 पर्वतो रत्नानामिव । यथा रोहणाचलो रत्नानां स्थानं
 तथेत्यर्थः । पुनः खं आकाशं तारकाणामिव । पुन-
 र्यथा स्वर्गः कटपमहीरुहां कटपवृक्षाणां स्थानं तथे-
 त्यर्थं पुनर्यथा सरस्तडागः पंकेरुहाणां कमलानां स्थानं
 तथा । पुनर्यथा पाथोधिः समुद्रः पयसां पानीयानां
 स्थानं तथा । किञ्चूतानां पयसां । इंदुमहसां इंदुव-
 न्निर्मलानां । अथवा शशीव महसां इति पाठः ।
 यथा शशी चंद्रो महसां तेजसां स्थानं तथाऽसौ
 संघो गुणानां स्थानं । अथ वा किञ्चूतानां गुणानां
 इंदुमहसां इंदुवत् महो एषां तानि इंदुमहांसि तेषां ।
 एवं श्री चतुर्विधसंघः सर्वगुणानां स्थानं । इति ज्ञात्वा
 श्रीसंघस्य ऋक्तिः कार्या । कुर्वतां च सतां यत्पुण्यं ०२१

त्राषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक ॥ जैसे नन्नमं-
 रुल तारागन, रोहन सिखर रतनकी खान ॥ ज्यों

(૧૩૫)

સુરલોકઞ્ચૂરિ કલ્પદ્રુમ, જ્યૌં સુરવરશ્રંબુજ બન જાના॥
જ્યૌં સમુદ્ર પૂરન જલ મંકિત, જ્યૌં સસિ ઢવિ સ-
મૂહ સુખદાનિ ॥ તૈસેં સંગ સકલ ગુન મંદિર, સે-
વહું જાવ જગતિ મન આનિ ॥ ૧૧ ॥

યઃ સંસારનિરાસલાલસમતિર્મુક્ત્યર્થમુત્તિષ્ઠ-
તે, યં તીર્થં કથયંતિ પાવનતયા યેનાઽસ્તિ
નાઽન્યઃસમઃ ॥ યસ્મૈ તીર્થપતિર્નમસ્યતિ સ-
તાં યસ્માદ્ભુજં જાયતે, સ્ફૂર્તિર્યસ્ય પરાવસં-
તિ ચ ગુણા યસ્મિન્સ સંઘોઽર્ચ્યતાં ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ—હે જગત્પ્રજનો ! તમોયેં (સઃ કેઠ) તે ચ-
તુર્વિધ સંઘ (અર્ચ્યતાં કેઠ) પૂજાય. અર્થાત્ તમેં
ચતુર્વિધ સંઘને પૂજો, તે કહેવો સંઘ છે ? તો કે (યઃ
કેઠ) જે સંઘ, (સંસાર કેઠ) સંસાર તેનો (નિરા-
સ કેઠ) નિરાકરણ ઇટલે ત્યાગ તેને વિષે (લાલ-
સમતિઃ કેઠ) ઇશ્વાલાલી છે બુદ્ધિ જેની એવો ઢતો
(મુક્ત્યર્થ કેઠ) મુક્તિના સાધન માટે (ઉત્તિષ્ઠતે
કેઠ) સાવધાન થાય છે. તથા (યં કેઠ) જે સંઘને
(પાવનતયા કેઠ) પવિત્રપણાયેં કરીને (તીર્થ કેઠ)
તીર્થઞ્ચૂત એવાને (કથયંતિ કેઠ) કહે છે. તથા

(યેન કે૦) જે સંઘની સંઘાતેં (સમઃ કે૦) સમા-
 ન, (અન્યઃ કે૦) બીજો કોઈ (નાસ્તિ કે૦) નથી.
 વહ્લી (યસ્મૈ કે૦) જે સંઘને (તીર્થપતિઃ કે૦)
 તીર્થકર પોતેં (નમસ્યતિ કે૦) નમસ્કાર કરે છે.
 ઇટલે વ્યાખ્યા નાવસરને વિષેં “નમોતિહસ્સ ” એવું
 જણે છે. તથા (યસ્માત્ કે૦) જે સંઘથકી (સતાં
 કે૦) સજ્જનોનું (શુભં કે૦) કલ્યાણ (જાયતે કે૦)
 ઉત્પન્ન થાય છે. (ચ કે૦) વહ્લી (યસ્ય કે૦) જે
 સંઘની (સ્ફૂર્તિઃ કે૦) મહિમા (પરા કે૦) ઉત્કૃ-
 ષ્ટ વર્તે છે. વહ્લી (યસ્મિન્ કે૦) જે સંઘને વિષે (ગુ-
 ãાઃ કે૦) ગાંઝીર્ય, ધૈર્ય, ઔદાર્યાદિક મૂલોત્તર ગુ-
 ãો (વસંતિ કે૦) વસે છે. આ શ્લોકમાં સાત વિ-
 જ્ઞકિનો અનુક્રમે સમાવેશ કરેલો છે. તે જેમ કે
 આરંઝમાં (યઃ) એ પદ લઈને (યસ્મિન્) એ પદ
 પર્યંત જોઈ લેવું, માટે એ પ્રમાણે જાણીને હે જવ્ય-
 પ્રાણીયો ! મનમાં વિવેક લાવીને શ્રીસંઘની પૂજા
 જ્ઞકિ કરવી તે પૂજા જ્ઞકિ કરનારને જે પુણ્ય ।
 ઇત્યાદિ પૂર્વવત્ જાણવું ॥ ૨૨ ॥

ટીકાઃ—યઃસંસારેતિ ॥ જો જવ્યાઃ ! જવઙ્ગિઃ સઃ
 શ્રી ચતુર્વિધસંઘો અર્ચ્યતાં પૂજ્યતાં । સઃ કઃ ? ય સંઘ

संसारनिरासलाखसमतिः सन् संसारस्य निरासे निराकरणे त्यागे लाखसा इष्टा यस्यासा ईदृशी मतिर्बुद्धि र्यस्य सईदृशः सन् मुक्त्यर्थं मुक्तिसाधनार्थं उत्तिष्ठते सावधानोज्जवति । पुनर्यसंघं पावनतया पवित्रत्वेन तीर्थञ्चूतं कथयन्ति पुनर्येन शंघेन समः सदृशोऽन्यः कोऽपि नास्ति । पुनर्यस्मै संघाय तीर्थपतिः तीर्थकरःस्वयं नमस्यति नमस्कारं करोति। व्याख्याना वसरे नमोतिष्ठस्सेति जणनात् । पुनर्य स्मात् संघात् सतां सज्जनानां शुभं कल्याणं जायते उत्पद्यते । पुनर्यस्य संघस्य स्फूर्तिर्महिमा परा उकृष्टा वर्तते । पुनर्यस्मिन् संघे गुणा गांजिर्यधैर्यौदार्यादयः मूलगुणोत्तरगुणाश्च वसन्ति तिष्ठन्ति । एवं ज्ञात्वा जो जव्यप्राणिन् ! मनसि विवेकमानीय श्रीसंघस्य पूजा जक्तिश्च प्रकर्त्तव्या । कुर्वतां च सतां० ॥ ११ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणे ॥ जे संसार जो ग आसा तजी, छानत मुक्ति पंथकी दौर ॥ जाकी सेव करत सुख उपजत, जिन समान उत्तम नहि और ॥ इंद्रादिक जाके पद वंदत, जो जंगम तीरथ सुचि ठौर ॥ जाने नित निवास सुख संपति, सो सिरि संघ जगत सिर मोर ॥ ११ ॥

લક્ષ્મીસ્તં સ્વયમચ્યુપૈતિ રજસા કીર્તિસ્ત-
માલિંગતિ, પ્રીતિસ્તંઃ જજતે મતિઃ પ્રયતતે તં
લબ્ધુમુત્કંઠયા ॥ સ્વશ્રીસ્તં પરિબ્ધુમિહતિ
મુંદુર્મુક્તિસ્તમાલોકતે, યઃ સંઘં ગુણરાશિકે-
લિસદનં શ્રેયોરુચિઃ સેવતે ॥ ૬૩ ॥

અર્થઃ—(યઃ કે૦) જે પુરુષ, (શ્રેયોરુચિઃ કે૦)
શ્રેય એટલે કલ્યાણ તેને વિષે વા ધર્મને વિષે છે
રુચિ જેની એવો હતો (સંઘં કે૦) ચતુર્વિધ સંઘ જે
તેને (સેવતે કે૦) સેવન કરે છે, (તં કે૦) તે પુ-
રુષને (લક્ષ્મીઃ કે૦) સંપત્તિ, તે (રજસા કે૦) વેગે
કરીને અર્થાત્ શીઘ્રતાથી (સ્વયં કે૦) પોતાની મેલે
(અચ્યુપૈતિ કે૦) સન્મુખ આવે છે. વલી (કીર્તિઃ
કે૦) કીર્તિ જે છે, તે (તં કે૦) તે પુરુષને (આ-
લિંગતિ કે૦) આલિંગન દે છે, અર્થાત્ કીર્તિ પ્રા-
પ્ત થાય છે. તથા વલી (પ્રીતિઃ કે૦) સ્નેહ જે છે,
તે (તં કે૦) તે પુરુષને (જજતે કે૦) જજે છે એ-
ટલે સેવે છે. વલી (મતિઃ કે૦) બુદ્ધિ જે છે, તે
(ઉત્કંઠયા કે૦) (ઉત્સુકતાયે કરીને (તં કે૦) તે
પુરુષને (લબ્ધું કે૦) પ્રાપ્ત થવાને (પ્રયતતે કે૦)

પ્રયત્ન કરે છે. વલ્લી (સ્વ:શ્રી: કે૦) સ્વર્ગની લક્ષ્મી-
 (તં કે૦) તે પુરુષને (મુદ્ધુ: કે૦) વારંવાર (પરિ-
 રબ્ધું કે ૦) આલિંગન દેવાને (શ્ચતિ કે૦) શ્ચા
 કરે છે. વલ્લી (મુક્તિ: કે૦) મોક્ષ, (તં કે૦) તે
 પુરુષને (આલોકતે કે૦) જુવે છે. હવે તે સંઘ કે-
 હવો છે ? તો કે (ગુણરાશિ કે૦) ગુણનો જે સમૂ-
 હ તેનું (કેલિસદનં કે૦) ક્રીડાગૃહ છે. અર્થાત્ તે
 સર્વ ગુણોને રમવાનું સ્થાનક છે. માટે એમ જાણીને
 મનને વિષે વિચાર કરીને ચતુર્વિધ સંઘ જે છે તે
 સેવવા યોગ્ય છે. તે સેવન કરતા સુજનોને જે પુણ્ય ।
 શ્યાદિ પૂર્વવત જાણવું ॥ ૨૩ ॥

ટીકા:—લક્ષ્મીતિ ॥ ય: પુમાન્ શ્રેયોરુચિ: સન્
 શ્રેયસિ કલ્યાણે ધર્મ્મે વા રુચિરજિલાષોયસ્ય સ શ્રે-
 યોરુચિ: । ઈદ્દશ:સન્ શ્રીસંઘં સેવતે । તં પુરુષં લક્ષ્મી:
 સંપત્ રજસા વેગેન સ્વયમાત્મના અચ્યુપૈતિ સન્મુખ-
 માયાતિ । પુન: કીર્તિ સ્તં પુરુષં આલિંગતિ આલિંગનં
 દદાતિ । પુન: પ્રીતિ: સ્નેહસ્તં જજતે સેવતે । પુનર્મતિ-
 બુદ્ધિ: ઉત્કંઠયા ઉત્સુકતયા કૃત્વા તં નરં લબ્ધું પ્રાપ્તું
 પ્રયતતે યત્નં કરોતિ । પુન: સ્વ:શ્રી: સ્વર્ગલક્ષ્મીસ્તં
 મુદ્ધુવારં વારં પરિરબ્ધું આલિંગિતું શ્ચતિ । મુક્તિ-

मोक्षतं पुरुषं आलोकति पश्यति । किं विशिष्टं सं-
घं ? गुणराशि केलिसदनं गुणसमूहस्य क्रीडागृहं ।
एवं ज्ञात्वा संघः सेव्य शेषं पूर्ववत् ॥ १३ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणें ॥ ताकों आइ मि-
लै सुख संपति, कीरति रहै तिहूं जग ढाई ॥ जिन-
सौं प्रीति बढै ताके घट, दिन दिन धरम बुद्धि अ-
धि काई ॥ बिन बिन ताहि लखै शिव सुंदरि, सुरग
संपदा मिलै सुजाई ॥ वानारसि गुनरासि संघकी, जो
नर जगति करै मन लाइ ॥ १३ ॥

कथाः—अयोध्या नगरीयें जरतचक्रवर्ती अन्याय
वर्जतो राज्य पाखे ठे. एकदा श्रीआदिनाथने केव-
लज्ञान उपने थके चोराशी गणधर सहित विहार
करता अयोध्याना उद्यानमां समोसख्या, उद्यानपा-
लकें वधामणी दीधी, तेने साडीबार क्रोडनुं दान
दीधुं. पठी जरतराजायें विचाखुं जे आज रुषज-
देव पधाख्या ठे, तेने सपरिकर जोजन करावुं ! एम
चिंतवी घणां गाडां पक्कान्नादिकें जरि समोसरणें
आवी जगवानने वांदीने बिनति करी के महारा-
ज ! आज सर्व कुटुंब सहित आप महारुं जोजन
करो. तेवारें जगवान् बोल्या के हे जरत ! साधुने

राज्यपिंरु अग्राह्य ठे. वली आधाकमीं तथा साहामो आण्यो ते पण अग्राह्य ठे. एवी वाणी सांजली जरत पश्चात्ताप करवा लाग्यो, तेवारें जगवान् बोल्या के हे राजेंद्र ! तुं असंतोष म कर, पहेलुं पात्र वीतराग, बीजुं पात्र साधु, त्रीजुं पात्र अणु व्रतधारी अने चोथुं पात्र दर्शनधर, माटें तुं अणुव्रतधारी श्रावकनी नक्तिकर, जेथकी संसाररूप समुद्र चुलूक समान थाय. एवुं सांजली जरत राजा हर्ष पाम्यो थको स्वस्थानकें आव्यो. श्रावकमात्रने जमवा माटें नोतरां दीधां. निरंतर सर्वलोक जमवा आवे. केम के ते वखतें लोक सर्व रुजु जड होता. माटें हरहमेश आववा लाग्या, तेवारें रसोइ करनारायें राजाने विनव्यो के महाराज ! प्रजा सर्व उलटी पडी ठे, केहने जमाडीयें अने केहने न जमाडीयें ! तेवारें राजायें परीक्षा करी शुद्ध श्रावकने ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप त्रण रेखा कांगणीरत्नश्री कीधी. एम करी अवतार सफल करवा लाग्यो. तथा श्रीशत्रुंजयनो प्रथम उद्धार कस्यो, संघवीनी पदवी पाम्यो. वली अष्टापद पर्वत उपर कृष्णदेव प्रमुख आगामी कालें अनारा चोवीश ति-

र्थकरनां प्रासाद करी मानोपेत प्रतिमा जरावी. ए
 रीतें श्रीसंघनी जक्ति करी अनुक्रमें आरीसाजवनमां
 रूप जोतां अनित्यजावना जावतां मनमां वैराग्य
 वृद्धि करतां आ संसारमां सार ते एक धर्मज ठे.
 एम कहेतां कहेतां केवलज्ञान पाम्या. तेनो देव-
 ताये महोत्सव कख्यो. चोराशी लाख पूर्वनुं आयु
 जोगवी मोक्षें गया. तेमनो पुत्र श्रीसूर्ययश थयो,
 तेणें पण जरतेश्वरनी पेतेंज श्रीसंघनी जक्ति करी.
 उर्वशी प्रमुख देवांगनाये परीक्षा कीधी पण चला-
 यमान थयो नही. तेमने पण आरीसामां रूप जोतां
 केवलज्ञान उपन्युं अने मोक्षें गयो. तेमनो पुत्र म-
 हायश, तेमनो पुत्र अतिबल, तेमनो पुत्र बलजद्र,
 तेमनो पुत्र बलवीर्य, तेमनो पुत्र कृतवीर्य, तेमनो
 पुत्र जलवीर्य, तेमनो पुत्र आठमे पाटें दंरुवीर्य. ए
 सर्व त्रण खंरुना जोक्ता थया, चतुर्विध श्रीसंघनी
 जक्तिना करनार थया. इहां जरतनी पाठल ठ कोडी
 पूर्व वर्ष गयां, तेवारें सौधमेंडें अवधिज्ञानने प्रमाणें
 स्तवना करी पोतें अयोध्यामांहे आवी ज्ञानादिक
 गुण जणाववा माटें यज्ञोपवित धारी बार व्रतनां
 बार तिलक कख्यां. ते अवसरें दंरुवीर्य राजायें इ-

इने श्रावकरूपें दीठो, ते देखीने हर्षवंत थयो. पठी जमवानी निमंत्रणा कीधी, रसोइयाने कह्युं के साधर्मिकने रूडी रीतें जोजन करावो. इंद्र पण श्रावकरूप धरतो घरमांहे आव्यो, पच्चस्काण पारी श्रावकोनी पंक्तिमां जमवा बेठो. एक क्रोंड श्रावकने अर्थें जेटळुं अन्न निपजाव्युं हतुं तेटळुं ते एकलो जम्यो. वली रसोइयाने कह्युं के हुं जुख्यो हुं, माटे अन्न आप. रसोइयायें राजानी आगल सर्व वात कही. राजा तिहां आव्यो, तेने श्रावकरूपधारक इंदें कह्युं के ए रसोइ करनार सर्वने जूख्या राखे ठे. राजायें वली सो मूडा अन्न रंधावी पीरय्युं, ते तत्काल जमीने वली कहेवा लाग्यो के महारी जूख गइ नथी. ए रीतें राजानुं अपमान करवा लाग्यो के हुं तृप्त थातो नथी. तेवारें राजायें मनमां खेद कय्यो जे महाराथी संघनी पूर्ण जक्ति थाती नथी, माटें मुने धिक्कार ठे. सेवक बोळ्या महाराज ! ए कोइ देवस्वरूपी ठे, तेवारें राजायें धूपादिकें संतोषी नमस्कार करी पूज्युं के हे स्वामी ! प्रसन्न थाज. साधर्मीनी जक्ति महाराथी केम थइ शके ? एवुं सांजली इंदें पोतानुं प्रगट रूप कीधुं. दंरुवीर्यनी प्र-

शंसा करवा लाग्यो ने कछुं के हे दंरुवीर्य ! तैं यु-
गादि देवनो वंश उजाळ्यो, धन्य ठे तुऊने जे तुं
आवी रीतैं साधमीनी जक्ति करे ठे, उक्तं च ॥ ते
पुत्राये पितुर्जक्ता, स पिता यस्तु पोषकः ॥ तन्मित्रं
यत्र विश्वासः, सा जार्या यत्र निर्वृतिः ॥ १ ॥ इ-
त्यादि स्तवना करी इंद्र देवलोकें गयो. दंरुवीर्य
पण संघजक्ति करी जन्म सफल करी मोक्षें पहुतो.
एम जाणी संघजक्ति करो. सात क्षेत्रें धन वावरी
अवतार सफल करो ॥ २३ ॥

यज्ञक्तेः फलमर्हदादिपदवीमुख्यं कृषेः स-
स्यवत्, चक्रित्वं त्रिदशैजतादि तृणवत् प्रा-
संगिकं गीयते ॥ शक्तिं यन्म हिमस्तुतौ न
दधते वाचोऽपिवाचस्पतेः, संघ सोऽघहरः
पुनातु चरणन्यासै सतां मंदिरम् ॥ २४ ॥
संघप्रक्रमः ॥ ४ ॥

अर्थः—(सः के०) ते (संघः के०) चतुर्विध संघ
(चरणन्यासैः के०) पोताना पदस्थापनं करीने
(सतां के०) जक्तियुक्त मनुष्योनुं (मंदिरं के०)
मंदिर जे घर तेने (पुनातु के०) पवित्र करो. ते

સંઘ કેહવો છે ? તો કે (યજ્ઞકે: કે૦) જે સંઘની
 જક્તિનું (અર્હદાદિ કે૦) તીર્થકરાદિ એવી (પદ-
 વી કે૦) પદવી જે પદની પ્રાપ્તિ તેજ (મુખ્ય કે૦)
 મુખ્ય એવું (ફલ કે૦) ફલ છે, તે કેની પેઠે ? તો
 કે (કૃષે: કે૦) ક્ષેત્રાદિના (સસ્યવત્ કે૦) ધા-
 ન્યની પેઠે અર્થાત્ જેમ કૃષિ કરનાર મનુષ્યને ધા-
 ન્યપ્રાપ્તિરૂપ મુખ્ય ફલ છે તેમ આહિં શ્રીસંઘની
 જક્તિનું મુખ્ય ફલ અર્હદાદિ પદવી જ છે, અને (ચ-
 ક્રિત્વ કે૦) ચક્રવર્તીપણું તથા (ત્રિદર્શેન્દ્રતાદિ કે૦) દે-
 વેન્દ્રાદિ પદપણું તો (પ્રાસંગિક કે૦) પ્રસંગથીજ આવ્યું-
 એમ (ગીયતે કે૦) કહેવાય છે. કેની પેઠે ? તો
 કે (તૃણવત્ કે૦) ક્ષેત્રના ઘાસની પરે, અર્થાત્ જેમ
 કૃષિ કરનારને વિના પ્રયાસે ક્ષેત્રથી ઘાસની પ્રાપ્તિ
 થાય છે, તેમ આહિં સંઘજક્તિકારક પુરુષને ચક્રવ-
 ર્તિત્વ દેવેન્દ્રત્વ પદવી તે વિના પ્રયાસેજ પ્રાપ્ત થાય
 છે. વલી (યન્મહિમસ્તુતૌ કે૦) જે સંઘના પ્રજાવ-
 વર્ણનને વિષે (વાચસ્પતે: કે૦) વૃહસ્પતિની (વા-
 ચોઽપિ કે૦) વાણીયો પણ (શક્તિ કે૦) સામર્થ્ય
 જે તેને (ન દધતે કે૦) ધારણ કરી શકતી નથી.
 વલી એ સંઘ કેહવો છે ? તો કે (અઘહર: કે૦)

पापने हरण करनारो ठे. माटें ते संघ अघहर ठे,
 एम जाणीने श्रीसंघने पोताने घेर आमंत्रण करीने
 पूजन करवुं अने तेनी पूजानुं जे पुण्य आय । इ-
 त्यादि पूर्ववत् जाणवुं ॥ २४ ॥ आ चतुर्थ संघज-
 क्तिनो प्रस्ताव अयो ॥ ४ ॥

टीका:-यज्ञक्तेरिति ॥ सः श्रीसंघश्चरणन्यासैः
 स्वपादस्थापनैः कृत्वा सतां सत्पुरुषाणां साधुमनु-
 ष्याणां मंदिरं गृहं पुनातु पवित्रयतु । सः कः ? य-
 ज्ञक्तेर्यस्य संघस्य जक्तेः अर्हदादिपदवी मुख्यं ती-
 र्थकरादिपदप्राप्तेर्मुख्यं फलं वर्त्तते ॥ किं वत् ? कृषेः क्षेत्रादेः
 सस्यवत् धान्यवत् । चक्रित्वं त्रिदशैर्द्रतादि । च-
 क्र वर्त्तित्वं इंद्रपदत्वादिकं च प्रासंगिकं प्रसंगादागतं
 फलं गीयते कथ्यते । किं वत् । कृषेस्तृणवत् पक्षा-
 द्वादिवत् । पुनर्यन्महिमस्तुतौ यस्य संघस्य प्रज्ञाव-
 वर्णने वाचस्पतेरपि वाचो वाण्यः शक्तिं सामर्थ्यं न
 दधते न धारयन्ति । किंविशिष्टः संघः ? अघहरः
 अघं पापं हरति यः सः अघहरः । इति ज्ञात्वा श्री
 संघः स्वगृहे आहूय सम्यक् पूजनीयः । शेषं प्राग्-
 वत् ॥ २४ ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्ष-
 कीर्तिना ॥ सूरिणा विहितायां तु, श्रीसंघप्रक्रमोऽज-

नि ॥ ४ ॥ इति चतुर्थं संघञ्जक्ति प्रस्तावः ॥ ४ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणे ॥ जाके जगत
मुगति पद पावत, इंद्रादिक पद गनत न कोई ॥
ज्यों कृषि करत धान फल उपजत, सहज प्रयास
घास जुस होई ॥ जाके गुन जस संपन कारन,
सुरगुरु थकित होत मद खोइ ॥ सो सिरि संघ पु-
नीत बनारसि, डुरित हरन विचरत जुअ लोइ ॥१४॥

हवे हिंसाना निषेधेंकरीने सर्व प्राणियोने

विषे स्वसुमानतानुं ध्यान करो, ते कहेढे.

क्रीडान्नूः मुकृतस्य दुःकृतरजःसंहारवात्या
जवो, दन्वन्नौर्व्यसनाग्निमेघपटली संकेतदू-
तीश्रियाम् ॥ निःश्रेणिस्त्रिवौकसः प्रियसखी
मुक्तेः कुगत्यर्गला, सत्त्वेषु क्रियतां कृपैव
जवतु क्लेशैरशेषैः परैः ॥ १५ ॥

अर्थः— हे जव्यप्राणीयो ! (सत्त्वेषु के०) जी-
वोने विषे (कृपैव के०) कृपा जे दया तेज (क्रि-
यतां के०) कराय. अर्थात् करो. वली ते कृपा (प-
रैः के०) बीजा (अशेषैः के०) समस्त एवा (क्ले-
शैः के०) कायाना कष्टें करीने पण (जवतु के०)

(૧૪૭)

હો. અર્થાત્ પોતાના દેહને કષ્ટ આપીને પણ જીવ-
 દયાપાલવી. એ જીવદયા કેહવી છે ? તો કે (સુ-
 કૃતસ્ય કે૦) સુકૃત જે તેની (ક્રીડાનૂઃ કે૦) ક્રી-
 ડાનું સ્થાનક છે. તથા વલ્લી કેવી છે ? તો કે (ડુઃ-
 કૃત કે૦) પાપ તેજ (રજઃ કે૦) રજ જે ધૂડ, તે-
 ના (સંહાર કે૦) હરણ કરવામાં (વાત્યા કે૦)
 વાયુના વિંટોલીયા સમાન છે. અર્થાત્ કર્મરજને
 ઝમાડવામાં જીવદયા વિંટોલીયા જેવી છે. પાપને
 ધૂંડની ઉપમા કેમ આપી ? તો કે તે પાપજ કર્મ-
 મલનું કારણ છે. વલ્લી કેવી છે ? તો કે (જવોદન્વ-
 ન્ કે૦) સંસારરૂપ જે સમુદ્ર તેમાં (નૌઃ કે૦)
 નાવસમાન છે અર્થાત્ સંસારસમુદ્ર તરવામાં નાવ-
 સમાન છે, વલ્લી કેહવી છે ? તો કે (વ્યસનાગ્નિ
 કે૦) કષ્ટરૂપ જે અગ્નિ તેને વિષે (મેઘપટલી કે૦)
 મેઘઘટાતુલ્ય અર્થાત્ અગ્નિને બુઝાવવામાં જેમ
 મેઘ છે, તેમ ડુઃખાગ્નિ બુઝાવવામાં જીવદયા છે,
 માટે મેઘસરખી કહી. વલ્લી કેહવી છે ? તો કે (શ્રિ-
 યાં કે૦) સંપન્નિયોની (સંકેતદૂતી કે૦) સંકેત-
 સ્થાનમાં પોહોંચાડનારી દૂતીસમાન છે. વલ્લી કેહ-
 વી છે ? તો કે (ત્રિદિવૌકસઃ કે૦) સ્વર્ગરૂપ જે

ઘર તેની ઉપર ચડવાની (નિઃશ્રેણિઃ કે०) નિસર-
ણી જેવી છે, વઢી તે કેહવી છે ? તો કે (મુક્તેઃ કે०) મુક્તિ
રૂપ સ્ત્રીની (પ્રિયસખી કે०) વાઢી સખી છે, વઢી
કેહવી છે ? તો કે (કુગત્યર્ગલા કે०) ડુર્ગતિના
દ્વારને આઢી દેવાની જોગલ સમાન છે, એમ જા-
ણીને જીવોને વિષે દયા કરવી ॥ ૨૫ ॥

ટીકાઃ—અથ હિંસાનિષેધેન સર્વસત્ત્વેષુ દયૈવ
ક્રિયતામિત્યાહ ॥ ક્રીડાચૂરિતિ ॥ જો જવ્યાઃ ! સ-
ત્ત્વેષુ જીવેષુ કૃપા એવ દયા એવ ક્રિયતાં । પરૈરન્યૈર-
શેષૈઃ સમસ્તૈઃ ક્લેશૈઃ કાયકષ્ટકરણૈઃ જવતુ પૂર્ણતયા
ક્રિયતામિત્યર્થઃ ॥ કથંચૂતા કૃપા ? સુકૃતસ્ય પુણ્ય-
સ્ય ક્રીડાચૂઃ ક્રીડાસ્થાનં । પુનઃ કથંચૂતા ? ડુઃકૃ-
તરજઃસંહારવાત્યા । ડુઃકૃતં પાપં તદેવ કર્મમલ-
હેતુત્વાત્ રજ ઇવ રજસ્તસ્ય સંહારે સંહરણે વાત્યા
વાયુસમૂહતુદ્યા । પુનઃ કથંચૂતા ? જવોદન્વન્નોઃ
જવ એવ સંસારએવ ઉદન્વાનિવ ઉદન્વાન્ સમુદ્રઃ તત્ર
નોઃ નૌકા । પુનઃ કથંચૂતા ? વ્યસનાગ્નિમેઘપટલી વ્ય-
સનાનિ કષ્ટાન્યેવ તાપહેતુત્વાત્ અગ્નયો વન્હયઃ તત્ર
મેઘપટલી મેઘઘટાસમાના । પુનઃ કિંચૂતા ? શ્રિયાં
સંપદાં સંકેતદૂતી સંકેતસ્થાનપ્રાપકા સંકેતિકા

दूती । पुनः कथञ्चूता ? त्रिदिवौकसः निःश्रेणिः ।
 त्रिदिवं स्वर्गं एव उकोष्टहं तस्य सोपानपंक्तिः ।
 पुनः कथञ्चूता ? मुक्तेः प्रियसखी बद्धज वयस्या ।
 पुनः कथञ्चूता ? कुगत्यर्गत्वा कुगतेर्दुर्गतेः अर्गत्वा
 द्वारपरिघः । इति ज्ञात्वा जीवेषु कृपा क्रियतां ॥ १५ ॥

त्राषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ सुकृतकी खानी
 इन्द्र पुरीकी निसानी जानी, पाप रज खंरुनकों पौनरा-
 सि पेखियें ॥ नवदुःख पावक बुजायवेकों मेघमाला,
 कमला मिलायवेकों दूती ज्यों विशेषियें ॥ मुगतिवधू-
 सों प्रीति पाववेकों आली सम, कुगतिके बार दिढ
 आगलसी देखियें ॥ ऐसी दयाकीजें चित्त तिहुं लोक
 प्रानीहित, और करतूति काहु देखेमें न देखियें ॥

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ यदि ग्रावा तोये तर-
 ति तरणिर्यद्युदयति, प्रतीच्यां सप्तार्चिर्यदि
 नजति शैत्यं कथमपि ॥ यदि ह्यपिठं
 स्यादुपरि सकलस्याऽपि जगतः, प्रसूते स-
 त्वानां तदपि न वधःक्वाऽपि सुकृतम् ॥ १६ ॥

अर्थः—(यदि के०) जो (ग्रावा के०) पाषाण
 ते (तोये के०) जलने विषे (तरति के०) तरे

(१५१)

हे, वल्ली (यदि के०) जो (तरणिः के०) सूर्य ते,
 (प्रतीच्यां के०) पश्चिम दिशाने विषे (उदयति
 के०) उगे हे. वल्ली (यदि के०) जो (सप्तार्चिः
 के०) अग्नि, ते (शैत्यं के०) शीतपणाने (ऋजति
 के०) ऋजे हे. वल्ली (यदि के०) जो (कथमपि
 के०) कोइ पण रीतें (ह्यापीठं के०) पृथ्वीमंरुल,
 ते (सकलस्यापि के०) समग्र एवुं पण (जगतः
 के०) जगत जे तेना (उपरि के०) उपरने विषे
 (स्यात् के०) थाय, (तदपि के०) तो पण (स-
 त्वानां के०) जीवोनो (वधः के०) नाशरूप जे हिं-
 सा ते (कापि के०) द्रव्य, क्षेत्र, कालादिकने वि-
 षे कांइ पण (सुकृतं के०) पुण्यने (न प्रसूते के०)
 उत्पन्न करतुं नथी. अर्थात् ते पूर्वोक्त सर्व अघटि-
 त घटना कदाचित् थाय, तोपण जीवहिंसा कोइ
 रीतें पुण्यकारक थाय नहीं. माटे हे ऋव्यजनो !
 सर्व जनोयें जीवहिंसानो त्याग करवो ॥ २६ ॥

टीकाः—यदि ग्रावेति ॥ यदि ग्रावा पाषाणः तोये
 जले तरति । पुनर्यदि तरणिः सूर्यः प्रतीच्यां पश्चिमायां
 दिशि उदयति । पुनर्यदि सप्तार्चिः अग्निः शैत्यं शी-
 तलत्वं ऋजति पुनर्यदि कथमपि ह्यापीठं पृथ्वीमंरुलं

सकलस्यांपि जगतो विश्वस्य उपरि जवेत् ॥ तदपि
सत्त्वानां वधः हिंसा कापि द्रव्यक्षेत्रकालादौ सुकृतं
पुण्यं न प्रसूते न जनयति । शेषं प्राग्वत् ॥ १६ ॥

नाषाकाव्यः—आज्ञानक ठंड ॥ जो पश्चिम रवि उ-
गै, तिरैं पाषान जल ॥ जों उलटें जुअ लोक, होइ
शीतल अनल ॥ जो सुमेरु मगमगै, सिद्ध कहं लग-
नमल ॥ तबहुं हिंसा करत, न उपजै पुन फल ॥ १६ ॥

॥ मालिनीवृतम् ॥ स कमलवनमग्नेर्वासरं
जास्वदस्ता, दमृतमुरगवक्त्रात्साधुवादं वि-
वादात् ॥ रुगपगममजीर्णाज्जीवितं कालकूटा,
दक्षिलषतिवधाद्यः प्राणिनां धर्ममिहेत् ॥ १७ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (प्राणिनां के०)
जीवोना (वधात् के०) वध जे हिंसा तेथकी (धर्म
के०) धर्मने (इहेत् के०) इहे ठे, अर्थात् माने
ठे, (सः के०) ते पुरुष, शुं इहे ठे ? तो के (अग्नेः
के०) अग्निथकी (कमलवनं के०) कमलोंनां व-
नने (अक्षिलषति के०) अक्षिलाष करे ठे. अ-
र्थात् ते पुरुष, अग्निमांथी कमलवनने जोवानी इहा
करे ठे. तथा (जास्वदस्तात् के०) सूर्य अस्त थया

पठी (वासरं के०) प्रजातने इहे ठे. वल्ली ते (उरगवक्रात् के०) सर्पना मुखथकी (अमृतं के०) अमृतने इहे ठे, तथा ते पुरुष, (विवादात् के०) कलह थकी (साधुवादं के०) कीर्त्तिने इहेठे. वल्ली ते पुरुष, (अजीर्णात् के०) अजीर्ण थकी (रुगपगमं के०) रोगना नाशनी इहा करे ठे. वल्ली ते पुरुष, (कालकूटात् के०) विष थकी (जीवितं के०) जीवितव्यने इहे ठे. अर्थात् जे पुरुष, जीवहिंसा थकी धर्म माने ठे, ते पुरुष, आ श्लोकमां कहेला अग्नि वगेरे पदार्थोथकी कमलवन वगेरे पदार्थोने इहे ठे, एम जाणवुं. एटले ते पुरुष अज्ञानी जाणवो. आ श्लोकमां अजिलषति, ए क्रियापद ठे, ते इहे ठे एवा अर्थमां सर्वत्र योजन करवुं.

टीकाः—सकमलेति ॥ यः पुमान् प्राणिनां वधात् धर्मं इहेत् सः अग्नेः सकाशात् कमलवनं अजिलषति वांठति । तथा ज्ञास्वदस्तात् सूर्यास्तगमनात् वासरं अजिलषति । तथा उरगवक्रात् सर्पमुखात् अमृतं पीयूषं अजिलषति । पुनः विवादात् कलहात् साधुवादं कीर्त्तिं अजिलषति ॥ तथा अजीर्णात् रुगपगमं रोगस्य अपगमं विनाशं अजिल-

षति । पुनः कालकूटात् विषात् जीवितं प्राणधारणं
अजिलषति । शेषं पूर्ववत् ॥ २७ ॥

त्राषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ अगनिमें जैसे
अरविंद न विलोकियत, सूर अथमत जैसे वासर न
मानियें ॥ सापके वदन जैसे अमृत न उपजत, का-
लकूट खाये जैसे जीवन न जानियें ॥ कलह करत
नहि पाइयें सुजस जेसे, बाढत रसांस रोग नास न
बखानियें ॥ प्रानी वधमांहि तैसे धर्मकी निसानी
नांही, याहीतें बनारसि विवेक मन आनीयें ॥२७॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥ आयुर्दीर्घतरं
वपुर्वरतरं गोत्रं गरीयस्तरम्, वित्तं जूरि-
तरं बलं बहुतरं स्वामित्वमुच्चैस्तरम् ॥ आ-
रोग्यं विगतांतरं त्रिजगतः श्लाघ्यत्वमद्वे-
तरम्, संसारांबुनिधिं करोति सुतरं चेतः
कृपार्जतरम् ॥ २८ ॥ इत्यहिंसाप्रक्रमः ॥ ५ ॥

अर्थः—(कृपा के०) जीवदया तेणें करीने (आ-
र्ज के०) जीनोठे (अंतरं के०) मध्यज्ञाग जेनो एवुं
मनुष्यनुं (चेतः के०) चित्त जे ठे, ते शुं करे ठे ?
तो के (आयुः के०) जीवितने (दीर्घतरं के०)

(૧૫૫)

અધિકાધિક (કરોતિ કે૦) કરે છે. તથા વલ્લી તે ચિત્ત, (વપુઃ કે૦) શરીરને (વરતરં કે૦) અતિ-શ્રેષ્ઠ એવાને કરે છે. તથા તે ચિત્ત, (ગોત્રં કે૦) નામ અને કુલ તેને (ગરીયસ્તરં કે૦) અત્યંત ગરિષ્ઠ તે ઉચ્ચગોત્રરૂપ એવાને કરે છે. તથા વલ્લી તે ચિત્ત, (વિત્તં કે૦) ધનને (ઝૂરિતરં કે૦) અત્યંત વૃદ્ધિંગતને કરે છે, વલ્લી તે ચિત્ત, (બલં કે૦) બલને (બહુતરં કે૦) અત્યંતાત્યંત એવાને કરે છે, તથા વલ્લી તે ચિત્ત, (સ્વામિત્વં કે૦) પ્રજ્ઞત્વ, તેને (ઉચ્ચૈસ્તરં કે૦) અત્યંત ઉત્કૃષ્ઠ એટલે સર્વોત્કૃષ્ઠ એવાને કરે છે. વલ્લી તે ચિત્ત, (આરોગ્યં કે૦) ની-રોગપણાને (વિગતાંતરં કે૦) અંતરરહિત એવાને કરે છે, અર્થાત્ કોઈ દિવસ રોગ ન આવે, એવી રીતે કરે છે. તથા વલ્લી તે ચિત્ત, (ત્રિજગતઃ કે૦) ત્રણ જગતને એટલે ત્રિભુવનને (શ્લાઘ્યત્વં કે૦) વખાણવાપણાને (અદ્વિપેતરં કે૦) ઘણુંજ કરે છે. તથા વલ્લી તે ચિત્ત, (સંસારાંબુનિધિં કે૦) સંસાર-રૂપ સમુદ્રને (સુતરં કે૦) સુખથી તરવાને શક્તિ-માન્ કરે છે. અર્થાત્ જે પુરુષનું ચિત્ત, હિંસા વિર-હિત છે, તે પુરુષને સર્વ પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે, (ક-

रोति) ए क्रियापद जे ठे ते करे ठे, एवा अर्थमां सर्वत्र योजन करवुं. आ ठेकाणे मेघरथ राजानो, अने हरिबल पाराधिनो दृष्टांत ग्रहण करवो ॥१७॥ आ पांचमो अहिंसाप्रक्रम संपूर्ण थयो ॥ ५ ॥

टीका:—आयुर्दीर्घतरमिति ॥ कृपया आर्द्र अंतरं मध्यं यस्य ईदृशं चेतः आयुर्जीवितं दीर्घतरं अधिकं करोति । तथा वपुः शरीरं वरतरं अतिप्रधानं करोति । तथा गोत्रं नाम कुलं वा गरीयस्तरं अति गरिष्ठं उच्चैर्गोत्र रूपं करोति । तथा वित्तं धनं चूरितरं अतिप्रचुरं करोति । तथा बलं बहुतरं प्राज्यं करोति । तथा स्वामित्वं प्रचुत्वं उच्चैस्तरं सर्वोत्कृष्टं करोति । तथा आरोग्यं नीरोगत्वं विगतांतरं अंतररहितं करोति । तथा त्रिजगतः त्रिचुवनस्य श्लाघ्यत्वं श्लाघनीयत्वं श्लोकेतरं प्रचुरं करोति । तथा संसारांबुनिधिं जवसमुद्रं सुतरं सुखेन उत्तरितुं शक्यं करोति ॥ अत्र मेघरथराज्ञः हरिबलधीवरस्य च दृष्टांतः ॥१७॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्तिना सूरिणा विहितायां तु, हिंसायाः प्रक्रमोऽन्ये ॥ ५ ॥ इति अहिंसाप्रस्तावः ॥ ५ ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक ठंद ॥ दीरघ आ

उ नाम कुल उत्तम, गुन संपति आनंद निवास ॥
 उन्नत विज्ञौ सुगम जव सागर, तीन जुवन महिमा
 परगास ॥ जुज बलवंत अनंतरूप ठवि, रोगरहित
 नित जोग विलास ॥ जिनके चित्त दया तिन्हके
 रुख, सब सुख होत बनारसि दास ॥ १७ ॥

कथा:—एज जगतक्षेत्रमां गजपुरनगरें सुनंद एवे
 नामें कुलपुत्र रहे थे. तिहां धर्मवंत प्राणी जिनदा-
 सनी साथें तेने महा प्रीति थे. एकदा ते बेहु मित्र
 वनमां गया, तिहां सुराचार्य समान धर्माचार्यने दे-
 खी नमस्कार कस्यो, तेणें दयामूल धर्मनो उपदेश
 दीधो, ते उपदेश सांजली गुरुने कहुं के हु मांस-
 जक्षणुं पचस्काण तो करुं पण माहाराथी महारो
 कुलाचार केम मूकाशे ? गुरुयें कहुं के धर्माचार
 खरो समजवो. धर्मनी वेलायें कांइ आलंबन न क-
 रवुं. ते सांजली सुनंदें तरत जीवदयाव्रत आदखुं.
 मांसजक्षणनो नियम दीधो, सर्व जीव पोताना आ-
 त्मा सरखा जाणतो ठतो सुखें व्रत पाव्ते थे. एम
 करतां घणो काल थयो. एकदा दुर्जिह पड्युं, स-
 र्वत्र धान्य मोवुं थयुं. ते अवसरें सुनंदनी स्त्री क-
 हेवा लागी के हे स्वामी ! स्वकुटुंब पालवा माटें

(१५८)

माठलां पकडी लइ आबो. तेने सुनदें कहुं के हे
 चूंमी ! महारी आगल एवी वातज करवी नही.
 गमे तेवुं कष्ट प्राप्त थरो, तो पण हुं हिंसा आद-
 रीश नही, तेनी स्त्रीयें कहुं के तुं महानिर्दयी ठो,
 कुटुंबने कष्ट करवाथी लोकमां अपयश थरो. एम
 कही तेनो सालो बलात्कारथी तेने माठलां पक-
 डवा माटें लइ गयो. तिहां जाल नाखी तेमां मा-
 ठलां आव्यां, पण व्रत साचववा माटें ते पाठां पा-
 णीमां नाखी दीधां, घरे खाली हाथें आव्यो. वली
 बीजे दिवसें स्त्रीनी प्रेरणाथी गयो, ते दिवसें पण
 तेमज माठलां मेळी घेर आव्यो, त्रीजे दिवसें स्त्री-
 नी प्रेरणाथी गयो पण तिहां माठलां पकडतां मा-
 ठलानी पांख जांगी, तेथी त्रास पाम्यो. पठी सगां-
 ने कही अनशन करी मरण पामी राजगृही नग-
 रीयें नरवर्मराजा राज्य करे ठे, तिहां मणीयार ना-
 मा शेठनी सुयशा नामें चार्या तेनी कूखें आवी सु-
 नंदनो जीव पुत्रपणे उपनो. तेनुं दामन्नक एवुं नाम
 पाळ्युं. ते आठ वर्षनो थयो, तेवारें शेठने घेर मा-
 हामारीनो उपद्रव थयो, तेथी घरना माणस सर्व
 मरण पाम्यां. आयुने योगें एक दामन्नक जीवतो

रह्यो. राजायें तेने घेर चोकी राखी, दामन्नक कु-
धातुर थको घर घर जीख मागवा लाग्यो. एकदा
सागरपोत नामा व्यवहारीयाने तिहां जीख माग-
वा माटे आव्यो, एवामां ते व्यवहारीयाने घेर सा-
धु बहोरवा आव्या, तेमां एक बडेरायें सामुद्रिक
लक्षण जोशने कह्युं के आ जीखारी ए शेठना घर-
नो मालीक थाशे ? एवी रीतनी वाणी सागरशेठें
जीतने अंतरे सांजली दुःखाक्रांत थइने विचार्युं जे
शुं महारा घरनो ए धणी थाशे ? तो हवे हुं को-
इक उपाय करीने एने मारी नखावुं. एटले महारी
लक्ष्मी महारा पुत्र पौत्रादिक जोगवे ? एम विचा-
री कोइक चांमालने घणुं द्रव्य आपवुं कबूल क-
रीने कह्युं के दामन्नकने मारी नाखजे.

ते चंमाल पण मोदकनी लालच देखाडी छगीने
दामन्नकने बाहेर जंगलमां लइ गयो, पण तिहां ते
मुग्ध बालने देखीने चंमाल मनमां चिंतववा लाग्यो
के अरे आ बालकें केवो शेठनो अपराध कस्यो ठे
के जेथकी शेठें मने आने मारवानो आदेश दीधो !
अथवा महारा जेवो बीजो महा पापी पण कोण
हशे जे द्रव्यनी लालचें आवा बच्चाने मारवानी

कबुलात आपे. तो हवे ए काम करवुं महारे युक्त नथी ! एवो निश्चय करी बालकने कहुं के हे मूर्ख ! तुं इहांथी नाशी जा. जो इहां रहीश तो तुजने सागरपोत मारी नाखशे ! एवो जय देखा-
ज्यो, तेथी दामन्नक नाशी गयो, केम के संसारमां जीवितव्य सर्वने वद्धज ठे ॥ यतः ॥ मरणसमं नञ्चि जयं, दारिद्र समो परिजवो नञ्चि ॥ पंथसमा नञ्चि जरा, खुहा समा वेयणा नञ्चि ॥ १ ॥ चंमालें दामन्नकनी आंगली कापी नीसानी लेइ शेठने आवी दीधी. दामन्नक पण लोहीयें जरती आंगली लइ तिहांथी नाठो, ते सागरपोताना गोकुलमांहे गयो. कर्मयोगें तिहां नंदगोकुलपति अपुत्रीयो हतो, तेणें तेने पोताने घरे पुत्र करी राख्यो. दामन्नक अनुक्रमें यौवनावस्था पाय्यो, शूरवीर थयो.

एकदा प्रस्तावें ते सागरश्रेष्ठी खगोकुलमांहे आव्यो, तिहां दामन्नकने दीठो, नंदगोकुलीयाने पूबुं के ए कोण ठे ? ते जेटलुं वृत्तांत दामन्नकनुं जाणतो हतो तेटलुं तेणें सर्व कहुं; ते सांजली शेठ विचारवा लाग्यो के रखेने साधु वचन अन्यथा न थाय ! एम चिंतवी जेवो आव्यो तेवोज पाठो घेर

जणी जवा लाग्यो, तेवारें नंद बोल्यो के तमें शीघ्र-
 पणे केम जाउं ठो ? शेठें कहुं घरे काम ठे, नंद-
 गोवालीयायें कहुं के महारा पुत्रने घेर मोकलो, ते
 तमारुं कार्य करी आवशे, ते सांजली शेठें कागल
 लखी आप्यो ने कहुं के ए कागल महारा पुत्रने
 आपजे. दामन्नक पण कागल लेइ चाळ्यो. वारें आ-
 वतां थाकी गयो, तेवारें गाम नजीक कामदेवना दे-
 हरामां जइ सूतो. एवामां तेज शेठनी विषा एवे
 नामें पुत्री ठे, ते पण तिहांज कामदेवनी पूजा क-
 रवा आवी ठे. तेणें दामन्नक सूतेलो दीठो, अने
 तेना अंगरखानी कसें कागल बांधेलो दीठो, ते ल-
 इने वांचवा मांरुथो. तेमां स्वस्तिश्री गोकुळात् समु-
 द्रदत्तयोग्यं सानंदं लिख्यते. (ए दामन्नकने अपीत
 पाणीयें शीघ्र विष देजो एमां कांइ विमासण कर-
 शो नही. एवो कागल वांची कन्यायें विचाखुं जे
 महारो पिता कागल लखतां निश्चैथी एक कानो
 चूकी गयो ठे, केम के विषा महारुं नाम ठे ते स्था-
 नकें विष देजो, एवुं झूलथी लखाइ गयुं ठे. पठी
 आंखनुं काजल काढी सलीयें करी कानो दइ वि-
 षने स्थानकें विषा करी पाठो कागल तेनी कसमां

बांधीने कन्या पोताने घरे आवी: पाठलथी दाम-
 न्नक पण जाग्यो, ते चालतो चालतो अनुक्रमें शे-
 ठने घरे आव्यो, पुत्रने कागल दीधो, तेणें कागल
 वांची तत्काल महोत्सव पूर्वक पोतानी बहेन विषा
 तेने परणावी दीधी) केटलेकदिवसें सागरदत्त पण
 गोकुलथी घेर आव्यो. वात सांजली मनमां विषाद
 उपन्यो अने चिंतववा लाग्यो जे में शुं विचाखुं
 अने इहां शुं नीपनुं ॥ यतः ॥ अन्नं चिंतिज्ज्ञां अन्नं
 हुं, अन्नं विठवं अन्नं खां ॥ ऊचालु ते थिर थ-
 या, थिरवासो ते जां ॥ १ ॥ में लाजने माटे मूल
 पण खोयो ! तथापि हजी कांइ उपाय तो करूं के
 जेम ए विपत्ति पामे ? एम चिंतवी शेठ वली चां-
 मालने घेर गयो, अने कहुं के अरे पापी चांमाल !
 आते तें शुं कहुं ? जे तें दामन्नकने जीवतो मूक्यो ?
 पण अद्यापि जो आटलुं काम करे तो जेटलुं ड्रव्य
 तुं माग, तेटलुं हुं आपुं. तेवारें चांमाल बोळ्यो के
 हे स्वामी ! तमें देखाडो, तेने हणुं. तमारी इष्टा
 सफल करूं ? शेठें संकेत कीधो के संध्यानी वेलायें
 हुं जेने मातरने देहरे मोकलुं, तेने हणजे. एम क-
 ही घेर आवी शेठ कहेवा लाग्यो के अरे मूर्खों !

हजी सुधी तमें मारतनी पूजा नथी कीधी ? काम तो पूजाथी सराडे चडे. ते सांजली पुष्पादिकें ठाब जरी मातर पूजवा माटें संध्या समयें जमाइने मो-कळ्यो. तेने मागें जातां रस्तामां सालो मळ्यो, तेणें पोताना बनेवीने तिहांज उजो राख्यो, अने पोतें मातर पूजवा तेनी पासेंथी ठाब लइने गयो. ते जे-टळे देहरामांहे प्रवेश करे ठे तेटळे जे खंगिलें तेने खड्डें करी मारी नाख्यो, ते वखतें महोटो कोळा-हल थयो. लोकें उलख्यो जे आ शेठनो पुत्र ठे. ते वात शेठें सांजली शेठने हृदयस्फाट दुःख थयुं. तेथी मरण पाम्यो. पढी राजाना आदेशथी दाम-न्नक घरनो धणी थयो. पुण्यानुसारें लक्ष्मीवान् थयो, साते क्षेत्रें धन वावरवा लाग्यो, अने त्रिवर्ग सा-धन करतो सुखमां रहे ठे.

एकदा कोइ एक जाटें आवीने दामन्नक आ-गल गाथा कही ते आ प्रमाणें:- तस्स न हवइ दुस्कं, कयावि जस्सि निम्मदं पुसं ॥ अण्णघरुं दवं, जुंजइ अण्णो जणो जेण ॥ १ ॥ इति ॥ ए गा-था सांजली दामन्नकें ते जाटने त्रण लक्ष द्रव्य आ-प्युं, ते देखी लोकोने महोटो द्वेष उपज्यो. तारें

राजायें तेडी पूबुं के ऐटलुं महोदुं दान तें केम दीधुं ? तेवारें राजा आगल सर्व पोतानी वातनी उत्पत्ति कही. ते सांजली राजायें दामन्नकने नगर-शेठ कख्यो. अनुक्रमें दामन्नक दयाधर्म आराधी देवलोकें गयो, माटें हे जव्यजीवो ! तमें दामन्नक-नी पेठें दया दान द्यो. जेम सुखश्रेय पामो ॥ १७ ॥ इति जीवदया उपर दामन्नक कथा ॥

हवे चार श्लोकें करीने सत्यबोलवाना प्रज्ञावने कहे ठे.

विश्वासायतनं विपत्तिदलनं देवैः कृताराध-
नम्, मुक्तेः पथ्यदनं जलाग्निशमनं व्याघ्रो-
रगस्तंजनम् ॥ श्रेयःसंवननं समृद्धिजननं
सौजन्यसंजीवनम्, कीर्त्तेः केलिवनं प्रज्ञाव-
न्नवनं सत्यं वचः पावनम् ॥ १८ ॥

अर्थः—हे जव्य जीवो ! तमो (सत्यं के०) स-
त्य एबुं अने प्रियकारी तथा हितकारी एबुं (वचः
के०) वचनने बोलो. ए सत्यवचन केहबुं ठे ? तो
के (विश्वासायतनं के) विश्वासनुं आयतन एटले
घर ठे. अर्थात् जे पुरुष सत्यवचन बोले ठे, ते ज-

ગતમાં વિશ્વાસપાત્ર થાય છે, વહ્લી કેહવું છે ? તો કે (વિપત્તિદલનં કે૦) આપત્તિને નાશ કરનારું છે, અર્થાત્ જે પુરુષ સત્ય વક્તા હોય, તે આપત્તિને પામે નહિં. વહ્લી તે કેહવું છે ? તો કે (દેવૈઃ કે૦) દેવતાઝયેં (કૃતારાધનં કે૦) કહ્યું છે આરાધન ઇટલે સેવન જેનું એવું છે, અર્થાત્ સત્યવક્તા પુરુષનું દેવતાઝ પણ સેવન કરે છે. તથા તે સત્યવચન કેહવું છે ? તો કે (મુક્તેઃ કે) મુક્તિ જે સિદ્ધિ તેના (પથિ કે૦) માર્ગને વિષે (શ્રદનં કે૦) સંબલ છે, અર્થાત્ જેમ કોઈ પુરુષ, ગ્રામાંતરેં જાય, તેને રસ્તામાં જાતું વગેરે સંબલ જોઈયેં તેમ મુક્તિમાર્ગમાં જનારને સત્યવાક્ય તેજ સંબલ સમાન જાણવું. ઇટલે જે સત્યવક્તા થાય, તેને મુક્તિપ્રાપ્તિ થાય. વહ્લી તે સત્યવચન કેહવું છે ? તો કે (જલાગ્નિશમનં કે૦) જલ અને અગ્નિ તેને ઉપશમન કરનારું છે, અર્થાત્ સત્યવક્તા પુરુષને જલ અગ્નિનો જય મટે છે. વહ્લી તે સત્યવચન કેહવું છે ? તો કે (વ્યાઘ્રોરગસ્તંજનં કે૦) વ્યાઘ્રજે સિંહ તથા ઊરગજે સર્પ તેને (સ્તંજનં કે૦) સ્તંજન કરનારું છે, અર્થાત્ સત્યવક્તા પુરુષ, સિંહ અને સર્પ તેનો સ્તંજનકારક થાય છે- તથા વહ્લી તે સ-

(१६६)

सत्यवाक्य केहवुं ठे ? तो के (श्रेयः के०) कल्याण
 जे मोक्ष तेनुं (संवननं के०) वशीकरण ठे. अर्थात्
 सत्यबोलनार पुरुषने मोक्ष जे ठे, ते वश आय ठे.
 वली ते सत्यवचन केहवुं ठे ? तो के (समृद्धिजननं
 के०) संपत्तिने उत्पन्न करनारुं ठे, अर्थात् सत्यवा-
 णीवाल्लाने संपत्ति स्वतः प्राप्त आय ठे. वली ते स-
 त्यवचन केहवुं ठे ? तो के (सौजन्य के०) सुजन-
 पणानुं (संजीवनं के) उत्पन्न करनारुं ठे, अर्थात्
 सत्यवक्ता पुरुषने सुजनता प्राप्त आय ठे, वली ते
 सत्यवचन केहवुं ठे ? तो के (कीर्त्तः के०) यशनुं
 (केलिवनं के०) क्रीडा करवानुं वन ठे. अर्थात् स-
 त्यवक्ता पुरुष जे ठे, ते यशस्वी आय ठे. वली ते
 सत्यवचन केहवुं ठे ? तो के (प्रज्ञावज्जवनं के०)
 प्रज्ञाव जे महिमा तेनुं गृह ठे. अर्थात् सत्यवक्ता
 पुरुषनो महिमा पण अधिक होय ठे, वली ते स-
 त्यवचन केहवुं ठे ? तो के (पावनं के०) पवित्र
 करनारुं ठे. अर्थात् सत्यवक्ता पुरुष निरंतर पवित्रज
 गणाय ठे. माटें ए सत्यवचन सर्वथा सर्व मनुष्यो-
 यें बोलवुं ॥ १६ ॥

टीका:— अथ सत्यवचनस्य प्रज्ञावं कथयति ॥

विश्वासायतनमित्यादि ॥ जो जव्याः सत्यं वचो हि-
 तं प्रियं वचनं वदंत्विति शेषः ॥ कथञ्चूतं सत्यं व-
 चः ? विश्वासायतनं विश्वासस्य आयतनं स्थानं ।
 पुनः कथञ्चूतं सत्यं वचः विपत्तिदलनं । विपत्तीनां
 आपदानां फेटकं । पुनः कथं देवैः सुरैः कृताराध-
 नं । कृतं आराधनं सेवनं यस्य तत् । पुनः मुक्तेः
 सिद्धेः पथि मार्गे अदनं संबलं । तथा जलाग्निशम-
 नं । जलाग्न्योऽपशामकं । पुनः व्याघ्रोरगस्तंजनं व्या-
 घ्राणां सिंहानां उरगाणां सर्पाणां च स्तंजनकारकं ।
 पुनः श्रेयसो मोक्षस्य कल्याणस्य वा संवननं वशी-
 करणं । पुनः समृद्धिजननं समृद्धीनां संपदां संपा-
 दकं । पुनः सौजन्यसंजीवनं सुजनतायाः संजीवनं
 समुत्पादकं । तथा कीर्त्तैर्यशसः केलिवनं क्रीडारामं ।
 पुनः प्रज्ञातजवनं प्रज्ञावस्य महिम्नो गृहं । पुनः
 पावनं पवित्रकारकमित्यर्थः ॥ १६ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पय ठंद ॥ गुननिवास विश्वास,
 वास दारिद दुख खंरुन ॥ देव आराधन जोग,
 मुगति मारग मुख मंरुन ॥ सुजस केलि आराम,
 धाम सज्जन मन रंजन ॥ नाग वाघ वसिकरन, नी-
 र पावक जय जंजन ॥ महिमा निधान संपति सद-

(१६७)

न, मंगल नीति पुनीत मग ॥ सुख रासि बनारसि
दास जनि, सत्य वचन जयवंत जग ॥ २९ ॥

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ यशो यस्माद्भस्मीभव-
ति वनवह्नेरिव वनम्, निदानं दुःखानां यदव-
निरुद्धानां जलमिव ॥ न यत्र स्याद्वायात-
प इव तपःसंयमकथा, कथंचित्तन्मिथ्याव-
चनमज्जिधत्ते न मतिमान् ॥ ३० ॥

अर्थः—(मतिमान् के०) बुद्धिमान् पुरुष, (कथं-
चित्के०) कोइ वखत कष्ट आवे ठते पण (तन्मि-
थ्यावचनं के०) ते मिथ्यावचन एटले असत्य व-
चन तेने (नअज्जिधत्ते के०) नहिं बोदयो ठे ते
केम नथी बोलता ? तो के (यस्मात् के०) जे मि-
थ्यावचनथकी (यशः के०) कीर्त्ति, ते (भस्मीभ-
वति के०) भस्म थाय ठे, अर्थात् नाश पामे ठे. के-
नी परें ? तोके (वनवह्नेः के०) दावाग्निथकी
(वनमिव के०) वनज जेम. अर्थात् वनाग्नि थकी
जेम वन दाह पामे ठे तेम मिथ्यावचनथकी की-
र्त्ति नाश पामे ठे. वली ते मतिमान् पुरुष क्यारें प-
ण केम मिथ्या वाक्य नथी बोलता ? तो के (यत्

के०) जे मिथ्यावचन (दुःखानां के०) दुखोनुं (निदानं के०) कारण ठे, केनी पेटें ? तोके (अवनिरुहाणां के०) वृद्धोनुं (जलमिव के०) जल जेम कारण ठे. अर्थात् जेम वृद्धोनुं कारण जलठे तेम दुःखोनुं कारण असत्यज ठे. वली ते मतिमान् पुरुष क्यारें पण केम मिथ्यावाक्य नथी बोलता ? तो के (यत्र के०) जे मिथ्यावचनने विषे (तपःसंयमकथा के०) तपनी अने चारित्रनी कथा पण (न के०) नहि (स्यात् के०) होय. केनी पेटें ? तो के (आतपे के०) सूर्यना तडकाने विषे (बायाश्च के०) बाया जे ठे तेम अर्थात् असत्यवाक्यथकी आ श्लोकमां कहेलां कीर्त्यादिकनो नाश थाय ठे केनी पेटें ? तो के आ श्लोकमां कहेला वनाग्नि वगेरेनी पेटें जाणवुं. माटें हे जव्यजनो ! सत्यज बोलवुं, परंतु असत्य नज बोलवुं ॥ ३० ॥

टीका:—यशो यस्मादिति ॥ मतिमान् बुद्धिमान् पुमान् कथंचित् कष्टेऽपि सति तत् मिथ्यावचनं असत्यवचनं न अजिधत्ते न जदपति । तत् किं ? यस्मान्मिथ्यावचनाद्यशः कीर्त्तिर्जस्मीभवति विनश्यति । कस्मात् किमिव ? वनवन्हेर्दावाग्नेर्वनमिव यथा दा-

वानलात् वनं जस्मीजवति । तथा पुनर्यन्मिथ्या
वचनं दुःखानां निदानं कारणं । केषां किमिव ?
अवनिरुहाणां वृक्षाणां कारणं जलमिव । यथा जलं
वृक्षाणां कारणं तथा पुनर्यत्र मिथ्यावचने तपः
संयमकथा तपश्चारित्रयोर्वार्त्ताऽपि न । कस्मिन्
केव ? आतपे सूर्यातपे ङाया इव यथाऽतपे ङाया
न स्यात् तथा ॥ ३० ॥

ज्ञाषाकाव्यः—कवित्त मात्रा० ॥ जोज समान करै
निज कीरति, ज्यों वन अगनि दहै वन सोइ ॥ जा-
के संग अनेक दुःख उपजत, वढे विरख ज्यों सीं-
चत तोइ ॥ जामें धरमकथा नहिं सुनियत, ज्यों र-
विबीच ठांह नहिं होइ ॥ सो मिथ्यात वचन वा-
नारसि, गहत न तांहि विचछन कोइ ॥ ३० ॥

वंशस्थवृत्तम् ॥ असत्यमप्रत्ययमूलकार-
णम्, कुवासनासद्ग समृद्धिवारणम् ॥ वि-
पन्निदानं परवंचनोर्जितम्, कृतापराधं कृति-
ज्जिर्विवर्जितम् ॥ ३१ ॥

अर्थः—(कृतिजिः के०) पंक्तितो जे तेमणें (अ-
सत्यं के०) असत्य बोलवुं ते (विवर्जितं के०)

त्याग करेबुं ठे. ते शा माटें त्याग करेबुं ठे ? तो के ते असत्य वाक्य जे ठे ते (अपत्यय के०) अविश्वास तेनुं (मूलकारणं के०) मूलकारण ठे. वली केहबुं ठे ? तो के (कुवासना के०) माठी वासना जे पापबुद्धि तेनुं (सद्म के०) घर ठे. वली केहबुं ठे ? तो के (समृद्धि के०) लक्ष्मी तेने (वारणं के०) वारनारुं ठे. वली केहबुं ठे ? तो के ते (विपन्निदानं के०) कष्टनुं करनारुं ठे. वली केहबुं ठे ? तो के (परवंचनोर्जितं के०) अन्यजनने ठगवामां अति बलवान् ठे. वली केहबुं ठे ? तो के (कृतापराधं के०) कस्यो ठे अपराध जेणें एबुं ठे ? ते माटे सुझजनोयें अति निंय एबुं आसत्य वाक्य बोलबुं नहिं ॥३१॥

टीका:—पुनरसत्यवचनस्य दोषानाह ॥ असत्यमिति ॥ इति कारणात् कृतिजिः पंक्तैः असत्यं कूटं विशेषेण वर्जितं परिहृतं । यतोऽसत्यं अप्रत्ययमूलकारणं अविश्वासस्य मूलके हेतुः । पुनः कुवासनायाः पापबुद्धेः सद्म गृहं । पुनः समृद्धिवारणं समृद्धेर्लक्ष्म्याः वारणं निराकरणं । पुनर्विपन्निदानं विपदां कष्टानां निदानं कारणं । पुनः परवंचनोर्जितं परेषां वंचने विप्रतारणे ऊर्जितं बलिष्ठं । पुनः

(१७३)

कृतापराधं कृतागसं कृतोऽपराधो येन असत्येन त-
त्कृतापराधं अत एव असत्यवचनं कृतिजिः पंक्ति
तेनैव वक्तव्यं ॥ ३१ ॥

जाषाकाव्यः—रोडकहं द ॥ कुमति कुरीति निवा-
स, प्रीति परतीति निवारन ॥ रिद्धि सिद्धि सुख-
हरन, विपति दारिद्र्य दुःख कारन ॥ परवंचनि
उतपत्ति, सहज अपराध कुलह्नन ॥ सो यह मिथ्यात
वचन, नहिं आदरत विचह्नन ॥ ३१ ॥

वल्ली पण सत्यवचननो प्रज्ञाव कहे ठे.
शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ तस्याऽग्निर्जलम
र्णवः स्थलमग्निर्मित्रं सुराः किंकराः, कांतारं
नगरं गिरिर्गृहमहिर्माद्वयं मृगारिमृगः ॥ पा-
तालं बिलमस्त्रमुत्पलदलं व्यालः शृगालो
विषम, पीयूषं विषमं समं च वचनं सत्यां-
चितं वक्ति यः ॥ ३२ ॥ अनृतप्रक्रमः ॥ ६ ॥

अर्थः— (यः के०) जे पुरुष, (सत्यांचितं के०)
सत्ययुक्त एवुं (वचनं के०) वचन जे तेने (वक्ति के०)
बोले ठे, (तस्य के०) ते पुरुषने (अग्नि के०)
अग्नि जे ठे, ते (जलं के०) जल सरखो थाय ठे.

(૧૭૩)

વલી તે પુરુષને (અર્ણવઃ કે૦) સમુદ્ર, તે (સ્થલં
 કે૦) દ્વીપ થાય છે. વલી તે પુરુષને (અરિઃ કે૦)
 શત્રુ તે (મિત્રં કે૦) મિત્રતુલ્ય થાય છે. તથા તે
 પુરુષને (સુરાઃ કે૦) દેવતાઈ તે (કિંકરાઃ કે૦)
 કિંકરતુલ્ય થાય છે. વલી તે પુરુષને (કાંતારં કે૦)
 વન તે (નગરં કે૦) નગર તુલ્ય થાય છે વલી તે પુરુ-
 ષને (ગિરિ કે૦) પર્વત, તે (ગૃહં કે૦) ઘર સમા-
 ન થાય. છે. વલી તે પુરુષને (અહિઃ કે૦) સર્પ, (મા-
 દ્યં કે૦) પુષ્પમાલા તુલ્ય થાય છે. વલી તે પુરુષને
 (મૃગારિઃકે૦) મૃગનો અરિ જે સિંહ તે (મૃગઃ કે૦)
 હરિણ સમાન થાય છે. તથા તે પુરુષને (પાતાલં કે૦)
 રસાતલ, તે (વિલં કે૦) ઢિડ્ર તુલ્ય થાય છે. વલી
 તે પુરુષને (અસ્ત્રં કે૦) અસ્ત્ર તે, (ઉત્પલદલં કે૦)
 કમલપત્ર સમાન થાય છે. વલી તે પુરુષને (વ્યાલઃ
 કે૦) મદોન્મત્ત હસ્તી તે (શૃગાલઃ કે૦) શીયાલ
 જેવો થાય છે. વલી તે પુરુષને (વિષં કે૦) વિષ તે
 (પીયૂષં કે૦) અમૃતતુલ્ય થાય છે. તથા તે પુરુષને
 (વિષમં કે૦) વિષમ સ્થાનક તે (સમં કે૦) સ-
 રખું થાય છે. (ચ કે૦) ચકાર પાદપૂર્ણર્થિ છે. એ-
 ટલે આ શ્લોકમાં જાવ એટલોજ છે કે સત્યવક્તા

पुरषने सर्व सुखरूप थाय ठे, माटे सत्यज बोलवुं
॥ ३२ ॥ आ ठहुं मिथ्यावचन प्रकरण संपूर्ण थयुं॥

टीकाः—अथ सत्यप्रज्ञावं दर्शयति ॥ तस्याग्नि-
रिति ॥ यः पुमान् सत्यांचितं सत्ययुक्तं वचो वचनं
वक्ति ब्रूते । तस्य पुंसोऽग्निर्वन्हिः सत्यप्रज्ञावाज्जलं ।
तथाऽर्णवः समुद्रः स्थलं स्यात् । तथा अरिः शत्रु-
मित्रं स्यात् । पुनः सुराः देवाः किंकराः सेवका आ-
देशकारिणः स्युः । पुनः कांतारमरणं नगरं स्यात् ।
तथा गिरिः पर्वतो गृहं स्यात् । पुनरहिः सप्पो माळ्यं
स्त्रक् स्यात् । तथा मृगारिः सिंहो मृगो हरिण इव
स्यात् । तथा पातालं रसातलं बिलं बिलरूपं स्या-
त् । तथाऽस्त्रं शस्त्रं उत्पलदलं कमलपत्रसदृशं स्यात् ।
तथा व्यालो दुष्टगजः शृगाल इव स्यात् । पुनर्विषं
हालाहलं पीयूषं अमृतं स्यात् । तथा विषमं संक-
टं स्थानं संपद्रूपं स्यात् सत्यप्रज्ञावतः । अतः सत्यं
वक्तव्यं अत्र वसुराज्ञः क्षीरकदंबकोपाध्यायपुत्रपर्व-
तकरनारदयोर्दृष्टान्तः सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां
हर्षकीर्तिना ॥ सूरिणा विहितायां तु, मिथ्यावचन-
प्रक्रमः ॥ ३२ ॥ इति षष्ठो मिथ्यावचनप्रक्रमः ॥ ६॥

जाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ पावकतें जल

होइ वारिधितें थल होइ, शस्त्रतें कमल होइ ग्राम
 होइ वनतें ॥ कांतार नगर होइ पर्वततें घर होइ,
 वासवतें दास होइ हेतू डुरजनतें ॥ सिंहतें कुरंग
 होइ व्याल स्याल अंग होइ, विषतें पियूष होइ
 माला अहि फनतें ॥ विषमतें समहोइ संकट न
 व्यापै कोइ, एते गुन होइ सत्यवादी दरसनतें ॥३१॥

कथा:-शुक्तिमनी नगरीयें अजिचंद्र नामा राजा तेनो वसु नामें पुत्र ठे, ते न्हानपणथी सत्यवचननो बोलनार ठे, ते नगरीमां क्षीरकदंबक उपाध्याय सर्व शास्त्रनो जाण ठे, तेनो पुत्र पर्वतक नामें ठे, ते स्वप्नावें कुटिलाशयवालो ठे, (एक पर्वतक बीजो वसुराजा अने एक त्रीजो नारद ए त्रणे क्षीरकदंबक उपाध्याय पासें जणें ठे) अन्यदा ते त्रणे शिष्य अगासीमां सूता ठे उपाध्याय अगासीमां बेठो जागे एवामां आकाशमार्गे बे चारण मुनियो वातो करता चाढ्या जाय ठे, तेमांथी एक मुनि बोढ्यो के आ त्रणमां बे तो नरकगामी ठे, अने एक स्वर्गगामी ठे. ए वाणी सांजली उपाध्याय उद्देग पाम्या. पढी कोण स्वर्गगामी अने कोण नरकगामी ठे ? तेनी परीक्षा करवा माटें जूदा जूदा

लोटना त्रण कुर्कुट बनावीने त्रणे शिष्यने दीधा, अने कल्युं के जिहां कोइ देखे नहिं, तिहां एने हणी आवजो. तेमां वसुराजा अने पर्वतक ए बे जण तो जंगलमां जइ कोइ एकांत जग्यायें कुकडानो विनाश करीने आव्या, अने नारदें तो घणां स्थानक जोयां पण क्यांहि कोइ न देखे एवुं स्थानक दीतुं नहिं. तेवारें कुकडाने पाठो आण्यो. उपाध्यायें पूब्युं के केम पाठो लाव्यो ? तेवारें नारद बोदयो के देव, दानव, निगोद अथवा झानी जिहां तिहां देखी रह्या ठे तेमज महारो आत्मा पण देखतो हतो, माटें शी रीतें तमारी आझानो जंग करी एनो विनाश करुं ! ते सांजली उपाध्यायें चिंतव्युं के ए स्वर्गगामी ठे अने पहेला बे नरकगामी ठे. अनुक्रमें उपाध्याय आयुष्य पूर्ण करी देवल्लोके गया. पठी तेने पाटे पर्वतक बेठो अने वसुने राज्य मढ्युं, नारद पोताने घेर गयो.

एकदा एक आद्देडीयें वनमां जइ कोइ मृगनी उपर बाण नाख्यो, आगल जइ जोयुं तो मृगने स्थानकें स्फाटिकनी शिला दिठी, तेणें राजाने आवी कल्युं के तरत राजायें ते शिला ठानी मगावी,

पीठिका मंठावी, उपर सिंहासन थापी पोतें बेस-
वा मांड्युं, लोक सर्व जाणवा लाग्याके वसुराजा
सत्यवचनने बलें करी अधर बेसे ठे, तेथी सिमाडी-
या राजा प्रमुख सेवामां रह्या, महोदो प्रतिष्ठावंत
सत्यवादी एवो वसुराजा कहेवाणो.

एकदा पर्वतकने मलवा माटें नारद कोइ ग्रामांत-
रथी तिहां आव्यो, पोतपोतामां मल्लीने बेठा, ते स-
मयें शिष्यने जणावतां अज शब्दनो अर्थ ठागनो
होम करवो एवो पर्वतें कह्यो, तेवारें नारद बोळ्यो
के गुरुयें तो आपणने जणावतां अज शब्दनो अर्थ
त्रण वर्षनी जूनी ब्रीहि कही ठे. तो तमें अज शब्द-
नोअर्थ ठाग केम कहो ठो? पर्वतें ना कही. एम पोत-
पोतामां विवाद करतां जे खोटो ठरे, तेनी जीज ठे-
दी नाखवी. एवी प्रतिज्ञा करी. ते वखत पर्वतकनी
मातायें जाण्युं जे नारद कहे ठे, ते वात खरी ठे
माटे हुं जइ वसुराजानी पासेंथी पुत्रजिह्वा मागी
लेउं. कारण के साही दाखल बे जण वसुराजा पा-
सें जवाना ठे, एवुं विचारी वसुराजा पासें जइने
कालावाला कीधा, अनुक्रमें ते बेहु जण वाद कर-
तां वसुराजा पासें अर्थ पूठवा आव्या. राजायें पण

मिश्र वचन बोलीने कह्युं के अज शब्दनो अर्थ बोकडो पण थाय ठे, अने जेदांतरें व्रीहि पण थाय ठे. एवुं सांजलतांज तत्क्षण देवतायें पाटुप्रहारें करी वसुराजाने सिंहासनथी नीचें पाडी मारी ना-ख्यो, विपत्ति पामी मरीने नरकें गयो. पाठल पर्वत पण आयु पूर्ण थये नरकें गयो. नारद शील पाद्वी सत्यवचनना प्रज्ञावें देवलोके गयो. ए सत्यवचन उपर वसुराजानो दृष्टांत कह्यो ॥ ३२ ॥

हवे अदत्तादान व्रत कहे ठे.

मालिनीवृत्तम् ॥ तमज्जिलषति सिद्धिस्तं वृ-
णीते समृद्धि, स्तमजिसरति कीर्तिर्मुच्यते तं
ज्वार्तिः ॥ स्पृहयति सुगतिस्तं नेक्षते दुर्गति-
स्तम्, परिहरति विपत्तं यो न गृह्णात्यदत्तम् ॥ ३३ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (अदत्तं के०) नदीधे-
लुं एवुं जे पारकुं वित्त तेने (नगृह्णाति के०) न ग्र-
हण करे ठे, (तं के०) ते पुरुषने (सिद्धिः के०)
मुक्ति, (अज्जिलषति के०) इच्छा करे ठे. वली (तं-
के०) ते पुरुषने (समृद्धिः के०) चक्रित्वादि संप-
त्ति ते (वृणीते के०) वरे ठे. तथा (तं के०) ते

(१७९)

पुरुषप्रत्ये (कीर्त्तिः के०) यश ते (अजिसरति के०)
 आवे ठे. तथा वल्ली (तं के०) ते पुरुषने (जवा-
 र्त्तिः के) संसारव्यथा (मुच्यते के०) मूके ठे. ए-
 टले त्याग करे ठे. तथा (सुगतिः के०) देवमनु-
 ष्यरूपगति, ते (तं के०) ते पुरुषने (स्पृहयति
 के०) स्पृहा करे ठे. एटले बांठा करेठे. तथा (दु-
 र्गतिः के०) नरकतिर्यगादिक गति (तं के०) ते
 पुरुषने (नेहते के०) नथी जोती. तथा (विपत्
 के०) आपत्ति ते (तं के०) ते पुरुषने (परिहरति
 के०) त्याग करे ठे. अर्थात् अदत्त वस्तुने जे जीव
 ग्रहण करतो नथी, तेने सर्वसुख प्राप्तथायठे ॥ ३३ ॥

टीकाः—अथादत्तादानव्रतमाह ॥ तमर्जीति ॥ यः
 पुमान् अदत्तं अवितीर्णप्रस्तावात् परवित्तं किञ्चिद्-
 स्तु वा न गृह्णाति तं पुरुषं सिद्धिर्मुक्तिरजिघृषति
 बांठति । पुनस्तं समृद्धिश्चक्रित्वादि संपत् वृणीते ।
 तथा कीर्तिर्यशस्तं अजिसरति प्रत्यागच्छति । जवा-
 र्त्तिः संसारपीडा तं मुच्यते त्यजति । तथा सुगति-
 र्देवमनुष्यरूपा तं स्पृहयति बांठति । तथा दुर्गतिर्नर-
 कतिर्यग्रूपा तं पुरुषं नेहते न पश्यतिष्ठं विपद्आपद् तं
 परिहरति त्यजति ॥ तं कं ? यो अदत्तं न गृह्णाति ॥ ३३ ॥

(१००)

जाषाकाव्यः—रोडकठंद ॥ ताहि रिद्धि अनुसरे,
सिद्धि अजिलाष धरे मन ॥ विपति संग परिहरे,
जगतविस्तरे सुजसघन ॥ जव आरति तिहिं तजै,
कुगति वंठे न एकठिन ॥ सो सुरसंपति लहै, गहै
नहिं जो अदत्त धन ॥ ३३ ॥

बली पण अदत्तादानना परम गुणो कहे ठे.
शिखरिणीवृत्तम् ॥ अदत्तं नादत्ते कृतसुकृत-
कामः किमपि यः, शुजश्रेणिस्तस्मिन् वस-
ति कलहंसीव कमले ॥ विपत्तस्मादूरं व्रज-
ति रजनीवांबरमणे, विनीतं विद्येव त्रिदि-
वशिवलद्धमीर्जति तम् ॥ ३४ ॥

अर्थः— (यः के०) जे पुरुष, (कृतसुकृतकामः
के०) कस्यो ठे सुकृत विषे अजिलाष जेणें एवो
ठतो (किमपि के०) कांहींपण (अदत्तं के०) न
दीधेला एवा पदार्थने (नादत्ते के०) न ग्रहण क-
रे ठे, (तस्मिन् के०) ते पुरुषने विषे (शुजश्रेणिः
के०) कल्याणनी पंक्ति (वसति के०) वसे ठे, केनी
पेठें ? तो के (कमले के०) कमलने विषे (कलहंसीव
के०) राजहंसीनी पेठें रहे ठे. बली (तस्मात् के०)

ते पुरुषथकी (विपत् के०) विपत्तियो ते (दुरं के०)
 दूरने विषे (व्रजति के०) जाय ठे केनी पेटें ? तो
 के (अंबरमणैः के०) सूर्यथकी (रजनीव के०)
 रात्रिज जेम नाश पामे ठे तेम. अर्थात् जेम रात्रि
 सूर्यथकी नाश पामे ठे तेम जाणवुं तथा (तं के०)
 ते पुरुषने (त्रिदिवशिवलक्ष्मीः के०) स्वर्गापवर्गनी
 लक्ष्मी जे ठे, ते (व्रजति के०) सेवे ठे. केनी पेटें?
 तो के (विनीतं के०) नम्रपुरुषने (विद्येव के०)
 विद्याज जेम आवे ठे, अर्थात् विद्या जेम विनय-
 संपन्न पुरुषने प्राप्त थाय ठे, तेम स्वर्गापवर्गनी लक्ष्मी
 पण ते पुरुषने प्राप्त थाय ठे ॥ ३४ ॥

टीका:—भूयोप्यदत्तादानस्य परमगुणानाह ॥ अ-
 दत्तमिति ॥ यः पुमान् कृतः सुकृते पुण्येऽजिज्ञाषो
 येन ईदृशः सन् अदत्तं परकीयं किमपि वस्तु न
 आदत्ते न गृह्णाति तस्मिन् पुंसि शुचश्रेणिः कढ्या-
 णपरंपरा वसति निवासं करोति । कस्मिन् केव ?
 कमले कलहंसीव । यथा कमले राजहंसी वसति
 तथा । पुनस्तस्मात् पुरुषात् विपत् कष्टं दूरं व्रजति
 दूरे याति कस्मात् केव ? अंबरमणैः सूर्यात् रजनी-
 व । यथा सूर्याद्वात्रिदूरे व्रजति तथा । पुनस्त्रिदि-

(१७२)

वशिवयोः स्वर्गापवर्गयोर्लक्ष्मीः श्रीस्तं नजति सेवते ।
कं केव ? विनीतं विद्येव यथा विद्या विनीतं विन-
यान्वितं पुरुषं नजति विद्या आगच्छति तथा ॥ ३४ ॥

जाषाकाव्यः— कवित्त मात्रा० ॥ ताकोँ मिलैँ दे-
वपद शिवपद, ज्यौँ विद्याधन लहैँ विनीत ॥ तामें
आइ रहैँ शुन पंकति, ज्यौँ कलहंस कमल सोजी-
त ॥ तांहि विबोकि डुरैँ डुख दारिद, ज्यौँ रवि आ-
गम रयनि वितीत ॥ जो अदत्त धन तजत बनार-
सि, पुन्नवंत सो पुरुष पुनीत ॥ ३४ ॥

हवे जे बुद्धिमान् पुरुष अदत्तनो त्याग करे
ठे, तेपण कहे ठे.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ यन्निर्वर्त्तितकी-
र्तिधर्मनिधनं सर्वागसां साधनम्, प्रोन्मील-
दधबंधनं विरचित क्लिष्टाशयोद्बोधनम् ॥ दौ-
र्गत्यैकनिबंधनं कृतसुगत्याश्लेषसंरोधनम्,
प्रोत्सर्पत्प्रधनं जिघृक्षति न तद्भीमान-
दत्तं धनम् ॥ ३५ ॥

अर्थः— (धीमान् के०) विद्वान् पुरुष, (तत्
के०) ते (अदत्तं के०) परकीय (धनं के०) वस्तु

જે તેને (નજિઘૃક્ષતિ કે૦) ગ્રહણ કરવાને શક્તિ નથી. તે કેવું અદત્ત છે ? તો કે (યત્ કે૦) જે (નિર્વર્તિત કે૦) કશું છે કીર્તિધર્મ (નિધનં કે૦) કીર્તિ, અને ધર્મનો નાશ જેણે એવું છે. વલી (સર્વાંગ-સાં કે૦) સર્વ અપરાધોનું (સાધનં કે૦) સાધન એટલે હેતુરૂપ છે. વલી (પ્રોન્મીલત્ કે૦) પ્રગટ છે (વધબંધનં કે૦) વધ જે લાકડી વગેરેથી તાડન તથા બંધન જે રજ્જવાદિકથી બંધન તે જેનેવિષે. વ-લી કેવું છે? તો કે (વિરચિત કે૦) કશું છે (ક્લિ-ષ્ટાશય કે૦) ડુષ્ટ અંતઃકરણનું (હ્રોધનં કે૦) પ્રગટપણું જેણે અર્થાત્ ડુષ્ટવિચારનું કરવાવાહું છે. વલી તે કેહવું છે? તો કે (દૌર્ગત્ય કે૦) ડુર્ગતિપ-ણું તેનું (એકનિબંધનં કે૦) અદ્વિતીય કારણચૂત છે. વલી કેહવું છે ? તો કે (કૃત કે૦) કરેલું છે (સુગતિ કે૦) સારી ગતિ તેનું જે (આશ્લેષ કે૦) મલ્લવું તેનું (સંરોધનં કે૦) નિવારણ જેણે એવું છે. વલી કેહવું છે? તો કે (પ્રોત્સર્પત્ કે૦) પ્રસરતું છે (પ્ર-ધનં કે૦) મરણ જે થકી એવું છે. અર્થાત્ એતાદૃશ ડુઃ-ખકારિ જે અદત્ત તેની પંક્તિો ઇચ્છા કરતા નથી ॥૩૫॥

ટીકા:— વ્યતિરેકેણાહ ॥ યન્નિર્વર્તિતેતિ ॥ ધી-

मान् विद्वान् पुमान् तत् अदत्तं धनं परकीयं वस्तु
 न जिघृक्षति ग्रहीतुं नेच्छति । तत् किं ? यत् अदत्तं
 निर्वर्तितकीर्त्तिधर्मनिधनं स्यात् निर्वर्तितं कृतं कीर्त्तिध-
 र्मयोर्निधनं विनाशो येन तत् । तथा सर्वाङ्गसां साधनं
 सर्वाणि च तानि आगांसिच सर्वाङ्गांसि तेषां सर्वा-
 पराधानां साधनं हेतु स्यात् । पुनः प्रोन्मीलद्धधबंधनं
 वधो लकुटादिताडनं बंधनं रज्ज्वादिना बंधनं प्रो-
 न्मीलन्ति प्रकटीभवन्ति वधबंधनानि यत्र तं । पुन-
 विरचितक्लिष्टाशयस्य दुष्टाजिप्रायस्य उद्धोधनं प्र-
 कटनं येन तत् । पुनर्दौर्गत्यैकनिबंधनं दौर्गत्यस्य दा-
 रिद्रस्य एकं अद्वितीयं निबंधनं कारणं । पुनः कृ-
 तसुगत्याश्लेषसरोधनं कृतं सुगतेराश्लेषस्य आलिं-
 गनस्य संरोधनं निवारणं येन तत् । पुनः प्रोत्सर्पत्
 प्रधनं प्रोत्सर्पत् प्रसरत् प्रधनं मरणं यस्मात् तत्तथा ।
 ईदृशं अदत्तं धीमान् न जिघृक्षति ॥ ३५ ॥

जाषाकाव्यः—मरहृष्टा ठंद ॥ जो कीरति गोपै,
 धरम विलोपै, करै महा अपराध ॥ जो शुज गति
 तोरै, दुरगति लोरै, जोरै युद्ध उपाधि ॥ जो संकट
 आनै, दुरमति ठानै, वध बंधनको गेह ॥ सब उ-
 गुन मंफित, गहै न पंफित, सो अदत्त धन एह ॥ ३५ ॥

(૧૭૫)

વહ્ની પણ અદત્તના દોષો કહે છે.

॥ હરિણીવૃત્તમ્ ॥ પરજનમનઃપીડાક્રીડાવનં
વધજ્ઞાવના, ઝવનમવનિવ્યાપિવ્યાપહ્વતાઘ-
નમંદલમ્ ॥ કુગતિગમને માર્ગઃ સ્વર્ગાપવર્ગ-
પુરાર્ગલમ્, નિયતમનુપાદેયં સ્તેયં નૃણાં હિ-
તકાંક્ષિણામ્ ॥ ૩૬ ॥ ઇતિસ્તેયપ્રક્રમઃ ॥ ૭ ॥

અર્થઃ— (નિયતં કે०) નિશ્ચયેં (હિતકાંક્ષિ-
ણાં કે०) હિતની વાંઠાના કરનારા એવા (નૃણાં
કે०) પુરુષોને (સ્તેયં કે०) ચૌર્ય એટલી ચોરીનું
કર્મ તે (અનુપાદેયં કે०) ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી.
તે અદત્ત કેહવું છે ? તો કે (પરજનમનઃ કે०) અ-
ન્યજનોનાં મન જે ચિત્ત તેમની (પીડા કે०) બાધા
તેમનું (ક્રીડાવનં કે०) રમણ કરવાનું ઉદ્યાન છે.
વહ્ની (વધજ્ઞાવના કે०) હિંસાની જે જ્ઞાવના એટલે
ચિંતવન તેનું (ઝવનં કે०) ઘર છે. વહ્ની (અવનિ
કે०) પૃથ્વી તેને વિષે (વ્યાપિ કે०) વ્યાપી રહેલી
એવી જે (વ્યાપત્ કે०) આપત્તિયો તેજ (લતા કે०)
લતાઈ જે વહ્નીયો, તેનું (ઘનમંડલં કે०) મેઘમં-
ડલરૂપ છે. વહ્ની (કુગતિગમને કે०) માઠી ગતિને

(१७६)

विषे गमन करवानो (मार्गः के०) मार्ग ठे. वली
(स्वर्गापवर्गपुर के०) स्वर्ग अने मोक्ष ते रूप जे
नगर तेने (अर्गलं के०) जोगल सरखुं ठे. माटे
आश्लोकनो जावार्थ ए ठे जे दुःखदायक एवुं जे
चौर्य तेनो सर्वथा सर्व जनोर्यें त्याग करवो ॥ ३६ ॥
आ सातमो चौर्यप्रक्रम थयो ॥ ७ ॥

टीका:- पुनरदत्तदोषमाह ॥ परजनेति ॥ निय-
तं निश्चितं हितकांक्षिणां हितवांछितां नृणां पुरु-
षाणां स्तेयं चौर्यं अनुपादेयं अग्राह्यं जवति अद-
त्तं अग्रहणीयं स्यात् । किञ्चूतं अदत्तं ? परे च ते-
जनाश्च तेषां मनांसि चित्तानि तेषां पीडा बाधा त-
स्याः क्रीडावनं रमणायोद्यानं । पुनः वधजावनाज-
वनं वधस्य हिंसायाः जावना चिंतनं तस्याः गृहं ।
पुनः अवनिव्यापिव्यापद्धताघनमंरुलं अवन्यां व्या-
पिनी प्रसरणशीला या व्यापत् आपत् सैव लता
वल्ली तस्याः घनमंरुलं मेघपटलं । पुनः कुमतिग-
मने मार्गो अध्वा । पुनः स्वर्गापवर्गपुरार्गलं स्वर्गा-
पवर्गविव देवलोकमोक्षावेव पुरं नगरं तत्र अर्ग-
ला परिघः ॥ ईदृशं स्तेयं हितकांक्षिणां नृणां अ-
ग्राह्यं स्यात् ॥ ३६ ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, टीकायां

हर्षकीर्त्तिजिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, संपूर्णः स्ते-
यप्रक्रमः ॥ ७ ॥ इति सप्तम स्तेयप्रक्रमः ॥ ७ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक ॥ जो परजन
संताप केलिवन, जो वध बंध कुबुद्धि निवास ॥ जो
जग विपति वेद्वि घनमंरुल, जो दुरगति मारग
परगास ॥ जो सुरलोक बार दिढ अर्गल, जो अ-
पहरन मुगति सुखवास ॥ जो अदत्त धन तजत
साधु जन, निज हित हेत बनारसि दास ॥ ३६ ॥

कथाः— एज जरतक्षेत्रमांहे वाणारसी नगरीयें
माहाविख्यात पराक्रमनो धणी जितशत्रु राजा रा-
ज्य जोगवे ठे, तिहां एक धनदत्तनामे व्यवहारी
अत्यंत धनवंत रहे ठे. तेनी धनश्री नामें स्त्री ठे,
तेनो पुत्र नागदत्त करीने ठे, ते गुणरूप रत्ननो जं-
कार ठे, तेना हृदयरूप सरोवरमांहे राजहंसनीपेठें
दया रमे ठे. हवे ते नगरमां बीजो कोइ प्रियमित्र
एवे नामें व्यवहारीयो वसे ठे, ते सौजाग्यसुंदर
चातुर्यकलासागर ठे, तेने नागवसु एवे नामें पुत्री
ठे. एकदा नागदत्त देवगृहमांहे देव वांदतो हतो,
तेने नागवसु कन्यायें दीगो, तेवारें विचाखुं जे पु-
रंदर समान ए पुरुष कोण हशे ? एवा कंदर्पाव

तार जत्तार विना स्त्रीनुं यौवन बकरीना गलाना
 स्तननी पेटें निःफल जाणवुं, माटें महारे तो आ
 जवें एहज जत्तार करवो, नही का चारित्र लेवुं,
 पण बीजो जत्तार न करवो ! एम चिंतवी नागवसु
 कन्या पोताने घेर आवी पण कोइ स्थानकें रति
 पामे नही. जोजन निद्रा मूकीने रात्रि दिवस ना-
 गदत्तनुंज ध्यान कख्या करे. एवी पुत्रीनी अवस्था
 जोइने तेनां माता पितायें बलात्कारथी वारंवार
 पूछुं, तेवारें तेनी सज्जन सखीयें कह्युं जे ए ना-
 गदत्तनी प्रार्थना करे ठे. पितायें पुत्रीनो जाव जा-
 णी नागदत्तने घेर जइ विवाह मेलववानी वात क-
 रीने कह्युं के सरखे सरखी जोडी ठे माटें बेहु ज-
 न्म सफल करे, ए युक्त ठे. नागदत्तना पितायें मा-
 न्युं, परंतु नागदत्तें ते वात सांजद्वीने पिताने वाख्यो
 अने कह्युं के स्वामी ! महारुं सगपण करशो नही, हुं
 तो चारित्र लइश. ए संसार असार ठे माटे विषय-
 सुखथी सख्युं ! कन्यायें ते वचन सांजद्व्युं अने ते कन्या
 तो मन वचनथी एनी उपरज मोहित थयेद्वी ठे ॥
 यतः ॥ संसारे ते नरा धन्या, ये मोहे नैव मोहिताः ॥
 मोहमोहितचित्तानां न जने न वने रतिः ॥ १ ॥

(१७९)

एकदा ते कन्याने मार्गे जाती कोटवाले देखीने तेना पिता पासैथी मागणी करी. तेवारें पितायें क-
छुं के, ए कन्या नागदत्त उपर रागिणी ठे माटे तेने
दीधी ठे. ते सांजली नगरनो कोटवाल, नागद-
त्तनां बिद्र जोवा लाग्यो. प्रायः पापी जे होय ठे,
ते पोताना स्वार्थ माटे सज्जननां बिद्र जोतोज रहे
ठे ॥ यतः ॥ मृगमीनसङ्गनानां, तृणजलसंतोषवि-
हितवृत्तीनाम् ॥ लुब्धकधीवरपिशुना, निःकारणवै-
रिणोजगति ॥ २ ॥

एवा समयमां राजानुं रत्नजडित कुंडल गयुं, ते
वखतें नागदत्तने पोषध शालामां आवश्यक करतां
कोटवाले दीगो, अने रत्नके मार्गमां कुंडल पड्युं
पण दीनुं, ते उपाडी पोतानी पासें राख्युं. पढी बल
करीने रात्रीने समयें कोटवाले ते कुंडल लावी ना-
गदत्तना कानमां घाड्युं. प्रजातें नागदत्तने पकडी
राजा आगल लइ गया. कुंडलनी चोरीनुं आल
दीधुं. राजायें तत्काल मारवानी आज्ञा दीधी, तेने
कोटवाले मुख काळुं करी रासज उपर चढावी अ-
नेक जातिनी विटंबना करी नगरमां फेरवी शूला-
रोपणने स्थानके (मसाणें) आण्यो. ते बात नाग-

वसु स्त्रीयें सांजली, तेवारें महाडुःख धरती थकी तेनुं कष्ट निवारण करवा माटें शासनदेवीनुं स्मरण करी काउस्सग कस्यो अने विचाखुं के जेवारें ए नागदत्त मूकाशे, तेवारें हुं काउस्सग पारीश ! एम निश्चल ध्यानमां थिर रही ते अवसरें नागदत्तने शूलियें दीधो के शूली जांगी पडी, पण नागदत्तने अंगें न लागी, तेवारें कोटवालना आदेशथी नागदत्तने खड्गें करी हण्यो, ते खड्ग पण फूलमाला जेवुं तेने लाग्युं, तेवारें राजपुरुषें विस्मय पामी ते वात राजा आगल कही. राजा पोतें तिहां आव्यो ते विचार प्रत्यक्ष देखी नागदत्तने सर्व विचार खरेखरो पूठवाथी नागदत्तें यथास्थित वात कही. ते सांजली राजा महोटा महोत्सवपूर्वक नागदत्तने नगरमां लइ आव्यो अने पोतानो अपराध खमावी कोटवालाने देश बाहेर काढ्यो, तेना घरनुं सर्वस्व लइ लीधुं. जे-माटें अति उग्र पुण्य पापनां फल तत्काल प्राप्त थाय ठे ॥ यतः ॥ त्रिजिर्वर्षैस्त्रिजिर्मासै, त्रिजिःपक्षैस्त्रिजि-दिनैः ॥ अत्युग्रपुण्यपापाना, मिहैवलज्जते फलम् ॥३॥

पठी नागदत्तें नागवसुना काउस्सगनुं सर्व वृ-त्तांत सांजली तेनो घणोज पोतानी उपर स्नेह जा-

णीने ते कन्यानुं पाणिग्रहण कस्युं. अने चिरकाल तेनी साथें विषयसुख जोगवी वृद्धावस्थायें वैराग्य पामी दृढचित्तें चारित्र लक्ष देवलोकें पहुतो. माटें जे जाग्यवंत पुरुष अदत्तवस्तु न लीये, ते नागदत्तनी पेटें इहलोकें परलोकें मनोवांछित फलने पामे ॥३६॥

हवे मैथुनव्रत आश्रय करीने उपदेश कहे ठे.

॥ शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥ कामार्त्तस्त्य-
जति प्रबोधयति वा स्वस्त्रीं परस्त्रीं न यो, द-
त्तस्तेन जगत्प्रकीर्तिपटहो गोत्रे मषीकूर्चकः॥
चारित्रस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दा-
वानलः, संकेतः सकलापदां शिवपुरद्वारे क-
पाटोदृढः ॥ पाठांतरं ॥ शीलं येन निजं वि-
लुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिः ॥ ३७ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (कामार्त्तः के०) का-
में करी पीडितथको (स्वस्त्रीं के०) पोतानी स्त्रीने
(नप्रबोधयति के०) न बोलावे ठे (वा के०) अ-
ने (परस्त्रीं के०) पारकी स्त्रीने (नत्यजति के०)
न त्याग करे ठे. अर्थात् पोतानी स्त्री ठतां परस्त्री-
नो संग करे ठे, परंतु परस्त्रीनो त्याग करतो नथी,

(१९९)

(तेन के०) ते पुरुषे (जगति के०) विश्वने विषे
(अकीर्त्तिपटहः के०) पोतानी अपकीर्त्तिरूप ढो
ल, (दत्तः के०) दीधो एटले वजाड्यो. अर्थात् तेनी
विश्वमां अपकीर्त्तिज थाय. वली ते पुरुषे निर्मल एवा
पोताना (गोत्रे के०) गोत्रने विषे (मषीकूर्चकः के०)
मशनो कूचो दीधो. अर्थात् पोताना निष्कलंक कुल-
ने लांठन लगाड्युं. वली ते पुरुषे (चारित्रस्य के०)
देशविरति सर्वविरतिरूप संयमने (जलांजलिः
के०) जलनो अंजलि दीधो, अर्थात् तेणे चारित्र-
नो पण नाश कीधो. वली ते पुरुषे (गुणगणाराम-
स्य के०) गुणना गण जे समूह ते रूप आराम जे
बगीचो तेने (दावानलः के०) वनाग्नि दीधो. अ-
र्थात् तेणे गुणोने पण नाश कस्यो, वली (सकला-
पदां के०) समग्रआपत्तियोने (संकेतः के०) मल-
वाने स्थानक दीधुं. अर्थात् तेणे आपत्तियोने आ-
ववानो मार्ग पूरतो कस्यो. वली ते पुरुषे (शिव-
पुरद्वारे के०) मोक्षपुरना द्वारने विषे (दृढः के०)
मजबूत अतिकठीन (कपाटः के०) कमाड दीधां.
अर्थात् ते जीवें मोक्षमां जवानो रस्तो अत्यंत बंध
कीधो, वली पाठांतरमां (येन के०) जे पुरुषे (त्रै-

लोक्यचिंतामणिः के०) त्रणलोकने विषे चिंताम-
णिरूप एवं (निजं के०) पोतानुं (शीलं के०)
ब्रह्मचर्य, ते (अखिलं के०) संपूर्ण (विबुधं के०)
लोप्युं ठे, तो ते पुरुषे पूर्वोक्त सर्व वस्तु करी. ए-
टले आ श्लोकमां जाव ए ठे जे शील रहित पुरु-
षनुं जे कांइ कर्म, ते सर्व व्यर्थ थाय ठे ॥ ३७ ॥

टीकाः—अथ मैथुनव्रतमाश्रित्योपदेशमाह ॥ द-
त्त इति ॥ यः पुमान् कामार्तः कामपीडितः स्वस्त्रीं
न प्रबोधयति वा इति तर्के परस्त्रीं परनारीं न त्य-
जति तेन पुंसा जगति विश्वे अकीर्तिपटहो दत्तः
वादितः । निर्मले गोत्रे स्वकीये वंशे मषीकूर्चकोद-
त्तः । पुनः चारित्रस्य देशविरति सर्वविरतिरूपसं-
यमस्य जलांजलिर्दत्तः । गुणानां गणः समूहः स एव
आरामस्तस्य दावानलो वनदवः वनदवाग्निर्दत्तः ।
पुनस्तेन सकलापदां समस्तकष्टानां संकेतोदत्तः ।
मल्लीनस्थानं कथितं । पुनस्तेन शिवपुरद्वारे मुक्ति-
नगरद्वारे दृढः कपाटो दत्तः । शीलरहितस्य मुक्तिग-
मना योगात् ॥ पाठांतरे तु ॥ शीलं येन निजं विबु-
धमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिः । येन त्रैलोक्यचिंतामणिः
निजं शीलं विबुधं तेन एतानि वस्तूनि कृतानि ॥ ३७ ॥

जाषाकाव्यः—अथ शीलको अधिकार ॥ सो अ-
पजसको डंक बजावत, लावत कुलकलंक परधान ॥ सो
चारितकौं देत जलांजलि, गुनवनकां दावानल दान ॥
सोशिवपंथके बार बनावत, आपत विपत्ति मिलनको
स्थान ॥ चिंतामनिसमान जग जो नर, सीसरतन
निज करत मलान ॥ ३७ ॥

वली पण शीलना गुणो कहे ठे.

व्याघ्रव्यालजलानलादिविपदस्तेषां व्रजंति
क्षयम्, कट्याणानि समुद्धसंति विबुधाः सा-
न्निध्यमध्यासते ॥ कीर्त्तिः स्फूर्त्तिं मियर्त्तिं या-
त्युपचयं धर्मः प्रणश्यत्यघम्, स्वर्निर्वाणसु-
खानि संनिदधते ये शीलमाबिच्रते ॥ ३८ ॥

अर्थः— (ये के०) जे मनुष्योने (शीलं के०) ब्र-
ह्मचर्यने (आबिच्रते के०) धारण करे ठे. (तेषां
के०) ते मनुष्योने (व्याघ्र के०) बाघ, (व्याल के०)
डुष्टगज वा सर्प, (जल के०) नदी समुद्रादि, (अ-
नलादि के०) अग्नि आदिक जे (विपदः के०)
विपत्तियो ठे ते (क्षयं के०) क्षय प्रत्यें (व्रजंति
के०) पामे ठे. वली ते पुरुषोने (कट्याणानि के०)

कल्याणो (समुद्धसन्ति के०) रुडे प्रकारें प्राप्त था-
 य ठे. वल्ली ते पुरुषोने (विबुधाः के०) देवताउं
 (सान्निध्यं के०) संनिधिपणाप्रत्ये (अध्यासते
 के०) प्राप्त थाय ठे, एटले तेनी देवता सहाय करे
 ठे. वल्ली ते पुरुषोनी (कीर्त्तिः के०) कीर्त्ति ते (स्फूर्-
 त्तिः के०) विस्तारने (इयर्त्ति के०) पामे ठे. वल्ली
 ते पुरुषोनो (धर्मः के०) धर्म ते (उपचयं के०)
 पोषणने (याति के०) पामे ठे. वल्ली ते पुरुषोनुं
 (अघं के०) पाप ते (प्रणश्यति के०) नाशने
 पामे ठे. वल्ली ते पुरुषोने (स्वर्निर्वाणसुखानि के०)
 स्वर्गमोक्षनां सुखो (सन्निदधते के०) समीप आवे
 ठे. अर्थात् जे शीलने धारण करे ठे, तेमने ए-
 टलां वानां थाय ठे ॥

टीकाः—शीलगुणानाह ॥ व्याघ्रेति ॥ ये नराः
 शीलं ब्रह्मचर्यं आबिज्रते धरन्ति तेषां पुंसां व्याघ्र-
 व्यालजलानलादिविपदः क्षयं यांति व्याघ्रः प्रसि-
 ऋः । व्यालो दुष्टगजः सप्पोवा । जलं पानीयं ।
 नदी समुद्रादि । अनलो वन्हिस्तेषां विपदः कष्टा-
 नि । तैः कृताविपदः क्षयं व्रजन्ति क्षयं यांति । पुनः
 कल्याणानि श्रेयांसि समुद्धसन्ति वृद्धिं प्राप्नुवंति पु-

(१९६)

नस्तेषां विबुधा देवाः सान्निध्यं अध्यासते साहाय्यं कुर्वति । पुनस्तेषां कीर्त्तिः स्फूर्तिं श्यर्त्तिं विस्तारं याति । पुनस्तेषां धर्मो दानादिविधिरुपचयं पोषं याति । पुनस्तेषां अधं पापं प्रणश्यति नाशं याति । पुनस्तेषां स्वर्निर्वाणसुखानि स्वर्गाऽपवर्गसुखानि संनिदधते समीपमायांति । ये शीलं आबिज्रते तेषां एतानि ज्वंति ॥ ३७ ॥

जाषाकाव्यं:—रोडकञ्चंद ॥ कुल कलंक दल मिटै, पापदल पंक पखारै ॥ दारुन संकट हरै, जगत महिमा विस्तारै ॥ सरग मुगति पद रचै, सुकृत संचै करुनारसि ॥ सुर गृन बंदहि चरन, शील गुन कहत बनारसी ॥ ३७ ॥

॥ मालिनीवृत्तम् ॥ हरति कुलकलंकं लुपते पापपंकम्, सुकृतमुपचिनोति श्लाघ्यतामतनोति॥नमयति सुरवर्गं हंति दुर्गोपसर्गम्, रचयति शुचिशीलं स्वर्गमोक्षौ सखीलम्॥३८॥

अर्थ:—(शुचिशीलं के०) निर्मल एवं ब्रह्मव्रत ते (कुलकलंकं के०) कुलनुं कलंक जे मलिनता तेने (हरति के०) नाश करे ठे. वली (पापपंकं के०)

(१९९)

लोपि के०) दुष्ट गज पण (अश्वति के०) अश्व-
तुल्य थाय ठे. तथा (पर्वतोऽपि के०) पर्वत पण
(उपलति के०) पल्लवसदृश थाय ठे. अने (द्वे-
डोपि के०) विष पण (पीयूषति के०) अमृत-
तुल्य थाय ठे. तथा (विघ्नोऽपि के०) अंतराय पण
एटले आपत्तियो पण (उत्सवति के०) उत्सव
तुल्य थाय ठे तथा (अरिरपि के०) शत्रु पण (प्रि-
यति के०) प्रियसमान थाय ठे. तथा (अपांना-
थोपि के०) समुद्र पण (क्रीडातडागति के०)
क्रीडाना तलावनी तुल्य थाय ठे. (अटव्यपि के०)
अरण्य पण (स्वगृहति के०) पोताना घरसमान
थाय ठे. अर्थात् मनुष्यने शीलप्रज्ञावथकी पूर्वोक्त
दुःख सर्व सुखरूप थाय ठे ॥ ४० ॥ आ ठेकाणे
दृष्टांतमां सुदर्शनश्रेष्ठीनी तथा वंकचूलनी तथा रा-
वणनी कथा जाणवी ते प्रसिद्ध ठे माटें आहिं लखी न-
थी. आ आठमो शीलनो प्रक्रम संपूर्ण थयो ॥ ५॥ इति॥

टीकाः—पुनः शीलप्रज्ञावात् इह लोकेपि कष्टानि
यांतीत्याह ॥ तोयत्यग्निरिति ॥ नृणां मनुष्याणां
ध्रुवं निश्चितं शीलप्रज्ञावात् अग्निरपि तोयति तो-
यमिवाचरति जलवत् शीतलं स्यात् । तथा अहिर-

पि सप्पोंऽपि स्रजति । स्रक् इव पुष्पमालेव आचर-
ति । पुनः शीलप्रज्ञावात् व्याघ्रोऽपि सिंहोऽपि सा-
रंगति सारंग इव हरिण इवाचरति । पुनर्व्यालोऽ-
पि दुष्टग जोपि अश्वति अश्व इवाचरति । विषमः
पर्वतोऽपि उपलति उपलइवाचरति सामान्यपाषाण-
इवाचरति दवेडोपि विषमपि पीयूषति अमृतं जव-
ति । विघ्नोप्यंतरायोपि आपदपि उत्सवति उत्सव
इवाचरति । विघ्नोप्युत्सव एव जवति । तथा अरि-
रपि शत्रुरपि प्रियति प्रियइवाचरति । शत्रुरपि प्रि-
य एव जवति । तथा अपांनाथोऽपि समुद्रोऽपि क्री-
डातडागति क्रीडातडागइवाचरति खेल नसरोवर-
मिवाचरति । अटव्यपि अरण्यमपि स्वगृहति स्वगृ-
हमिवाचरति । नृणां शीलप्रज्ञावादेतानि वस्तूनि
जवंति ॥ अत्र सुदर्शन श्रेष्ठिकथा १ वंक चूलकथा २
रावणकथा ३ ॥ ४० ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्या-
यां हर्ष कीर्त्तिजिः ॥ सूरिजिर्विहितायांतु, शिलस्य
प्रक्रमोज्जानि ॥ ८ ॥ इत्यब्रह्मप्रक्रमः ॥ ८ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पयहंद ॥ अगनि नीर सम हो-
इ. माल सम होइ जुअंगम ॥ नाहर मृग सम हो-
इ. कुटिल गज होइ तुरंगम ॥ विषपीयूष सम हो-

(૨૦૧)

ઇ, સિંહર પાષાન ધ્વંસ મિત ॥ વિઘન ઝલટિ આનં-
દ, હોઈ રિપુ પલટિ હોઈ હિત ॥ લીલા તલાવ સ-
મ ઝદધિ જલ, ગૃહ અટવી વિકટ ॥ ઇહ વિધ અ-
નેક ડુઝ હોઈ સુખ, શીલવંત નરકે નિકટ ॥ ૪૦ ॥

હવે પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

કાલુષ્યં જનયન્ જડસ્ય રચયન્ ધર્મજુમો-
ન્મૂલનમ્, ક્લિષ્યન્નીતીકૃપાદમાકમલિનીર્લો-
ન્નાંબુધિં વર્ધયન્ ॥ મર્યાદાતટમુઝુજન્ શુન્ન-
મનોહંસપ્રવાસં દિશન્, કિંન ક્લેશકરઃ પરિ-
ગ્રહનદીપૂરઃ પ્રવૃદ્ધિં ગતઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- (પરિગ્રહ કે) ધન, દેત્ર, ગૃહ, રૂપ્ય, સુવર્ણ, કૂપ્ય, દ્વિપદ, ચતુઃપદ, એ નવવિધ પરિગ્રહ-રૂપ જે (નદીપૂરઃ કે) નદીનો પ્રવાહ, તે (પ્રવૃદ્ધિંગતઃ કે) અતિ વૃદ્ધિને પામતો ઠતો (કિં કે) શું (ક્લેશકરઃ કે) ક્લેશને કરવાવાલો (ન કે) નથી થાતો ? અર્થાત્ થાયજ છે. હવે પરિગ્રહને નદીના પૂરની સાદૃશ્યતા કહે છે. તે પરિગ્રહરૂપ નદી-પૂર શું કરતો ઠતો વૃદ્ધિંગત થાય છે ? તો કે (જડસ્ય કે) જડપુરુષોના (કાલુષ્યં કે) ક્લિષ્ટ

(૨૦૨)

અધ્યવસાયને (જનયન્ કે૦) ઉત્પન્ન કરતો ઠતો વૃ-
ઙ્ગિગત થાય છે. અને નદીનો પૂર પણ (જડસ્ય
કે૦) જલન (કાલુષ્યં કે૦) કલુષિત પણાને (જ-
નયન્ કે૦) ઉત્પન્ન કરે છે. “જડસ્ય” એ પદમાં ડ-
કાર છે, તેથી જલ એવો અર્થ ન થાય, પરંતુ વ્યા-
કરણને નિયમેં કરી ડકારને લકારનું એક્ય છે તેથી
થાય. વહ્ની (ધર્મ ડુમોન્મૂલનં કે૦) ધર્મરૂપ વૃદ્ધનું
જે ઉન્મૂલન તેને (રચયન્ કે૦) કરતો ઠતો વૃઙ્ગિ-
ગત થાય છે અને નદીપૂર પણ પૃથ્વીગત વૃદ્ધોને જ-
ખેડી નાખતો ઠતો વૃઙ્ગિને પામે છે. વહ્ની (નીતિકૃ-
પાદ્ધમા કે૦) ન્યાય, દયા, અને દ્વાંતિ તે રૂપ (ક-
મલિનીઃ કે૦) કમલિની જે તેને (ક્લિશ્યન્ કે૦)
ક્લેશ પમાડતો ઠતો વૃઙ્ગિ પામે છે. અને નદીનો પૂર
પણ કમલિનીને પીડા પમાડે છે. વહ્ની (લોજાંબુધિં
કે૦) લોજરૂપ સમુદ્રને (વર્ઙ્ગયન્ કે૦) વધારતો
ઠતો વૃઙ્ગિ પામે છે, અને નદીનો પૂર પણ સમુદ્રને
વધારનારો છે. વહ્ની (મર્યાદાતટં કે૦) ધર્મરૂપ મ-
ર્યાદાનું તટ જે ચારિત્રાદિક તેને (ઉદ્ગુજન્ કે૦)
પીડા પમાડતો ઠતો વૃઙ્ગિ પામે છે, અને નદીનો પૂર

पण वृद्धि पामतो ठतो नदीना तटने पाडी नाखे ठे.
 तथा (शुभ्रमनोहंसप्रवासं के०) धर्म ध्यानयुक्त
 जे मन, तेरूप हंस तेने परदेशगमनप्रत्ये (दिशन्
 के०) देतो ठतो वृद्धिपणाने पामे ठे. अने नदीनोपूर
 पण हंसोने उकाडतो थको वृद्धिने पामे ठे. माटे मू-
 र्धारूप परिग्रह जेठे, तेनो सर्वजीवें त्याग करवो ॥४१॥

टीकाः—अथ परिग्रहदोषमाह ॥ कालुष्यमिति ।
 परिग्रहो धन धान्य क्षेत्र गृह रूप्य कुप्य छिपद
 चतुःपदानां संग्रहो मूर्धा स एव नदीपूरः । सरित्प्र-
 वाहः प्रवृद्धिगतः उपचयं प्राप्तः सन् किं क्लेशकरः क-
 ष्टदायी न स्यात् ? अपि तु स्यादेव । किं कुर्वन् ज-
 डस्य परिग्रहं संग्रहं कर्तुं मूर्खजनस्य कालुष्यं क्लिष्टा-
 ध्यवसायत्वं जनयन् उत्पादयन् । अन्योऽपि नदीपूरो
 वृद्धः सन् जलस्य पानीयस्य कालुष्यं जनयति ।
 डलयोरैक्यं जडस्य जलस्य । पुनः किं कुर्वन् ? ध-
 र्म्म एव दुमो वृद्धस्तस्योन्मूलनं उत्पादनं रचयन्
 कुर्वन् अन्योऽपि नदीपूरः प्रवृद्धो वृद्धाणां उत्पा-
 दनं करोति । पुनः किं कुर्वन् ? नीतीकृपाक्षमाक-
 मलिनीः । नीतिन्यायः । कृपा दया । क्षमा क्षांतिः ।

ता एव कमलिन्यः ताः क्लिश्यन् पीडयन् । अन्यो-
 पि नदीपूरः कमलिनीः पीडयति । पुनः किं कुर्वन्-
 न् ? लोचांबुधिं वर्द्धयन् । लोचन एव अंबुधिः समुद्र-
 स्तद्वद्वर्द्धयन् वृद्धिनयन् ॥ जहा लाहो तहा लोहो,
 लाहाहोहो पवहुई ॥ दोमासा कणयं कछं, कोडि-
 एवि न नियट्टीयं ॥ १ ॥ इति ॥ पुनः किं कुर्वन् ?
 धर्मस्य मर्यादा एव तटं चरणविधिरूपं तटं उद्भु-
 जन् पीडयन् जंजयन् । अन्योऽपि नदीपूरः प्रवृद्धः
 सन् तटं पातयति । पुनः किं कुर्वन् ? शुजमनोहंस-
 प्रवासं दिशन् । शुजं धर्मध्यानसहितं यन्मनस्तदेव
 हंसस्तस्य प्रवासं परदेशगमनं दिशन् आदिशन् ।
 अन्योऽपि नदीपूरो हंसान् उन्नापयति । ईदृशो मूर्खाप-
 रिग्रहः क्लेशकरः स्यात् ॥ ४१ ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रा ० ॥ अंतर मलिन
 होइ नीज जीवन, विनसै धरम तरुवर मूल ॥ कि-
 सलयलता नीतिनलिनीवन, धरै लोच सागर तन
 थूल ॥ उठै वाद मरजाद मिटै सब, सुजन हंस
 नहिं पावहिं कूल ॥ बढत पूर पूरें दुख संकट, यह
 परिग्रह समता सम तूल ॥ ४१ ॥

(૨૦૫)

વલી પણ પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ કલહકલજવિંધ્યઃ ક્રોધઘ્ન-
ધ્રમશાનમ્, વ્યસનજુજગરંધ્રં દ્વેષદસ્યુપ્ર-
દોષઃ ॥ સુકૃતવનદવાગ્નિર્માર્દવાંજોદવાયુ,
નયનલિનતુષારોઽત્યર્થમર્થાનુરાગઃ ॥ ૪૨ ॥

અર્થઃ—(અત્યર્થ કે૦) અત્યંત (અર્થાનુરાગઃ કે૦)
ધનનો અજિલાષ જે છે, તે કેહવો છે ? તો કે (ક-
લહકલજવિંધ્યઃ કે૦) ક્લેશરૂપ જે બાલહસ્તી તેને
રહેવાને માટે વિંધ્યાચલ જેવો છે. અર્થાત્ જેમ બા-
લહસ્તીને ક્રીડા કરવાનું સ્થાનક વિંધ્યાચલ છે, તે-
મ ક્લેશને ક્રીડા કરવાનું સ્થાનક અર્થાનુરાગ છે.
વલી કહેવો છે ? તો કે (ક્રોધઘ્નધ્રમશાનં કે૦)
ક્રોધરૂપ જે ગિરુ પક્ષીયો તેને રહેવાને શ્મશાનતુ-
લ્ય, અર્થાત્ ગિરુ પક્ષીયો જેમ શ્મશાનમાં રહે છે,
તેમ ક્રોધ પણ અર્થાનુરાગમાં રહે છે. વલી (વ્યસ-
નજુજગરંધ્રં કે૦) વ્યસન જે કષ્ટ તે રૂપ જે સર્પ
તેના રાફડા સરખો છે, અર્થાત્ જેમ સર્પને રહેવાનું
સ્થાનક રાફડો છે, તેમ કષ્ટને રહેવાનું સ્થાનક ડ્ર-

વ્યાનુરાગ છે. વલી (દ્વેષદસ્યુપ્રદોષઃ કે૦) દ્વેષરૂપ ચોરને ચોરી માટે સંધ્યાસમયસમાન છે, અર્થાત્ જેમ ચોરનું જોર સંધ્યા સમયમાં વધે છે, તેમ જ્યાં અર્થાનુરાગ હોય ત્યાં દ્વેષરૂપ ચોરનું જોર વધે છે. તથા (સુકૃતવનદવાગ્નિઃ કે૦) સુકૃત એટલે પુણ્ય તે રૂપ જે વન, તેને વનવા અગ્નિસમાન, અર્થાત્ જેમ વનનો અગ્નિ વનને બાલે છે તેમ એ અર્થાનુરાગ પણ સુકૃતને બાલી નાખે છે, વલી (માર્દવાંજોદવાયુઃ કે૦) મૃદુપણારૂપ જે મેઘ તેને વિષે વાયુસમાન છે અર્થાત્ વાયુથી જેમ મેઘ નાશ પામે છે, તેમ અર્થાનુરાગથી મૃદુત્વ જે વિનયપણું તે નાશ પામે છે. વલી (નયનલિનતુષારઃ કે૦) ન્યાયરૂપ જે કમલ તેને હિમસમાન છે. અર્થાત્ કમલનો જેમ હિમ નાશ કરે છે, તેમ ન્યાયનો નાશ અર્થાનુરાગ કરે છે. માર્ટે સર્વ જીવેં અત્યંત અર્થ એટલે દ્રવ્ય તેની ઉપર અનુરાગનો ત્યાગ કરવો ॥ ૪૨ ॥

ટીકાઃ—જૂયોપિ પરિગ્રહદોષાનાહ ॥ કલહેતિ ॥
અત્યર્થ અર્થાનુરાગઃ । પરિગ્રહોપરિ મૂર્હારાગઃ ઈદ-
શોઽસ્તિ । કથંજૂતઃ ? કલહૈવ કલજો બાલહસ્તી

तस्य विंध्यो विंध्याचलः । यथा विंध्याचले कलजः
 क्रीडति तथाऽत्यर्थं अर्थानुरागे द्रव्यरागे कलहो ज-
 वति । तथा क्रोधगृध्रश्मशानं क्रोध एव गृध्रः पक्षि-
 विशेषस्तस्य श्मशानं प्रेतवनं । गृध्रः श्मशाने रमते
 तथात्र क्रोधः । पुनः व्यसनमेव कष्टमेव जुजगः स-
 र्प्यस्तस्य बिलं । पुनर्द्वेष एव दस्युश्चौरस्तस्य प्रदोषः
 संध्यासमयः प्रदोषे चौराणां बलं जवति तथा । पु-
 नः सुकृतमेव पुण्यमेव वनं तस्य दावाग्निर्दावानलः ।
 पुनर्मर्द्दिवाञ्जोदवायुः मार्दवं मृदुत्वं कोमलत्वं तदेव
 अञ्जोदो मेघस्तत्र वायुः । पुनर्नयो न्याय एव नखिनं
 कमलं तत्र तुषारश्च तुषारो हिमं । अत्यर्थं द्रव्या-
 नुरागो लोभः इदृशोऽस्ति । अतो न कर्तव्यः ॥४१॥

जाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ कलह गयंद
 उपजायवेको विंधगिरि, कोप गिधके अघायवेकों
 सुमसान है ॥ संकट जुजंगके निवास करवेकों बि-
 ल, वैरजाव चोरकों महानिसा समान है ॥ कोमल
 सुगुन घन खंरु वेकों महा पौन, पुन्नवन दाहवेकों
 दावानल दान है ॥ नीति नय नीरज नसायवेकों हि-
 मरासि, ऐसो परिग्रह राग दुःखको निधान है ॥४२॥

(૨૦૮)

વલી પણ પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તત્રયમ્ ॥ પ્રત્યર્થી પ્રશ-
મસ્ય મિત્રમધૃતેર્મોહસ્ય વિશ્રામજ્ઞુઃ, પાપાનાં
ખનિરાપદાં પદમસધ્યાનસ્ય લીલાવનમ્ ॥
વ્યાદ્દેપસ્ય નિધિર્મદસ્ય સચિવઃ શોકસ્ય
દેતુઃ કલેઃ, કેલીવેશ્મ પરિગ્રહઃ પરિહતે-
યોગ્યોવિવિક્તા ત્મનામ્ ॥ ૪૩ ॥

અર્થઃ—(વિવિક્તાત્મનાં કે૦) વિવેકવાન પુરુષોને
(પરિગ્રહઃ કે૦) પરિગ્રહ જે છે, તે (પરિહતેઃ કે૦)
પરિહાર કરવાને (યોગ્યઃ કે૦) યોગ્ય છે. અર્થાત્
વિવેકી જનોયેં પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો. તે પરિગ્રહ
કેહવો છે ? તો કે (પ્રશમસ્ય કે૦) ઉપશમને (પ્ર-
ત્યર્થી કે૦) શત્રુસમાન છે. વલી (અધૃતેઃ કે૦)
અસંતોષને (મિત્રં કે૦) મિત્ર સમાન છે. વલી (મો-
હસ્ય કે૦) મૂઢનું ઇટલે મોહનીયકર્મનુ (વિશ્રામ-
જ્ઞુઃ કે૦) વિશ્રાંતિ સ્થાનક ઇટલે મોહને રહેવાનું
વિશ્રામસ્થાનક છે. તથા વલી (પાપાનાં કે૦) અ-
શુભકર્મોની (ખનીઃ કે૦) ધાણ છે. વલી (આપદાં
કે૦) આપત્તિયોનું (પદં કે૦) સ્થાનક છે. વલી

(१०९)

(असङ्ख्यानस्य के०) आर्त्तरौद्रध्यानं (लीलावनं के०)
क्रीडावनं ठे. वली (व्याक्षेपस्य के०) व्याकुलपणानो
(निधिः के०) जंमार ठे. वली (मदस्य के०) अहंका
रनो (सचिवः के०) मंत्री ठे. वली (शोकस्य के०)
शोकनुं (हेतुः के०) कारणं ठे. वली (कलेः के०)
कलहं जे ठे तेनुं (केलीवेश्म के०) क्रीडागृहं ठे. मा-
टें परिग्रहनो त्यागं करवो ॥ ४३ ॥

टीकाः—पुनः परिग्रहदोषमाह ॥ जो नव्याः !
अयं परिग्रहो मूर्खाधिक्यं विविक्तात्मनां विवेकवतां
पुंसां परित्दतेः परिहारस्य योग्यः । परिग्रहः कीदृ-
शः ? प्रशमस्योपशमस्य प्रत्यर्थी शत्रुः । पुनः अधृ-
तेः असंतोषस्य मित्रं सुहृत् । पुनर्मोहस्य मूढस्य
मोहनीयकर्मस्यैव विश्रामस्थानं । पुनः पापानां अ-
शुभकर्मणां खनिः खानिः । पुनरापदां कष्टानां पदं
आस्पदं । पुनरसङ्ख्यानस्य आर्त्तरौद्रध्यानस्य ली-
लावनं क्रीडावनं । पुनर्व्याक्षेपस्य व्याकुलत्वस्य
निधिर्निधानं । पुनर्मदस्याऽहंकारस्य सचिवो मंत्री ।
पुनः शोकस्य हेतुः कारणं । पुनः कलेः कलहस्य
केलीवेश्म क्रीडागृहमित्यर्थः ॥ ४३ ॥

त्राषाकाव्यः—वृत्त ऊपरप्रमाणे ॥ प्रसमको अहित

अधीरजको बाल मित्त, माहामोहराजकी प्रसिद्ध
राजधानी है ॥ त्रमको निधान दुरध्यानको विला-
सवन, विपत्तिको शान अजिमानकीनिसानी है ॥
दुरितको खेत रोग सोग उतपति हेत, कलह नि-
केत दुरगतिको निदानी है ॥ ऐसो परिग्रह जोग
सवनको त्याग जोग, आतमगवेषी लोग याकी जां-
ति जानी है ॥ ४३ ॥

बली पण परिग्रहना त्यागने कहे ठे.

वन्हिस्तृप्यति नैधनैरिह यथा नाञ्जोन्निरञ्जो-
निधि, स्तद्धन्मोहघनो घनैरपि धनैर्जतुर्न सं-
तुप्यति ॥ न त्वेवं मनुते विमुच्य विज्ञवं निः
शेषमन्यं जवम्, यात्यात्मा तदहं मुधैव वि-
दधाम्येनांसि जूयांसि किम् ॥ ४४ ॥

अर्थ:- (वन्हिः के०) अग्नि, (इह के०) आ-
लोकने विषे (यथा के०) जेम (घनैरपि के०) घ-
णा एवां पण (इंधनैः के०) काष्ठोयें करीने (न
के०) नहि (तृप्यति के०) तृप्ति पामे ठे. बली
(अञ्जोन्निरः के०) जलोयें करीने (अञ्जोनिधिः के०)
समुद्र जेम (न के०) नथी तृप्ति पामतो (तद्ध-

तु के०) तेनी पेठें (जंतुः के०) जीव, (घनैरपि के०)
 घणा एवा पण (धनैः के०) धनें करीने (न के०)
 नहि (संतुष्यति के०) संतुष्ट थायठे. ते प्राणी
 केहवो ठे ? तो के (मोहघनः के०) मोहें करी
 व्याप्त ठे. (तु के०) वली ते जीव (एवं के०) ए
 प्रकारें (नमनुते के०) नथी मानतो के (आत्मा के०)
 जे जीव ठे, ते (निःशेषं के०) समस्त (विज्ञवं के०)
 द्रव्यने (विमुच्य के०) मूकीने (अन्यं के०) बी-
 जा (ज्ञवं के०) जन्मने (याति के०) पामे ठे
 (तत् के०) ते कारणमाटे (अहं के०) हुं (मु-
 धैव के०) वृथाज (ज्ञूयांसि के०) घणांक (एनां-
 सि के०) पापोने (किं के०) शामाटें (विदधामि
 के०) करुं हुं ? एम प्राणी जाणतो नथी, माटें प-
 रिग्रहनो त्याग करवो. अहिंनंदराजा तथा सुम्म-
 णनी कथानो दृष्टांत जाणवो ॥ ४४ ॥

टीका:—वन्हिरिति ॥ यथा वन्हिरग्निः घनैरपि
 इंधनैः समिद्भिर्न तृप्यति न तृप्तिं याति । पुनर्यथा
 अंजोनिधिः समुद्रः अंजोजिर्जलैः कृत्वा न तृप्य-
 ति । तद्वत् यो जंतुः प्राणी कदाचित् घनैरपि बहु-
 जिर्धनैर्द्रव्यैः कृत्वा न संतुष्यति कथञ्चूतो जंतुः ?

मोहेन घनो निबिडः । तु पुनः जंतुः एवं न मनुते
 न जानाति । यदयं आत्मा जीवो निःशेषं समस्तं
 विज्ञवं द्रव्यं विमुच्य त्यक्त्वा अन्यं ज्ञवं अपरं ज-
 न्म परज्ञवं याति । तत्तस्मात् कारणात् अहं मुधैव
 वृथैव ज्ञूयांसि प्रचुराणि एनांसि पापानि किमर्थं
 विदधामि करोमि ? एवं न जानाति ॥ ४४ ॥ सिं-
 दूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिज्ञिः ॥ सूरि-
 ज्ञिर्विहितायां तु, प्रक्रमोयं परिग्रहे ॥ ए ॥ इति
 परिग्रहप्रक्रमः ॥ ए ॥ अत्र नंदराज मम्मणकथा ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पय ठंद ॥ ज्यौं नहिं अगनि
 अघाय, पाय इंधन अनेक विधि ॥ ज्यौं सरिता घ-
 ननीर. तृपति नहिं होय नीरनिधि ॥ त्यौं असंख
 धन बढत, मूढ संतोष न मानै ॥ पाप करत नहिं
 करहिं, बंध कारन मन आनै ॥ परतस्क विलोकी ज-
 नम मरन, अथिर रूप संसार क्रम ॥ समुजै न पाप
 परताप गुन, प्रगट बनारसि मोहत्रम ॥ ४४ ॥

कथाः—मगधदेशें राजगृहीनगरीमां श्रेणिकराजा
 ठे तेनी चेलणा नामें राणी ठे. एकदा प्रस्तावें जा-
 द्रपद मासें चेलणा राणी राजानी साथें गोखमां
 बेठां थकां वैज्जारगिरि साहामुं जोवा लाग्यां ति-

हां अनेक निर्झरणां वहे ठे, ठाम ठाम दर्डुर स्वर
 थइ रह्या ठे, बप्पैया बोली रह्या ठे, मोर नृत्य करे
 ठे, पाणीना प्रवाह वहेता नदीमां समाता नथी. ए
 अवसरें कोइ एक पुरुषने नदीप्रवाहनी मांहेथी
 महोटी महेनतें काष्ठ काढतां चेखणायें दीगो, तेथी
 मनमां विषाद करती राजा प्रत्यें बोली के हे स्वा-
 मी ॥ जरियाने सहु को जरे, वूठां वरसे मेह ॥
 सधन सनेहा सहु करे, निर्धन दाखे ठेह ॥ १ ॥ ए
 उखाणो जे जगमां कहेवाय ठे, ते साचो ठे. राजा-
 यें पूब्युं के केम ? तेवारें राणीयें कछुं के हे स्वामी !
 ए एक दरिद्री पुरुष ठे तेने उदर जरवं दोहेलुं ठे.
 एणे परजवें पुण्य कछुं नथी माटे तमें सर्वने दान
 आपो ठो पण एवा दुःखीने कां देता नथी ? ते-
 वारें राजायें सेवक मोकली तेने तेडाव्यो, ते पण
 आवी नमस्कार करी उजो रह्यो. राजायें कछुं के
 हे पुरुष ! तुं दुःखित थको काष्ठ कापे ठे, माटे
 दुःख नही जोगव. तुजने जोश्यें ते हुं आपुं. तेणें
 कछुं के स्वामी ! हुं मम्मणनामें वाणीयो तुं, मुज-
 ने बे बलद जोश्यें ठैयें. तेमां एक तो मेलव्यो ठे
 पण बीजाने मेलववा माटे उद्यम करुं तुं. राजायें

कह्युं के अमारे घरे हजारो बलद ठे, तेमां जे सारो होय, ते तुं ले. वणिक बोळ्यो के महारा बलदीया अन्य जातिना ठे, तमारा तेहवा नथी. (अने मने तो महारा बलद जेवोज बलद जोश्यें ! ते सौंजली तेना बलदने जोवा माटे राजा ते वणिकने घेर आव्यो, घरमां अत्यंत रुद्धि दीठी, तथा सुवर्णमय रत्न जडित एक बलद पण दीठो.) ते जोइ राजा विस्मयने पाम्यो अने ते सर्व समाचार राणीने जइ कहा. चिह्वाणा पण तिहां बलद जोवा सारु आवी, बलद देखीने मम्मण प्रत्यें बोली. एवा लाकडां कापवाथी तहारे एवो वृषज केम प्राप्त थारो ? ते बोळ्यो के एवा वृषजने अर्थें में समुद्र मांहे प्रवहण पूछ्यां ठे, ते परदेशमां ए लाकडां वेचीने तेनां नाणानां रत्न लइ आवरो. तेवारें वृषज नीपजरो. ए काष्ठ जे ठे, ते बावनाचंदन ठे, एनो मर्म जे परीक्षक होय, तेज जाणे. हुं पण बीजा कोइने शीखवतो नथी. पठी राजा राणी तेना लोचनो विचार देखी विषाद धरतां पाठां घेर आव्यां. हवे ते मम्मण शेठ अति-लोचना वशयकी आर्त्तध्यान धरतो विपत्ति पामतो अपूर्ण मनोरथेंज मरण पामी तिर्यचादिकने विषे

घणा घणा जव पर्यंत जम्यो. एम जाणी जविक-
जीवें परिग्रहनी विरति करवी ॥ इति परिग्रहविषे
मम्मण कथा समाप्ता ॥ ४४ ॥

हवे क्रोधजयने माटें उपदेश कहे ठे.

यो मित्रं मधुनो विकारकरणे संत्राससंपादने,
सर्पस्य प्रतिबिंबमंगदहने सप्तार्चिषः सो-
दरः ॥ चैतन्यस्य निषूदने विषतरोः सब्र-
ह्मचारी चिरं, स, क्रोधः कुशलाजिलाषकुश-
लैः प्रोन्मूलमुन्मूल्यताम् ॥ ४५ ॥

अर्थः— हे लोको ! (कुशलाजिलाषकुशलैः के०)
पोताना जीवना श्रेयनी वांढामां चतुर एवा पुरु-
षोयें (सः के०) ते (क्रोधः के०) क्रोध, (प्रोन्मूलं
के०) समूलशीज जेम होय तेम (उन्मूल्यतां के०)
उछेदन करवो, ते क्रोध केहवो ठे ? तो के (यः
के०) जे क्रोध, (विकारकरणे के०) चित्तादिने वि-
कारना करवामां (मधुनः के०) मद्यनो (मित्रं के०)
मित्रठे. वलीजे क्रोध, (संत्राससंपादने के०) संत्रास
मेलववामां एटले जय उत्पन्न करवामां (सर्पस्य के०)
सर्पनो (प्रतिबिंबं के०) प्रतिबिंबरूप अथवा

સર્પસમાન છે. વલી જે ક્રોધ, (અંગદહને કે०) શરીર દહનમાં (સપ્તાર્ચિષઃ કે०) અગ્નિનો (સોદરઃ કે०) બ્રાતા છે. વલી જે ક્રોધ, (ચૈતન્યસ્ય કે०) જ્ઞાનના (નિષૂદને કે०) નાશ કરવામાં (ચિરં કે०) અતિશયપણ્યેં કરી (વિષતરોઃ કે०) વિષવૃદ્ધનો (સબ્રહ્મચારી કે०) સાધર્મિક છે. અર્થાત્ જ્ઞાનના નાશ કરવાને વિષે વિષ સમાન છે. માટે તે ક્રોધનો ત્યાગ કરવો ॥ ૪૫ ॥

ટીકા:—અથક્રોધજયાર્થમુપદેશમાહ ॥ યોમિત્રમિતિ ॥ જો લોકાઃ ! કુશલા જિહ્વાષકુશલૈઃ આત્મનઃ શ્રેયોવાંઙાચતુરૈર્નરૈઃ સઃ ક્રોધઃ કોપોનિર્મૂલં સમૂલં યથાસ્યાત્તથા ઉન્મૂલ્યતાં ઉઘ્નિયતાં । સઃ કઃ ? યઃ ક્રોધઃ વિકારકરણે ચિત્તા દિવિકારવિધાને મધુનો મદ્યસ્ય મિત્રં સુહૃત્ । પુનર્યઃ ક્રોધઃ સંત્રાસસંપાદને જય જનને સર્પસ્ય પ્રતિબિંબં સર્પસદૃશં । પુનર્યઃ ક્રોધોઽંગદહને શરીરપ્રજ્વાલને સપ્તાર્ચિષોગ્નેઃ સોદરઃ અગ્નેર્બ્રાતા । પુનર્યઃ ક્રોધશ્ચૈતન્યસ્ય જ્ઞાનસ્ય નિષૂદને નાશને વિષતરોર્વિષવૃદ્ધસ્ય ચિરમતિશયેન સબ્રહ્મચારી સાર્થી ॥ ૪૫ ॥

જાણાકાવ્યઃ—ગીતાઞ્દ ॥ માત્રા ઠવીશ ॥ જો

सुजन चित्त विकार कारन, मनहुं मदिरा पान ॥
जो जरम जय चिंता बढावन, असित सरप स-
मान ॥ जो जंतुजीवन हरन, विषसम, जग दहन
दवदान ॥ सो कोपरासि विनासि जवि जन, ल-
हत शिवसुख थान ॥ ४५ ॥

वली पण क्रोधजयने माटें कहे ठे.

॥ हरिणीवृत्तम् ॥ फलति कलितश्रेयः श्रे-
णिप्रसूनपरंपरः, प्रशमपयसा सिक्तो मुक्तिं
तपश्चरणधुमः ॥ यदि पुनरसौ प्रत्यासत्तिं
प्रकोपहविर्जुजो, जजति लज्जते जस्मीजावं
तदा विफलोदयः ॥ ४६ ॥

अर्थः—(तपश्चरणधुमः के०) तप चारित्ररूप
जे वृद्ध ते (मुक्तिं के०) मोक्षने (फलति के०)
निष्पादन करे ठे. ते केहवो वृद्ध ठे? तो के (कलित
श्रेयः श्रेणिप्रसूनपरंपरः के०) उत्पन्न करी ठे जाणे
कढ्याणनीज पंक्ति होय नहीं तेम पुष्पनी पंक्ति
जेणें. वली ते वृद्ध केहवो ठे ? तो के (प्रशमप-
यसा के०) उपशमरूपजलें करी (सिक्तः के०)
सिंचेवो ठे. तो पण (पुनः के०) वली (असौ के०)

(२१८)

एवमुक्त्वा, (यदि के०) जो (प्रकोपहविर्जुजः के०) प्रकोपाग्निनी (प्रत्यासत्तिके०) समीपताने (जजति के०) आश्रय करे ठे. (तदा के०) तो (जस्मी-जावं के०) जस्मजावने (लज्जते के०) प्राप्त थाय ठे. ते केहवो बतो प्राप्त थाय ठे? तो के (विफलो दयः के०) गयो ठे फलनो उदय जे थकी अर्थात् फलोदय रहित बतो जस्म जावने प्राप्त थाय ठे. माटें क्रोधनो त्याग करवो ॥ ४६ ॥

टीकाः—फलतीति ॥ तपश्चारित्ररूप एव दुमो वृद्धः मुक्तिं मोक्षं फलति निष्पादयति । कथञ्चूतः ? कलिताश्रेयःश्रेणिप्रसूनपरंपरः । कलिता उत्पादिता श्रेयसां पुण्यानां कल्याणानां श्रेणिः राजिरेव प्रसूनानां पुष्पाणां परंपरा पंक्तिर्येन सः । पुनः कथञ्चूतः ? प्रशमपयसा उपशम एव जलं तेन सिक्तः सेकं प्रापितः यदि पुनः परंतु असौ तपश्चरणदुमः प्रकोपहविर्जुजः क्रोधवन्हेः प्रत्यासत्तिं समीपं जजति आश्रयति, तदा जस्मीजावं जस्मरूपतां लज्जते प्राप्नोति । कथं चूतः ? विफलोदयः । विगतः फलस्य उदयो यस्मात् फलोदयरहितः ॥ ४६ ॥

जाषाकाव्यः— कवित्त मात्रा० ॥ जब मुनि कोइ

(११९)

बोझतप तरूवर, उपसम जल सींचत चित्त खेत ॥ उ-
दित ज्ञान साखा गुन पल्लव, मंगल पुहप मुगति
फल हेत ॥ तव तहिं कोप दावानल उपजत, महा
मोह दल पवन समेत ॥ सो जसमंत करत ढिन
अंतर, दाहत विरख सहित मुनिचेत ॥ ४६ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥ संतापं तनुते
जिनत्ति विनयं सौहार्दमुत्सादय, त्युद्देगं जन-
यत्यवद्यवचनं सूते विधत्ते कलिम् ॥ कीर्ति-
कृततिङ्मर्तिं वितरति व्याहन्ति पुण्योदयम्,
दत्ते यः कुगतिं स हातुमुचितो रोषः स-
दोषः सताम् ॥ ४७ ॥

अर्थः—(सः के०) ते (रोष के०) क्रोध, (स-
तां के०) सत्पुरुषोने (हातुं के०) त्यागवाने (उ-
चितः के०) योग्य ठे. ए केहवो क्रोध ठे ? तो के
(यः के०) जे रोष, (सदोषः के०) अनेक दोषो-
यें सहित ठे. तथा (संतापं के०) चित्तोद्देगने
(तनुते के०) विस्तारे ठे, वली (विनयं के०) वि-
नयगुणने (जिनत्ति के०) जेदे ठे. वली (सौहा-
र्द के०) मित्रजावने (उत्सादयति के०) विनाश

करे ठे, वली उद्देगं के०) उद्देगने (जन यति के०)
 उत्पन्न करे ठे. वली (अवद्यवचनं के०) असत्य-
 वचनने (सूते के०) उत्पन्न करे ठे. वली (कलिं के०)
 कलहने (विधत्ते के०) धारण करे ठे. वली (की-
 र्त्ति के०) यशने (कृतति के०) ठेदे ठे. वली (दु-
 र्मतिं के०) दुष्टबुद्धिने (वितरति के०) विस्तारे
 ठे. वली (पुण्यो दयं के०) धर्मना उदयने (व्याहं-
 ति के०) विनाश करे ठे, वली (कुगतिं के०) नरक-
 तिर्यग्गतिने (दत्ते के०) आपे ठे. माटें ते क्रोध
 सज्जानें त्याग करवा योग्य ठे ॥ ४७ ॥

टीका:—पुनः क्रोधस्य दोषमाह ॥ संतापमिति ॥ स
 रोषः क्रोधः सतां सत्पुरुषाणां हातुं त्यक्तुं उचितो
 योग्योस्ति । कथञ्चूतः रोषः ? सदोषः अनेकदोषैः
 सहितः । सः कः ? यो रोषः संतापं चित्तोद्देगं त-
 नुते विस्तारयति । पुनर्योरोषो विनयं विनयगुणं जि-
 नन्ति विदारयति विनाशयति । पुनर्यः सौहार्दं मि-
 त्रज्ञावं उत्सादयति विनाशयति । पुनर्यः उद्देगं उ-
 च्चाटं जनयति । पुनर्यः अवद्यवचनं असत्यवचनं सू-
 ते उत्पादयति । पुनर्यः कलिं कलहं विधत्ते करोति ।
 पुनर्योरोषः कीर्त्तिर्यशः कृतति विनन्ति । पुनर्योदुर्म-

तिं दुष्टबुद्धिं वितरति दत्ते । पुनर्यो पुण्योदयं धर्म-
स्य उदयं व्याहन्ति विनाशयति । पुनर्यः कुगतिं न-
रकतिर्यग्गतिं दत्ते । स रोषः सतां हातुं उचितः ॥४७॥

जाषाकाव्यः—वस्तुछंद ॥ कलह मंरुन कलह
मंरुन करन उदवेग, जस खंरुन हित हरन दुःख
विलाप संताप साधन ॥ डुरवैन समुच्चरन धरम
पुन मारग विराधन ॥ विनय दमन डुरगति गम-
न, कुमति हरन गुन लोप ॥ ए सब लहन जानि
मुनि, तजहिं ततह्नन कोप ॥ ४७ ॥

बली पण क्रोधना दोषो कहे ठे.

योधम्मं दहति जुमं दवइवोन्मथ्नाति नी-
तिं लताम् ॥ दंती वेंडकलां विधुंतुदइव क्कि-
श्नाति कीर्तिं नृणाम् ॥ स्वार्थं वायुरिवांबुदं
विघटयत्युल्लासयत्यापदम्, तृष्णां धर्मइवो-
चितः कृतकृपालोपः स कोपः कथम् ॥ ४८ ॥

अर्थः—(सः के०) ते (कोपः के०) क्रोध, (क-
थं के०) कथे उपायें करी टालवाने (उचितः के०)
योग्य ठे ? अर्थात् कोइ उपायथी टालवा लायक
नथी. (यः के०) जे कोप (धर्मं के०) धर्मने (द-

(१११)

हति के०) जस्म करे ठे केनी पेठें ? तोके (डुमं
 के०) वृद्धने (दवश्च के०) दावानल जे तेजं जेम.
 अर्थात् जेम दावानल वृद्धने बाखे ठे तेम. वली (नीतिं
 के०) न्यायने (उन्मथ्नाति के०) उन्मूलन करे ठे. केनी
 पेठें ? तो के (दंती के०) हस्ती (लतामिव के०) लता-
 नेज जेम. अर्थात् हाथी जेम लताने उखेडी नाखे
 ठे तेम. वली जे क्रोध (नृणां के०) मनुष्योनी (की
 र्त्ति के०) कीर्त्तिनें (क्लिश्नाति के०) क्लेश पमाडे
 ठे. अर्थात् कीर्त्तिनो नाश करे ठे. केनी पेठें ? तो
 के (विधुंतुदः के०) राहु, (इंदुकलामिव के०)
 चंद्रकलानेज जेम. वली जे क्रोध, (स्वार्थ के०)
 स्वार्थने (विघटयति के०) नाश करे ठे, केनी पेठें ?
 तो के (वायुः के०) वायु जे ठे, ते (अंबुदमिव
 के०) मेघनेज जेम. वली जे क्रोध, (आपदं के०)
 कष्टने (उद्भासयति के०) विस्तारे ठे. केनी पेठें ?
 तो के (घर्मः के०) गरमी, (तृष्णामिव के०) तृ-
 षानेज जेम, अर्थात् जेम तापमां तृषा बधे ठे तेम.
 वली ते कोप केहवो ठे. ? तो के (कृतकृपालोपः
 के०) कख्यो ठे कृपानो नाश जेणे एवो ठे ॥ ४७ ॥
 क्रोधप्रक्रम संपूर्ण ॥

टीकाः—यो धर्ममिति ॥ सः कोपः क्रोधः कथं केनोपायेनोचितोयोग्यः स्यात् ? अपि तु न कथमप्युचितः । सः कः ? यः कोपोधर्मं श्रेयोदहति जस्मीकरोति । कः कमिव ? दवो दावानलो दुममिव । यथा दावानलोदुमं वृहं दहति । पुनर्योनीतिं न्यायं उन्मथ्नाति उन्मूलयति । कः कामिव ? दंती हस्ती लतामिव । यथा हस्ती लतामुन्मूलयति । नृणां मनुष्याणां कीर्त्तिं क्लिश्नाति पीडयति गमयति । कः कामिव ? विधुंतुदो राहुरिंदुकलां चंद्रलेखामिव । पुनर्यो रोषः स्वार्थं विघटयति स्फोटयति । कः कमिव ? वायुरंबुदमिव । यथा वायुर्मेघं विघटयति । पुनर्यः । आपदं कष्टं उद्धासयति विस्तारयति । कः कामिव ? घर्मः ग्रीष्मः तृष्णामिव । यथातपे स्तृषां वर्द्धयति । कथञ्चूतः कोपः ? कृतः कृपायाः लोपो विनाशो येन सः ॥ ४७ ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिजिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, क्रोधस्य प्रक्रमोऽजनि ॥ १० ॥ इति दशम क्रोधप्रक्रमः ॥ १० ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पयडंद ॥ कोप धर्म धन दहै, अगनि जिम विरख विनासै ॥ कोप सुजस आवैरै, राहु जिम चंद गिरासै ॥ कोप नीति दलमलै, नाग

जिम लता विहंगमै ॥ कोप काज सब हरै, पवन
जिम जलधर खंगमै ॥ संचरत कोप दुख उपजै, बहै
तृषा जिम घूपमहं ॥ करुना विलोप गुन गोप जुत,
कोप निसिद्ध महंत कह ॥ ४७ ॥

कथा:— क्रोधत्याग उपर गजसुकुमारनी कथा ॥
सौराष्ट्रदेशें द्वारिका नगरी ठे, तिहां कृष्णवासुदेव
राज्य करे ठे. एकदा देवकीजीयें गवाक्षें बेठां थकां
कोइ स्त्रीने पोताना बालकने रमाडती दीठी, ते
जोइनें मनमां चिंतव्युं जे मुऊने पुत्र होय तो हुं
पण हुलरावुं ? एम धारी चिंतातुर थइ रही. तिहां
श्रीकृष्णें चिंतानुं कारण पूछ्युं. देवकीजीयें बला-
त्कारथी पोतानुं अजिह्वषित कह्युं. पठी माताने सं-
तोषी पोषधशाखायें आवी अछम तप करी हरणी-
गमेषी देवता आराध्यो, ते प्रसन्न थइने कहेवा ला-
ग्यो के तमारी माताने पुत्र थारो, पण ते यौवनाव-
स्थामां दीक्षा लेशे. पठी देवप्रजावें नवमासें देव-
कीजीने पुत्र थयो, गजसुकुमार नाम दीधुं. अनुक्रमें
सकलकला जण्यो, यौवनावस्था पाम्यो, सोमिल
ब्राह्मणनी पुत्री परण्यो, एवामां श्रीनेमिनाथ समो-
सख्या, तेमनी पासैंथी उपदेश सांजली माताने स-

(११५)

मजावी दीक्षा लीधी. द्विविध शिक्षा पामीने प्रजु-
ने पूब्युं के महाराज ! शीघ्र मोक्ष आपो. प्रजु बो-
दया के स्मशानमां काउस्सगग करीयें, द्दमाथी उ-
पसर्ग सहन करीयें, तो तरत मोक्षप्राप्ति थाय, ते
सांजली प्रजुनी आझा मागी मसाणमां जइ काउ-
स्सगग कख्यो, तेवारें गामथी आवतां सोमिल ब्रा-
ह्मणें जमाइने दीगो. के तरत क्रोध उपनो जे एणे
महारी पुत्रीने दुःखी करी तो हुं पण एने दुःखी
करुं ? एम विचारी रीशथी मस्तक सूधी माटीनी
पाल बांधी, मांहे खेरना अंगारा जख्या. गजसुकु-
मारें चिंतव्युं के ए महारो उपकारी थयो ठे, एना
उपसर्गथी महारां कर्म द्दय थशे ? एम निश्चल
ध्यान धरी केवलज्ञान पामी मोक्षें गयो. प्रजातें
श्रीकृष्णें जगवानने पूब्युं के महारो लघुबंधव क्यां
ठे ? ते कहो. जगवानें सर्व वृत्तांत कखुं तेवारें श्री-
कृष्णें पूब्युं के मारनार कोण ठे ? जगवानें कखुं के
हमणां मार्गें जातां तुऊने देखशे के तरत तेनुं ह-
दय फाटी जाशे अने मरण पामशे ! श्रीकृष्ण पण
जगवानने बांदी पाठा वळ्या अने मार्गमां तेमज
दीतुं, तेवारें मनमां खेद पाम्या. ए रीतें गजसुकु-

(३२६)

मार क्रोध जीतवाथी मोहें गयो. अने सोमिल
ब्राह्मण मरी दुर्गतियें गयो. ए माटें क्रोधनो जय
करवो॥इति क्रोध जयोपरि गजसुकुमारकथा ॥४७॥

हवे अहंकारना दोषो कहे ठे.

॥ मंदाक्रांतावृत्तम् ॥ यस्मादाविर्जवति वि-
ततिर्दुस्तरापन्नदीनाम्, यस्मिन् शिष्टाप्तिरु-
चितगुणग्रामनामापि नास्ति ॥ यश्च व्याप्तं
वहति वधधीधूम्यया क्रोधदावम्, तं माना-
दिं परिहर डुरारोहमौचित्यवृत्तेः ॥ ४८ ॥

अर्थः—हे जव्य प्राणी ! (औचित्यवृत्तेः के०)
उचित आचरण करवाथी, अर्थात् योग्यविनय कर-
वाथी (तं के०) ते (मानादिं के०) अहंकाररूप
पर्वतने (परिहर के०) त्याग कर. ते मानादि ए-
टले मानरूप पर्वत कहेवो ठे ? तो के (यस्मात्
के०) जेथकी (दुस्तरा के०) न तराय एवी (आ-
पन्नदीनां के०) विपत्तिरूप नदीनी (विततिः के०)
पंक्ति, ते (आविर्जवति के०) प्रगट थाय ठे. जेम
बीजा पर्वतोथकी पण नदीनी श्रेणि उत्पन्न थाय
ठे तेम. वही (यस्मिन् के०) जे मानरूप पर्वतने

વિષે (શિષ્ટાન્તિ રુચિત ગુણગ્રામનામાપિ કે૦) ઉત્તમ પુરુષોને પ્રીતિદાયક એવા જે જ્ઞાનાદિક ગુણો અથવા ઔદાર્યાદિક જે ગુણો તેનો જે સમૂહ, તેનું જેમાં નામ પણ (નાસ્તિ કે૦) નથી. (ચ કે૦) વલી (યઃ કે૦) જે માનાદિ, (ક્રોધદાવં કે૦) ક્રોધરૂપ દાવાનલને (વહતિ કે૦) વહન કરે છે. તે ક્રોધદાવાનલ કેહવો છે ? તો કે (વધધીધૂ-મ્યયા કે૦) હિંસાબુદ્ધિરૂપ ધૂમેં કરીને (વ્યાસં કે૦) વ્યાસ છે. વલી (ડુરારોહં કે૦) ઉપર ચડવાને અશક્ય અર્થાત્ જેનો પાર પામવાને પણ અશક્ય થવાય છે. અથવા બીજો અર્થ કરવો. તે જેમ કે (ઔચિત્ય વૃત્તેઃ કે૦) ઉચિતાચરણ કરનારને (ડુરારોહં કે૦) તે માનાદિ ચડવાને અશક્ય છે. અર્થાત્ ઉચિતાચરણ કરનારને માનાદિનો અજાવ છે॥૪૯॥

ટીકાઃ—અથ માનસ્ય અહંકારસ્ય દોષાનાહ ॥ યસ્માદિતિ । જ્ઞો જ્ઞવ્યપ્રાણિન્ ! ઔચિત્યવૃત્તેઃ ઉચિતાચારકરણાત્ । તદ્યોગ્યવિનયવિધાનાત્ તં માનાદિં માનણ્વ અહંકારણ્વ અદિસ્તં અહંકારપઞ્ચતં પરિહર । ત્યજ મુંચ । તં કં ? યસ્માન્માનાદૈર્દુસ્તરા તરીતું અશક્યા । આપન્નદીનાં ક-

ष्टरूपनदीनां विततिः श्रेणिराविर्जवति प्रकटीजव-
ति । अन्यस्मादप्यङ्गेर्नदीविततिः प्रादुर्जवति । तथा
यस्मिन्मानाद्गौ शिष्टाज्जिरुचितगुणग्रामनामापि ना-
स्ति । शिष्टानां उत्तमानां अज्जिरुचिताः प्रीतिदा-
यिनोये गुणा ज्ञानादयः औदार्यादयो वा तेषां ग्रामः
समूहस्तस्य नामापि नास्ति । गुणानां लवणेशोपि
न । पुनर्यो मानाद्भिः क्रोधदावं क्रोधदावानलं वहति
धत्ते सः । कथञ्चूतं क्रोधदावं ? वधधीधूम्य या व्या-
प्तं हिंसाबुद्धिधूमसमूहेनालीढं । पुनः कथञ्चूतं क्रो-
धदावं ? दुरारोहं आरोढुमशक्यं । अथवा औचि-
त्यवृत्तेः योग्यवृत्तेः दुरारोहं ॥ ४ए ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रा ॥ जातें निकसि
विपति सरिता सब, जगमें फैलि रही चिहुं और ॥
जाके ढिग गुन गाम नाम नहिं, माया कुमति गुफा
अति घोर ॥ जहू वध बुद्धिधूमरेखा सम, उदित
कोप दावानल जोर ॥ सो अजिमान पहार पटंतर,
तजत तांहि सर्वज्ञ किसोर ॥ ४ए ॥

शिखरिणीवृत्तम् ॥ शमालानं जंजन् विम-
लमतिनाडींविघटयन्, किरन् दुर्व्वाक्पांशू-

(३२९)

त्करमगणयन्नागमशृणिम् ॥ भ्रमन्नूय्यां
स्वैरं विनयनयवीर्यां विदलयन्, जनः कं
नानर्थं जनयति मदांधोऽपि पश्य ॥ ५० ॥

अर्थः— (मदांधः के०) अहंकारें करी गयां ठे
ज्ञावरूप नेत्र जेनां एवो (जनः के०) प्राणी (कं
के०) कया (अनर्थ के०) अनर्थने (नजनयति
के०) नथी उत्पन्न करतो ? अर्थात् सर्व अनर्थने
उत्पन्न करे ठे. केनी पेटें ? तो के (द्वापश्य के०)
मदोन्मत्त हाथीज जेम. शुं करतो ठतो अनर्थने उ-
त्पन्न करे ठे ? तो के (शमालानं के०) शमतारू-
प आलान एटले गजबंधन स्तंज तेने (जंजन् के०)
जांजतो ठतो. वली शुं करतो ठतो ? तो के (वि-
मलमतिनाडीं के०) निर्मलबुद्धि रूप नाडि जे बं-
धनरज्जु तेने (विघटयन् के०) तोडतो ठतो, वली
(दुर्वाक्रपांशूत्करं के०) दुर्वचनरूप जे धूड तेना
जे समूह तेने (किरन् के०) विक्षेपण करतो ठतो.
वली (आगमशृणिं के०) सिद्धांत रूप अंकुशने (अ-
गणयन् के०) न गणो तो ठतो वली (ऊर्व्यां के०) पृ-
थ्वीने विषे (स्वैरं के०) स्वेछायें करी (भ्रमन् के०)

जमतो ठतो, वली (विनयनयवीथीं के०) विनय-
रूप न्यायश्रेणि तेने (विदलयन् के०) विनाश क-
रतो ठतो अनर्थने उत्पन्न करे ठे. अर्थात् जेम अ-
हंकार मदांध पुरुष उपर कहेली वात करतो ठतो
अनर्थ उत्पन्न करे ठे, तेम मदांध हाथी पण एट-
ली वस्तु उत्पन्न करतो ठतो अनर्थने करे ठे ॥ ५० ॥

टीका:—जूयोऽपि मानदोषानाह ॥ शमालानमि-
ति ॥ मदेन अहंकारेण अंधो गतजावेक्षणो जनः
कं कं अनर्थं न जनयति नोत्पादयति ? अपि तुस-
र्व्वं अनर्थं जनयति । क इव ? द्विप इव । मत्तगज
इव । यथा मदांधो द्विपोऽनर्थं उपद्रवं जनयति ।
किं कुर्वन् ? शमालानं जजन् शमएव उपशम एवा-
लानः गजबंधनस्तंजस्तं जंजन् उन्मूलयन् । पुनः
किं कुर्वन् ? विमल मतिनाडीं निर्मलबुद्धिमेव ना-
डीं बंधनरज्जुं विघटयन् त्रोटयन् । पुनः किं कुर्वन्
दुर्व्वाक् पांशूत्करं दुर्वागेव दुर्वचनमेव पांशुर्धूलि-
स्तस्याः उत्करं समूहं किरन् विक्षिपन् । पुनः आ-
गमएव सिद्धांतएव श्रुणिः अकुशस्तं अगणयन् ।
अविचारयन् अवमानयन् । ऊर्वा पृथ्व्यां स्वैरं स्वे-
न्या भ्रमन् विचरन् । पुनर्विनयनयवीथीं । विनय

(३३१)

एव नयवीथीः न्यायश्रेणिस्तं विदलयन् विध्वंसयन्
अन्योऽपि मदांधोहस्ती एतानि वस्तूनि करोति ॥ ५० ॥

जाषाकाव्यः—रोडकडंद ॥ जंजै उपसम थंज,
सुमति जंजीर विहंमै ॥ कुवचन रज संग्रहै, विनय
वन पंकति खंडै ॥ जगमें फिरै सुठंद, वेद अंकुश
नहिं मानै ॥ गज ज्यों नर मद अंध, सहज सब
अनरथ ठानै ॥ ५० ॥

बली पण मानना दोषो कहे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ औचित्याचरणं
विलुपति पयोवाहं नजस्वानिव, प्रध्वंसं वि-
नयं नयत्यहिरिव प्राणस्पृशां जीवितम् ॥
कीर्तिं कैरविणीं मतंगजश्च प्रोन्मूलयत्यंज-
सा, मानोनीचश्चोपकारनिकरं हंति त्रि-
वर्गं नृणाम् ॥ ५१ ॥

अर्थः—(मानः के०) अहंकार, (नृणां के०)
मनुष्यना (त्रिवर्ग के०) धर्म, अर्थ, काम, ए त्रण
वर्ग जे तेने (हंति के०) नाश करे ठे. केनी पतें ?
तो के (नीचः के०) नीच पुरुष, (उपकारनिकर-
मिव के०) उपकारसमूहनेज जेम हणे ठे तेम.

वह्नी ते मान, (श्रौचित्याचरणं के०) योग्य एवा
 आचरणे (विभुंपति के०) नाश करे ठे. केनी
 पठें ? तो के (नञस्वान् के०) वायु (पयोवाह-
 मिव के०) मेघनेज जेम, वह्नी (प्राणस्पृशां के०)
 प्राणीना (विनयं के०) अज्युष्ठानादिक विनयने
 (प्रध्वंसं के०) क्षयप्रत्ये (नयति के०) पमाडे ठे.
 केनी पठें ? तो के (अहिः के०) सर्प, (जीवित-
 मिव के०) जीवतरनेज जेम क्षय पमाडे ठे, तेम.
 अर्थात् जेम सर्प जीवितने क्षय पमाडे ठे तेम ते
 मानी पुरुष विनयनो नाश करे ठे. वह्नी (अंजसा
 के०) वेगें करी (कीर्त्ति के०) कीर्त्तिने (प्रोन्मू-
 लयति के०) उन्मूलन करे ठे. केनी पठें ? तो के
 (मतंगजश्च के०) मदोन्मत्त हस्ती (कैरविणीं के०)
 कमलिनीनेज जेम. अर्थात् हस्ती जेम कमलिनीने
 उन्मूलन करे ठे तेम कीर्त्तिनुं उन्मूलन मान करे ठे। ५१।

टीकाः—श्रौचित्येति ॥ पुनराह ॥ मानोऽहंकारो
 नृणां पुंसां त्रिवर्ग धर्मार्थं कामरूपं हंति नाशयति।
 कः किमिव ? नीचः मनुष्यः उपकारनिकरमिव।
 यथा नीचः उपकारसमूहं हंति तथा। पुनर्मानः
 श्रौचित्याचरणं योग्याचारं विभुंपति स्फोटयति ।

कः कमिव ? नञस्वान् वायुः पयोवाहमिव । पुन-
 र्मानः प्राणस्पृशां प्राणिनां विनयं अच्युष्टानादिकं
 प्रध्वंसं ह्वयं नयति । कः किमिव ? अहिः सप्पोंजी-
 वितमिव यथा सप्पो जीवितं ह्वयं नयति । पुनरंजसा
 वेगेन कीर्तियशः प्रोन्मूलयति । कः कामिव ? मतंगजो
 हस्ती कैरविणीं कमलिनीं यथा प्रोन्मूलयति ॥ ५१ ॥

जाषाकाव्यः— कडखा छंद ॥ मान सवि उचित
 आचार जंजनकरै, पवन संचार जिम घन विहंमै ॥
 मान आदरत नय विनय लोपै सकल, जुजग विष
 जीर जिम मरन मंडै ॥ मानके उदित जगमांहि
 विनसै सुजस, कुपित मातंग जिम कुमुद खंडै ॥
 मानकी रीति विपरीत करत्ति जिम. अधमकी
 प्रीति नर नीति ठंडै ॥ ५१ ॥

वल्ली पण मानना दोषो कहे ठे.

वसंततिलकावृत्तम् ॥ मुंण्णाति यः कृतसम-
 स्तसमी हितार्थं, संजीवनं विनयजीवितमं-
 गज्जाजाम् ॥ जात्यादिमानविषजं विषमं वि-
 कारम्, तं मार्दवामृतरसेन नयस्व शांति-
 म् ॥ ५२ ॥ इति मानप्रक्रमः ॥ ११ ॥

(१३४)

अर्थः—(यः के०) जे अहंकार, (अंगजाजां के०) प्राणीना (विनयजीवितं के०) विनयगुणरूप जीवितने (मुष्णाति के०) उब्बेदन करे ठे. एकेह-
वुं विनयजीवित ठे? तो के (कृतसमस्तसमीहिता-
र्थसंजीवनं के०) कखुं ठे समस्त वांढितार्थनुं सं-
जीवन जेणें एवुं ठे. माटें (तं के०) ते (जात्या
दिमानविषजं के०) जाति, लाज, कुल, ऐश्वर्य, बल,
रूप, तप, श्रुत, तेनो जे अहंकार ते रूप जे विष,
तेथकी उत्पन्न थयेला एवा (विषमं के०) घोर
एवा (विकारं के०) विकारने (माईवामृतरसेन
के०) मृडुतारूप अमृतरसें करी (शांतिं के०)
उपशमप्रत्ये (नयस्व के०) पमाडो अर्थात् मानने
नम्रतारूप रसें करी शांतिप्रत्ये पमाडो ॥ ५१ ॥
इति एकादश मानप्रक्रमः ॥ ११ ॥

टीकाः—चूयश्चाह ॥ मुष्णातीति ॥ योमानोंऽग-
जाजां प्राणिनां विनय जीवितं विनयगुणरूपं जी-
वितं मुष्णाति उच्चिनत्ति । कथंचूतं विनयजीवितं ?
कृतसमस्तसमीहितार्थसंजीवनं । कृतं समस्तानां
समीहितार्थानां वांढितार्थानां संजीवनं येन तत् ।
तं जात्यादिमानविषजं जातिलाजकुलैश्वर्य बलरूपत-

पः श्रुतानां मानोऽहंकार स एव विषं तस्मात्समुद्भवं-
 उत्पन्नं विषमं घोरं विकारं मार्दवाऽमृतरसेन मृदु-
 तासुधारसेन शांतिं उपशमं नयस्व प्रापय ॥ ॥ मा-
 नत्यागे बाहु बलि नंदीषेण दृष्टांतः ॥ ५१ ॥ सिंदूर-
 रप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिजिः ॥ सूरि-
 जिर्विहितायां तु, मानस्य प्रक्रमोऽजनि ॥ ११ ॥
 इति मानप्रक्रमः ॥ ११ ॥

जाषाकाव्यः—चोपाई ॥ मान विषम वीष तन
 संचरै, विनय विनासै वंछित हरै ॥ कोमल गुन अ-
 मृत संयोग, विनसै मान विषम विष रोग ॥ ५१ ॥

कथाः—मगधदेशें राजगृहनगरीयें श्रेणिकराजा
 ठे तेनो नंदीषेण नामें पुत्र गुणें करी पवित्र ठे, ति-
 हां गुणशैलचैत्यें श्रीमहावीर समोसख्या, नंदीषेणें
 जगवानने वांछा, धर्मदेशना सांजलीने दीक्षा लेवा-
 नो जाव अयो. तेवारें शासन देवतायें कछुं के हजी
 तमारे जोगावली कर्म शेष रह्यां ठे, ते जोगव्या प-
 ठी चारित्र लेजो. कारण के अवसरें सर्व रूडुं कहे-
 वाय अने अवसरेंज फल दायक थाय, एम शासन
 देवतायें समजाव्युं. तेमनुं वचन अप्रमाण करी
 जवितव्यताने वशें तेणें दीक्षा लीधी. ते घणा वर्ष

पाली, घणी लब्धियो उपनी. एकदा पारणें वहोरवा माटे वेश्याने घेर आवीने धर्मलाज दीधो, वेश्यायें अर्थलाज कह्यो. तेवारें नंदीषेणें तरणुं ताणीने साडी बार क्रोड ड्रव्यनो वरसाद वरसाव्यो, यावत् जोगावली कर्मथी तिहां रह्यां. वेश्या साथें जोग जोगववा लाग्या. तिहां बार वर्षे वही गयां. नित्य प्रत्यें दश दश माणसने प्रतिबोध पमाडी श्रीवीरनी पासें दीक्षा लेवा मोकले.

एकदा जोगावली कर्मनो ह्य थवाथी उपदेश देतां नव जणने प्रति बोध पमाडी श्रीवीर पासें मोकल्या पण दशमो सोनी प्रतिबोध न पांम्यो. तेणें कह्युं के जेम मुऊने उपदेश आपो ठो, तेम तमें केम आदरता नथी ? एवामां जोजनवेला थवाथी स्त्रीयें आवीने रीशथी जोजन करवाने बोलाव्या. तेवारें नंदीषेण बोळ्यो के दशमो हुं. एम कही श्रीवीरपासें चालवा मांम्युं. स्त्रीयें घणी रीतें समजाव्यो, परंतु तेने पण प्रतिबोधी दीक्षा लइ सज्जतियें गयो. एम नंदीषेणें अहंकार कस्यो, तो चारित्र्यथी पड्यो. इति मानत्याग उपर नंदीषेणनी कथा ॥११॥

माटे मान त्यागवुं ॥ ५२ ॥

હવે માયાત્યાગનો પ્રક્રમ કહે છે.

માલિનીવૃત્તમ્ ॥ કુશલજનનવંધ્યાં સત્ય-
સૂર્યાસ્તસંધ્યામ્, કુગતિયુવતિમાલાં, મોહ-
માતંગશાલામ્, ॥ શમકમલહિમાનીં ડુર્યશો-
રાજધાનીમ્, વ્યસનશતસહાયાં, દૂરતોમુંચ
માયામ્ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:-હે જીવ્યજન ! (માયાં કે૦) કપટને (દૂ-
રતો કે૦) દૂરથકી (મુંચ કે૦) મૂક. એ માયા
કેહવી છે ? તો કે (કુશલ કે૦) દેમના (જનન
કે૦) ઉત્પન્ન કરવામાં (વંધ્યાં કે૦) વંધ્યા સ્ત્રી
સમાન, તથા (સત્યસૂર્યાસ્તસંધ્યાં કે૦) સત્યવ-
ચનરૂપ જે સૂર્ય તેના અસ્તને માટે સંધ્યાસમાન છે,
વલી (કુગતિયુવતિમાલાં કે૦) કુગતિરૂપ જે સ્ત્રી
તેને પહેરવાની માલા સમાન છે. વલી (મોહમાતં-
ગશાલાં કે૦) મોહરૂપ હસ્તીને બાંધવાની શાલા
સમાન છે, વલી (શમકમલહિમાનીં કે૦) ઉપશ-
મરૂપ જે કમલો તેની ઉપર પડાવામાં હિમસમાન
છે વલી (ડુર્યશોરાજધાનીં કે૦) અપકીર્તિને રહે-
વાને નિવાસનગરી છે, વલી (વ્યસનશતસહાયાં

के०) सहस्र गमे कष्टोनी सहायचूत ठे, माटें मा-
यानो दूरधीज त्याग करवो ॥ ५३॥

टीका:—अथ मायात्यागमाह ॥ कुशलेति ॥ जो
नव्यजन ! मायां कपटं दूरतोमुंज त्यज । कथंचूतां
मायां ? कुशलस्य हेमस्य जनने उत्पादने बंध्यां
बंध्यास्त्रीरूपां । पुनः सत्यमेव सूर्यस्तस्याऽस्तमनाय
संध्या तां । पुनः किंचूतां ? कुगतिरेव युवतिस्तस्याः
वरमाला तां । पुनः किंचूतां ? मोहएव मातंगस्तस्य
शाला बंधनस्थानं तां । पुनः किंचूतां ? शमएव उप-
शम एव कमलानि तेषां हिमानी हिमसंहतिः तां ।
पुनः किंचूतां ? दुर्यशसः अपकीर्त्तेः राजधानी नि-
वासनगरी तां । पुनः किंचूतां ? व्यसनानां कष्टानां
शतानि तेषां सहायो यस्याः सा तां । ईदृशीं मायां
दूरतो मुंच ॥ ५३ ॥

त्राषाकाव्यः—रोडकछंद ॥ कुशल जनन कहुं वां-
ऊ, सत्त रवि हरन सांऊथिति ॥ कुगति जुवति उर
माल, मोह कुंजर निवास ठिति ॥ शमवारिज हि
मरासि, पाप संताप सहायिनी ॥ अजस खानि जग
जानि, तज हुं माया दुख दायिनी ॥ ५३ ॥

(१३९)

बली पण मायाना दोषो कहे ठे.

उपेज्जवज्जावृत्तम् ॥ विधाय मायां विविधैरु-
पायैः, परस्यये वंचनमा चरन्ति, ते वंचयन्ति
त्रिदिवापवर्ग, सुखान्महामोहसखाः स्वमेव ५४

अर्थः—(ये के०) जे जनो (विविधैः के०) अ-
नेक प्रकारना (उपायैः के०) उपायोयें करीने
(मायां के०) कपटने (विधाय के०) करीने (प-
रस्य के०) बीजा जननुं (वंचनं के०) वंचनने ए-
टले अन्य जनोने ठगवानुं (आचरन्ति के०) आ-
चरण करे ठे. (ते के०) ते जनो (महामोहसखाः
के०) महामोह ठे सखाइ जेनो एवा ठता अर्थात्
अज्ञानयुक्त ठता, (त्रिदिवापवर्गसुखात् के०) दे-
वलोक तथा मोहसुखथकी, (स्वमेव के०) पोतेंज
पोताना आत्माने (वंचयन्ति के०) ठेतरे ठे ॥ ५४ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ विधायेति ॥ ये जनाः विवि-
धैर्नानाप्रकारैरुपायैर्मायां कपटं विधाय कृत्वा पर-
स्यान्यजनस्य वंचनं आचरन्ति कुर्वन्ति ते जनाः ।
महामोहसखाः महदज्ञानयुक्ताः संतः त्रिदिवापव-
र्गसुखात् देवलोकमोहसुखात् स्वयमेवात्मानमेव वं-
चयन्ति विप्रतारयन्ति ॥ ५४ ॥

(१४०)

जाषाकाव्यः—वेसरिष्ठं ॥ मोह मगन माया
मन संचै, करि उपाउ औरनकों वंचै ॥ अपनी हानि
लखै नहि सोइ, सुगति हरै दुर्गति दुःख होइ ॥५४॥

बली वण मायाना दोषो कहे ठे.

इंद्रवंशावृत्तम् ॥ मायामविश्वासविलासमं-
दिरं, दुराशयोयः कुरुते धनाशया ॥ सोऽन-
र्थसार्थं न पतंतमीक्षते, यथा बिडालो ल-
गुडं पयः पिबन् ॥ ५५ ॥

अर्थः—(यः के०) जे दुराशयः के०) दुष्टचि-
त्तयुक्त एवो जीव, (धनाशया के०) द्रव्यनी आ-
शायें करी अर्थात् द्रव्यलोभें करी (मायां के०)
कपटने (कुरुते के०) करे ठे. (सः के०) ते प्राणी,
(पतंतं के०) आवता एवा (अनर्थसार्थ के०)
कष्टना समूहने (नईक्षते के०) नथी जोतो. केनी
पठें ? तो के (बिडालः के०) बिडालो ते (पयः के०)
दूधने (पिबन् के०) पीतो ठतो (लगुडं के०) दंरु
प्रहारने (यथा के०) जेम जोतो नथी ! ते केवी
माया ठे ? तो के (अविश्वासविलासमंदिरं के०)

(३४१)

अविश्वास जे अप्रतीति तेने रमवानुं गृह ठे. माटे
मायानो त्याग करवो ॥ ५५ ॥

टीका:— पुनर्मायादोषमाह ॥ यो दुराशयोदुष्टचि
त्तोजनो धनाशया द्रव्यस्य बांढया लोभेन मायां
कपटं कुरुते विदधाति । स जनः आत्मनोऽनर्थसार्थ
कष्टानां समूहं पतंतं आगच्छंतं नेहते नालोकते । क-
थं ? यथा बिडालो मार्जारः पयो दुग्धं पिबन् सन्
लगुडं दंष्ट्रप्रहारं नेहते ना लोकते कथञ्चूतां मा-
यां ? अविश्वासस्य अप्रतीतिः क्रीडागृहं । मंदिर-
शब्दस्याजहल्लिंगत्वं ॥ ५५ ॥

जाषाकाव्यः—पद्मडीभंद ॥ माया अविशास विला-
स गेह, जो करै मूढ जन धन सनेह ॥ सोकुगति बंध
नहिं लखै एम, तजि जय विलाउ पय पिवै जेम ॥ ५५ ॥

वली मायाना दोषो कहे ठे.

॥ वसंततिलकावृत्तम् ॥ मुग्धप्रतारणपरा-
यणमुज्जीहीते, यत्पाटवं कपटलंपटचित्तवृ-
त्तेः ॥ जीर्यत्युपप्लवमवश्यमिहाप्यकृत्वा, ना-
पथ्यज्जो जनमिवामयमायतौ तत् ॥ ५६ ॥
इति मायाप्रक्रमः ॥ १९ ॥

(१४१)

अर्थः— (कपटलंपटचित्तवृत्तेः के०) मायाने विषे वांढायुक्त ठे चित्तवृत्तिजेनी एवा पुरुषनुं (यत्पाटवं के०) जे चातुर्य (उज्झिहीते के०) प्रकाश आय ठे, (तत् के०) ते चातुर्य, (अवश्यं के०) निश्चै करी (आयतौ के०) आवता समयने विषे (इहापि के०) आहिं पण (उपप्लवं के०) उपद्रवने (अकृत्वा के०) न करीने (नजीर्यति के०) परिणाम पामतुं नथी. अर्थात् ते मायाकृत चातुर्य, कांइ पण उपद्रव कस्या शिवाय परिणाम पामतुं नथी. केनी पठें ? तो के (अपथ्यजोजनं के०) कुपथ्यनुं जोजन, (आमयं इव के०) रोगनेज जेम. अर्थात् कुपथ्यजोजन, आगामिकालने विषे रोगने उत्पन्न कस्या शिवाय परिणाम पामतुं नथी तेम मायाकृत चातुर्य पण जाणवुं. हवे ते मायाकृत चातुर्य केहवुं ठे ? तो के (मुग्धप्रतारणपरायणं के०) मूर्खजनने ठेतरवाने तत्पर ठे ॥ ५६ ॥ इति माया प्रक्रमः ॥ ११ ॥ ए माया उपर श्रीमद्विनायजीना पूर्वजवनी कथा जाणवी ते प्रसिद्ध ठे माटें आहीं लखी नथी ॥ ११ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ मुग्धप्रतारणेति ॥ कपटे मायायां लंपटा वांढायुक्ता चित्तवृत्तिर्मनोव्यापारो य-

स्य तस्य पुरुषस्य यत्पाटवं चातुर्यं उज्जीहीते उद्धा-
सति । तत्पाटवं अवश्यं निश्चयेन आयतौ आगामि-
नि कात्वे उपप्लवं उपद्रवं अकृत्वा अविधाय न जी-
र्यति परिणामं न याति । किं कुतः ? तस्य विपा-
कोन्नवत्येव । किमिव ? अपथ्यजोजनं आमयमिव ।
यथा अपथ्यं जोजनं जेमनं आमयं रोगं अकृत्वा
आयतौ न जीर्यति । कथञ्चूतं पाटवं ? मुग्धानां
मूर्खानां प्रतारणे वंचने परायणं तत्परं ॥ अत्र म-
ल्लीनाथजीवमहाबलदृष्टांतः ॥ ५६ ॥ इति ॥ सिं-
दूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिनिः ॥ सूरिजि-
र्विहितायां तु, मायायाः प्रक्रमोऽजनी ॥ ११ ॥ इति
द्वादशोमाया प्रक्रमः ॥ ११ ॥

जाषाकाव्यः—आज्ञानकण्ठद ॥ ज्यों रोगी करी
कुपथ, बढावै रोग तन ॥ स्वाद लंपटी जयो, कहै
मुऊ जनम धन ॥ त्यों कपटी करि कपट, मूढ को
धन हरै ॥ करै कुगतिकों बंध, हरष मनमें धरै ॥ ५६ ॥

हवे लोन्नत्यागनो उपदेश करे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥ यङ्गामटवीम
टंति विकटं क्रामंति देशांतरम्, गाहंते गहनं
समुद्रमतनुक्केशां कृषिं कुर्वते ॥ सेवंते कृपणं

પતિંગજઘટાસંઘટ્ટુઃસંચરમ્, સર્પેતિ પ્રધનં
ધનાંધિતધિયસ્તદ્લોજવિસ્ફૂર્જિતમ્ ॥૫૭॥

અર્થ:- (ધનાંધિતધિયઃ કે૦) ધનૈં કરી અંધ
અયેલી છે બુદ્ધિ જેની એવા પુરુષો, અર્થાત્ લોજી જ-
નો (યત્ કે૦) જે ધનને માટે (ડુર્ગા કે૦) ન
જવાય એવી (અટવીં કે૦) અરણ્યપ્રત્યૈં (અટંતિ
કે૦) અટન કરે છે. એટલે અરણ્યમાં ફરે છે. વલી
(વિકટં કે૦ વિસ્તીર્ણ એવા (દેશાંતરં કે૦) દેશાં-
તર પ્રત્યૈં (ક્રામંતિ કે૦) ઝ્રમણ કરે છે. વલી (ગ-
હનં કે૦) કોશ્ચી ન અવગાહન યાય એવા (સમુ-
દ્રં કે૦ (સમુદ્રપ્રત્યૈં (ગાહંતે કે૦) અવગાહન કરે
છે. વલી (અતનુક્લેશાં કે૦) બહુ કષ્ટેં કરી સાધ્ય
યાય એવી (કૃષિં કે૦) સ્વેતીને (કુર્વતે કે૦) કરે
છે. વલી (કૃપણં કે૦) અદાતા એવા (પતિં કે૦)
સ્વામીને (સેવંતે કે૦) સેવે છે, વલી (ગજઘટાસં-
ઘટ્ટુઃસંચરં કે૦) હસ્તિસમૂહના યૂથેં કરી જેમાં
ન જવાય એવા પ્રધનં કે૦) યુદ્ધપ્રત્યૈં (સર્પેતિ કે૦)
જાય છે. (તત્ કે૦) તે પૂર્વોક્ત સર્વ (લોજવિ-
સ્ફૂર્જિતં કે૦) લોજનું વિચેષ્ટિત જાણવું. અર્થાત્ લો-

जवशें करी प्राणी सर्व चेष्टा करे ठे. माटें लोच-
नो त्याग करवो ॥ ५७ ॥

टीका:—अथ लोचत्यागोपदेशमाह ॥ यदुर्गामे-
ति ॥ धनेन वित्तेनांधिता अंधप्रायकृता धीर्बुद्धिर्ये-
षां ते ईदृशाः पुरुषाः । यत् दुर्गा विषमां अटवीं
अरण्यं अटंति क्रामंति । पुनर्यत् विकटं विस्तीर्णं
देशान्तरं क्रामंति भ्रमंति । पुनर्यत् गहनं दुरवगा-
हंगाहंते उल्लंघयंति । पुनर्यत् अतनुक्लेशां बहुकष्ट-
साध्यां कृषिं कर्षणं क्षेत्रादि कुर्वन्ते विदधते । पुनर्य-
त् कृपणं अदातारं पतिं स्वामिनं सेवन्ते । पुनर्यत्
गजघटानां हस्तिसमूहानां संघेन दुःसंचरं गंतुम-
शक्यं प्रधानं युद्धं प्रति सर्पन्ति गच्छन्ति । तत् सर्वं
लोचस्य विस्फूर्जितं । लोचस्य चेष्टितं जानीहि ।
लोचवशादेतानि वस्तूनि कुर्वन्ति अतःकारणाद्धोचः
संत्याज्यएव ॥ ५७ ॥

त्राषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ सहै घोर सं-
कट समुद्रकी तरंगनिमें, कंपै चित जीतं पंथ गाहै
वीज वनमें ॥ छानै कृषिकर्म जामें शर्मको न लेश
कहुं, संकलेश रूप व्हैके जूजि मरै रनमें ॥ तजै
निज धामकों विराम परदेश धावै, सेवै प्रजु कृपन

मल्लीन रहै मनमें ॥ मोलै धन कारज अनारज म-
नुज मूढ, ऐसी करतूति करै लोचकी लगनमें ॥५७॥

वली पण लोचना दोषो कहे ठे.

मूलं मोहविषडुमस्य सुकृतांजोराशिकुंजो-
द्भवः, क्रोधाग्नेररणिः प्रतापतरणिप्रञ्चादने
तोयदः ॥ क्रीडासन्न कलेर्विवेकशशिनः स्व-
र्जाणुरापन्नदी, सिंधुः कीर्तिलताकलापकल-
जोलोचः पराञ्जयताम् ॥ ५८ ॥

अर्थः—हे जव्यलोको ! (लोचः के०) लोच जे
ठे ते (पराञ्जयतां के०) पराञ्जव करीयें, एटले
लोचनो त्याग करीयें. ते लोच केहवो ठे ? तो के
(मोहविषडुमस्य के०) अज्ञानरूप जे विषतरु ते-
नुं (मूलं के० मूल ठे. वली (सुकृतांजोराशिकुंजो-
द्भवः के०) पुण्यरूप समुद्रना शोषणने विषे अग-
स्तिरूपि समान ठे, वली (क्रोधाग्नेः के०) क्रोधरूप
जे अग्नि तेनुं (अरणिः के०) काष्ठ ठे, एटले क्रोधा-
ग्निनुं उत्पत्तिस्थानक ठे. वली (प्रतापतरणिप्रञ्चादने
के०) प्रतापरूप सूर्यने ढांकवामां (तोयदः के०)
मेघसमान ठे, वली (कलेः के०) कलहनुं (क्रीडा-

સદ્મ કે૦) લીલાગૃહ છે, વલી (વિવેકશશિનઃ કે૦)
 પુણ્યાપુણ્યરૂપ ચંદ્રમા જે તેને (સ્વર્નાણુઃ કે૦) રા-
 હુસમાન છે, વલી (આપન્નદી સિંધુઃ કે૦) આપત્તિ-
 રૂપ નદીયો જે છે તેને ધારણ કરવામાં સમુદ્ર છે.
 અર્થાત્ આપત્તિનું સ્થાનક છે વલી (કીર્તિલતાક-
 લાપકલજઃ કે૦) કીર્તિરૂપ જે વલી તેનો જે સમૂ-
 હ તેના નાશને વિષે હસ્તીના બચ્ચા સમાન છે ? એ-
 વો પૂર્વોક્ત દુર્ગુણ યુક્ત જે લોજ તેનો ત્યાગ કરવો ॥૫૬॥

ટીકાઃ—પુનરાહ ॥ મૂલમિતિ ॥ જો જવ્યા, પરા-
 જ્ઞયતાં નિરાક્રિયતાં ત્યજ્યતાં । મોહૈવ અજ્ઞાનમેવ
 વિષદુમોવિષતરુઃ તસ્ય મૂલં જટારૂપં । મૂલશબ્દ-
 સ્યાજ્ઞહલ્લિંગત્વં । પુનઃ કથંજૂતો લોજઃ ? સુકૃતમેવ
 પુણ્યમેવાંજોરાશિઃ સમુદ્રસ્તસ્ય શોષણે કુંજોદ્ભવોઽગ-
 સ્તિરિવ । પુનઃ ક્રોધાગ્નેઃ અરણિઃ ક્રોધૈવ અગ્નિસ્ત-
 સ્ય અરણિઃ કાષ્ઠં ઉત્પત્તિસ્થાનં । પુનઃ પ્રતાપૈવ
 તરણિ સૂર્યસ્તસ્યાઘાદને તોયદો મેઘોઽભ્રં । પુનઃ ક-
 લ્લેઃ કલહસ્ય કૃદાસદ્મ લીલાગૃહં । પુનઃ વિવેકૈવ
 પુણ્યાપુણ્યવિચારૈવ શશી ચંદ્રસ્તસ્ય સ્વર્નાણુઃ રા-
 હુઃ । પુનઃ આપન્નદીસિંધુઃ આપદઃ કષ્ટાન્યેવ નદ્ય-
 સ્તાસાં સિંધુઃ સમુદ્રસ્તાસાં સ્થાનરૂપત્વાત્ । પુનઃ

किञ्चूतो लोचः ? कीर्त्तिरेव लता वल्ली तस्याः कलापः
समूहस्तस्य विनाशे कलत्रो हस्तिशावः । ईदृशो-
लोत्रो जीर्यतां ॥ ५७ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त उपरप्रमाणे ॥ पूरन प्रताप
रवि रोकवेकों धाराधर, सुकृत समुद्र शोषवेकों
कुञ्जनंद है ॥ कोप दव पावक जननको अरनि दारू,
मोह विष चूरुहको महा दृढकंद है ॥ परम विवेक
निसिमनि असि वेकों राहु, कीरति लता कलाप
दलन गयंद है ॥ कलहको केलि जौन आपदा नदीको
सिंधु, ऐसो लोच याहिको विपाक दुख दंद है ॥ ५७ ॥

फरीने पण लोचना दोषो कहे ठे.

वसंततिलकावृत्तम् ॥ निःशेषधर्मवनदाह-
विजृम्भमाणे, दुःखौघजस्मनि विसर्पदकी-
र्त्तिधूमे ॥ बाढं धनेधनसमागमदीप्यमाने, लो-
जानले शलजतां लज्जते गुणौघः ॥ ५८ ॥

अर्थः—(लोजानले के०) लोजरूप अग्निने विषे
(गुणौघः के०) ज्ञानादिक गुणोनो समूह, (शल-
जतां के०) पतंगपणाने (लज्जते के०) प्राप्त थाय
ठे. अर्थात् अग्निमां जेम पतंग पडीने बले ठे, तेम

(१४९)

गुणसमूह, ते लोजरूप अग्निमां पडीने बले ठे. हवे ते लोजानले कहेवो ठे ? तो के (निःशेष धर्मवन-
दाहविजृंभमाणे के०) समस्त धर्मरूप जे वन तेने
बाळवे करी विस्तार पामेळो एवो वली (दुःखौघ-
जस्मनि के०) दुःखना समूहरूप ठे जस्म जेमां
एवो, वली (विसर्पदकीर्त्तिधूमे के०) प्रसरती जे
अपकीर्त्ति ते रूप ठे धूम जेमां एवो, वली (बाढं
के०) अतिशयें करी (धनेधनसमागमदीप्यमाने
के०) धनरूप जे काष्ठ तेना समागमें दीप्यमान
अर्थात् अत्यंत धनरूप इंधनें करी जाज्वल्यमान ए-
वो ठे तेमां सर्वे गुणो पतंगनीपेठें बली जाय ठे ॥ ५९ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ निःशेषेति ॥ लोजरूपान-
लोऽग्निस्तस्मिन् लोजानले गुणौघोऽज्ञानादिगुणानां उ-
घः समूहः शलजतां पतंगत्वं लज्जते । पतंगवज्ज्व-
लति । कथंचूते लोजानले ? निःशेषं समस्तं यद्धर्म-
एव वनं तस्य दाहेन विजृंभमाणः विस्तारं प्राप्नुवन् ।
तस्मिन् पुनः कथंचूते ? दुःखानां उघः समूह एव
जस्म रक्षा यत्र स तस्मिन् । पुनः कथंचूते ? विस-
र्पत् प्रसरत् अपकीर्त्तिरेव धूमो यस्मात् सः तस्मि-
न् । पुनः कथंचूते ? बाढं अतिशयेन धनान्येव द-

(१५०)

व्याण्येव इंधनानि एधांसि तेषां समागमेन आगमने-
न दीप्यमानोऽत्यंतं प्रज्वलत् वृद्धिं प्राप्नुवत् तस्मिन् ।
सर्वे गुणाः पतंगवत् जवंति ॥ ५९ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्यञ्चंद ॥ परम धरम वन दहै,
दुरित अंबर गति धारे ॥ कुजस धूम उज्जिरै, जूरि
जय जस्म विदारै ॥ दुःख फूलिंग फूंकरै तरल तिस्रा ऊल
कडै ॥ धन इंधन आगम, संयोग दिन दिन अति वडै ॥
लह लहै लोज पावक प्रबल, पवन मोह उछत वहै ॥
दजहिं उदारता आदि बहु, गुन पतंगको दावहै ॥ ५९ ॥
संतोषें करी लोज निवारण करवा योग्य ठे,
माटें संतोषना गुणो कहे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ जातः कल्पतरुः पुरः
सुरगवी तेषां प्रविष्टा गृहम्, चिंतारत्नमुप-
स्थितं करतले प्राप्तो निधिः संनिधिम् ॥ वि-
श्वं वश्यमवश्यमेव सुलज्जाः स्वर्गापवर्गश्रि-
यो, ये संतोषमशेषदोषदहनध्वंसांबुदं
बिभ्रते ॥ ६० ॥ लोजप्रक्रमः ॥ १३ ॥

अर्थः— (ये के०) जे मनुष्यो (संतोषं के०)
तृष्णानो जे निरोध करवो तेने (बिभ्रते के०)

ધારણ કરે છે, (તેષાં કે૦) તે પુરુષોના (પુરઃ કે૦)
 અગ્રને વિષે (કલ્પતરુઃ કે૦) કલ્પવૃક્ષ, (જાતઃ
 કે૦) उत्पन्न થયો છે. વલી તે પુરુષોના (ગૃહં કે૦)
 ગૃહપ્રત્યે (સુરગવી કે૦) કામધેનુ, (પ્રવિષ્ઠા કે૦)
 પ્રવેશ થયેલી છે. અર્થાત્ આવેલી છે. વલી તેના
 (કરતલે કે૦) હસ્તતલને વિષે (ચિંતારત્નં કે૦)
 ચિંતામણિ રત્ન (ઉપસ્થિતં કે૦) પ્રાપ્ત થયું છે. વલી
 તે પુરુષોને (નિધિઃ કે૦) દ્રવ્યજંમાર, (સન્નિધિં
 કે૦) સમીપતાને (પ્રાપ્તઃ કે૦) પ્રાપ્ત થાય છે. વલી
 તે મનુષ્યને (વિશ્વં કે૦) જગત્, (અવશ્યં કે૦) અ-
 વશ્ય (વશ્યમેવ કે૦) વશજ થાય છે. અને વલી
 તે પુરુષોને, (સ્વર્ગાપવર્ગશ્રિયઃ કે૦) દેવલોકની
 અને મોક્ષની સંપત્તિ તે (સુલજ્ઞાઃ કે૦) રુઢે પ્રકા-
 રે પ્રાપ્ત થાય છે. હવે તે સંતોષ કહેવો છે ? તો કે
 (અશોષદોષદહન કે૦) સમગ્ર દોષરૂપ જે અગ્નિ
 તેના (ધ્વંસ કે૦) નાશ કરવાને માટે (અંબુદં
 કે૦) મેઘ સમાન છે. અર્થાત્ મેઘ જેમ અગ્નિ બુજા-
 વવામાં પ્રચુર છે તેમ દોષોના નાશ કરવામાં સંતો-
 ષ છે તે માટે સંતોષજ કર્તવ્ય છે ॥ ૬૦ ॥ આહીં
 સાગરશ્રેષ્ઠીની કથા જાણવી ॥ ૧૩ ॥

टीका:—संतोषेण लोचोनिवार्यः स्यादतः संतोष
 गुणानाह ॥ जात इति ॥ येजनाः संतोषं तृष्णानि-
 रोधं बिभ्रते धारयन्ति । तेषां पुरोऽग्रे कदपतरुः कदप-
 वृद्धो जातः प्रत्यक्षोऽनूत् । पुन स्तेषां गृहं सुरगवी
 कामधेनुः प्रविष्टा आगता । पुन स्तेषां करतले चिं-
 तामणिरत्नं उपस्थितं आगतं । पुनस्तेषां निधिः द्र-
 व्यस्य निधिः सन्निधिं समीपं प्राप्तः । पुनः विश्वं ज-
 गत् अवश्यं निश्चितं तेषां वश्यं जातं । पुनस्तेषां
 स्वर्गापवर्गश्रियः देवलोकमोक्षसंपदः सुलज्जाः सुप्रा-
 प्याः स्युः । कथञ्चूतं संतोषं ? अशेष दोषदहनध्वं-
 सांबुदमशेषाश्च ते दोषाश्च अशेषदोषाः तएव दह-
 नः अशेषदोषदहनस्तस्य ध्वंसाय अंबुदं । अतः संतो-
 षएव कर्त्तव्यः । अत्र सुज्जूमचक्रवर्त्ति सागरश्रेष्ठी क-
 था ॥ ६०॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्यायां हर्षकी-
 र्तिजिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, लोचस्य प्रक्रमोऽज-
 नि ॥ इति त्रयोदशोलोचप्रस्तावः ॥ १३ ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक ॥ विद्वसै काम-
 धेनु ताके घर, पूरे कलपवृद्ध सुखपोष ॥ अखय
 जैंगार जैरे चिंतामनि, तिनकों सुगम सुरग अरु
 मोख ॥ ते नर वश्य करै त्रिजुवनकों, तिनसों वि-

मुख रहै दुख दोष ॥ वसै निधान सदा तिनके ढि-
ग, जिनके हृदय वसत संतोष ॥ ६० ॥

कथा:—लोज उपर सागरश्रेष्ठीनी कथा कहे ठे.
आ जंबुद्वीपने विषे जरतक्षेत्रमां पद्मपुरनामा नगर
ठे, त्यां अतिधनाढ्य सागरनामा श्रेष्ठी वसे ठे. ते
एवो कृपण ठे के एठे हाथे कागडाने पण उमाडे
नहिं ते एम जाणे केजो उल्लिष्टहाथे कागडाने उ-
माडीश तो महारा हाथमां लागेला अन्ननुं एतुं
कागडाउने मलशे। एवो ते कदरी ठे. तेने सुशी-
ला गुणवती नामा स्त्री ठे. तेना एक सोमदत्त, बी-
जो जयदत्त, त्रीजो धनदत्त, चोथो अमरदत्त. एवा
चार पुत्रो ठे. ते यौवनास्थाने पाम्या, तारें तेना
पितायें परणाव्या. ते चारे पुत्रो पोतपोतानी स्त्रीयो
साथें विषयसुख जोगवता ठता काल गमावता ह-
ता. अनुक्रमें शेठनी स्त्री गुणवती मरण पामी तेथी
सागरश्रेष्ठी दुःख पामवा लाग्यो, तेवारें तेना सगां
वालाज्यें दिवासो आपी शोकमुक्त कस्यो.

एक दिवसें ते सागरश्रेष्ठीना चारे पुत्रो बापना
आदेशथी वाहाणमां बेसी वेपार माटें देशांतरें ग-
या. पाठलथी सागरश्रेष्ठीनें ठोकराजनी बहूरोनो

(१५४)

विश्वास न आववाथी पोतें घर आगल खाटलो
ढाली हाथमां लाकडी लइ बेसे. एक दिवसें ते सा-
गरश्रेष्ठीने राजायें रत्नोंनी परीक्षा करवा माटें बो-
लाव्यो. तेवामां फरतो फरतो कोइक योगी तेने
घेर आव्यो. तेने ठोकराउनी वहूयें मिष्टान्नपानें क-
री तृप्त कस्यो. तेवारें जोगीयें संतुष्ट थई ते स्त्री-
योने एक मंत्र आप्यो. अने कहुं के तमें कोइ प-
ण लाकडा उपर बेसीने आ माहारो आपेलो मंत्र
जणी ते लाकडा उपर अडदना दाणा ठांटीने पढी
तमारें ज्यां जवुं होय, ते स्थलनुं नाम लइने कहे-
शो जे अमने तुं आ स्थानकें पोहोंचाड ! तो ए
लाकडुं ज्यां जवा इच्छशो, त्यां पहोंचाडशे. एम सर्व
मंत्रनो प्रजाव कहिने ते योगी गयो. पढी चारे
स्त्रीयोयें मली एक मोहोटुं लाकडुं घरने विषे रा-
ख्युं. पण ते वातनी सागरश्रेष्ठीने कांइ पणी खबर
नथी. हवे सागरश्रेष्ठीनी पग चंपी वगेरे चाकरी
करवा माटें एक हजाम निरंतर आवे. एक दिव-
स ते हजामें घरमां पडेळुं ते मोहोटुं लाकडुं
नजरें जोयुं. तेवारें विचारवा लाग्यो के आ लाकडुं
आहींथी बीजे स्थलें लइ जवाने कोइ समर्थ न था

य एवुं महोदुं ठे. ते आहीं घर आगल पळ्युं ठे,
 माटे आमां कांइ चमत्कार तो नहिं होय ? एम
 विमासणमां ते हजामने शेठनी चाकरी करतां ते
 दिवसें घणो वखत थइ गयो. घणी रात्रि गया प-
 ठी शेठने निद्रा आववा लागी त्यारें नापितने र-
 जा आपी के तुं जा. तो पण ते नापित त्यां ठानो
 मानो शेठना ढोळीयानी नीचें सुइ गयो. शेठें ना-
 पित गयो जाणीने घरनां कमाडो बंध कऱ्यां अने
 पोतें सुतो. ते ज्यारें घोर निद्रामां आव्यो, ते व-
 खत चारे स्त्रियो ते लाकडा उपर बेसीने मंत्रना
 जोरथी रत्नछीपमां जइ पोताना मनोरथ पूर्ण करी
 पाठली रातें पाठी घेर आवीयो. तेने जोइने हजाम
 विचारवा लाग्यो के, अरे ! आ स्त्रीयो किहां गइयो
 हशे ! आ स्त्रीयोनुं केवुं साहस ठे !! एम चिंतव-
 तो पोताने घेर गयो. बीजे दिवसें पण पूर्वोक्तरीतें
 ते नापितें कऱ्युं. अने शेठने सुवा वखत थइ, त्या-
 रें ते लाकडाना पोलाणमां पेठो ॥ कऱ्युं ठे के ॥
 नराणां नापितो धूर्त्तः, पक्षिणां धूर्त्तवायसः ॥ वर्णा-
 नां वणिकोद्धूर्त्तो, नारीणां गणिका मता ॥ १ ॥ सा
 गरश्रेष्ठीयें हजाम गयो जाणी बारणा बंध कऱ्यां.

(१५६)

पूर्वोक्तरीतें स्त्रीयो पण लाकडा पर बेसीने रत्नछीपें गइ. त्यां लाकडाची उतरिने पोताना मनोरथ पूर्ण कइया. ते सर्व नापितें जोयुं. अने पोतें लाकडानी पोखमांशी नीकळीने रत्नछीपमांशी घणांक अमूल्य रत्नो लइ पाठो लाकडामां पेठो. अने स्त्रीयोनी सा-थें पाठो घेर आव्यो. स्त्रीयो लाकडा उपरची उतरी घरमां गइयो. पाठलची नापित पण लाकडामांशी बाहेर निकळी पोताने घेर गयो. पण बीजे दिवसें धनवान् थवाची सागरश्रेष्ठीनुं आनुचर्य करवा आव्यो नहिं. एक दिवस ते शेठ पासें नापितें आवी-ने नमस्कार करी पोतानुं दर्पण शेठने बताव्युं. ते वखतें शेठें घणे दिवसें आवेला नापितने जोइने ठबको आप्यो. तयारें खोटा साचा जबाप आपीने पोतानी पासें रत्नछीपमांशी आणेलुं जे रत्न हतुं, ते बताव्युं. ते जोइने शेठें कहुं के अरे दुष्ट ! आ रत्न देवतानुं, घणाज मौढ्यवालुं, सकल जूमंरुला धिपतिने पण न मळे तेवुं, तुने क्यांशी मळ्युं ! ते मने कहे ! ! ! तेवारें तेणें कहुं के तमाराज घर-मांशी मने ए रत्न मळेळुं ठे. शेठें कहुं के हे मूर्ख ! तुं खोटुं बोल नहिं. मारा घरमां आवुं रत्न होय

क्यांथी ? ते सांजलीने हजामें यथास्थित जेवी वात बनी हती तेवी सविस्तर कही संजलावी. त्या-
 रें शेठें कळुं के मने पण तेम करवुं ठे. तो ते ना-
 पितनी प्रमाणें शेठें पण रत्न छीपमां गमन कळुं
 अने लाकडामांथी नीसरीने पोतें लोत्री तो ठेज
 माटें घणांज रत्नो लड् गांसडी बांधीने पाठो लाक-
 डामां पेठो. पाठलथी स्त्रियो पण आवी बेठी. लाक-
 डुं उड्युं. परंतु घणां रत्नो नो तथा शेठनो चार हो-
 वार्थी लाकडुं हलवे हलवे चालवा माड्युं. तेने जो-
 इने स्त्रियो विचारवा लागी के अरे ! आज काष्ठ
 बराबर चालतुं नथी ने नमतुं जाय ठे माटें जो घेर
 जवा वखत लागशे तो आपणने सासरो खीजशे ?
 माटें हवे शो उपाय करवो ? एम परस्पर कहेवा
 लागियो. त्यारें लाकडाना कोतरमां रहेलो श्रेष्ठी क-
 हेवा लाग्यो के तमें लगार पण जय राखशो नहिं.
 जेनो तमने जय ठे. ते तो हुं सागरश्रेष्ठी तमारी
 साथेंज ठउं ! आ वात सांजली सर्व स्त्रियो आश्चर्य
 पामी विचारवा लागी जे अरे ! आक्यांथी आपणी
 साथें आव्यो ! माटें हवे जो ते पाठो घेर आ-
 वशे तो आपणने फजेत करशे. तेथी तेने आ स-

(१५०)

मुद्रमांज नाखी द्यो. एम विचारी काष्ठने हलवीने
ते शेठने रत्न सुधां समुद्रमां नाखी दीधो. त्यां शेठ
दूबी मरण पाम्यो, माटें अति लोच करवाथी सा-
गरश्रेष्ठी जेवा हवाल थाय ठे, तेथी लोच करवो
नहिं ॥ एलोचने विषे सागरश्रेष्ठीनी कथा कही ॥ ६० ॥

हवे सौजन्यता राखवाविषे उपदेश करे ठे.

॥ शिखरिणीवृत्तम् ॥ वरं क्षितः पाणिः कु-
पितफणिनोवक्रकुहरे, वरं ऊंपापातोज्व-
लदनलकुंभे विरचितः ॥ वरं प्रासप्रांतः स-
पदि जठरांतर्विनिहितो, नजन्यं दौर्जन्यं
तदपि विपदां सद्य विडुषा ॥ ६१ ॥

अर्थ:- (कुपित के०) कोपायमान थयेला एवा
(फणिनः के०) सर्पना (वक्रकुहरे के०) मुखवि-
वरने विषे (पाणिः के०) हाथ (क्षितः के०)
नाख्यो होय ते (वरं के०) श्रेष्ठ, वली (ज्वलदन-
लकुंभे के०) प्रज्वलित एवा अग्नि कुंभने विषे (ऊं-
पापातः के०) ऊंपापात (विरचितः के०) कस्यो
होय ते (वरं के०) श्रेष्ठ, वली (प्रासप्रांतः के०)
कूंतणानो अग्रजागते (सपदि के०) तत्काल, (ज-

(१५९)

ठरांतः के०) उदरना मध्यज्ञागने विषे (विनिहितः के०) नाख्यो होय ते (वरं के०) श्रेष्ठ. (तदपि के०) तो पण (विडुषा के०) पंक्तिजनें (दौर्जन्यं के०) पैशुन्य, (नजन्यं के०) न करवुं ते केहवुं दौर्जन्य ठे ? तो के (विपदां के०) आपत्तिनुं सन्न के०) गृह ठे अर्थात् विपत्तिनुं स्थानक ठे ॥ ६१ ॥

टीकाः—अथ सौजन्यविधानोपदेशमाह ॥ वरमिति ॥ कुपितस्य फणिनः क्रुद्धस्य सर्पस्य वक्रकुहरे मुखविवरे पाणिर्हस्तः क्षिप्तोनिक्षिप्तः सन् वरं श्रेयान् । पुनर्ज्वलदलकुंभे प्रज्वलत् अग्निकुंडे जंपापातोविरचितः कृतो वरं श्रेष्ठः । पुनः प्रासस्य कुंतस्य प्रांतो अग्रं जठरांतः उदरमध्ये सपदि क्षिप्तोवरं श्रेष्ठः । तदपि विडुषा पंक्तिनेन दौर्जन्यं पैशुन्यं नजन्यं न कर्त्तव्यमेव । किंचूतं दौर्जन्यं ? विपदां आपदां कष्टानां सन्न गृहं स्थानमित्यर्थः । अतः कारणात् सौजन्यमेव विधेयं ॥ ६१ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—चौपाश्छंद ॥ वरु अहिवदन हठ निज मारहिं, अगनि कुंभमहिं तन परजारहिं ॥ दारहिं उदर करहिं विष जठन, पैडुष्टता नगहैं विचठन ॥ ६१ ॥

(૨૬૦)

વલી પળ સૌજન્યને માટે ઉપદેશ કરે છે.

વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥ સૌજન્યમેવ વિદધા-
તિ યશશ્ચયં ચ, સ્વશ્રેયસં ચ વિજ્ઞવં ચ
જવદ્ધયં ચ ॥ દૌર્જન્યમાવહસિ યત્ કુમતે
તદર્થમ્, ધાન્યેઽનલં દિશસિ તજ્જલસે-
કસાધ્યે ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:- (યત્ કે०) જે (સૌજન્યમેવ કે०) સુ-
જનપણું તેજ (પુંસાં કે०) પુરુષોના (યશશ્ચયં કે०)
કીર્તિસમૂહને (વિદધાતિ કે०) ધારણ કરે છે. (ચ
કે०) વલી (સ્વશ્રેયસં કે०) સ્વકલ્યાણને કરે છે.
(ચ કે०) વલી (વિજ્ઞવં કે०) દ્રવ્યવૈજ્ઞવને કરે
છે. (ચ કે०) વલી (જવદ્ધયં કે०) સંસારનો દ્વ-
ય જે મોહ તેને કરે છે, તેમાટે (કુમતે કે०) હે
કુમતિજન ! (તદર્થ કે०) યશશ્ચયાદ કને માટે
(દૌર્જન્ય કે०) પિશુનતાને (આવહસિ કે०) તું
વહન કરે છે, તો (ધાન્યે કે०) ધાન્યના ક્ષેત્રને
વિષે (અનલં કે०) અગ્નિને (દિશતિ કે०) આપે
છે. (તત્ કે०) તે ધાન્ય કેવું છે ? તો કે (જલસે-
કસાધ્યે કે०) જલસિંચને કરી સાધ્ય છે, તેવા ધાન્યયુ-

क्त क्षेत्रने विषे दवाग्नि देवानी तुं इच्छा करे ठे ॥ ६१ ॥

टीका:—पुनराह । सौजन्यमेव सुजनतैव पुंसां यशश्चयं कीर्त्ति समूहं विदधाति करोति । पुनः स्व-श्रेयसं स्वकल्याणं विदधाति । पुनर्विज्रवं द्रव्यं विदधा-ति । पुनर्जवक्ष्यं संसारक्षयं मोक्षं विदधाति । ततो हे कुमते ! हे कुबुद्धे ! यत् तदर्थं यशश्चयाद्यर्थं दौर्जन्यं पिशुनतां आवहसि धरसि । तत् धान्ये धान्य क्षेत्रेऽनलं अग्निं दिशसि ददासि । कथञ्चूते धान्ये ? जलसेकसाध्ये जलस्य सेकेन सिंचनेन सा-ध्ये निःपादनीये । तत्र दवं ददासि ॥ ६१ ॥

जाषाकाव्यः— सवैया तेइसा ज्यों कृषिकार जयो चित चातुल, सो कृषिकी करनी इम ठानै ॥ बीज बवै न करै जल सिंचन, पावकसों फलकों थल जा-नै ॥ त्यों कुमती निज स्वारथके हित, दुर्जन जाव हियेमह आनै ॥ संपति कारन बंध विदारन, सज्ज-नता सुख मूल न जानै ॥ ६१ ॥

दारिद्र्यमां पण सुजनताज श्रेष्ठ ठे, ते कहे ठे.

पृथ्वीवृत्तम् ॥ वरं विज्रवबंध्यता सुजन (स्व-जन) जावजाजां नृणा, मसाधुचरितार्जिता

(३६३)

न पुनरुज्जिताः संपदः ॥ कृशत्वमपि शोच-
ते सहजमायतौ सुंदरम्, विपाकविरसा न
तु श्वयथुसंज्ञवा स्थूलता ॥ ६३ ॥

अर्थः—(सुजनज्ञावज्ञाजां के०) सौजन्यसहित
एवा (नृणां के०) मनुष्योने (विज्ञव के०) वैज्ञ-
वनी (बंध्यता के०) निर्द्रव्यता तेज (वरं के०)
श्रेष्ठ ठे (पुनः के०) परंतु (असाधुचरितार्ज्जि-
ताः के०) दुर्जनपणायें करी संपादन करेली एवी
(संपदः के०) संपत्तियो ते (वरं के०) श्रेष्ठ, (न
के०) नथी. ते केवी संपत्तियो ठे ? तो के (ऊर्ज्जि-
ताः के०) अति बलिष्ठ ठे. त्यां दृष्टांत कहे ठे. के
(सहजं के०) स्वाज्ञाविक, (कृशत्वमपि के०) दौर्ब-
ल्यत्व पण (शोचते के०) शोचते ठे, (तुके०) परं-
तु (श्वयथुसंज्ञवा के०) शरिरमां सोजो उत्पन्न
थवाथी थयेली जे (स्थूलता के०) पुष्टता ते (न
के०) नथी शोचती. ए केवुं कृशत्व ठे ? तो के
(आयतौ के०) उत्तरकालने विषे (सुंदरं के०) शो-
जायमान ठे. अने ते स्थूलता केहवी ठे ? तो के
(विपाकविरसा के०) परिणाममां दारुण ठे. माटें

सौजन्यरहित एवा धनवानने पण धिक्कार ठे ॥६३॥

टिकाः—दारिद्र्येपि सुजनतैव श्रेष्ठेत्याह ॥ वरमिति ॥ सुजनचावजाजां सौजन्यसहितानां अत्र स्वजनचावजाजामपि पाठोऽस्ति नृणां पुंसां विजयस्य बन्धता निःफलता निर्द्रव्यता दारिद्र्यमेव वरं श्रेष्ठं । परंतु असाधुचरिते नाऽर्जिताः दौर्जन्येन उपार्जिताः संपदः श्रियोऽपि वरं न श्रेष्ठाः । न श्लाघ्याः । कथंचूताः संपदः ? ऊर्जिताः बलिष्ठाः प्रचुराः । तत्र दृष्टान्तमाह । सहजं स्वाभाविकं कृशत्वं दौर्बल्यमपि शोचते । तु पुनः श्वयथुसंज्ञवा शोफा क्लृप्ता स्थूलता पीनताऽपि न वरं न श्रेष्ठा । कथंचूतं कृशत्वं ? आयतौ उत्तरकाले आगामिकाले सुंदरं शोचनं । कथंचूता स्थूलता ? विपाके परिणामे अंत्ये विरसा दारुणा ॥ ६३ ॥

जाषाकाव्यः—आज्ञानकलंद ॥ वर दारिद्र्यता हो-
उ करत सज्जनकला, दुराचारसों मिलै राज सो
नहिं जला ॥ ज्यों शरीर कृश सहज सुशोभा देतु
है, सूजै थूलता बढै मरनको हेतु है ॥ ६३ ॥

हवे सुजनता युक्तजनोना गुणो कहे ठे.
शार्दूलविक्रीडितवृत्तद्वयम् ॥ न ब्रूते परदू-

(२६४)

षणं परगुणं वक्तव्यमप्यन्वहम्, संतोषं
वहते परर्द्धिषु पराबाधासु धत्ते शुचम्॥स्व-
श्लाघां न करोति नोज्जति नयं नौचित्यमु-
ल्लंघय, त्युक्तोप्यप्रियमद्दमां न रचयत्येत-
च्चरित्रं सताम्॥६४॥इति सुजनप्रक्रमः॥१४॥

अर्थः—(सतां के०) सज्जानपुरुषोनुं (एतच्चरि-
त्रं के०) आ चरित्र एटले चेष्टित ठे. आ चरित्र ते
कयुं चरित्र ? तो के सज्जानजन जे ठे, ते (परदूषणं
के०) पारका दोषने (न बुते के०) बोलता नथी.
अने (अद्वयमपि के०) थोडा एवा पण (परगुणं
के०) पारकागुणने (अन्वहं के०) निरंतर (वक्ति
के०) कहे ठे. वली (परर्द्धिषु के०) परसंपत्तिने
विषे (संतोषं के०) अनजिलाष एटले अमत्सरने
(वहते के०) धारण करे ठे. वली (पराबाधासु
के०) परपीडाने विषे (शुचं के०) शोकने (धत्ते
के०) धारण करे ठे. तथा (स्वश्लाघां के०) आ-
त्मप्रशंसाने (न करोति के०) न करे ठे. वली (न-
यं के०) विनयने (नोज्जति के०) त्याग करता
नथी. वली (औचित्यं के०) योग्यताने (नोल्लंघ-

यति के०) उद्ध्वंघन करता नथी. तथा (अप्रियं के०) अहितप्रत्ये (उक्तोपि के०) कह्या होय तो पण (अहमां के०) क्रोधने (न रचयति के०) रचना करता नथी. माटे सौजन्ययुक्तजनना एवा गुणो ठे ॥ ६४ ॥ ए चौदमो सुजनप्रक्रम संपूर्ण थयो ॥ १४ ॥

टीकाः—सौजन्यजाजां गुणानाह ॥ न ब्रूतइति ॥ सतां साधूनां सज्जनानां एतच्चरित्रं चेष्टितं अस्ति ॥ एतदिति किं ? सज्जनः परदूषणं परदोषं न ब्रूते । पुनरद्वयमपि तुल्यमपि परगुणं अन्यगुणं अन्वहं निरंतरं वक्ति कथं यति । पुनः परेषां ऋद्धिषु संपत्सु संतोषं अनजिह्वाषं अमत्सरं वहते धत्ते । पुनः परबाधासु परपीडासु शुचं शोकं धत्ते । पुनः स्वश्लाघां आत्मप्रशंसां न करोति । पुनर्नयं न्यायं नोज्जति न त्यजति । पुनरौचित्यं योग्यतां नोद्ध्वंघयति । नातिक्रामति । पुनरप्रियं विरूपं अहितं उक्तोऽपि जाषितोपि अहमां क्रोधं न रचयति । सतां एतच्चरित्रं वर्त्तते ॥ ६४ ॥ सिंदूरप्रकरणं, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिनिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, सौजन्यप्रक्रमोऽजनि ॥ १४ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पयहंद ॥ नहिं जंपै पर दोष, अ-

द्वप पर गुन बहु मानहिं ॥ हृदय धरहिं संतोष, दी-
न लखि करुना छानहि ॥ उचित रीति आदरहिं,
विमल नय नीति न ठंरहिं ॥ निज जसलहन पर-
हरहिं, राम रचि विषय विहंरहिं ॥ मंरहिं न कोप
दुर्वचन सुनि, सहज मधुर धुनि उच्चरहिं ॥ कहि कव-
र पाव जग जाल वस, ए चरित्र सज्जन करहिं ॥६४॥

कथा;—सुजनता उपर कथा कहे ठे. उज्जयिणी
नगरीयें विक्रमादित्य राजाने घरे शीलालंकाररूप
कमलावती नामें जार्या ठे. एकदा राजा सज्जामांहे
हर्षोत्कर्षें बिराजमान थइ सज्जाना लोकोनें कहेवा
लाग्यो के संसारमांहे एवुं कोइ ज्ञान प्रवर्तमान ठे,
के जे महारा राज्यने विषे नज होय ? ते सांजद्वी
एक कलावंत देशांतरी पुरुष बोदयो के हे राजा !
तमारा राज्यमां लक्ष्मीवान् विद्यावान्, गुणवान्, एवा
अनेक पुरुषो ठे, अने तमें पोतें पण लक्ष्मी अने
विद्यायें करी सहित ठो. तमारी स्त्री सरस्वती स-
दृश ठे, दातार शिरोमणि ठे, परंतु एक परकाया
प्रवेशकारिणी विद्या तमारी पासें नथी. ते सांजद्वी
राजा ससंभ्रम थइ बोदयो के ते विद्या क्यां ठे ?
ते बोदयो के हे स्वामी ! गिरनार पर्वतनी उपर एक

સિદ્ધેશ્વર છે તેની પાસેં એ વિદ્યા છે. તે સાંજલી વિક્રમાદિત્ય પોતાના પ્રધાનને રાજ્ય જલાવી એકાકી તે પર્વત જાણી ચાલ્યો. અનુક્રમે ઘણાં કષ્ટ સહન કરી તે પર્વત ઉપર ગયો. તિહાં સિદ્ધેશ્વર યોગીને દેખી મનમાં હર્ષ પામી યોગીને નમસ્કાર કરી સેવા જક્તિ કરવા લાગ્યો. યોગી પણ રાજાની શુદ્ધ મનથી સેવા જક્તિ દેખી તુષ્ટમાન થયો ॥ યતઃ ॥ વિણઝં સાસણે મૂલં, વિણઝં સંજમો તવો ॥ વિણ-યાઈં વિપ્પમુક્કસ્સ, કઝં ધમ્મો કઝં તવો ॥ ૧ ॥ હવે તે અવસરેં તિહાં સિદ્ધેશ્વરની પાસેં બીજો પણ પર-કાયા પ્રવેશકારિણી વિદ્યાનો અર્થી એક બ્રાહ્મણ પ્રવર્તમાન છે, તેને પણ ઘણા દિવસ સેવા જક્તિ કરતાં થયા છે. તે પણ ઘણો વિનય કરે છે, પણ તેને કુપાત્ર જાણી યોગી વિદ્યા આપતો નથી ॥ યતઃ ॥ વિદ્યયા સહ મર્ત્તવ્યં, ન તુ દેયા કુશિષ્યકે ॥ વિદ્યયા લાલિતોમૂર્ખઃ, પશ્ચાત્સંપદ્યતે રિપુઃ ॥ ૧ ॥ માટેં તે સિદ્ધેશ્વર વિક્રમાદિત્યને તત્કાલ તુષ્ટમાન થયો, પણ ઘણી સેવા કરનાર એવા વિપ્રને તુષ્ટમાન ન થયો. વિક્રમાદિત્યને કહેવા લાગ્યો કે હે વત્સ ! તું ગુણજ્ઞ છે, રાજા જેવો દેખાય છે, દૂરદેશાંતરથી

(३६७)

आव्यो देखाय ठे, हुं तहारी करेली नक्तिथी सं-
तोष पाम्यो हुं ! माटें परकाया प्रवेशकारिणी विद्या
ले. ते वचनो सांजेली राजा बे हाथ जोडी बोळ्यो
के हे स्वामी ! ए विप्रने पण आपनी सेवा करतां घ-
णा दिवस थया, माटें जेम महारी उपर तुष्टमान
थया, तेम एनी उपर पण तुष्टमान थइ विद्या आ-
पो. तेवारें सिद्धेश्वर बोढ्यो के हे परडुःखजंजक
सत्पुरुष ! सर्पने दूध पीवराववाथी शो फायदो
थाय ? तो पण राजायें घणी प्रार्थना करी प्रणिप-
त्य करीने ब्राह्मणने पण विद्या अपावी. पठी राजा
तथा ब्राह्मण बेहुने विद्या साधवानो विधि कह्यो, ते
प्रमाणें विद्या साधी; विद्या सिद्ध करी गुरुनी आज्ञा
मागी राजा अने ब्राह्मण बेहु उज्जयणीनी बाहेर
आव्या, ते वखत राजायें ब्राह्मणने त्यांज बेसाड्यो
अने पोतें राज्यस्थिति जोवा नणी नगरीमांहे आ-
व्यो, तिहां प्रथम प्रजाना समाचार जोइ पठी रा-
ज्यमंदिरमां आव्यो. तिहां पट्टहाथीना मरणथी रा-
जलोक आकुल थयेला दीठा. राजा फरी ब्राह्मण
पासें आव्यो (विद्यानी परीक्षा करवा सारु पोताना
शरीरमांहेथी जीव काहाडी निर्जीव काया करी ते

कलेवर विप्रने जलावी अने पोतानो जीव हाथीना खोलिया मांहे जई घाढ्यो, तेथी हाथी तत्काल उजो थयो. राजलोक सर्व हर्ष पाम्या. एवामां दुष्ट बुद्धिथी विप्र विचारवा लाग्यो के जो हुं हमणां महारो जीव राजाना शरीरमांहे प्रवेश करावुं, तो राजा बनी राज्य-पालुं ? एम विमासी तत्काल विद्यानुं स्मरण करी राजाना शरीरमांहे पोतानो जीव घाढ्यो, पोतानी काया प्रज्वन करीने नगरमांहे आव्यो लोकोयें राजा आव्यो देखी वधामणां कस्यां, राज्यमंदिरमां जइ सज्जामांहे बेठो, परंतु जातें ब्राह्मण ठे माटें राज्य स्थितिनी रीत जात कांइ पण जाणतो नथी तेने जंगली हरणना जेवो देखी प्रधान प्रमुख चिंतव-वा लाग्या के ए शुं राजानुं चित्त चलाचल थयुं ठे ! अथवा कोइ व्यंतरविशेष राजानुं रूप करी आव्यो ठे के शुं थयुं ठे ! एम विचारवा लाग्या. प-ढी जेवारें अंतेउरमां ते ब्राह्मण आव्यो, तेवारें प-ट्टराणी तो तेने देखतांज मूर्छा पामी तेने घणा उ-पचार करी दासीयें उठाडी बेठी कीधी, तेवारें कर्त्रिम राजा बोळ्यो के अहो देवि ! मुऊने देखी तमें मूर्छा केम पाम्यां ? ते सांजली राणीने पण

तत्काल बुद्धि उपनी, तेथी एवुं बोली के (स्वामी !
तमें जेवारें देशांतरें चादया हता, तेवारें में गोत्रदे-
वीने कछुं हतुं के जो राजा कुशल हेमें धरे आवशे,
तो हे कुलदेवि ! हुं तमारी पूजा कस्या विना नेत्रें
करी राजा साहामुं जोइश नही. तेवरांसे में हम-
णां तमारी साहामुं जोयुं तेथी महारी उपर देवी-
नो कोप थयो माटें हवे देवीनी पूजा कस्या विना
तमारुं मुख जोइश नही) एम सांजली कर्त्रिमराजा
पावो सजायें जइ बेछो. तेने हाथीयें दीछो, तेवारें
हाथी मनमां चिंतववा लाग्यो जे आ पापी ब्राह्मणें
महारी साथें विश्वासघात कीधो ठे, पण एनुं जछुं
न थाय, मने पण गुरु आझा उल्लंघननुं पाप लाग्युं,
गुरुयें मने वास्यो तो पण में एने विद्या देवरावी
तेनुं फल हुं एनो विश्वास करवाथी पाभ्यो ॥ यतः ॥
मित्रद्रोही कृतघ्नश्च, यश्च विश्वासघातकः ॥ त्रयोपि
नरकं यांति, यावच्चंद्रदिवा करौ ॥ १ ॥ हु पंक्ति
मूर्ख थयो अथवा दैववक्र थवाथी मने कुबुद्धि उ-
पनी, जछुं करतां मातुं थयुं ॥ यतः ॥ दैवे वक्रे जवे-
त्पुंसां, सुकृतं दुःकृतोपमम् ॥ न सिद्ध्यंति स्वका-
र्याणि, विधिना रचितान्यपि ॥ १ ॥ सर्व लोकने

पुत्र मित्र कलत्रादिक परलोकें गया पढी परायां था-
 य, पण हुं तो आ जन्ममांज पुत्रादिक सर्वथी विप-
 र्यास पाम्यो, एवं विमासी आलानस्तंजने उन्मूली-
 ने हाथी वन जणी निकल्यो, लोक तेनी पठवाडे चा-
 द्यां. घणा उपाय कीधा, पण हाथी पाठो बल्यो
 नही, वनमां जतो रह्यो. लोक पाठां फरी घेर आ-
 व्यां. हाथी थाक्यो तेवारें एक बटवृद्ध नीचें जइ
 उजो रह्यो. तिहां एक पुरुष गोलीथी सूडाने मार-
 तो हतो (ते देखी पोतानो जीव सूडाना शरीरमांहे
 घाहीने बोल्यो. अरे ! बापडा वराक जीव मारवाथी
 तुजने शुं लाज थवानो ठे ? माटें तुं मुंजने उज्ज-
 यणी लइ जा. अने बजारमां जइ सहस्र दिनार-
 नुं मूढ्य करजे, ते तुजने आपीने कोइ पण लइ
 जाशे. एवं सांजली आहेडी हर्षवंत थइ सूडाने
 लइ उज्जयणीयें आवी राजमागें जइ उजो रह्यो.
 जो कोइ मूढ्य पूठे, तो तेने सहस्र टका सुवर्ण
 कहे, ते अवसरें कमलावती राणीनी दासी ति-
 हां आवी, तेणें ते सूडो दीठो. तेणें केटला एक
 श्लोक पूठ्या, तेवारें सूडे पण तत्काल अनेक श्लोक
 जण्या. दासीयें जइ राणीनी आगल सूडाना समा-

चार कहा. राणीयें पण दासीने कछुं के तमें तरत जइने ते सूडो लइ आवो. दासीयें आवी मूख्य आपी सूडो लीधो. वधक, पैसा लइ पोताने घेर गयो. दासी सूडाने राणी पासें लइ आवी राणी ते सूडाने देखी अत्यंत हर्ष पामी सुवर्णना पांजरामां तेने राख्यो. राणी पोताने हाथे स्नान नोजनादिक कराववा लागी.

हवे प्रस्तावें सूडो सहसात्कारें अनेक अनेक प्रश्नोत्तरादिक श्लोक जणै. ते जेम के ॥ अयुक्तः प्राणदोलोके, वियुक्तः साधुवद्वजः ॥ प्रयुक्तः सहि विद्वेषी, केवलः स्त्रीषु वद्वजः ॥ १ ॥ तस्योत्तरं ॥ हार ॥ जावार्थः—आकार अक्षरें युक्त होय तो जे पदनो अर्थ लोकने विषे प्राणनो देनारो एवो थाय. तथा वि अक्षरें जो युक्त होय तो जे पदनो अर्थ साधुने वद्वज एवो थाय ठे. प्र अक्षरें करि युक्त जो होय तो जे पदनो अर्थ विद्वेषी थाय ठे, अने जो केवल एकबुंज पद राखीयें तो तेनो अर्थ स्त्रीने वद्वज एम थाय ठे ॥ तेनो उत्तर (हार) हवे हारनी पहेलां आ मेलवीयें तो आहार थाय ठे, तो तेथी जगत जीवे ठे अने हारथी प्रथम वि मेलवीयें तो विहार थाय ठे तो विहार साधुने ज घटे

हे, ने जो हारनी प्रथम प्र मेलवीयें तो प्रहार थाय
 हे तेवि द्वेषीनेज होय हे. अने केवल हारज राखी-
 यें तो स्त्रीने वद्वज एवो पुष्पनो हारज कहेवाय हे ॥
 वली सूडो कहे हे ॥ किं जीवियस्स चिह्णं, का जज्जा
 मयण रायस्स ॥ का पुप्फाणपहाणं, परणीया किं
 कुण्ड बाला ॥ उत्तरं ॥ सास रइ जाइ ॥

भावार्थः—जीवतरनुं चिन्ह शुं ? तो के (सास)
 मदनराज जे कामदेव तेनी स्त्री कोण तो के (रइ)
 एटले रति ॥ अने उत्तम पुष्प कयुं ? तो के (जा-
 इ) एटले जाइनां पुष्प, अने परणीनें बाला शुं करे
 हे ? तो के (सासरइ जाइ) इत्यादिक प्रश्नोत्तर
 करतां राणी तथा सूडो बहु पोताना दिवस निर्ग-
 मन करे हे, एकदा राणीप्रत्ये सूडे पूव्युं के तमें
 ए राजानी साथें बोल्यांज नही ते शामाटें ? ते-
 वारें राणी बोली के हे शुकराज ! एने देखवाथी
 महारुं चित्त हिसतुं नथी. न जाणुं कोइ रूप परा-
 वर्त्त करी आव्यो हे, के केम हे ? माटें ज्यांसुधी
 महारुं मन साही आपतुं नथी, त्यांसुधी एनी साथें
 हुं संजाषण मात्र पण नही करीश ? एम सांजली
 राणीनुं मन निश्चल जाणी सूडो हर्ष पाम्यो.

(१७४)

ऐकदा कोइ घोरोलीने मूवेली देखी सूडायें तेना शरीरमां पोतानो जीव घाढ्यो, तेवारें सूडो मरण पाम्यो. ते देखी राणी मूर्छा पामी. तेने दासीयें वायुथी सावधान करी, तेवारें राणी कहेवा लागी के ए सूडानी साथें हुं पण काष्ठमां बली मरीश ! कर्त्रिम राजायें ते वात सांजलीने राणीनी पासें आवी पूब्युं के तुं सूडानी साथें काष्ठजक्षण करे ठे ? राणीयें कछुं के महारा जीवनो एनी साथें मोहसंबंध ठे, ते माटें एनी गति ते महारी गति ! तेवारें कर्त्रिम राजा बोळ्यो के तुं काष्ठजक्षण न कर. हुं शुकने सचेतन करुं तुं. एम कही पोतें पर्यंकमां पोढ्यो, राणीनुं मन मनाववा सारु पोतानुं चेतन काहाढी शुकना शरीरमां प्रहेप्युं. अने पोतें सूडो थयो. ते जोइ विक्रमराजायें तत्काल पोतानो जीव घोरोलीना शरीरमांथी काहाढीने पोताना मूल शरीरमां प्रहेप्यो, अने पोताना देहमां आवी पोतें राजा थयो. ऊछीने राणीपासें गयो, राणी पण राजानुं मूल शरीर देखी हर्ष पामी. पढी राणीयें राजाप्रत्ये सर्व वृत्तांत पूब्युं. राजायें कछुं के ए वृत्तांत आ सूडो कहेशे. तेवारें सूडे मूलथी सर्व

(३७५)

वृत्तांत संजलावीने कष्टुं के जे मित्रद्रोह करशे,
ते महारीपेठें दुःखी थाशे, अने जे परोपकार कर-
शे, ते राजानीपेठें सुख पामशे. ते सर्व वात सांजला
राणी हर्षवंत अइ. अने मननी त्रांति गइ. एवामां
एक व्यवहारियो मरण पामतो दीछो. तेवारें राजा-
यें ते सूडानो जीव व्यवहारियानी खोल मांहे
राखी सुखीयो कस्यो. एवा सज्जन दुर्जननां लक्षण
जाणी सज्जनता आदरवी ॥ ६४ ॥

हवे गुणिजनना संगनुं वर्णन करे ठे.

धर्म ध्वस्तदयो यशश्च्युतनयो वित्तं प्रमत्तः
पुमान्, काव्यं निःप्रतिजस्तपः शमदयाशू-
न्योऽल्पमेधाः श्रुतम् ॥ वस्त्वालो कमलोचन-
श्चलमना ध्यानं च वांढत्यसौ, यः संगं गुणि-
नां विमुच्य विमतिः कट्याणमाकांक्षति ॥ ६५ ॥

अर्थः—(यः के०) जे (विमतिः के०) निर्बुद्धि
(पुमान् के०) पुरुष (गुणिनां के०) गुणवान् पु-
रुषना (संगं के०) संगने (विमुच्य के०) मूकीने
(कट्याणं के०) कट्याणने (आकांक्षति के०)
इछे ठे. (असौ के०) ए विमति पुरुष, (ध्वस्तद-

(૨૭૬)

યઃ કે૦) ગઈ છે કૃપા જેને એવો ઠતો (ધર્મ કે૦)
 પુણ્યની ઇચ્છા કરે છે ? એમ જાણવું. તથા તે (ચ્યુ-
 તનયઃ કે૦) ગતન્યાય એવો ઠતો (યશઃ કે૦) ય-
 શની ઇચ્છા કરે છે ? અર્થાત્ અન્યનો અપકારક ઠતો
 કીર્તિની ઇચ્છા કરે છે ? વહ્લી (પ્રમત્તઃ કે૦) આલસુ
 ઠતો (વિત્તં કે૦) ધનની ઇચ્છા કરે છે ? વહ્લી (નિઃપ્ર-
 તિજઃ કે૦) નિર્બુદ્ધિ ઠતો (કાવ્યં કે૦) કાવ્ય
 કરવાની ઇચ્છા કરે છે ? વહ્લી (શમદયાશૂન્યઃ કે૦)
 ઉપશમ અને દયાયેં રહિત ઠતો (તપઃ કે૦) તપની
 ઇચ્છા કરે છે. વહ્લી (અદ્વપમેધાઃ કે૦) અદ્વપબુદ્ધિ-
 માન્ ઠતો (શ્રુતં કે૦) શાસ્ત્રને જાણવાની ઇચ્છા કરે
 છે. વહ્લી (અલોચનઃ કે૦) નેત્રરહિત ઠતો (વ-
 સ્ત્વાલોકં કે૦) ઘટપટાદિક વસ્તુને જોવાને ઇચ્છે
 છે. (ચ કે૦) વહ્લી (ચલમનાઃ કે૦) ચંચલ ચિત્ત
 એવો ઠતો (ધ્યાનં કે૦) એકાગ્રધ્યાનની ઇચ્છા કરે
 છે. અર્થાત્ પૂર્વોક્ત વસ્તુવિના પ્રથમ કહેલા પદાર્થો
 તે પ્રાણીને પ્રાપ્ત થાય નહીં તેમ ગુણિના સંગવિના
 કદ્યાણ પ્રાપ્ત થાય નહીં ॥ ૬૫ ॥

ટીકાઃ—અથ ગુણિસંગં વર્ણયતિ ॥ ધર્મમિતિ ॥
 યો વિમતિઃ નિર્બુદ્ધિર્ગુણિનાં ગુણવતાં મનુષ્યાણાં સંગં

संसर्गं विमुच्य त्यक्त्वा कल्याणं श्रेयश्चाकांक्षति । असौ
 विमतिः पुमान् ध्वस्तदयोगतकृपः निर्दयः सन् धर्मं
 पुण्यं वांछति । पुनश्च्युतनयोगतन्यायः अन्यायज्ञाक् सन्
 यशः कीर्तिं वांछति । पुनः प्रमत्तः प्रमादी सन् वित्तं
 धनं वांछति । पुनर्निःप्रज्ञः प्रज्ञारहितः सन् काव्यं
 कर्तुं वांछति । पुनः शमेन उपशमेन दयया च ही-
 नोरहीतः पुमान् तपो वांछति । पुनरद्वयमेधास्तुब्ध-
 बुद्धिर्बुद्धिरहितः सन् श्रुतं शास्त्रं पठितुं वांछति । पुनर-
 लोचनो नेत्ररहितः सन् वस्तूनां घटपटादीनां विलो-
 कनं दर्शनं वांछति । पुनश्चलमनाः चलचित्तः सन् ध्या-
 नं वांछति । तथा गुणवतां संगं विना कल्याणं न ॥ ६५ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—सवैया तेइसा ॥ सो करुणा बिनु
 धर्म विचारत, नयन विना लखिवेकुं उमाहै ॥ सो
 डुरनीति चहै जस हेतु, सुधी बिनु आगमकों अ-
 वगाहै ॥ सो हिय सुन्न कवित्त करै, समता बिनु
 सो तपसों तन दाहै ॥ सो थिरता बिनु ध्यान धरै
 सठ, जो सत संग तजै हित चाहै ॥ ६५ ॥

वह्नी पण गुणीना संगनुं वर्णनकरे ठे.

हरिणीवृत्तम् ॥ हरति कुमतिं जित्ते मोहं
 करोति विवेकिताम्, वितरति रतिं सूते नी-

तिं तनोति गुणावलिम् (विनीततां) ॥ प्र-
थयति यशोधत्ते धर्मं व्यपोहति दुर्ग-
तिम्, जनयति नृणां किं नाञ्जीष्टं गुणो-
त्तमसंगमः ॥ ६६ ॥

अर्थः—(नृणां के०) मनुष्योने (गुणोत्तमसंगमः
के०) गुणें करी उत्तम जनोनो संग, (किं के०)
शुं (अञ्जीष्टं के०) इठितने (न जनयति के०) न-
थी उत्पन्न करतो ? अर्थात् सर्व अञ्जीष्टने उत्पन्न
करेज ठे. हवे ते गुणोत्तमसंगं शुं अञ्जीष्ट करे ठे ?
ते कहे ठे के (कुमतिं के०) कुबुद्धिने (हरति
के०) हरे ठे. तथा (मोहं के०) अज्ञानने (जि-
त्ते के०) जेदे ठे. वली (विवेकितां के०) तत्वात-
त्वविज्ञानपणाने (करोति के०) करे ठे. वली (रतिं
के०) संतोषने (वितरति के०) आपे ठे. वली
(नीतिं के०) न्यायने (सूते के०) प्रसवे ठे. तथा
(गुणावलिं के०) गुणश्रेणिने (तनोति के०) वि-
स्तारे ठे. (नीतिवतां) एवो पाठ होय तो नीति-
वताने विस्तारे ठे अने (यशः के०) कीर्त्तिने (प्र-
थयति के०) विस्तारे ठे. वली (धर्म के०) धर्मने

(धत्ते के०) धारण करे ठे. वली (दुर्गतिं के०) नरकतिर्यग्गतिने (व्यपोहति के०) टाळे ठे. एम गुणोत्तम जननो संग ते अजीष्ट पदार्थने आपे ठे माटे उत्तम जननोज संग करवो ॥ ६६ ॥

टीका:—पुनर्गुणिसंगं वर्णयति ॥ हरतीति ॥ नृणां पुंसां गुणैः उत्तमाः गुणोत्तमास्तेषां संगमो नृणां किं किं अजीष्टं वाञ्छितं न जनयति न करोति ? अपि तु सर्वमजीष्टं जनयति । गुणोत्तमसंगमः कुमतिं कुबुद्धिं हरति दूरीकरोति । पुनर्मोहं अज्ञानं जित्ते विदारयति । पुनर्विवेकितां तत्त्वातत्त्वविज्ञत्वं करोति । रतिं संतोषं वीतरति ददाति । पुनर्नीतिं न्यायं सूते जनयति । पुनर्गुणावलिं गुणश्रेणीं तनोति । पाठांतरे तु 'विनीततां तनोति' पुनर्यशः कीर्तिं प्रथयति विस्तारयति । पुनर्धर्मं धत्ते धरति । पुनर्दुर्गतिं नरकतिर्यग्गतिरूपां व्यपोहति विस्फोटयति । एवं गुणोत्तमसंगमः सर्वमजीष्टं जनयति ॥ ६६ ॥

जाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ कुमति निकंद होइ महा मोह मंद होइ, जगतमें सुजस विवेक जग हियसों ॥ नीतिको दिढाउ होइ विनैको बढाउ होइ, उपजै उछाह ज्यों प्रधान पद लियेसों ॥ ध-

(३७०)

र्मको प्रकाश होइ दुर्गतिको नाश होइ, वरते समा-
धि ज्यों पीयूषरस पियसों ॥ तोष परि पूर होइ दोषद-
ष्टि दूर होइ, एते गुन होइ, सतसंगतिके कियसों ॥ ६६ ॥

वली पण गुणीना संगनो उद्देश कहे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ लब्धुं बुद्धिकला-
पमापदमपाकर्तुं विहर्तुं पथि, प्राप्तुं कीर्ति-
मसाधुतां विधुवितुं धर्म समासेवितु म् ॥
रोक्षुं पापविपाकमाकलयितुं स्वर्गापवर्गश्रि-
यम्, चे त्वं चित्त समीहसे गुणवतां संगं
तदंगीकुरु ॥ ६७ ॥

अर्थः—(चित्त के०) हे चित्त ! (चेत् के०)
जो (त्वं के०) तुं (बुद्धिकलापं के०) बुद्धिसमू-
हने (लब्धुं के०) प्राप्त थवाने (समीहसे के०)
इष्टा करे ठे ? वली जो (आपदं के०) आपत्तिने
(अपाकर्तुं के०) टालवाने इष्टा करे ठे. तथा जो
(पथि के०) न्यायमार्गमां (विहर्तुं के०) विचरवानी
इष्टा करे ठे, तथा जो (कीर्त्तिं के०) कीर्त्तिने (प्राप्तुं
के०) प्राप्त थवानी इष्टा करे ठे, वली जो (असाधुतां
के०) असौजन्यने (विधुवितुं के०) टालवानी इष्टा करे

(२०१)

हे, तथा जो (धर्म के०) पुण्यने (समासेवितुं के०)
 सेववानी इष्टा करे हे. वली जो (पापविपाकं के०)
 अशुभकर्म फलने (रोझुं के०) रोकवानी इष्टा करे
 हे तथा जो (स्वर्गापवर्गश्रियं के०) देवलोकनी
 अने मोक्षनी लक्ष्मीने (आकलयितुं के०) अनुज्ञ-
 व करवानी इष्टा करे हे (तत् के०) तो (गुणवतां
 के०) गुणवान् पुरुषोना (संगं के०) संगने (अं-
 गीकुरु के०) अंगीकार कर. अर्थात् गुणिजनना
 संगथी सर्व प्राप्त थाय हे ॥ ६७ ॥

टीका:-पुनराह ॥ लब्धुं बुद्धिरिति ॥ रे चित्त !
 चेद्यदि त्वं बुद्धिकलापं बुद्धिसमूहं लब्धुं प्राप्तुं स-
 मीहसे वांढति । तत्तदा गुणवतां गुणिनां संगं संस-
 र्गं अंगीकुरु विधेहि । पुनर्यदि विपदं आपदं अपा-
 कर्तुं दूरीकर्तुं समीहसे । पुनर्यदि पथिन्यायमार्गे
 विहर्तुं विचरितुं वांढसि । पुनः कीर्त्तिं प्राप्तुं वांढसि ।
 पुनरसाधुतां असौजन्यं विधुवितुं स्फोटयितुं समी-
 हसे । पुनर्यदि धर्मं पुण्यं समासेवितुं कर्तुं समीहसे ।
 पुनर्यदि पापविपाकं अशुभकर्मफलं रोझुं समीहसे ।
 पुनः स्वर्गापवर्गश्रियं देवलोकमोक्षलक्ष्मीं आकलयितुं
 अनुज्ञवितुं समीहसे । तदा गुणवतां संगं कुरु ॥ ६७ ॥

(१७२)

जाषाकाव्यः—कुंमलियाञ्चंद ॥ कौरा ते मारग ग-
है, जे गुनिजन सेवंत ॥ ज्ञानकला तिनके जगै, ते
पावहिं जव अंत ॥ ते पावहिं जव अंत, समरस ते
चित धारहिं ॥ ते अघ आपद हरहिं, धर्मकी रति
विस्तारहिं ॥ होहि सहज जेपुरुष, गुनी वारिजके जौं-
रा ॥ ते सुरसंपति लहै, गहै ते मारग कौरा ॥ ६७ ॥

हवे निर्गुणना संगना दोषो कहे ठे.

हरिणीवृत्तम् ॥ हिमति महिमांजोजे चंमा-
लनिवत्युदयांबुदे, छिरदति दयारामे (द-
मारामे) केमदमाजृति वज्रति ॥ समिध-
ति कुमत्यग्नौ कंदत्यनीतिवतासु यः, किम-
ज्जिलषता श्रेयः श्रेयः स निर्गुणसंगमः
॥ ६८ ॥ इति गुणिसंगप्रक्रमः ॥ १५ ॥

अर्थः—(सः के०) ते (निर्गुणसंगमः के०)
निर्गुणिजननो संगम, (श्रेयः के०) कल्याणने (अ-
ज्जिलषता के०) इच्छा करनार एवा पुरुषे (किं के०)
शुं (श्रेयः के०) आश्रय करवा योग्य ठे ? ना आ-
श्रय करवा योग्य नथीज. ते केहेवो निर्गुणनो सं-
गम ठे ? तो के (यः के०) जे (महिमांजोजे के०)

(१७३)

महत्वरूप कमलने विषे (हिमति के०) हिमनी
पेटें आचरण करे ठे. वल्ली (उदयांबुदे के०) धन,
धान्य, प्रताप वृद्धिरूप जे मेघ तेने विषे (चंदा-
निलति के०) प्रचंरु वायुनी पेटें आचरण करे ठे.
वल्ली (दयारामे के०) दयारूप आराम जे वन ते-
ने विषे (छिरदति के०) हस्तीनी पेटें आचरण
करे ठे. अथवा दमारामे एवो पाठ होय तो इंद्रि-
यदमनरूप वन तेने विषे हस्ती समान आचरण
करे ठे. वल्ली (क्षेमक्षमाभृति के०) कट्याणरूप
पर्वतने विषे (वज्रति के०) वज्रनी पेटें आचरण
करे ठे. वल्ली (कुमत्यग्नौ के०) कुमतिरूप जे अग्नि
तेने विषे (समिधति के०) काष्ठनी पेटें आचरण
करे ठे. तथा (अनीतिलतासु के०) अन्यायवद्विने
विषे (कंदति के०) कंदनी पेटें आचरण करे ठे.
माटें ए अनीतिनो मूलरूप एवो जे निर्गुणसंगम
तेने श्रेयने इष्टा करनार पुरुषें न आश्रय करवो.
आंहिं गिरिशुक अने पुष्पशुकनी कथानो दृष्टांत
जाणवो ॥ ६७ ॥ ए गुणीसंगप्रक्रम थयो. ॥ १४ ॥

टीका:— निर्गुणसंगमदोषमाह ॥ हिमतीति ॥
स निर्गुणसंगमः किमपि श्रेयः कट्याणं अजिलष-

(१७४)

ता वांढता पुरुषेण । किं श्रेयः किं आश्रयणीयः ?
नाश्रयणीयः । सः कः ? यो महिमाएव महत्त्वमेवां-
जो जं कमलं तस्मिन् हिमति । हिमश्वाचरति त-
द्भिनाशकत्वात् । पुनर्योनिर्गुणसंगमः उदयएव धन
धान्य प्रतापवृद्धिरेवांजोदो मेघस्तत्र चंक्रानिलति प्र
चंक्रवायुरिवाचरति । पुनर्दया एव आरामो वनं अ-
थवा दमाराम इतिपाठे दमएव आरामो वनं तत्र
छिरदति छिरदवद् गजवदाचरति तदुन्मूलकत्वात् ।
पुनर्यः क्षेममेव कुशलमेव क्ष्माञ्जृत् गिरिस्तत्र वज्र-
ति वज्रवदाचरति । तद्भेदकत्वात् । पुनर्यः कुमतिरे-
वाग्निस्तत्र समिंधति । समित् इंधनश्वाचरति ।
तद्भृद्भिहेतुत्वात् । पुनर्यः अनीतिलतासु अन्यायव-
ह्विषु कंदति कंदश्वाचरति । तन्मूलञ्चूतत्वात् । ईदृ
शोनिर्गुणसंगमः । श्रेयोवांढता पुरुषेण न श्रेयः ना-
श्रयणीयः ॥ अत्र गिरिशुकपुष्पशुकयोः कथा ॥
यतः ॥ माताप्येका पिताप्येको, मम तस्य च पक्षि-
णः ॥ अहं मुनिजिरानीतः, सच नीतो गवाशिजिः
॥ १ ॥ गवाशिनां तु स वचः शृणोति, अहं तु रा-
जन् मुनिपुंगवानाम् । प्रत्यक्षमेतद्भवताऽपि दृष्टं, सं-
सर्गजादोषगुणा ज्वंति ॥ इति वचनात् ॥ २ ॥

६७ ॥ सिंदूरप्रकर ग्रंथ, व्याख्यायां हर्षकीर्तिजिः ॥
सूरिजिर्विहितायां तु, गुणिसंगमप्रक्रमः ॥ इति पं-
चदशो गुणिसंगमप्रक्रमः ॥ १५ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पयब्द ॥ जो महिमा गुन हनै
तुहिन जिम वारिज वारे ॥ जो प्रताप संहारै, पवन
जिम मेघ विहारै ॥ जो सम दम दल मलै, छिरद
जिम उपवन खंमै ॥ जो सुठेम ठय करै, वज्र जिम
शिखर विहंडै ॥ जो कुमति अग्नि इंधन सरिस, कु-
नयलता दिढ मूल जग ॥ सो दुष्ट संग दुःख पु-
ष्टकर, तजहिं विचछन तासु मग ॥ ६७ ॥

कथाः— सारा नरसानी संगत उपर सूडानी क-
था कहे ठेः—कोइ एक पोपटनी जार्यायें बे बच्चां ज-
ण्यां. तेमां एकनुं नाम गिरिशुक अने बीजानुं नाम
पुष्पशुक. ते बेहु महोटा थया. एकदा तेने मुकी-
ने सूडी चणवा गइ. पाठलथी बच्चांने पाराधीयें प-
कड्यां. गिरिशुकने जिल्लपासैं वेच्यो, अने पुष्प-
शुकने रुषिपासैं वेच्यो ॥ यतः ॥ जो जादिससं
संगं, करेइ सो तादिसो होइ ॥ कुसुमेहिं सुव-
संता, तिलावि तगंधिया हुंति ॥ १ ॥ पुनर्यथा ॥
निर्गुणेनापि सत्त्वेन, कर्तव्योगुणसंगमः ॥ शशां-

(१७६)

कसंगतो मूर्ध्नि, धृतोरुद्रेण वातमी ॥ १ ॥ ए-
कदा एक राजा घोडा उपर चडी असवार थ-
यो ते घोडायें अपहस्यो थको अटवीमां जिह्म-
ना घर आगलथी निकल्यो तेवारें गिरिशुक
बोळ्यो के हे जिह्म ! ए लाखीणो माणस जाय
ठे, तेने लुंटी द्यो. ते सांजली राजा जयघ्रांत
थयो थको नासतो नासतो अनुक्रमें तापसना
आश्रमपासें आव्यो, तेने देखीने पुष्पशुक
बोळ्यो के हे ऋषि ! आ राजा आवे ठे तेनी जक्ति
करो. ते सांजली तापसें सर्वविधि साचवी राजानी
जक्ति करी. पढी राजायें सूडाने हाथमां बेसारी
पूव्युं के हे शुक ! में तहारा वचन पण सांजल्यां,
अने जिह्मना शुडानां वचन पण सांजल्यां, परंतु
तुजमां अने तेनामां घणोज अंतर ठे ? ते सांजली
शुक बोळ्यो ॥ यतः ॥ माताप्येका पिताप्येको, मम
तस्य च पक्षिणः ॥ अहं मुनिजिरानीतः, सतु नी-
तो गवाशिजिः ॥ १ ॥ गवाशिनां वै स गिरः शृ-
णोति, अहंच राजन् मुनिपुंगवानाम् ॥ प्रत्यक्षमेत-
द्भवतापि दृष्टं, संसर्गजा दोषगुणा जवंति ॥ २ ॥
सर्पाः पिबंति पवनं न च दुर्बलास्तै, शुष्कैस्तृणैर्व-

नगजाबलिनो जवंति ॥ कंदैः फलैर्मुनिगणा गम-
यन्ति कालं, संतोषएव पुरुषस्य परं निधानम् ॥३॥
एवां वचन सांजली हर्ष पामी सर्व सैन्यसहित
घेर आवीने ते राजा ते दिवसथी सत्संगति करवा
लाग्यो. तेम सर्व जव्यजीवोयें सत्संगतिज करवी ॥
इति गिरिशुक पुण्यशुकनो दृष्टांत ॥ ६८ ॥ इति
सत्संगप्रक्रमः ॥ १६ ॥

हवे इंद्रियजय करवा आश्रयी उपदेश कहे ठे.
शार्दूलविक्रीडितं वृत्तम् ॥ आत्मानं कुपथेन
निर्गमयितुं यः शूकलाश्वायते, कृत्याकृत्यवि-
वेकजीवितहतौ यः कृष्णसर्पायते ॥ यः पुण्य-
द्रुमखंरुखंरुनविधौ स्फूर्जतकुठारायते, तंद्रुप्त
व्रतमुद्रमिंद्रियगणं जित्वा शुचंयुर्जव ॥ ६९ ॥

अर्थः—हे साधुपुरुष ! (तं के०) ते (इंद्रिय-
गणं के०) पंचेंद्रियसमूहने (जित्वा के०) जीतीने
(शुचंयुः के०) शुचयुक्त (जव के०) था. ते पं-
चेंद्रिय गण केवो ठे ? तो के (यः के०) जे (आ-
त्मानं के०) पोताना आत्माने (कुपथेन के०) कु-
मार्गे करी (निर्गमयितुं के०) लइ जवानें (शूक-

(१७७)

लाश्रायते के०) अडियल अश्वनी पेटें आचरण
करे ठे. कारण के ते इंद्रियरूप अश्वनो कुमार्गने
विषेज गमन करवानो खजाव ठे. वल्ली (यः के०)
जे (कृत्याकृत्यविवेकजीवितहृतौ के०) कृत्य अने
अकृत्य तेनो विवेक जे विचार ते रूप जीवितव्य जे
जीवतर तेना हरण करवाने विषे (कृष्णसर्पायते के०)
काला सर्पनी पेटें आचरण करे ठे. वल्ली (यः के०)
जे (पुण्यदुःखंरुखंरुनविधौ के०) पुण्यरूप जे वृद्ध
तेनुं जे वन तेना खंरुनविधिने विषे (स्फूर्जातूकुवा-
रायते के०) प्रकाशमान कुठारनी पेटें आचरण करे
ठे. वल्ली (लुप्तव्रतमुद्रं के०) ठेदी ठेव्रतनी मर्यादा
जेणें एवो ठे. माटें ते इंद्रियगणनो जय करवो॥६॥

टीकाः—अथेंद्रियजयोपदेशमाह ॥ आत्मान-
मिति ॥ हे साधो ! तं इंद्रियगणं पंचेंद्रियसमूहं
जित्वा विनिर्जित्य शुभंयुः शुभसंयुक्तो भव । तं कं ?
यः इंद्रियगणः स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्रसमूहः आ-
त्मानंस्वं कुपथेन कुमार्गेण निर्गमयितुं नेतुं शूकलाश्वा
यतेदुर्विनीत अश्वश्वाचरति । तस्य कुमार्गगामिस्व-
जावत्वात् । पुनर्यः इंद्रियगणः कृत्यं च अकृत्यं च कृ-
त्याकृत्ये तयोर्विवेकएव विचारएव जीवितं जीवितव्यं ।

(१७६)

तस्य हृतौ हरणे कृष्णसर्पायते कृष्णसर्पश्वाच-
रति । पुनर्यः इंद्रियगणः पुण्यमेव दुमस्तेषां खंरुं
वनं तस्य खंरुनविधौ भेदने स्फूर्ज्जत् कुठारायते कु-
ठारश्वाचरति । कथंचूतं इंद्रियगणं ? दुस्तव्रतमुद्रं
दुस्ता विन्ना व्रतानां मुद्रा मर्यादा येन सः तं ॥६॥

जाषाकाव्यः—गीताहंद ॥ जे जगत जिवकों कु-
पथ मारहिं, वक्र शिष्यत तुरगसैं ॥ जे हरहिं परम
विवेक जीवन, काल दारुन उरगसैं ॥ जे पुन्न वि-
रख कुठार तीखन, गुपत व्रत मुद्रा करै ॥ ते करन
सुजट प्रहार जवी जन, तव सुमारग पग धरै ॥६॥

बली पण इंद्रियजयनो उपदेश करे ठे.

शिखरिणीवृत्तम् ॥ प्रतिष्ठां यन्निष्ठां नयति
नयनिष्ठां विघटय, त्यकृत्येष्वाधत्ते मतिमत-
पसि प्रेम तनु ते ॥ विवेकस्योत्सेकं विदल-
यति दत्ते च विपदम्, पदं तद्दोषाणां कर-
णनिकुरुंबं कुरु वशे ॥ ७० ॥

अर्थः—हे जव्य ! तुं (तत् के०) ते (करणनि-
कुरुंबं के०) इंद्रियसमूहने (वशे के०) वशमां (कुरु
के०) कर. ते इंद्रियनिकुरुंब कहेवो ठे ? तो के

(१९०)

(यत् के०) जे (प्रतिष्ठां के०) महत्त्वने प्रतिष्ठाने
(निष्ठां के०) अवसान ते क्षयप्रत्ये (नयति के०)
पमाडे ठे. वली जे इंद्रियकुरंब, (नयनिष्ठां के०)
न्यायनी स्थितिने (विघटयति के०) स्फोटन करे
ठे. वली (अकृत्येषु के०) नहि करवायोग्य जे अ-
नाचार तेने विषे (मतिं के०) बुद्धिने (आधत्ते
के०) धारण करे ठे. वली (अतपसि के०) अवि-
रतिने विषे (प्रेम के०) स्नेहने (तनुते के०) वि-
स्तारे ठे. वली (विवेकस्य के०) कृत्याकृत्य एटले
आ करवा योग्य ठे अने आ करवायोग्य नथी एवा
विचारना (उत्सेकं के०) उन्नतपणाने (विदलयति
के०) नाश करे ठे. (चके०) वली (विपदं के०)
विपत्तिने (दत्ते के०) आपे ठे. माटें ते इंद्रियसमूह
पोताने वश करवो. ते इंद्रियसमूह कहेवो ठे ?
तो के (दोषाणां के०) सर्व दोषोनुं (पदं के०)
स्थानक ठे ॥ ७० ॥

टीका:-पुनराह ॥ प्रतिष्ठामिति ॥ ओ ज्ञव्य !
तत्करणानां इंद्रियाणां निकुरंबं समूहं वशे कुरु व-
श्यतां नय । आत्मायत्तं विधेहि । तत्किं ? यत् कर-
णनिकुरंबं प्रतिष्ठां महत्त्वनिष्ठां अवसानं क्षयं नयति

(१६१)

प्रापयति । पुनर्यत् नय निष्ठां न्यायस्थितिं विघटयति
स्फोटयति । पुनर्यत् अकृत्येषु अनाचारेषु मतिं बुद्धिं
आधत्ते स्थापयति । पुनः अतपसि अविरतौ प्रेम
तनुते स्नेहं कुरुते । पुनर्यत् विवेकस्य कृत्याऽकृत्यवि-
चारस्य उत्सेकं उन्नतत्वं विदलयति विध्वंसयति ।
पुनर्यत् विपदं आपदं कष्टं दत्ते । तत् करणनिकुरंभं
इन्द्रियसमूहं स्ववशे कुरु । कथञ्चूतं इन्द्रियनिकुरंभं ?
दोषाणां पदं स्थानं ॥ ७० ॥

जाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ एही है कुग-
तिके निदानी दुःख दोष दानी, इनहीकी संगतिसों
संग नार वहियें ॥ इनकी मगनतासों विनौकों वि-
नास होइ, इनहीकी प्रीतिसों अनीति पथ गहियें ॥
येही तप जावकों विचारै दुराचार धारै, इनहीकी
तपत विवेक जूमि दहियें ॥ एही इन्द्रि सुनट
इनही जीतै सोइ साधु, इनको मिलापी सोइ
महा पापी कहियें ॥ ७० ॥

बली पण इन्द्रियसमूहना जयनो उपदेश करे ठे.

शार्दूलविक्रीडितवृत्तत्रयम् ॥ धत्तां मौनमगा-
रमुज्जुतु विधि प्रागदृज्यमज्यस्यता, मस्त्वं-

(१९२)

तर्गण (स्वतर्गण) मागमश्रममुपादत्तां तप
स्तप्यताम् ॥ श्रेयः पुंजनिकुंजजंजनमहा-
वातं न चे इंद्रिय, व्रातं जेतुमवैति जस्मनि
हुतं जानीत सर्वं ततः ॥ ७१ ॥

अर्थः—हे साधु ! (मौनं के०) मौनने (धत्तां
के०) धारण कर. वल्ली (अगारं के०) घरने (उ-
ज्जुतु के०) त्याग कर. वल्ली (विधिप्रागद्वयं के०)
सर्व आचारनुं जे चातुर्य तेने (अज्यस्यतां के०)
अज्यास कर. वल्ली (अंतर्गणं के०) गन्धवासमां
अथवा (अंतर्गण) एवो पाठ होय तो वनने विषे
(अस्तु के०) हो. वल्ली (आगमश्रमं के०) सि-
द्धांतना पठनने (उपादत्तां के०) अंगीकार कर.
तथा (तपः के०) तपश्चर्याने (तप्यतां के०) तप.
परंतु (चेत् के०) जो वल्ली (इंद्रियव्रातं के०)
इंद्रियसमूहने (जेतुं के०) जीतवाने एटले वश
करवाने (नावैति के०) न जाणे ठे (ततः के०)
तो (सर्वं के०) पूर्वोक्त सर्व, (जस्मनि के०) रा-
खने विषे (हुतं के०) होमेखुं हुतद्रव्य जेवुं होय
तेम वृथा (जानीत के०) जाण. ते केहवो ठे इं-

(३९३)

द्रियव्रात ? तो के (श्रेयःपुंजनिकुंजजंजन के०)
पुण्यसमूहरूप जे वन तेना जंजनननेवीषे (महावा-
तं के०) विटोलीया जेवो ठे ॥ ७१ ॥

टीका:—धत्तामिति ॥ हे साधो ! जवान् मौनं धत्तां
कुरुतां । पुनः अगारं गृहं उज्जतु त्यजतु । पुनर्विधि-
प्रागद्वयं सर्वाचारचातुर्यं अज्यस्यतां कुर्वतु । अंत-
र्गणं गच्छवासमध्ये अथवा अंतर्वर्णमिति पाठे वन-
मध्ये अस्तु जवतु । पुनरागमश्रमं सिद्धांतपठनं
उपादत्तां अंगीकुरुतां । पुनस्तपस्तप्पतां करोतु । परं
चेद्यदि इंद्रियव्रातं इंद्रियसमूहं जेतुं वशीकर्तुं ना-
वैति न जानाति । तदा सर्वं पूर्वानुष्ठानं जस्मनि
रक्षायां हुतं वृथा जानीत । कथञ्चूतं इंद्रियव्रातं ।
श्रेयसां कल्याणानां पुंजएव निकुंजं तस्य जंजने म-
हावातं वातूलसमानं ॥ ७१ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त ऊपर प्रमाणें ॥ मौनके धरै-
या, गृह त्यागके करैया, विधि रीतिके सधैया, पर-
निंदासों अपूठे हैं ॥ विद्याके अज्यासी, गिरिकंदरा
के बासी, शुचि अंगके आचारी, हितकारी बैन वूठे हैं ॥
आगमके पाठी, मन लाय महा काठी, जारी कष्ट-
के सहनहार, रमाहूंसों रूठे हैं ॥ इत्यादिक जीव,

(२९४)

सब कारज करत रीतें, इंड्रिनके जीते, बिना सर-
वंग जूठे हैं ॥ ७१ ॥

वली कांइ विशेष कहे ठे.

धर्मध्वंसधुरीणमभ्रमरसावारीणमापत्प्रथा,
लंकर्मीणम शर्मनिर्मितिकलापारीणमेकांत-
तः ॥ सर्वान्नीनमनात्मनी नमनयात्यंतीन-
मिष्टे यथा, कामीनं कुमताध्वनीनमज यन्न-
दौघमक्षेमजाक् ॥ ७२ ॥ इतींद्रियदम-
प्रक्रमः ॥ १६ ॥

अर्थः—(अक्षौघं के०) इंद्रियोनासमूहने (अ-
जयन् के०) नहि वश करतो एवो प्राणी, (अक्षे-
मजाक् के०) अकल्याणनो नजनारो आय ठे. ते
केह्वो ठे इंद्रियउघ? तो के (धर्मध्वंसधुरीणं के०)
धर्मना नाश करवामां मुख्य ठे, वली (अभ्रमरसा-
वारीणं के०) सत्य ज्ञानने आढादन करनार ठे,
वली (आपत्प्रथालंकर्मीणं के०) कष्टना विस्तार-
मां पूर्ण कर्म करनार ठे तथा (अशर्मनिर्मितिक-
लापारीणं के०) अकल्याणना निर्माणने विषे चतुर
ठे, वली (एकांततः के०) निश्चयें करी (सर्वान्नी-

(१७५)

नं के०) सर्वान्नजहाक ठे, वली (अनात्मनीनं के०)
 आत्मानो अहितकारक ठे, तथा (अनयात्यंतीनं
 के०) अन्यायने विषे अत्यंत गामी तथा (इष्टे
 के०) इष्टित वस्तुने विषे (यथाकामीनं के०) स्वे-
 ष्ठाये वृत्तनारो ठे, तथा (कुमताध्वनीनं के०) कु-
 त्सितमतरूप जे मार्ग तेने विषे पांथीजनसमान ठे
 तेने जित्या शिवाय प्राणी कल्याणनो जजनारो थाय
 नही ॥ ७१ ॥ इति षोडश इंद्रियदमप्रक्रमः ॥ १६ ॥

टीकाः—पुनर्विशेषमाह ॥ धर्मध्वंसेति ॥ अक्षा-
 णां इंद्रियाणा उधं समूहं अजयन् अवशीकुर्वन्
 जनः अक्षेमजाक् अकल्याणजाग् जवति । कथञ्चूतं
 अक्षौधं । धर्मध्वंसे धुरीणः मुख्यस्तं । पुनरत्रमरस-
 स्य सत्यज्ञानस्य आवारीणं आवरणाय समर्थ आ-
 वारीणस्तं आढादकं । पुनः कथञ्चूतं ? आपदां कष्टा-
 नां प्रथायां विस्तारणे अलंकर्मीणः कर्मक्षयस्तं ।
 पुनः किञ्चूतं ? अशर्मणां अकल्याणानां दुःखानां
 निर्मितौ निर्माणे करणे कलापारीणश्चतुरस्तं । पुनः किं-
 चूतं ? एकांततोनिश्चयेन सर्वान्नीनः सर्वान्नजहाक-
 स्तं । पुनः किञ्चूतं ? न आत्मने हितोऽनात्मनीनः तं
 आत्मनोऽहितं । पुनः किञ्चूतं ? अनयान्यायेऽत्यंतीनो-

(१६)

त्यंतगामी तं । पुनः किञ्चूतं ? इष्टे इष्टवस्तुनि यथाकामं स्वेढ्यावर्त्तते इति यथाकामिनस्तं । पुनः किञ्चूतं ? कुमते कुत्सितमते अध्वनीनः पांथस्तं । ईदृशं इंद्रियसमूहं अजयन् सन् अक्षेमन्नाग् नवति ॥ ७१ ॥ यतः ॥ कुरंगमातंगपतंगजृंग, मीना हताः पंच जिरेव पंच ॥ एकः प्रमादी सकथं न हन्यते, यः सेवते पंच जिरेव पंच ॥ १ ॥ इति ॥ सिंदूरप्रकरणं, व्याख्यायां हर्षकीर्त्ति-जिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, इंद्रियप्रक्रमोऽजनि ॥ १६ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त ऊपरप्रमाणें ॥ धर्म तरु जंजनकों महामत्त कुंजरसें, आपदा जंमारके जरनकों करोरी हैं ॥ सत्यशील रोकवेकों पौढै परदार जैसें, दुर्गतिको मारग चलायवेकों धोरी हैं ॥ कुमतिके अधिकारी कुनय पथके विहारी, जडजाव इंधन जरायवेकों होरी है ॥ मृषाके सहाइ दुर्जावनाके जाइ, ऐसे विषयान्जिलाषी जीव अघके अघोरी है ॥ ७१ ॥

कथाः—इंद्रियदमन ऊपर कथा कहे ठे. जरत-क्षेत्रें विशालानगरमां चेडो नामें राजा राज्य करे ठे. ते परमजिनधर्मी ठे, तेने सातपुत्रीमां सुज्येष्ठा तथा चेलणा एवे नामें बे पुत्री ठे. तेने मांहोमांहे घणो स्नेह ठे, ते जेम के शयन, जोजन, स्नान,

दान सर्व एकठां करे. ते गाममां कोइ पारिव्राजिका आवीने पोताना शौचमूल धर्मेनां वखाण करती फरे. एकदा ते पारिव्राजिका कन्याना अंतेउरमां गइ. तिहां तेने सुज्येष्ठायें वाद करी जींती निर्जृंढीने काहाडी मूकी, ते वखत पारिव्राजिकायें रोष करीने एवो निश्चय कस्यो के ए बालिकाने हुं म-होटा संकटमां नाखुं ! जेथी महारुं वैर वढी आवे. एम चिंतवी पढी सुज्येष्ठानुं रूप पाटीयामांहे तादृश चितराव्युं ते रूप श्रेणिक राजाने जई देखाव्युं. ते जोइ श्रेणिक राजायें कामविह्वल अइने चेडाराजा उपर दूत मोकढी कन्यानी मागणी करावी, पण चेडायें नाकारो कस्यो.

तेवारें अन्नय कुमार पोतें श्रेणिकराजानुं तादृश रूप पट्ट उपर चित्रावी, ते लइ विशाला नगरीयें आवी. अंतेउरनी पासें सुगंधीवस्तुनी दुकान मांढी बेठो. जेवारें अंतेउरमांथी सुज्येष्ठानी दासी सुगंधी वस्तु लेवा आवे, तेवारें तेने बहुमूली वस्तु अद्व-मूल्यें आपे. अने ते दासीने श्रेणिक राजानुं रूप पण देखाडे. दासीयें रूपने वखाणतां सुज्येष्ठानी आगल वात करी, ते रूप अणावी सुज्येष्ठाने देखा-

(१९६)

ड्युं. ते जोइ मोइ पामीने एकांतें श्रेणिक राजा उपर रागिणी थइ. ते वात अन्नयकुमारें जाणीने एक सुरंग खोदावी ते मांहेथी श्रेणिकने तेडाव्यो, तेनी आगल सुज्येष्टा पण आवी. पठी जेटलामां सुज्येष्टा आन्नरण लेवा पाठी गइ, एटलामां सुज्येष्ठाने जोवा सारु चेलणा ते सुरंगमां आवीने राजाश्रेणिक आगल उन्नी रही. राजा तेनेज सुज्येष्टा जाणी तत्काल घोडा उपर चडावीने चालतो थयो.

पाठलथी सुज्येष्टा पण आन्नरणनो करंकीयो लइ सुरंगमां आवी, श्रेणिक राजाने जोवा लागी पण राजाने चेलणा सहित दीगो नही, तेवारें पोकार कस्यो, ते चेडाराजायें सांजळ्यो, तेवारें वाहार करवा दोळ्यो, तेने सुरंगमांहे श्रेणिकराजायें आवतो दीगो, ते वखतें सुलसाना बत्रीश पुत्र आवी ऊजा रह्या. राजा श्रेणिक चेलणाने लइ नीकली गयो. चेडाराजायें एक बाण मास्यो ते वागवाथी पुत्र पडी गया. समुदाय कर्म लागुं. पठी सुज्येष्टायें विचारुं जे में एक चिंतव्युं अने बीजुं थयुं ! एम चिंतवी वैराग्यरंग वासित थइ श्रीवीरनी पासें जइ दीक्षा लइ तेने निरतिचारपणे पालवा लागी.

(३९९)

एवाश्रवसरमां कोइक पेढाल नामें विद्याधर अने-
क विद्याउनो निधान ठे, ते वृद्धपणुं पाम्यो, तेवारें
विद्या देवा योग्य पात्र शोधवा लाग्यो, पण तादृश
पात्र कोइ मले नही. जे सुशील कामरहित स्त्री
होय वली ब्रह्मचारिणी होय, तेना उपरश्री जे पुत्र
उत्पन्न थाय ते उत्तम जाणवो. तेवा पात्रने विद्या
दीधी थकी बहु फलदायक थाय. एम निर्धारी तेवी
स्त्री जोवा माटें पेढाल विद्याधर फस्या करे, तेणें
एकदा दीक्षानी पालनारी शीलव्रत धरनारी सुज्ये-
ष्ठाने दीठी, तेवारें वीद्याने बलें अंधकार करी जेम
सुज्येष्ठाना जाणवामां न आवे, तेवी रीतें तेनी यो-
निमां त्रमरानुं रूप करी वीर्य प्रक्षेप्युं. पठी थोडे
थोडे तेने गर्जनं चिन्ह प्रगट थवा लाग्यां, पण
श्रीमहावीरें तेने निर्विकारी कही तेथी सज्यातर श्रा-
वकें तेने घरमां राखी. तिहां पूर्ण मासें पुत्र प्रस-
व्यो, तेनुं सात्यकी एवुं नाम दीधुं. ते साध्वीयोने उपा-
सरे महोदो थवा लाग्यो. तिहां जेजे साध्वीयो जणे,
ते सर्व सांजलतां थकां तेणें सर्व शास्त्र कंठें करी लीधां.

एकदा कोइ कालसंवर विद्याधर अने सात्यकी
श्रीवीरना समोसरणमां बेठा थका उपदेश सांजले

ठे. तिहां सात्यकीयें जगवानने कहुं के महाराज !
हुं मिथ्यात्वने परहुं करी समुद्रमां नाखी दर्श. ते-
ने जगवाननें कहुं के तहारार्थी तो उलटुं विशेष
मिथ्यात्व प्रचलित थशे. तेटलामां कालसंवर वि-
द्याधरें पूजुं के हे जगवन् ! मुऊने कोनार्थी जय
थशे ? ते वारें जगवाने कहुं के ए सात्यकी थकी
तुऊने जय थशे ! ते सांजली विद्याधरें विचाखुं जे
ए बालकनुं माहारी आगल शुं गजुं ! एम चिंतवी
सात्यकीने पगनी ठेश मारीने जतो रह्यो, ते देखी
सात्यकीना मनमां महोटो विषाद उपन्यो. पढी सा-
त्यकी जेवारें महोटो थयो, तेवारें पेढालें तेने रोहिणी
प्रमुख विद्याउं शीखवी. ते विद्याउं साधतांकालसंवर
विद्याधर तेने अंतराय करवा लाग्यो. परंतु पूर्वजन्मना
वचनार्थी ते विद्या देवी थोडे थोडे अनुक्रमें प्रसन्न
थइ. केम के पूर्वजवें विद्यादेवीयें ए सात्यकीने पां-
च जव पर्यंत विणास्यो हतो, परंतु पांचमे जवें क-
हुं हतुं के ठठे जवें तुऊने उपक्रमें विद्या सिऊशे.
तेमाटें विद्या तत्काल सिऊ थइ. पण ते वखतें सा-
त्यकीयें पोतानुं मात्र ठ महीनानुं आयुष्य रहेलुं

सांजली फरी विद्यादेवीने कछुं के स्वामिनि ! तमे महारी उपर कृपा करी सातमे जवें वहेलां सिद्ध थजो. ते वचनथी सात्यकीने सातमे जवें ते विद्या तत्काल सिद्ध थइ. ते विद्यादेवीनो अत्यंत प्रेम सात्यकी उपर उपन्यो अने कहेवा लागी के ता-हारा शरीरमांहे एवुं कोइ स्थानक देखाड के जि-हां अमें षोडश विद्यादेवीयो आवीने वसीयें ! सा-त्यकीयें पोतानुं मस्तक देखाड्युं, तेवारें देवीयोयें ललाटमां ठिड पाडी मांहे प्रवेश कीधो. तिहां ठि-डने स्थानकें त्रीजुं नेत्र कीधुं.

एकदा सात्यकीयें विचार्युं जे महारा पिता पेढालें महारी माता साध्वीनी निंदा करावी ठे ? एवो रोष लावीने पेढालने मारी नाख्यो. ते समाचार कालसंवर विद्याधरें सांजदया, तेथी तेणें पण त्यां-थी पलायन कीधुं. सात्यकी तेनी पाठल दोड्यो, कालसंवरें आकाशमां त्रण नगरीनी रचना करी घ-णा काल पर्यंत युद्ध कछुं. तो पण सात्यकीयें तेने माख्यो. पढी सात्यकी मदोन्मत्त थइ पोतानी इ-छायें अनेक परस्त्रीयोने जोगववा लाग्यो. साधुने योगें मिथ्यात्व तजी द्वायिक सम्यक्त्व पाम्यो. त्रि-

संध्या जिनार्चा करे. एकदा उज्जयणी नगरीयें चंद्रप्रद्योतनराजाना अंतेउरमां प्रवर्त्यो राजायें क्रोध आणीने कह्युं के कोइ सात्यकीने मारनार ठे ? तेवारें उमया गणिकायें राजा आगल सात्यकीने मारवानी कबुलात आपी. विश्वासघात करी मारी नखाव्यो ॥ ए प्रमाणें इंद्रियलोलुप्तपणुं करवाथी ते बलवान् एवो सात्यकी नाश पाम्यो. माटें इंद्रियो वश राखवी ॥ ७२ ॥

हवे लक्ष्मीनो स्वभाव कहे ठे.

निम्नं गच्छति निम्नगेव नितरां निडेव विष्कंजते, चैतन्यं मदिरेव पुष्यति मदं धूम्येव दत्तेऽधताम् ॥ चापल्यं चपलेव चुंबति दवज्वालेव तृष्णां नय, त्युद्धासं कुलटांगनेव कमला स्वैरं परिच्राम्यति ॥ ७३ ॥

अर्थः—(कमला के०) लक्ष्मी, (निम्न के०) नीचप्रत्ये (विम्नगाइव के०) नदीनी पेटें (गच्छति के०) जाय ठे. वली ते लक्ष्मी (नितरां के०) अत्यंत (चैतन्यं के०) ज्ञानने (विष्कंजते के०) विनाश करे ठे. केनी पेटें ? तो के (निडेव के०) नि-

(૩૦૩)

દ્રાની પેઠેં. જેમ નિદ્રા અવૈતન્ય કરે છે, તેમ લક્ષ્મી
 પણ જ્ઞાનનો નાશ કરે છે. તથા (મદં કે૦) અહં-
 કારને (પુષ્યતિ કે૦) પોષણ કરે છે. કેની પેઠેં ?
 તો કે (મદિરેવ કે૦) મદિરા જેમ છે તેમ. અ-
 ર્થાત્ જેમ મદિરા ઉન્મત્તતાને કરે છે તેમ લક્ષ્મી
 પણ અહંકાર જે મદ તેને કરે છે. વલી તે લક્ષ્મી
 અંધતાં કે૦) અંધપણને (દત્તે કે૦) આપે છે. કેની
 પેઠેં ? (ધૂમ્યેવ કે૦) ધૂમસ મૂહની પેઠેં વલી (ચા-
 પદ્યં) ચંચલપણને (ચુંબતિ કે૦) જજે છે. કેની
 પેઠેં ? તો કે (ચપલેવ કે૦) વિજલીની પેઠેં જાણ-
 વું તથા (તૃષ્ણાં કે૦) મૃગ તૃષ્ણાને અને (ઉદ્ધ્વાસં
 કે૦) ઉદ્ધ્વાસને (નયતિ કે૦) પમાડે છે એટલે
 લોજ વાંઠાને વધારે છે. કેની પેઠેં ? તો કે (દવ-
 જ્વાલેવ કે૦) વનાગ્નિની જ્વાલાની પેઠેં અર્થાત્ જે-
 મ દવજ્વાલા તૃષાને વધારે છે. તેમ લક્ષ્મી લોજને
 વધારે છે. વલી લક્ષ્મી (સ્વૈરં કે૦) સ્વઘાયેં કરી
 (પરિભ્રમતિ કે૦) પરિભ્રમણ કરે છે. કેની પેઠેં ?
 તો કે (કુલ્લટાંગનેવ કે૦) સ્વૈરિણી સ્ત્રીની પેઠેં. જેમ
 અસતી સ્ત્રી સ્વેઘાયેં જમે છે, તેમ લક્ષ્મી પણ સ્વઘાયેં
 જ્રમણ કરે છે ॥ ૭૩ ॥

टीका:—पुनर्लक्ष्मीस्वप्नावमाह ॥ निम्नंगेति ॥ कमला ॥ लक्ष्मीः निम्नं नीचं प्रति गच्छति । केव ? निम्नगा इव नदीव । यथा नदी नीचं गच्छति । पुनः नितरां अतिशयेन चैतन्यं ज्ञानं विष्कंजते विनाशयति । केव ? निम्नेव यथा निद्रा अचैतन्यं करोति । पुनर्लक्ष्मीर्मदं अहंकारं पुष्यति पुष्णाति । केव ? मदरेव सूरैव यथा मदिरा मदं उन्मत्ततां करोति । पुनः कमला अंधतां दत्ते अंधत्वं करोति । केव ? धूम्येव धूमसमूहश्च । यथा धूमोऽप्यंधं करोति । पुनर्लक्ष्मीश्चापद्यं चुंबति जजति । केव ? चपला इव विद्युदिव । पुनः कमला तृष्णां उद्धासं नयति । लोभवांश्चां वर्द्धयति । केव ? दवज्वाला इव । यथा दवज्वाला तृषां वर्द्धयति । पुनः कमला स्वैरं स्वेष्टया परिभ्रमति । केव ? कुलटां गना इव असती स्त्रीश्च यथा असती स्त्री स्वेष्टया भ्रमति तद्वत् ॥ ७३ ॥

जाषाकाव्यः—सवैया तेइसा ॥ नीचकि और ढरै सरिता जिम, धूम बढावत नींदकि नांइ ॥ चंचलता प्रगटै चपला जिम, अंध करै जिम धूमकि जांइ ॥ तेज करै त्रसना दव ज्यौं मद, ज्यौं मद पो-

षति मूढकि तांश् ॥ ए करतूत करै कमला जग,
मोलत ज्यों कुलटा बिनु सांश् ॥ ७३ ॥

वली धनना दोषो कहे ठे.

दायादाः स्पृहयन्ति तस्करगणा मुष्णन्ति
ज्रूमीजुजो, गृह्णन्ति हलमाकलय्य हुतजु-
ग्नस्मीकरोति क्षणात् ॥ अंजः प्लावयति क्षि-
तौ विनिहितं यद्वा हरन्ते हठात्, उर्व्वतास्त-
नया नयन्ति निधनं धिग्बब्धधीनं धनम् ॥ ७४ ॥

अर्थः—(धनं के०) ड्रव्यने (धिक् के०) धि-
क्कार हो. ते केहवुं ड्रव्य ठे ? तो के (बब्धधीनं
के०) घणाकने आधीन रहेवुं ठे. कोने कोने आ-
धीन रहेवुं ठे ? तो के ते धननी (दायादाः के०)
गोत्रीया (स्पृहयन्ति के०) स्पृहा करे ठे. वली तेने
(तस्करगणाः के०) चोरना समूहो (मुष्णन्ति के०)
चोरे ठे. तथा (ज्रूमीजुजः के०) राजाज (हलं के०)
कांश् पण मिषने (आकलय्य के०) दशने (गृह्ण-
न्ति के०) ग्रहण करे ठे. वली (हुतजुक् के०) अ-
ग्नि (क्षणात् के०) क्षणमात्रमां (जस्मीकरोति
के०) जस्म करे ठे. अने (अंजः के०) पाणी, (प्ला-

(३०६)

वयति के०) पलालि नाखे ठे. तथा (क्षितौ के०)
पृथ्वीने विषे (विनिहितं के०) स्थापन करेलुं जे
धन, तेने (यक्षाः के०) व्यंतरो, (हठात् के०)
बलात्कारशी (हरंते के०) हरण करे ठे. तथा
(दुर्वृत्ताः के०) दुराचारी एवा (तनयाः के०) पुत्रो,
(निधनं के०) विनाशने (नयंति के०) पमाडे ठे. माटें
घणा जननी स्पृहायुक्त एवा धनने धिक्कार होजो ॥७४॥

टीका:—धनस्य दोषानाह । धनं द्रव्यं धिक् अ-
स्तु । धिक् निर्जर्त्सननिंदयोः । किञ्चूतं ? बव्हधीनं
बव्हधीनत्वं । बहवः शृङ्खन्ति । कथं ? दायादाः गोत्रि-
णः स्पृहयन्ति ग्रहीतुं वाञ्छन्ति । पुनस्तस्करगणाश्चोर-
समूहाः मुष्णन्ति चौरयन्ति । पुनर्भूमीञ्जुजो राजानः
ढलं आकालय्य मिषं दत्वा गृह्णन्ति । हुतञ्जुक् बन्धिः
क्षणाद्येगेन जस्मीकरोति ज्वालयित्वा रक्षां करोति ।
पुनरञ्जः पानीयं प्लावयति वाहयति । पुनर्यज्ञं क्षि-
तौ विनिहितं स्थापितं सन् यक्षाव्यंतरा हठाद्वलात्का-
रेण हरन्ते अपहरन्ति । पुनर्दुर्वृत्ताः दुराचारास्तनयाः
पुत्रा निधनं विनाशं नयन्ति प्रापयन्ति । एवं बव्ह-
धीनं धनं धिगस्तु ॥ ७४ ॥

त्राषाकाव्यः—वृत्त ऊपर प्रमाणें ॥ बंधु विरोध

करै निशि वासर, डंरु नकों नरवइ ठल जोवै ॥ पा-
वक दाहत नीर वहावत, ठहै दृग उट निशाचर
ढोवै ॥ झूतल रदत जहा हरै करि, कै डुरवृत्ति
कुसंगति खोवै ॥ ए उत्पात उठै धनके ढिग, दा-
मधनी कहो क्यों सुख सोवै ॥ ७४ ॥

जे धन ठे तेज मोहनुं उत्पादक ठे, ते कहे ठे.
नीचस्याऽपि चिरं चटूनि रचयंत्यायांति
नीचैर्नतिम्, शत्रोरप्यगुणात्मनोऽपि विद-
धत्युच्चैर्गुणोत्कीर्तनम् ॥ निर्वेदं न विदंति
किंचिदकृतज्ञस्यापि सेवाक्रमे, कष्टं किं न
मनस्विनोऽपिमनुजाः कुर्वन्ति वित्तार्थिनः ॥ ७५ ॥

अर्थः—(मनस्विनोऽपि के०) मानवंत एटखे
माह्या एवा पण (मनुजाः के०) मनुष्यो, (वित्ता-
र्थिनः के०) ड्रव्यार्थी थया ठता, (किं कष्टं के०)
कया कष्टने (न कुर्वन्ति के०) नथी करता ? अ-
र्थात् सर्व प्रकारना कष्टने करेज ठे. ते जेम केः—वि-
त्तार्थीजनो (नीचस्यापि के०) नीच जननी आग-
ल, (चटूनि के०) प्रिय एवां वचनोने (चिरं के०)
घणा काल (रचयन्ति के०) बोले ठे. तथा (नीचैः

के०) नीच पुरुषो साथै (नतिं के०) प्रणामने (आयांति के०) करे ठे. तथा (अगुणात्मनोपि के०) निर्गुण एवा पण (शत्रोरपि के०) शत्रुना पण (उच्चैः के०) अतिशयें करी (गुणोत्कीर्तनं के०) गुणवर्णनने (विदधति के०) करे ठे. वली (अकृतज्ञस्यापि के०) करेला कार्यने न जाणनारा एवा अकृतज्ञ स्वामीना पण (सेवाक्रमे के०) सेवा करवामां (किंचित् के०) जरा पण (निर्वेदं के०) खेदने (न-विदंति के०) जाणता नथी. एटखे वित्तने बांढनारा जनो पूर्वोक्त सर्व काम करे ठे.

टीकाः—धने मोहोत्पादकत्वमाह ॥ नीचस्येति ॥ मनस्विनोमानवंतो दक्षा अपि मनुष्या वित्तार्थिनो द्रव्यार्थिनः संतः किं कष्टं न कुर्वति? अपि तु सर्वं कष्टकुर्वति । यथा नीचस्यापि नरस्याग्रेचिरं चिरकालं याचन् चटूनि चटुवचनानि प्रियवचनानी रचयंति जटपंति । पुनर्नीचैर्नरैः समं नतिं आयांति प्रणामं कुर्वति । पुनः शत्रोरपि अगुणात्मनोपि निर्गुणस्यापि उच्चैरतिशयेन गुणोत्कीर्तनं गुणवर्णनं विदधति । पुनरकृतज्ञस्याऽपि प्रजोः सेवाक्रमे सेवाकरणे किंचित् स्तोकमपि निर्वेदं खेदं

न विदन्ति न जानन्ति । वित्तवांछकाः संतः ॥ ७५ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ नीच धनवंत
तांइ निरखि असीस देइ, वह न विलोके यह चर-
न कहतु है ॥ वह अकृतइ नर यह अइता को
घर, वह मदलीन यह दीनता कहतु है ॥ वह चि-
त्त कोप ठानै यह वाकों प्रभु मानै, वाके कुवचन
सब याहिपैं सहतु है ॥ ऐसी गति धारै न विचारै कबु
गुनदोस, अरथाजिलाषि जीव अरथ चहतु है ॥ ७५ ॥

लक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयः संग्गादिवां-
जो जिनी, संसर्गादिव कंटकाकुलपदा न का-
पि धत्तेपदम् ॥ चैतन्यं विषसनिधेरिव नृ-
णामुज्जासयत्यंजसा, धर्मस्थाननियोजनेन
गुणिजिग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥ ७६ ॥ इति
लक्ष्मीस्वप्नावप्रक्रमः ॥ १७ ॥

अर्थः—(लक्ष्मीः के०) लक्ष्मी, (नीचं के०) नीच
पुरुषप्रत्ये (सर्पति के०) जाय ठे. शा माटें जाय
ठे ? तो त्यां उत्प्रेक्षा करे ठे. के (अर्णवपयः संग्गा-
दिव के०) समुद्र जलना संगथकी जेम जल ठे,
ते नीचगामी ठे तेम लक्ष्मी पण जलसंगथकी

नीचगामी थइ ठे. कारण के लक्ष्मीनी उत्पत्ति समुद्रजलथीज ठे अर्थात् समुद्रजल पिता होवार्थी ते नीचगामी ठे. वली लक्ष्मी (कापि के०) कोइ पण (पदं के०) स्थानकने (न धत्ते के०) नथी धारण करती. केम के, (अञ्जोजिनीसंसर्गात् के०) कमलिनीना संयोगथकी (कंटकाकुलपदाश्च के०) कांटायें करी व्याप्त ठे पग जेना एवीज जाणीयें होय नही एटले जेम कोइने कांटा वाग्या होय ते-ने पीडा होवार्थी क्यांय पग मांकी सके नही तेम लक्ष्मी पण एकस्थलें रहेती नथी. वली लक्ष्मी (नृणां के०) मनुष्योना (चैतन्यं के०) ज्ञानने (अंजसा के०) अनायासैं करी (उज्जासयति के०) गमावे ठे शा माटें ? तो के ते (विषसन्निधेरिव के०) विषना सन्निधिपणा थकीज जाणीयें होय नही कारण के विषनुं अने लक्ष्मीनुं स्थानक एक समुद्रज ठे. (तत् के०) ते कारणमाटें (गुणिज्जिः के०) गुणिजनोयें (धर्मस्थाननियोजनेन के०) धर्मस्थानमां तेना व्ययने करवे करी (अस्याः के०) आ लक्ष्मीनुं (फलं के०) फल. (ग्राह्यं के०) ग्रहण करवायोग्य ठे. अर्थात् पुण्यकार्यमां जे लक्ष्मी

वापरे, ते लक्ष्मीनुं फल पामे ॥ ७६ ॥ इति सप्तद-
श लक्ष्मीस्वजावप्रक्रमः ॥ १७ ॥

टीकाः—उपमानेन श्रीस्वरूपमाह ॥ लक्ष्मीः नीचं
सर्पति नीचं जनं प्रतियाति । कस्मात् ? उत्प्रेक्षते ।
अऽर्णवपयः संगत् समुद्रजलसंगमान्नीचगामिन्य-
भूत । पुनर्लक्ष्मीः कापि पदं स्थानं च न धत्ते न स्था-
पयति । कीदृशी ? अञ्जोजिनीसंसर्गात् कमलिनी-
संयोगादिव । कंटकाकुलपदा कंटकैर्व्याप्तचरणेव ॥
पुनर्लक्ष्मीर्नृणां पुंसां चैतन्यं ज्ञानं अञ्जसा वेगेनोज्जा-
सयति गमयति । कस्मात् विषसंन्निधेर्विषसामीप्या-
दिव लक्ष्म्याः विषस्य च समुद्रस्थानत्वात् तस्मात्कार-
णात् गुणिज्जिर्जनैर्धर्मस्थाननियोजनेन धर्मस्थानव्य-
यकरणेनास्याः लक्ष्म्याः फलं ग्राह्यं सफला कर्तव्येत्य-
र्थः ॥ ७६ ॥ सिंदूरप्रकरग्रंथ, व्याख्यायां हर्षकीर्त्तिजिः ॥
सूरिजिर्विहितायांतु, लक्ष्म्याश्च प्रक्रमोऽजनि ॥ १७ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त ऊपर प्रमाणें ॥ नीचहीकी
औरकुं उमंगी चलै कमलासु, पिता सिंधु सलिल
सुजाउ याहि दियो है ॥ रहै न सुस्थिर वहै सकं-
टक चरन याको, वसि कंजमांहि कंजकोसो पद
कियो है ॥ जाकों मिलै हितसों अचेत करि मारै

तांहि, विषकी बहिन तातें विषको सो हियो है ॥
 ऐसी उगहारी जिन धरम के पथमारी, करिकें
 सुकृत तिन याको फल लियो है ॥ ७६ ॥

कथा:—अंगदेशने विषे धारापुर नगरनो सुंदर
 नामें राजा ठे, तेनी मदनवद्वजा नामें राणी ठे. तेने
 एक कीर्त्तिपाल, बीजो महीपाल एवे नामें बे पुत्र
 ठे. ते राजा परस्त्रीपराङ्मुख ठे, अने राणी पण शी-
 लांगी ठे. एकदा मध्यरात्रियें तेनी कुलदेवतायें आ-
 वीने कछुं के हे राजन् ! तुऊने दुर्दशा आवी ठे,
 महोदुं कष्ट प्राप्त थशे ? ते सांजलीने राजायें कछुं
 के शुजाशुजकर्मज जीवें कस्यां होय, ते जोगव्या वि-
 ना बूटको थाय नही ॥ यतः ॥ संपदि यस्य न हर्षो
 विपदि विषादोरणेषु धीरत्वम् ॥ तं जुवनत्रयतिल-
 कम्, जनयति जननी सुतं विरलम् ॥ १ ॥ माटें की-
 धां कर्म जोगव्याविना बूटे नही. एवुं धैर्य धरी
 प्रधानने राज्य जलावी राजा पोतें तथा स्त्री अने बे
 पुत्र साथें लइ परदेश जणी चाल्या. एकदा वगडामां
 कुटुंबसहित राजा सूतो ठे ते वखतें पोतानीपासें
 जे संबल हतुं, ते सर्व चोर लोको लइ गया. पठी
 वनफलादिकें कुटुंब निर्वाह करतो थको चालतो

चालतो पृथ्वीपुरनगरें आव्यो. तिहां कोइ धनसा-
गर व्यवहारीयाना वाडामां रह्यो. राणी लोकोने
घेर मजुरी करवा जाय ते तेने स्वरूपवान् देखी मो-
हितथइ लोको मजुरी वधारे देवा लागी. तिहां
विषयी लोकोना प्रसंगथी घणां दुःख सहन कस्यां,
फरी ज्ञाग्योदय थयो तेवारें पोताने नगरें गया. रा-
ज्य पाम्यां, सर्व कुटुंबने मढ्यां, सर्व मनोरथ सिद्ध
थया. घणो काल सांसारिक सुख जोगवी वृद्धाव-
स्थायें चारित्र लई ठेवट संक्षेपणा करी देवलोकें
गया. ए लक्ष्मीनी चंचलताविषे कथा जाणवी ॥७६॥

हवे दाननो उपदेश कहे ठे.

चारित्रं चिनुते धिनोति विनयं ज्ञानं नय-
त्युन्नतिम्, पुष्पाति प्रशमं तपः प्रबल्यत्यु-
द्धासयत्यागमम् ॥ पुण्यं कंदलयत्यऽधं द-
लयति स्वर्गं ददाति क्रमात्, निर्वाणश्रिय-
मातनोति निहितं पात्रे पवित्रं धनम् ॥ ७७ ॥

अर्थः—(पवित्रं के०) पवित्र एटले न्यायोपा-
र्जित एवुं (धनं के०) धन, (पात्रे के०) पात्रने
विषे (निहितं के०) आरोपण कछुं ठतुं एटले

दीधुं ठुं (चारित्रं के०) संयमने (चिनुते के०)
 वधारे ठे. तथा (विनयं के०) विनयना गुणने (धि-
 नोति के०) वधारे ठे. तथा (ज्ञानं के०) श्रुतादि-
 कज्ञानने (उन्नतिं के०) उन्नतिप्रत्ये (नयति के०)
 पमाडे ठे. तथा (प्रशमं के०) उपशमने (पुष्णा-
 ति के०) पोषण करे ठे. तथा (तपः के०) मास
 पद्म द्वापणादिक जे तप तेने (प्रबलयति के०)
 बलवान् करे ठे. एटले पारणादि योगथकी उत्साह
 करे ठे. तथा (आगमं के०) सिद्धांत पठनादिकने
 (उद्भासयति के०) प्रबल करे ठे. तथा (पुण्यं के०)
 पुण्यने (कंदलयति के०) उत्पन्न करे ठे. (अघं
 के०) पापने (दलयति के०) खंरुन करे ठे. तथा
 (स्वर्ग के०) स्वर्गने (ददाति के०) आपे ठे. तथा
 (क्रमात् के०) अनुक्रमथकी (निर्वाणश्रियं के०)
 मोक्षरूप लक्ष्मीने (आतनोति के०) विस्तारे ठे.
 एटले आपेठे. अर्थात् सुपात्रमां आपेहुं धन, पूर्वो-
 क्त सर्व वस्तुने आपे ठे ॥ ७७ ॥

टीका:—दानोपदेशमाह ॥ चारित्रमिति ॥ पवित्रं
 न्यायोपार्जितं धनं वित्तं पात्रे सुपात्रे निहितं दत्तं सत्
 चारित्रं संयमं चिनुते वर्द्धयति । विनयं विनयगुणं

धिनोति प्रीणयति । पुनर्ज्ञानं श्रुतादि उन्नतिं नयति प्रापयति । पुनः प्रशमं उपशमं पुष्पाति पोषयति । पुनस्तपोमासक्षपणादि प्रबलयति पारणादियोगा-
 दुत्साहयति । पुनरागमं सिद्धांतपठनादि उद्धास-
 यति प्रबलं करोति । पुनः पुण्यमेव सत्कर्मवनं कंद-
 लयति कंदलायुक्तं करोति पुनः अघं पापं दलयति
 खंडयति । पुनः स्वर्गं ददाति । क्रमादनुक्रमेण नि-
 र्वाणश्रियंमोक्ष लक्ष्मींश्चातनोति दत्ते इत्यर्थः । सु-
 पात्रे दत्तं धनं एतानि वस्तूनि करोति ॥ ७७ ॥

नाषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक छंद ॥ चरन
 अखंरु ज्ञान अति उज्ज्वल, विनयविवेक प्रसमअ-
 मलान ॥ अनघ सुजाउ सुकृत गुनसंशय, उच्च अ-
 मर पद बंध विधान ॥ अगम गम्य रम्य तपकी
 रुचि, उद्धत मुगति पंथ सोपान ॥ ए गुन प्रगट हो-
 हि तिनके घट, जे नर देहिं सुपत्तहिं दान ॥ ७७ ॥

दारिद्र्यं न तमीक्षते न प्रजते दौर्भाग्यमा-
 लंबते, नाऽकीर्तिर्न पराजवोऽज्जिघृषते न
 व्याधिरास्कंदति ॥ दैन्यं नाद्रियते कुनोति

(३१६)

न दरः क्लिश्रन्ति नैवापदः, पात्रे योवितरत्य-
नर्थदलनं दानं निदानं श्रियाम् ॥ ७८ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (पात्रे के०) पात्र
जनने विषे (दानं के०) दानने (वितरति के०)
आपे ठे. (तं के०) ते पुरुषने (दारिद्र्यं के०) दारि-
द्र्यं, (न ईक्षते के०) जोतुं नथी, तथा ते पुरुषने
(दौर्भाग्यं के०) दुर्भाग्यपणुं, (न नजते के०) से-
वतुं नथी. तथा (अकीर्तिः के०) अपयश (नालं-
बते के०) आश्रय करतुं नथी. तथा ते पुरुषने (प-
राजवः के०) पराजव, (नाजिखषते के०) अजि-
लाष करतो नथी. तथा (व्याधिः के०) व्याधि,
(न आस्कंदति के०) न शोषण करे ठे. तथा (दै-
न्यं के०) दीनता (नाद्रियते के०) आदर करती
नथी तथा (दरः के०) जय, ते (न डुनोति के०)
नथी पीडतो. तथा (आपदः के०) कष्टो, (नैव-
क्लिश्रन्ति के०) नथीज पीडा करतां. ते दान कहेवुं
ठे ? तो के (अनर्थदलनं के०) उपद्रवोने नाश
करनारुं ठे तथा (श्रियां के०) संपत्तिनुं (निदानं के०)
कारणभूतठे. ते माटे सुपात्रने दान जरूर आपवुं ॥ ७८ ॥

टीका:—पुनर्दानगुणानाह ॥ दारिद्र्य नेति ॥ यः
 पुमान् पात्रे सुपात्रे दानं वितरति प्रयच्छति । तं पु-
 रुषं दारिद्र्यं न ईदृक्ते न पश्यति । पुनस्तं दौर्भाग्यं
 दुर्जगत्वं न जजते न सेवते । पुनस्तं अकीर्त्तिरप-
 यशो नालंबते नाश्रयति । पुनस्तं पराजयः नाऽजि-
 लषते न बाढति । पुनर्व्याधिर्माद्यं तं नास्कंदति न
 शोषयति । पुनर्देन्यं दीनतां नाद्रियते नाश्रयति ।
 पुनर्दरोन्नयं न दुनोति न पीडयति । पुनः आपदो-
 व्यसनानि कष्टानि तं न क्लिश्नन्ति न पीडयन्ति ।
 यः पात्रे दानं ददाति । किञ्चूतं दानं ? अनर्थानां
 उपद्रवानां दलनं वेदनं । पुनः किञ्चूतं श्रियां संपदां
 निदानं कारणं ॥ ७८ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पयब्दं ॥ सो दरिद्र दलमलै,
 तांहि डुरजाग न गंजै ॥ सो न लहै अपमान, सो
 तो विपदा जय जंजै ॥ पिसुन कोइ दुःख देश ता-
 स तन व्याधि न वढ्ढ ॥ तांहि कुजस परिहरै, सु-
 मुख दीनता न कट्ट ॥ सो लहै उच्च पद जगत
 मै, अघ अनर्थ नाशहि सरव ॥ कहिं कंवरपाल
 सो धन्य नर, जो सुखेत बोवै दरव ॥ ७८ ॥

વલી પણ દાનના ગુણો કહે છે.

લક્ષ્મીઃ કામયતે મતિર્મૃગયતે કીર્તિસ્તમા-
લોકતે, પ્રીતિશ્ચુંબતિ સેવતે શુઙ્ગતા નીરો-
ગતાઽઽલિંગતિ ॥ શ્રેયઃસંહતિરચ્યુપૈતિ વૃ-
ણુતે સ્વર્ગોપજોગસ્થિતિ, મુક્તિ વૌંબતિ યઃ
પ્રયત્નતિ પુમાન્ પુણ્યાર્થમર્થં નિજમ્ ॥ ૭૯ ॥

અર્થઃ—(યઃ કે०) જે (પુમાન્ કે०) પુરુષ, (પુ-
ણ્યાર્થ કે०) પુણ્યને અર્થે (નિજં અર્થ કે०) પોતા-
ના ધનને (પ્રયત્નતિ કે०) આપે છે (તં કે०) તે
પુરુષને (લક્ષ્મીઃ કે०) કમલા, તે (કામયતેકે०)
છે છે. તથા તેને (મતિઃ કે०) બુદ્ધિ, (મૃગયતે
કે०) खोले છે શોધે છે. તથા (કીર્તિઃ કે०) કી-
ર્તિ (આલોકતે કે०) જોવે છે તથા તેને (પ્રીતિઃ
કે०) પ્રીતિ, (ચુંબતિ કે०) ચુંબન કરે છે તથા તે
જનને (શુઙ્ગતા કે०) સૌજાગ્ય, (સેવતે કે०)
સેવે છે. તથા (નીરોગતા કે०) આરોગ્યતા, તે (આ-
લિંગતિ કે०) આલિંગન કરે છે. વલી તેને (શ્રેયઃ
સંહતિઃ કે०) કલ્યાણપરંપરા, (અચ્યુપૈતિ કે०)
સન્મુખ આપે છે. તથા તે પુરુષને (સ્વર્ગોપજોગસ્થિ-

तिः के०) स्वर्गना उपजोगनी पद्मति, (वृणुते के०)
वरे ठे. तथा (मुक्तिः के०) मोक्ष, (वांछति के०)
वांछे ठे. माटें द्रव्यने पुण्यने अर्थे अवश्य वापरवुं ॥७९॥

टीकाः—दानगुणानाह ॥ लक्ष्मीरिति ॥ यः पुमान्
पुण्याऽर्थं श्रेयोर्थं निजं अर्थं स्वकीयं धनं प्रयच्छति
ददाति । तं पुरुषं लक्ष्मीः कमला कामयते वांछति ।
पुनर्मतिर्बुद्धिस्तं मृगयते अन्वेषति । पुनः कीर्त्तिस्तं
आलोकते पश्यति । पुनः प्रीतिरानन्दस्तं चुंबति
श्लिष्यति । पुनः सुजगता सौजाग्यं तं सेवते नज-
ति । नीरोगता आरोग्यं तं आलिंगति । पुनः श्रेयः
संहतिः कल्याणपरंपरा तं अच्युपैति सन्मुखमाया-
ति । पुनः स्वर्गोपजोगस्थितिर्देवलोकस्य जोगपद्म-
तिस्तं वृणुते वरयति । पुनर्मुक्तिर्मोक्षस्तं वांछति ।
यः पुण्यार्थं निजं अर्थं प्रयच्छति ॥ ७९ ॥

जाषाकाव्यः—सवैया शकतीसा ॥ ताहिकों सुबु-
द्धि वरै, रामा ताकी चाह करै, चंदन स्वरूप वहै
सुजस तांहि अरचै ॥ सहज सुहाग पावै, सुरग स-
मीप आवै, वार वार मुगतिरमनि तांहि चरचै ॥
तांइके सरीरकों आलिंगत अरोग ताइ, मंगल करै
मिताइ प्रीति करै परचै ॥ जोइ नर वहै सुचेत चित्त

(३२०)

समता समेत, धरमके हेतकां सुखेत धन खरचै ॥७९॥

बली पण दाननाज गुण कहे ठे.

मंदाक्रांतावृत्तम् ॥ तस्यासन्ना रति रनुच-
री कीर्तिरुत्कंण्ठिताश्रीः, स्निग्धा बुद्धिः प-
रिचयपरा चक्रवर्तित्वरुद्धिः ॥ पाणौ प्राप्ता
त्रिदिवकमला कामुकी मुक्तिसंपत्सप्तदे-
व्यां वपति विपुलं वित्तबीजं निजं यः
॥ ८० ॥ इति दानप्रक्रमः ॥ १८ ॥

अर्थः—(यः के०) जे पुरुष, (निजं के०) पो-
तानुं (विपुलं के०) प्रचुर एवं (वित्तबीजं के०)
वित्तरूप बीजने (सप्तदेव्यां के०) सात क्षेत्रवे
विषे एटले १ जिनजुवन, २ जिनबिंब, ३ ज्ञानपुस्त-
क, ४ चतुरविध संघजक्ति, ते रूप सात क्षेत्रने वि-
षे (वपति के०) वावे ठे. एटले वापरे ठे. (तस्य
के०) ते पुरुषने (रतिः के०) समाधि (आसन्ना
के०) समीप वर्तवावाली थाय ठे. दूकडी थाय ठे.
तथा तेने (कीर्तिः के०) कीर्ति ते (अनुचरी
के०) दासी थाय ठे. तथा (श्रीः के०) संपत्ति
एटले धनधान्य हिरण्यरूप संपत्ति, ते मल्लवाने

जब प्रत्यक्ष धन्य जाणवां. ते वाक्य सांजली शेर
 हर्षवंत थयो. अन्यदा ते बेहुजण शेरनी साथें दे-
 रासरें गया, तिहां शेर फूल लई जिनचुवनमां ग-
 यो अने ते बे सेवकमांहेलो एक वडेरो सेवक
 पांच कुमांनां फूल लई जक्तिपूर्वक जिनपूजा करवा
 लाग्यो, अने बीजो सेवक उपाश्रयें जई व्याख्यान
 सांजलवा बेछो. उपवास करी बे पहोर पढी पोतानी
 पांतीमां आवेलुं धान्य पीरसावीने जक्तिपूर्वक रु-
 षीश्वरने वहोराव्युं, मनमांहे पोताने अत्यंत धन्य-
 वाद आपतोरह्यो. एम अनुक्रमें शुजकृत्य करतां आयु
 पूर्ण थये बेहु जण मरण पामी कलिंगदेशनो शूर-
 सेन नामें कोइक राजा ठे, तेनी विजया नामें राणी-
 नी कूखें पुत्रपणें जई उपना. तेमां एकनुं नाम अ-
 मरसेन अने बीजानुं नाम वीरसेन पाज्युं. बेहु पुत्र
 राजाने परमवद्वज ठे, अनुक्रमें सर्वकलाना पारंगा-
 मी थया. ते बेहु सौजाग्यनिधान सर्वलोकने अत्यं-
 त प्रिय थयेला देखीने उरमान मातायें चिंतव्युं
 जे ज्यांसुधी ए बे पुत्र आहीं हशे, त्यांसुधी म-
 हारा पुत्रनें राज्य मलशे नहीं.

एकदा राजा वसंतक्रीडाने अर्थें उद्यानें गयो.

(३२४)

एवामां राणियें रात्रिने समयें पोतानुं शरीर नखें करी वलूखुं, राजा घरें आव्यो, तेवारें राणीने पूब्युं के तहारुं शरीर कोणें वलूखुं ? तेवारें राणी रोती-थकी स्त्रीचरित्र करती बोली के हे स्वामी ! ए काम सर्व तमारा कुमरोनुं जाणजो. ए बेहु मदोन्मत्त आवीने मने वलग्या माटें हवे मने माहरे पीयर मोकळो. ए तमारा मानीता पुत्र आगल महाराथी रही शकाय नहीं. एवी वात सांजलतांज राजायें चंमालने तेडावीने कहुं के आ बेहु कुपात्रोनां मस्तक कापी आज रात्रें महारीपासें लावजे. ते सांजली चंडाल बेहु कुमारोपासें गयो, अने राजानो हुकम कही संजलाव्यो. कुमर बोढ्या के राजानो आदेश अमारे प्रमाण ठे, तुं सुखें ते काम कर. तेवारें चंडालें कहुं के तमें परदेश जणी जाउं. एहुं तमारा पुण्यथी कहुं तुं, तेणें तेमज कहुं, अने बेहु कुमर ठाना जता रह्या. मनमां विचारवा लाग्या के आपणा कर्मनी वात, के जे आपणी ऊरमान मातायें आपणने कूडुं कलंक दीधुं. पाठलथी-माताने पण आनंद थयो.

हवे ते बेहु जाई पृथ्वीमां फरता फरता एक

(३३५)

अटवीमां रात्रिने समयें कोइ वृद्धनी नीचें विश्राम
 लेवामाटें रह्या. तिहां अमरसेन सूइ रह्यो अने
 वयरसेन जागतो बेगो. हवे ते वृद्धनी उपर सुडो
 सूडी बेछां ठे, तेमां सूडी बोली जे आ वृद्धनीचें
 बेछा ठे, तेनुं आतिथ्य करीयें, तेवारें सूडो बोळ्यो
 के हे सूडी ! आपणें तिर्यच ठैयें, माटे आपणाथी
 शुं उपकार थाय ! ते वारें सूडी बोली जो उद्यम
 करीयें तो सर्वसाध्य ठे, अने जो तमें उद्यम करो,
 तो हुं पण सान्निध्य करूं ! तेने सूडे कछुं के तुं कहे
 ते हुं उद्यम करूं ! सूडी बोली के त्रिकूटपर्वत उपर
 एक सहकार ठे, ते एकविद्याधरें मंत्रीने वाव्यो ठे,
 तेमां एक फल एवुं ठे के तेनुं जहण करवाथी
 राज्य मले, अने बीजुं फल एवुं ठे के तेनुं जहण
 करे, तेना मुखमांथी प्रतिदिन पांचशें पांचशें सो-
 नामोरो पडे. माटें ते सहकारनां फल लावीने ए
 बे जणने आपीयें तो परोणागत रूडी थाय. एम
 विमासी ते कीरयुग्म उज्जुं, ते त्रिकूट पर्वतें जइ
 सहकारनां फल लेइ आवीने कुमरोने आप्यां. प्र-
 जातें फल लइ बेहुजण आगल चाल्या, तेमां अ-
 मरसेनें दातण कीधां. पठीराज्य पदवी मलवानुं फल

दीधुं. तेणें जहण कीधुं. फलनो उपचार कह्यो. बी-
जुं फल बीजे दिवसें दातण करी शूरसेने जहण
कीधुं. तेवारें तेना मुख मांथी पांचशें दिनारो पडी.
ते धनथी आनंद पाम्या. पठी चालतां चालतां सा-
तमे दिवसें कंचनपुरनगरें आव्या, तिहां नगरनी बा-
हेर वृद्धनी नीचें महोटा जाइने बेसाडी वयरसेन
जोजनलेवा सारु नगरमां आव्यो, ते अवसरें ते
नगरनो राजा अपुत्रीयो मरण पाम्यो ठे तेवारें सर्व
लोकोयें पंचदिव्यनी अधिवासना कीधी, उद्यान-
मांहे पंचदिव्यथी अमरसेनने राज्य मढ्यु. तेने
हाथीउपर बेसाडी नगरमांहे लाव्या. राज्यपाटें
स्थाप्यो. पठी जाइनी शोध करी पण किहांइ दीठो
नहीं, अने वयरसेन जाइने राज्य मढ्युं सांजलीने
कोइ गणिकाने घेर जइ रह्यो. तिहां प्रतिदिवस पां-
चशें सोनामोर मुखमांथी निकले, ते वेश्याने आपे,
अने निश्चितपणे वेश्यानीसाथें विषयिक सुख जोगवे.

एकदा वृद्ध अक्कायें पोतानी पुत्रीने पूढ्युं के ए
तहारो जर्तार कोइ पण धंधो कस्याविना क्यांथी द्रव्य
लइ आवे ठे ? तेवारें वेश्यायें वयरसेनने पूढ्युं. वय-
रसेनें स्त्रीनो मर्म अजाणते थके सर्व पोतानी साचे-

साची हकीगत कही. तेप्रमाणें वेश्यायें अक्कानी आ-
गल कळुं. तेवारें अक्कायें औषध आपी वमन करा-
व्युं, तेमांथी गोटली कहाडी लीधी, प्रजातें वयर-
सेन दातण करी खोंखारो करवा लाग्यो पण मुख-
मांथी सोनामोर पडी नही, पठी ड्रव्यहीन जा-
णी अक्कायें घरमांथी बाहेर कहाडी मूक्यो, तेवारें
चिंतातुर थको वनमां वृद्धनी नीचें जइ बेगो.

तिहां रात्रिनें समयें चार चोरने पोतपोतामां
वाद करता देखी कुमर पण चोरनीपेठें चोर थड-
ने तेनीसाथें जइ मळ्यो अने ते चोरने विवाद
करवानो व्यतिकर पूढ्यो, तेवारें चोर बोल्या के
अमें बार वर्षपर्यंत महोटो प्रयास करीने तेमां ए-
क चांखडीनो जोडो, बीजो दंरु, अने त्रीजी कंथा,
ए त्रण वस्तु एक सिद्धपुरुष पासेंथी पाम्याडैर्य. ते
सांजली कुमर बोळ्यो के ए निर्जीव वस्तुमाटें तमें
आटवो क्लेश शावास्ते करो ठो ? एमां ठे शुं ? ते-
वारें चोर बोल्या के ए वस्तुमां महोटो प्रजाव ठे,
कारण के ते सिद्ध पुरुषें ठ महिनापर्यंत देवता
आराध्यो, त्यारें तेणे संतुष्ट थडने आकाशगामिनी
विद्यामटे चांखडी दीधी, अने एदंरु ठे ते सर्व श-

(३५०)

स्त्रनो निवारण करनार ठे, तथा त्रीजी कंथा जे ठे, ते दिनदिनप्रत्ये पांचशें सोनामोरनी आपनारी ठे, माटें ए त्रणे वस्तुनी अमने वहेंचण करी आप तो अमारो विवाद मटी जाय. तेने कुमरें कहुं के तमें दूर जइ बेसो. हुं विचार करीने तमोने वहेंची आपुं. पढी कुमरें लब्ध लक्ष्मीनी पेरे कंथा पहेरी अने दंरु हातमां धारण कस्यो. तथा चांखडी पगमां पहेरीने आकाशें उडी गयो. पाठलथी चोर विलखा थया थका अन्यत्र स्थानकें जता रह्या.

कुमर पण देशांतर जइ पांच दिवसें पाठो ते-हीज गाममां आव्यो, तिहां दररोज पांचसो सो-नामोर तेने कंथा आपे, ते लइ वाटमां विलास क-रतो फरे. तेने गणिकायें दीठो, त्यारें तेनीपासें आवी पोतानो अपराध खमावी अक्कायें तेने पोताने घेर आण्यो. कुमर पण गणिकानो विश्वास न करतो कंथा-ने कोइव्यवहारीयाने घेर मूकी पोते वेच्याने घरे रह्यो थको तेनीसाथे विषय संबंधी सुखविलास जोगवे ठे.

एकदा वली गणिकायें अक्काना कहेवाथी वयरसेन कुमरने पाडुकानुं वृत्तांत पूज्युं, तेनो कुमरें खरेखरो हारद कस्यो. तेणें जइ अक्काने कस्यो. अक्का युक्ति क-

(३३९)

री वयरसेनप्रत्ये कहेवा लागी के हे वत्स ! ताहारा वियोगथी निरंतर महारी पुत्री मूर्खा पामती, तेवारें में समुद्रमध्ये जे यक्षनुं देहरं ठे, तेनी यात्रा करवानी प्रतिज्ञा कीधेदी ठे, पण तिहां जवाइ शकातुं नथी. ए महोदुं संकट ठे. ते वात कुमरें सत्य मानीने अकाने साथें लई चांखडी पहेरी यक्षना मंदिरें जई द्वारआगल चांखडी उतारी मांहे गयो. एटलामां पावलथी चांखडी उपानीने अक्का पोताने घेर जती रही. कुमर आवी जूवे ठे, तो चांखडी अने अक्का बेहु दीठां नही. तेवारें अक्कानुं कर्तव्य जाणी विलखोथयो. सर्व स्थलें अकाने जोई पण क्यांही दीठा नही. तेवारें कुमर त्यांज बेटउपर अटकी रह्यो.

एवामां एक विद्याधर तिहां आव्यो. तेणें कुमरने पूछ्युं के तुं क्यांथी आव्यो ठो ? कुमरें तेने सर्व वृत्तांत कहुं. विद्याधर बोळ्यो के तुं चिंता मकर. हुं तुज्जे ताहरे स्थानकें पहुँचाडीश ! ज्यांसुधी हुं यक्षनी यात्रा करि आवुं, त्यांसुधी तुं इहां रहेजे. अने आ मोदकप्रमुख आपुं बुं, ते तुं खुख लागे तेवारें खाजे. पण पेला वृक्षनी नीचें जईश नहीं ? एम कहि विद्याधर यक्षने देहरे गयो.

पाठलथी कुमरें जई ते वृक्षनुं फूल तोडी सूंघ्युं,
एटले तरतज ते गधेडो बनी गयो, जे महोटेनुं
कह्युं न करे, ते दुःखी थाय.

पन्नर दिवसने अंतरें ते विद्याधर आव्यो, तेणे
कुमरने गर्दजाकारें दीगो, तेवारें बीजा वृक्षनुं फूल
सूंघाडीने फरी स्वाजाविक जेवो हतो तेवो मनुष्य
कस्यो. कुमरें ते बेहु वृक्षनां फूल लई पोतानी गां-
ठें बांध्यां, पढी विद्याधरें तेने तिहांथी उपाडीने
कांचनपुरें जइ मूक्यो. फरी अक्कायें दीगो, तेवारें
कहेवा लागी के हे स्वामी ! तमें केवी रीतें आव्या ?
कुमरें कह्युं के हुं देवताना प्रजावथी अहीं आव्यो
हुं. तेने वली पण अक्का कपट वचनें करी घेर तेडी
आवी अने कहेवा लागी के हे स्वामी ! तमें देह-
रामांहे गया, एटलामां कोइएक देवतायें आवीने
चांखडीसहित मुऊने उपाडीने समुद्रमां नाखी
दीधी. हुं महोटा कष्टें मरती मरती घेर आवी हुं.
कुमर बोड्यो के महारी उपर यहें तुष्टमान अइने
घणुं ड्रव्य मुऊने आप्युं. तथा वली बे औषधियो
आपी, तेमां एक औषधिना योगथी नवयौवनपणुं
प्राप्त थाय, ते सांजली अक्का बोली जो महारी ऊ-

पर उपकार करी नवयौवनपणुं मने बकसो, तो मने सर्वनी उंशीयाल, ताबेदारी टल्ली जाय. तेने कुमरें तत्काल एक फूल सूंघाड्युं जेथी अक्का तत्काल रासजी थई गई, तेनी उपर कुमर चढी बेगो अने हाथमां पूर्वोक्त दंरु लई ते रासजीने नगर-मांहे सर्वत्र फेरववा लाग्यो. दंरुना प्रहार, मांथामां मारीने आकुलव्याकुल करी. ते जोइ सर्व गणिकाउयें एकत्र मली राजाआगल जइ फरियाद करी. राजायें तरत कुमरने पकडवामाटें घणा शीपाइयो मोकड्या, ते सर्वने दंरुना योगथी कुमरें जीती लीधा, ते वात सेवकोयें जइने राजानी आगल कही, तेवारें राजायें पोतानुं सर्व सैन्य तेने पकडवामाटें मोकड्युं, तेने पण कुमरें जीती लीधुं.

पठी राजायें अनुमानथी उलख्यो जे आ महा-रो जाइ ठे ? तेवारें तेने जइ पगें लाग्यो. ते जोइ सर्व लोकें जाण्युं जे आ तो राजानो जाइ ठे. एम दीठाथी सर्व हर्षवंत थया अने अक्काना कपटनी वात सर्व तेना मुखथी सांजली सहु कोई कहेवा लाग्यां के आ कूटणी अत्यंत लोच करवा गई तो रासजी थई. पठी कुमरें गोटली तथा चांखडी प्र-

(૩૩૨)

મુખ જે કાંઈ પોતાની વસ્તુઝં તેણે લીધેલી હતી, તે તેની પાસેથી પાઠી લઈ શિખામણ આપી. રાસઝી ટાલી દીધી અને સ્વાઝાવિક રૂપ કરી દીધું.

કુમરોયેં કેટલાક કાલપર્યંત તિહાંજ રાજઝો-ગવ્યું. પઠી પિતાયેં તેડાવીને બેહુ પુત્રોને જુદા જુદા દેશોનાં રાજ્ય આપ્યાં, તે બેહુ ઝાઈઝયેં સલાહ-સંપથી ઝોગવ્યાં. બેહુ ઝાઈસાયેં રહ્યા, વૃઝાવસ્થાયેં ઝ્ઝાનીના ઉપદેશથી વૈરાગ્ય પામી દીઠા લઈ આયુ પૂરણ થયે મરણ પામી દેવલોકેં ગયા ॥ ઇતિ દાન પૂઝાવિષય અમરસેન વીરસેન કથા સંપૂર્ણ ॥ ૬૦ ॥

હવે તપનો ઉપદેશ કરે ઢે.

શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તત્રયમ્ ॥ યત્પૂર્વાર્જિતક-
ર્મશૈલકુલિશં યત્કામદાવાનલ, જ્વાલાજા-
લજલં યજુગ્રકરણગ્રામાહિમંત્રાદરમ્ ॥ ય-
ત્પ્રત્યૂહતમઃ સમૂહદિવસં યલ્લબ્ધિલક્ષ્મીલ-
તા, મૂલં તદ્ધિવિધં યથાવિધિ તપઃ કુર્વીત
વીતસ્પૃહઃ ॥ ૬૧ ॥

અર્થઃ—(વીતસ્પૃહઃ કેઽ) ગઈ ઢે સ્પૃહા જેને ઇવો ઢતો ઇટલે નીયાણાદિકેં રહિત ઢતો (તદ્ધિવિધં

કે૦) તે નાના પ્રકારના (તપઃ કે૦) તપને (યથા વિધિ કે૦) શાસ્ત્રોક્તવિધિયેં કરી (કુર્વીત કે૦) કરે, તે કેહવું તપ છે ? તો કે (યત્પૂર્વાર્જિતકર્મશૈલકુલિશં કે૦) જે પૂર્વજવેં ઉપાર્જન કરેલાં કર્મોં તેજ શૈલ જે પર્વત તેનેવિષે વજ્રસમાન છે. જેમ પર્વતને ઢેદવામાં વજ્ર બલવાન્ હોય છે, તેમ જાણવું. અર્થાત્ કર્મરૂપ પર્વત તેને ઢેદવામાં વજ્રસમાન છે વલી (યત્ કે૦) જે તપ, (કામદાવાનલજ્વાલા-જાલજલં કે૦) કામરૂપ જે દાવાનલ તેની જ્વાલાની જે જાલ તેનો જે સમૂહ તેનેવિષે જલ સમાન છે, તથા (યત્ કે૦) જે તપ, (ઉગ્રકરણગ્રામાહિ-મંત્રાદ્ધરં કે૦) દારુણ એવો જે ઇન્દ્રિયસમૂહ તે રૂપ અહિ જે સર્પ તેને મંત્રાદ્ધરસમાન છે, તથા (યત્ કે૦) જે તપ, (પ્રત્યૂહતમઃ સમૂહદિવસં કે૦) વિઘ્નરૂપ જે અંધકારસમૂહ તેનેવિષે દિવસસમાન છે, તથા (યત્ કે૦) જે તપ, (લબ્ધિલક્ષ્મીલતામૂલં કે૦) સંપત્ તેજ લતા તેના ઉત્પન્ન થયેલા મૂલસમાન છે, માટેં તે તપ સર્વ જનોયેં કરવું ॥ ૬૧ ॥

ટીકાઃ—અથ તપસ ઉપદેશદ્વારમાહ ॥ યદિતિ ॥ વીતા ગતા સ્પૃહા વાંઘા યસ્ય સ વીતસ્પૃહઃ સન્વાંઘા

(३३४)

निदानादिरहितः सन् तद्विविधं तपः कुर्वीत कुर्यात् । तत्किं ? यत्तपः पूर्वे जवेऽर्जितानि उपार्जितानि यानि कर्माणि तान्येव शैलाः पर्वतास्तेषु कुलिशं वज्रं । तेषां वेदकत्वात् । पुनर्यत्तपः कामएव दावानलो दवाग्निस्तस्य ज्वालानां जालः समूहस्तत्र जलं । तद्विनाशकत्वात् । पुनर्यत्तपः उग्रो दारुणो यः करणानां इंद्रियाणां ग्रामः समूहः स एवाहिः सर्पस्तस्य मंत्राक्षरं सर्पमंत्रस्य बीजं । पुनर्यत्तपः प्रत्यूहा एव विघ्नाएव तमसोऽधकारस्य समूहस्य तत्र दिवसं दिनं । तन्नाशकत्वात् । पुनर्यत्तपो लब्धिलक्ष्मी संपदेवल्लता वल्ली तस्याः मूलं उत्पादनकंदं । तद्विविधं नानाप्रकारं यथाविधि तपः कुर्वीत ॥८१॥

जाषाकाव्यः—वृष्यहृद ॥ जो पूरवकृत कर्म, पिंरु गिरिदलन वज्रधर ॥ जो मनमथ दवज्वाल, माल संहारन मेघऊर ॥ जो प्रचंरु इंद्रिय जुयंग, अंजन सुमंत्र वर ॥ जो विज्ञाव संतमस पुंज, खंरुन प्रज्ञातकर ॥ जो लब्धि वेलि उपजत घन, तासु मूल दिढता सहित ॥ सो सुतप अंग बहु विधि दुविध, करहिं विबुध वांठारहित ॥ ८१ ॥

(૩૩૫)

વલી પણ તપનો મહિમા કહે છે.

યસ્માદ્વિઘ્નપરંપરા વિઘટતે દાસ્યં સુરાઃ કુર્વતે, કામઃ શામ્યતિ દામ્યર્તાંદ્રિયગણઃ કલ્યાણમુત્સર્પતિ ॥ ઝન્મીલંતિ મહર્ષયઃ કલ્પયતિ ધ્વંસં ચ યઃ કર્મણામ્, સ્વાધીનં ત્રિદિવં શિવં ચ ઋજતિ શ્લાઘ્યં તપસ્તન્ન કિમ્ ॥ ૮૨ ॥

અર્થઃ—(તત્ કે०) તે (તપઃ કે०) તપ, (કિં કે०) શું (શ્લાઘ્યં કે०) વખાણવા યોગ્ય, (ન કે०) નથી ? ના વખાણવાયોગ્ય હેજ. કેમ શ્લાઘ્ય છે ? તો કે (યસ્માત્ કે०) જે તપશ્ચકી (વિઘ્નપરંપરા કે०) કષ્ટોની પંક્તિ (વિઘટતે કે०) નાશ પામે છે. તથા જે તપશ્ચકી (સુરાઃ કે०) દેવતાઝ, (દાસ્યં કે०) દાસપણાને (કુર્વતે કે०) કરે છે. વલી જે તપશ્ચકી (કામઃ કે०) કામ (શામ્યતિ કે०) શાંતિ પામે છે. વલી જે તપશ્ચકી (ઇન્દ્રિયગણઃ કે०) ઇન્દ્રિયોનો ગણ, (દામ્યતિ કે०) દમને પ્રાપ્ત થાય છે. વલી જે તપશ્ચકી (કલ્યાણં કે०) કલ્યાણ જે છે, તે (ઉત્સર્પતિ કે०) પ્રસરે છે. વલી જે તપ શ્ચકી

(३३६)

(महर्क्षयः के०) तीर्थकरादिसंपत्तियो, (उन्मीलं-
ति के०) विकासने प्राप्त थाय ठे. वल्ली जे तपश्चकी
(कर्मणां के०) ज्ञानावरणीयादिककर्मनो (चयः
के०) समूह, (ध्वंसं के०) नाशने (कलयति के०)
पामे ठे. वल्ली जे तपश्चकी, (त्रिदिवं के०) स्वर्ग अने
(जजति के०) जजे ठे (च के०) वल्ली (शिवं
के०) मोक्ष (स्वाधीनं के०) स्वाधीन जेम होय
तेम थायठे. माटें ते तप वखाणवालायक नथी शुं?
अर्थात् वखाणवालायकज ठे ॥ ७२ ॥

टीकाः—तपःप्रज्ञावमाह ॥ यस्मादिति ॥ तत्तपः
किं श्लाघ्यं न प्रशस्यं न ? अपि तु श्लाघ्यमेव त
त्किं ? यस्मात्तपसो विघ्नपरंपरा कष्टश्रेणिर्विघटते
विलयं याति । पुनः सुरादेवादास्यं दासत्वं कुर्वते ।
पुनर्यस्मात्कामः शाम्यति उपशमं याति । पुनः इं-
द्रियगणः पंचेंद्रियसमूहो दाम्यति दमं प्राप्नोति ।
पुनर्यस्मात्तपसः कल्याणं श्रेयउत्सर्पति प्रसरति ।
पुनर्यस्मान्महर्क्षयस्तीर्थकरादिसंपदः उन्मीलंति वि-
कसंति । पुनर्यस्मात् कर्मणां ज्ञानावरणीयादीनां च-
यः समूहो ध्वंसं नाशं कलयति प्रयाति । पुनर्यस्मा-

तपसः त्रिदिवं स्वर्गः च पुनः शिवं मोक्षः स्वाधीनं
स्वायत्तं स्यात्तत्तपः किं श्लाघ्यं न स्यात् ? ॥ ७२ ॥

जाषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ जाके आदरत
महारिद्धिसों मिलापहोइ, मदन अव्याप होइ, कर्म
वन दाहियें ॥ विघन विनास होइ गिरवान दास होइ,
ग्यानको प्रकास होइ, जौं समुद्र थाहियें ॥ देव पद
खेल होइ, मंगलसों मेल होइ, इंद्रिनकी जेल होइ,
मोखपंथ गाहियें ॥ जाकी ऐसी महिमा, प्रगट कहै
कौरपाल, तिहुंलोक तिहुं काल सो तप सराहियें ॥ ७३ ॥

कांतारं न यथेतरोज्वलयितुं दक्षोदवाग्निवि-
ना, दावाग्निं न यथेतरः शमयितुं शक्तोवि-
नांजोधरम् ॥ निष्णातः पवनं विना निर-
सितुं नान्योयथांजोधरम्, कर्मौघं तपसा-
विना किमपरं हर्तुं समर्थस्तथा ॥ ७३ ॥

अर्थः—(यथा के०) जेम (कांतारं के०) वनने
ज्वलयितुं के०) बालवाने (दवाग्निं विना के०) दा-
वाग्निविना (इतरः के०) बीजो (दक्षः के०) मा-
ह्यो (न के०) नथी. वली ते (दावाग्निं के०) दा-
वाग्निने (शमयितुं के०) शमन करवाने (अंजोध-

रंविना के०) मेघ विना (इतरः के०) बीजो (श-
 क्तः के०) समर्थ (न के०) नथी. वली (यथा
 के०) जेम (अञ्जोधरं के०) मेघने (निरसितुं के०)
 टालवाने (पवनंविना के०) पवनविना (अन्यः के०)
 बीजो (न के०) न (निष्णातः के०) निपुण होय.
 (तथा के०) तेम (कर्मौघं के०) कर्मसमूहने
 (हर्तुं के०) ठेदवाने (तपसाविना के०) तपविना
 (अपरं के०) बीजो (किं के०) शुं (समर्थः के०)
 समर्थ होय ? ना होयज नहिं ॥ ७३ ॥

टीकाः—अन्यश्च ॥ कांतारमिति ॥ यथा कांतारं
 वनं ज्वलयितुं दावाग्निं विना इतरोऽन्यो दह्मोन ।
 पुनर्यथा दावाग्निं शमयितुं विध्यापयितुं अञ्जोधरं
 मेघं विनाऽपरः शक्तो न समर्थो न । पुनर्यथाऽञ्जोधरं
 मेघं निरसितुं दूरीकर्तुं पवनं विनाऽन्यो न निष्णातो
 न निपुणः । तथैव कर्मौघं कर्मसमूहं हंतुं ठेतुं तप-
 सा विनाऽन्यत्किं समर्थं ? अपितु न किमपि । किंतु
 तप एव कर्माणि हर्तुं समर्थः ॥ ७३ ॥

त्राषाकाव्यः—सवैया तेइसा ॥ ज्यों वर कानन
 दाहनकों दव, पावकसो नहिं दूरसो दीसै ॥ ज्यों
 दव आग बुझै न ततहन, जो न अखंफित मेघ व-

रीसै ॥ ज्यों प्रगटै नहिं जौं लगि मारुत, तौं लगि
घोरघटा नहिं खीसै ॥ त्यों घटमें तपवज्र विना दृढ,
कर्म कुलाचल और न पीसै ॥ ८३ ॥

बली पण तपनो महिमा कहे ठे. स्वग्धरावृत्तम्
॥ संतोषस्थूलमूलः प्रशमपरिकरः स्कंधबन्ध
प्रपञ्चः, पञ्चाक्षीरोधशाखः स्फुरदजयदलः
(स्फुटविनयदलः) शीलसंपत्प्रवालः ॥ श्र-
क्षान्नः पूरसेकाद्रिपुलकुलबलैश्वर्यसौन्दर्य-
जोगः, स्वर्गादिप्राप्तिपुष्पः शिवसुखफलदः
स्यात्तपः पादपोऽयम् ॥ ८४ ॥ इति तपः
प्रक्रमः ॥ १ए ॥

अर्थः—(अयं के०) आ (तपःपादपः के०)
तपरूप जे वृक्ष, ते (शिवसुखफलदः के०) शिव-
सुखना फलने देनारो (स्यात् के०) होय. ते के-
हवो तपःपादप ठे ? तो के (संतोषस्थूलमूलः के०)
संतोष जे मूर्ध्नात्याग, तेज ठे स्थूलमूल जेनुं एवो
तथा (प्रशमपरिकरः के०) क्षमा तेज ठे परिकर
जेने एवो तथा (स्कंधबन्धप्रपञ्चः के०) आचारा-
दि जे श्रुतस्कंधरूप, तेनी बन्ध जे रचना ते रूप ठे

विस्तार जेनो एवो तथा (पंचाक्षीरोधशाखः के०)
 पंचेंद्रियनो जे रोध तेरूप ठे शाखाउं जेमां एवो
 तथा (स्फुरदजयदलः के०) देदीप्यमान एवं जे
 अजयदान ते रूप ठे पत्र जेमां एवो अथवा (स्फु-
 टविनयदलः) एवो पाठ होय तो स्फुट ठे विनय-
 रूप पत्र जेमां एवो तथा (शीलसंपत्प्रवालः के०)
 ब्रह्मचर्यव्रतरूप ठे प्रवाल एटले नवपल्लव जेमां एवो
 तथा (श्रद्धांजःपूरसेकात् के०) श्रद्धारूप जलनो जे
 पूर तेनुं जे सिंचवुं तेथकी (विपुलकुलबलैश्वर्यसौ-
 दर्यज्ञोगः के०) विस्तीर्ण एवां कुल, बल, ऐश्वर्य,
 अने सौंदर्य ते रूप ठे जोग जेने एवो ठे. अथवा
 विपुलकुलबलैश्वर्य रूप जे विस्तार तेनो ठे जोग जे-
 मां एवो ठे तथा (स्वर्गादिप्राप्तिपुष्पः के०) स्वर्गा-
 दि जे देवलोक, ग्रैवेयक, अनुत्तरविमान, तेनी जे
 प्राप्ति तेज ठे पुष्प जेमां एवो जे तपोवृक्ष, ते शिव-
 सुखफलने आपे ठे ॥ ७४ ॥ आंहिं वसुदेव हरिके-
 शीवलनी कथानो दृष्टांत ग्रहण करवो. ॥ १९ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ संतोषइति ॥ अयं तपएव
 पादपो वृक्षः शिवसुखफलदः स्यात् शिवसुखान्येव
 फलानि ददातीति मोक्षफलदाता स्यात् । किञ्चूत-

स्तपःपादप ? संतोषोमूर्ध्वात्यागएव स्थूलं पुष्टं मूलं
 यस्य स । पुनः किञ्चूतः ? प्रशमद्गमा एव परिकरः
 परिवारो यस्य स । पुनः किञ्चूतः ? स्कंधा आचारां
 गादि श्रुतस्कंधास्तेषां बंधो रचना एव प्रपंचो विस्तारो
 यस्य स । पुनः किञ्चूतः ? पंचानां अक्षाणां इं-
 द्रियाणां समाहारः पंचाक्षी । पंचाक्ष्याः रोध एव
 शाखा यस्य स । पुनः किञ्चूतः ? स्फुरत् देदीप्यमानं
 अजयं अजयदानमेव दलत्वं यस्य स । अथवा स्फुट-
 विनयदलः स्फुटानि प्रकटानि विनयरूपाणि दलानि
 पत्राणि यस्य स । पुनः किञ्चूतः ? शील संपदेव ब्रह्मव्र-
 तमेव प्रवाला नवपल्लवायस्य स । पुनः किञ्चूतः ?
 श्रद्धारुचिः सैवांजः पानीयं तस्याः पूरस्तेन सेकः सिं-
 चनं तस्मात् विपुलानि विस्तीर्णानि कुलबलैश्चर्य-
 सौंदर्याण्येव जोगो यस्य स । अथवा विपुलकुलबलै-
 श्चर्यमेव जोगो विस्तारो यस्य स । पुनः किञ्चूतः ?
 स्वर्गादीनां देवलोकग्रैवेयकानुत्तरविमानानां प्राप्ति-
 रेव पुष्पाणि यस्य स । ईदृशस्तपएव पादपोवृद्धः स
 शिवसुखमेव फलं ददाति ॥ ७४ ॥ अत्रनंदिषेण व-
 सुदेव हरिकेशीबलकथा ॥ सिंदूरप्रकरारुखस्य, व्या-

ख्यायां हर्षकीर्त्तिभिः ॥ सूरिर्निर्विहितायां तु, तप-
सः प्रक्रमोऽजनि ॥ इति तपःप्रक्रमः ॥ १९ ॥

जाषाकाव्यः—ठप्पय छंद ॥ सुदिढ मूल संतोष, प्र-
सम गुन प्रबल पेढ ध्रुव ॥ पंचाचार सु साख, सील
संपति प्रवाल हुव ॥ अजय अंग दल पुंज, देव पद
पुहप सुमंजित ॥ सुकृत जारविस्तार, जाव सिव
सुफल अखंजित ॥ परतीति धार जल सिंचि किय,
अति उत्तंग दिन दिन पुषित ॥ जयवंत जगत यह
सुतप तरु, मुनि विहंग सेवहिं सुखित ॥ ७४ ॥

कथाः—तप उपर नंदीषेण मुनिनो दृष्टांत जाण-
वो. जेणें बार हजार वर्ष तपस्या करी अंत्यावस्था-
यें अणसण लक्ष पोतानुं दौर्जाग्य संचारी तपना
प्रज्ञावथी आवते जवें स्त्रीवद्वज्ज थाउं ! एवुं नीया-
णुं बांधी काल करी देवलोकें गयो. तिहांथी च्य-
वीने समुद्रविजयनो लघुजाइ वसुदेव नामें थयो,
तिहां गतजन्मना तपःप्रज्ञावथी ७२००० स्त्रीनुं पा-
णिग्रहण कछुं. एवी रीतें तपना फलथी विशेष सु-
ख जोगवी यावत् अंत्यावस्थायें शुज जावमां रही
काल करी देवलोकें प्होतो, माटें सर्व जव्यजीवें

(૩૪૩)

શ્રીનંદીષેણની પેઠે ક્ષમા સહિત તપ કરવું ॥ શ્રી
તપ ઉપર નંદિષેણમુની કથા ॥ ૫૪ ॥

હવે શુજ્ઞાવનો ઉપદેશ કરેલે.

શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તદ્વયમ્ ॥ નીરાગે તરુ-
ણી-કટાક્ષિત મિવ ત્યાગવ્યપેતપ્રજ્ઞૌ, સેવા-
કષ્ટમિવો પરોપણમિવાંજ્ઞો જન્મનામશ્મનિ ॥
વિષ્વગ્વર્ષમિવોષરક્ષિતિતલ્લે દાનાર્હદર્ચાત-
પઃ, સ્વાધ્યાયાધ્યયનાદિ નિઃફલમનુષ્ઠાનં
વિના જ્ઞાવનામ્ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:- (જ્ઞાવનાં વિના કે ૦) એક શુજ્ઞાવના-
વિના (દાનાર્હદર્ચા કે ૦) સુપાત્ર દાન, જિનપૂજન,
અને (તપઃસ્વાધ્યાયાધ્યયનાદિ કે ૦) તપ, સ્વાધ્યાયનું
અધ્યયન તેજ છે આદિમાં જેને એવું (અનુષ્ઠાનં કે ૦)
અનુષ્ઠાન તે સર્વ (નિઃફલં કે ૦) નિષ્ફલ થાય છે.
કેની પેઠે ? તો કે (નીરાગે કે ૦) રાગરહિત એવા
પુરુષને વિષે (તરુણીકટાક્ષિતમિવ કે ૦) યુવતી-
કટાક્ષ વિદેપજ જેમ, એટલે નીરાગી પુરુષને જેમ
સ્ત્રીના કટાક્ષનો વિદેપ વ્યર્થ થાય છે. તેમ આદિ

पण जाणवुं. वल्ली केनी पेटें ? तो के (त्यागव्यपे-
तप्रज्ञौ के०) दान रहित स्वामीनेविषे (सेवाकष्टंश्च
के०) सेवाकष्ट जे ठे तेज जेम. एटले दान न आ-
पनार पुरुषनी पासें सेवाकष्ट ते जेम व्यर्थ थाय ठे,
तेम जाणवुं. वल्ली केनी पेटें ? तो के (अश्मनि
के०) पाषाणनेविषे (अंजोजन्मनां के०) कमलो-
नुं (उपरोपणमिव के०) वाववुंज जेम. वल्ली केनी
पेटें ? तो के (उषरक्षितितले के०) द्वारचूमिने वि-
षे अथवा पर्वतने विषे (विष्वग्वर्षमिव के०) चो-
तरफ मेघनी वृष्टिज जेम. एटले द्वारचूमिने विषे
अथवा पर्वतने विषे चारे तरफ पडनारो मेघ जेम
निःफल थाय तेम जावनाविना सर्व अनुष्ठान
निष्फल थाय ॥ ७५ ॥

टीकाः—जावोपदेशमाह ॥ नीरागे इति ॥ जाव-
नां शुभ्रजावं विना दानार्हदर्चा तपः स्वाध्यायाध्य-
यनादि सर्व्व अनुष्ठानं क्रियाकरणं निःफलं स्यात् ।
दानं च अर्हदर्चा देवजिनपूजा च तपश्च स्वाध्याय-
श्च ते आदौ यस्य तत् दानजिनपूजातपः सिद्धांत-
पठनादिकं जावं विना निःफलं । किमिव ? नीरागे
पुरुषे तरुणीकटाक्षितमिव युवतीकटाक्षविक्षेपणमि-

(३४५)

व । यथा नीरागे तरुणीकटाक्षा निःफलाः । पुनः
किमिव ? त्यागव्यपेतप्रज्ञौ । दानरहिते कृपणे स्वा-
मिनि सेवाकष्टं इव अदातरि स्वामिनि सेवाकष्टं
निःफलं । पुनः किमिव ? अश्मनी पाषाणे आज्ञो-
जन्मनां कमलानां उपरोपणं वापनं इव । यथा पा-
षाणोपरि कमलवापनं निःफलं । पुनः किमिव ? उ-
षरक्षिति तले उषरचूमौ विष्वग्वर्षमिव यथोषरचू-
मौ पर्वते मेघवर्षणं निःफलं ॥ तथा शुज्जनावनां
विना सर्वा क्रिया निःफला ॥ ८५ ॥

ज्ञाषाकाव्यः—ज्यौ नीराग पुरुषके सन्मुख, पुर-
कामिनि कटाठ करि ऊठी ॥ ज्यौ धन त्याग रहि-
त प्रभु सेवत, ऊसरमें वरिषा जिम बूठी ॥ ज्यौ
शिलमांहि कमलको बोन, पवन पकरि ज्यौ बं-
धिय मूछि ॥ ए कर तूति होइ जिम निःफल, त्यों
बिनु जाव क्रिया सब जूछी ॥ ८५ ॥

बली पण शुज्जनावोपदेश करे ठे.

सर्वे झीप्सति पुण्यमीप्सति दया धित्सत्य-
घं मित्सति, क्रोधं दित्सति दानशीलतपसां
साफल्यमादित्सति ॥ कल्याणोपचयं चिकी-

ર્ષતિ જવાંજોધેસ્તટં લિપ્સતે, મુક્તિસ્ત્રીં પ-
રિરિપ્સતે યદિ જનસ્તજ્ઞાવયેજ્ઞાવનામ્ ॥૫૬॥

અર્થ:—(યદિ કે૦) જો (જનઃ કે૦) મનુષ્ય,
(સર્વ કે૦) સર્વ વસ્તુને (જ્ઞીપ્સતિ કે૦) જાણ-
વાને છે છે, જો વલી (પુણ્યં કે૦) ધર્મને (ર્ષિપ્સ-
તિ કે૦) છે છે, જો વલી (દયાં કે૦) દયાને
(ધિત્સતિ કે૦) ધારણ કરવાને છે છે, જો વલી
(અઘં કે૦) પાપને (મિત્સતિ કે૦) માનવાને છે
છે છે, જો વલી (ક્રોધં કે૦) ક્રોધને (દિત્સતિ
કે૦) ધ્રુવન કરવાને છે છે, જો વલી (દાનશીલ-
તપસાં કે૦) દાન, શીલ, તપના (સાફલ્યં કે૦)
સાફલ્યને (આદિત્સતિ કે૦) ગ્રહણ કરવાને છે
છે, જો વલી (કલ્યાણોપચયં કે૦) કલ્યાણસમૂહ-
ને (ચિકીર્ષતિ કે૦) કરવાને છે છે, જો વલી
(જવાંજોધેસ્તટં કે૦) જવ જે સંસાર તેરૂપ જે
સમુદ્ર તેના તટને (લિપ્સતે કે૦) પામવાને છે
છે, જો વલી (મુક્તિસ્ત્રીં કે૦) મુક્તિરૂપ સ્ત્રીને (પ-
રિરિપ્સતે કે૦) આલિંગન કરવાને છે છે (તત્
કે૦) તો (જ્ઞાવનાં કે૦) શુભજ્ઞાવનાને (જ્ઞાવયેત્
કે૦) જ્ઞાવના કરે ॥ ૫૬ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ सर्व्वेति ॥ यदि जनो लोकः सर्व्वं वस्तु ज्ञीप्सति ज्ञातुं श्रृंक्षति । पुनर्यदि जनः पुण्यं धर्मं ईप्सति वांछति । पुनर्यदि जनोदयां कृपां धित्सति धर्तुमिच्छति । पुनर्यदि अघं पापं मित्सति मातुं श्रृंक्षति । पुनर्यदि क्रोधं दित्सति खंभितुं श्रृंक्षति । पुनर्यदि दानशीलतपसां साफल्यं सफलत्वं आदित्सति गृहीतुमिच्छति । पुनर्यदि कट्याणोपचयं कुशलं वृद्धिं चिकीर्षति कर्तुमिच्छति । पुनर्यदि जवांजोधेः संसारसमुद्रस्य तटं पारं लिप्सते लब्धुं मिच्छति । पुनर्यदिमुक्तिस्त्रीं सिद्धिरमणीं परिरिप्सते आलिङ्गितुं श्रृंक्षति जनस्तदा जावनां शुभजावं जावयेत् कुर्यादित्यर्थः ॥ ७६ ॥

जाषाकाव्यः—सर्व्वेय्या श्रृंक्षतीसा ॥ पूरव करम दहै, सरवझ पद लहै, गहै पुण्यपंथ फिरि पापमें न आवनां ॥ करुनाकी कला जागै, कठीन कषाय जागै, लागै दान सील तप सफल सुहावनां ॥ पावै जवसिंधु तट खोलै मोख द्वारपट, सर्म्म साधि धर्मकीधरामैं करै धावनां ॥ एते सब काज करै अलखकों अंग धरै, चेहली चिदानंदकी अकेली एकजावना ॥ ७६ ॥

(३४७)

वल्ली फरीने पण कांश्चक विशेष कहे ठे.

पृथ्वीवृत्तम् ॥ विवेकवनसारिणीं प्रशमश-
र्मसंजीविनीम्, ज्वार्णवमहातरीं मदनदाव-
मेघावलीम् ॥ चलाक्षमृगवागुरां गुरुकषा-
यशैलाशनिम्, विमुक्तिपथवेसरीं जजत जा-
वनां किं परैः ॥ ८७ ॥

अर्थः—हे जव्यजनो ! (जावनां के०) शुज-
जावनाने (जजत के०) सेवन करो (परैः के०)
बीजा कष्टानुष्ठानोयें करी (किं के०) शुं ? काहींज
नहिं. अर्थात् शुजजाव रहित अनुष्ठानो करवाशी
शुं ? काहींज नहिं. ए जावना केहवी ठे ? तो के
(विवेकवनसारिणीं के०) कृत्याकृत्य विचाररूप जे
वन ते वनमां कुदयारूप, तथा वल्ली (प्रशमशर्म-
संजीविनीं के०) उपशम सुखने जीवन करनारी त-
था (ज्वार्णवमहातरीं के०) संसार समुद्रने विषे
महोटा नावसमान, तथा (मदनदावमेघावलीं के०)
कामदेवरूप जे वनाग्नि तेने विषे मेघसमान, तथा
(चलाक्षमृगवागुरां के०) चंचल एवी जे इंद्रियो
ते रूप जे मृग तेने विषे मृगजालपाशबंधनरूप, त-

(३४ए)

था (गुरुकषायशैलाशनिं के०) महोटा चार कषाय-
रूप जे पर्वत तेने विषे वज्रसमान, तथा (विमु-
क्तिपथवेसरीं के०) मुक्तिमार्गने विषे चारवाहक-
त्वे अर्थात् रस्तामां जातां चारवाहन करनारी ख-
च्चर घोड़ी समान ठे, माटें हे जव्यजनो ? एवी
शुज्जनावनाने तमें करो ॥ ८७ ॥

टीकाः—पुनर्विशेषमाह ॥ विवेकेति ॥ जो जव्याः ।
जावनां शुज्जपरिणाम रूपां जजत सेवध्वं । परैः अ-
न्यैः कष्टानुष्ठानैः शुज्जजावनारहितैः किं ? न किं
चिदित्यर्थः । कथञ्चूतां जावनां ? विवेकः कृत्याकृ-
त्यविचारएव वनं तत्र सारिणी कुड्याः तां । पुनः
प्रशमशर्मणः उपशमसुखस्य संजिविनीं जीव नकर्त्री ।
पुनः जवएव संसार एव अर्णवः समुद्रस्तत्र महा-
तरीं माहानावां । पुनः किञ्चूतां ? मदनएव दावो
दावाग्निस्तत्र मेघस्यावलीं श्रेणिं । पुनः किञ्चूतां ?
चलानि चंचलानि यानि अक्षाणि इंद्रियाण्येव मृ-
गा हरिणा स्तेषु वागुरां मृगजालपाशबंधनरूपां ।
पुनः कीदृशीं ? गुरुर्गरिष्ठश्चतुःकषायरूपएव शैलः प-
र्वतः तत्र अशनिं वज्रं । पुनः किञ्चूतां ? विमुक्तेः

(३५०)

सिद्धेः पंथा स्तत्र वेसरीं अश्वतरीं । तद्गङ्गावाह-
कां । तस्माद्बुज्जावनामेव कुर्वन्तु ॥ ८७ ॥

जाषाकाव्यः—वृत्त उपर प्रमाणें ॥ प्रसमके पो-
षवेकों, अमृतकी धारासम, ज्ञानवन सींचवेकों ना-
रि नीर जरी है ॥ चंचल करन मृग बंधवेकों वा-
गुरा सी, काम दावानल नासिवेकों मेघजरी है ॥
प्रबल कषाय गिरि जंजवेकों वज्रगदा, जौंसमुद्र तरवे-
कों पोढी महातरी है ॥ मोखपंथ गाहिवेकों वेसरी बि-
लायतकी, ऐसी शुद्ध जावना अबंध ढार ढरी है ॥ ८७ ॥

बली पण कहे ठे.

शिखरिणीवृत्तम् ॥ घनं दत्तं वित्तं जिनव-
चनमन्यस्तमखिलम्, क्रियाकांक्षं चंमं रचि-
तमवनौ सुप्तमसकृत् ॥ तपस्तीव्रं तप्तं च-
रणमपि चीर्णं चिरतरम्, नचेच्चित्ते जाव-
स्तुषवपनवत्सर्वमफलम् ॥ ८८ इति जा-
वनाप्रक्रमः ॥ ९० ॥

अर्थः—(घनं के०) घणुं (वित्तं के०) द्रव्य,
(दत्तं के०) पात्रजनने दीधुं, तथा (अखिलं के०)
समग्र (जिनवचनं के०) जिनागमरूप शास्त्र (अ-

(३५१)

ज्यस्तं के०) ज्ञयुं, तथा (चमं के०) जयंकर ए-
 वुं (क्रियाकांडं के०) क्रियाकांरु ते लोचादि (र-
 चितं के०) कखुं. तथा (असकृत् के०) वारंवार
 (अवनौ के०) पृथ्वीने विषे (सुप्तं के०) शयन
 कखुं तथा (तीव्रं के०) तीव्र एवुं (तपः के०) बार
 प्रकारनुं जे तप तेने (तप्तं के०) तप्युं, तथा (च-
 रणमपि के०) चारित्र पण (चिरतरं के०) घणा-
 ककालपर्यंत (चीर्णं के०) सेवन कखुं. परंतु (चि-
 ते के०) चित्तने विषे (जावः के०) शुज्जनाव,
 (नचेत् के०) जो न होय तो (सर्वं के०) पूर्वोक्त
 सर्व (तुषवपनवत् के०) तुष जे फोतरां तेने खां-
 रुवानी पेटें (अफलं के०) निष्फल जाणवुं ॥ ८८ ॥
 अहिं जावना जाववा विषे मरुदेवी माता, जरत
 महाराज, एलायचीपुत्र तथा प्रसन्नचंद्रराजर्षि, तेनी
 कथाउनो दृष्टांत लेवो ॥ ते कथाउं सर्व प्रसिद्ध
 ठे ॥ इति जावनाप्रक्रमः ॥ १० ॥

टीकाः— पुनराह ॥ घनमिति ॥ घनं प्रचुरं वित्तं
 धनं पात्रेज्योदत्तं पुनर खिलं समस्तं जिनवचनं जि-
 नागमरूपं अज्यस्तं ॥ पठितं । पुनश्चंडं ज्ञीमं क्रि-
 याकांडं लोचादि रचितं कृतं । पुनरवनौ जूमौ अ-

सकृद्भारं सुप्तं शयनं कृतं । पुनस्तीव्रं दुःकरं तपस्त-
प्तं तपः कृतं । पुनश्चरणं चारित्रं चिरतरं बहुकालं
चीर्णं सेवितं । परं चेद्यदि चित्ते जावो न । शुज्ज-
वना नास्ति । तदा तुषव पनवत् सर्वं पूर्वोक्तं विफलं
स्यात् ॥ ८८ ॥ अत्र मरुदेवीजरतएलायचीपुत्र प्रसन्न
चंद्रराजर्षीणां कथाः ॥ सिंदूरप्रकराख्यस्य, व्याख्या-
यां हर्षकीर्त्तिज्ञिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, जावना-
प्रक्रमोऽजनि ॥ इति जावनाप्रक्रमः ॥ १० ॥

जाषाकाव्यः—आज्ञानकण्ठद ॥ गहि पुनीत आ-
चार, जिनागम जोवनां ॥ करि तप संयम दान,
भूमिका सोवनां ॥ एकरनीसब विफल, होहि विनु
जावना ॥ ज्यौं तुस बोए हाथ, कबू नहिं आवनां ॥ ८८ ॥

कथाः—इहां जाव उपर इलायचीपुत्रनी कथा जा-
णवी. जे नटवी उपर मोह्यो थको नाटकीयापणुं अंगी-
कार करी पठी राजाने रीजववा माटें वांसना अग्र-
जागें नाचतां साधुना दर्शनर्थी जावना जावतो वांसनी
उपर रह्यो थको केवलज्ञान पाम्यो ठे, इत्यादि कथा
प्रसिद्ध ठे. माटें जाव विना सर्व अनुष्ठान व्यर्थ जा-
णवुं ॥ उक्तं च ॥ घनं दत्तं वित्तं जिनवचन मज्ज-
स्तमखिलं क्रियाकांरु चंडं रचितमवनौ सुप्तमसकृत् ॥

(૩૫૩)

તપસ્તીવ્રં તસં ચરણમપિ ચીર્ણં ચિરતરં, ન ચેચ્ચિત્તે
જાવસ્તુષવપનવત્ સર્વમફલમ્ ॥

હવે વૈરાગ્યને કહે છે.

હરિણીવૃત્તમ્ ॥ યદશુન્નરજઃપાથોદ્દેષેન્દ્રિય-
દ્વિરદાંકુશમ્, કુશલકુસુમોદ્યાનં માદ્યન્મનઃ
કપિશૃંગ્ખલા ॥ વિરતિરમણીલીલાવેશ્મ સ્મ-
રજ્જ્વરન્નેષજમ્, શિવપથરથસ્તદ્વૈરાગ્યં વિમૃ-
શ્ય જ્ઞવાઽન્નયઃ (જ્ઞવાઽન્નવઃ) ॥ ૬૯ ॥

અર્થઃ—હે મુનિ ! (તત્ કે०) તે (વૈરાગ્યં કે०)
વૈરાગ્યને (વિમૃશ્ય કે०) વિચારીને (અન્નયઃ કે०)
સંસાર જ્ઞયરહિત (જ્ઞવ કે०) થા. તે કયો વૈરાગ્ય?
તો કે (યત્ કે०) જે વૈરાગ્ય (અશુન્નરજઃ કે०)
પાપરૂપ જે રજ તેને વિષે (પાથઃ કે०) જલરૂપ છે.
તથા (દ્દેષેન્દ્રિયદ્વિરદાંકુશં કે०) મદોન્મત્ત એવી
જે ઇન્દ્રિયો તેરૂપ જે હાથીયો, તેમને વિષે અંકુશ
સમાન છે. વલી (કુશલકુસુમોદ્યાનં કે०) કુશલ-
તારૂપ જે ફૂલ તેમનો ઉદ્યાન એટલે વનરૂપ છે. વલી
તે વૈરાગ્ય (માદ્યન્મનઃકપિશૃંગ્ખલાં કે०) મદોન્મત્ત
એવું જે મન તે રૂપ જે વાંદર, તેને બાંધવામાં સાં-

(३५४)

कल समान ठे. वली (विरतिरमणीलीलावेश्म के०)
देशविरति सर्वविरतिरूप जे स्त्री तेमने क्रीडा कर-
वानुं गृह ठे. वली (स्मरज्वरज्ञेषजं के०) कामदे-
वरूप जे ताव तेने श्रौषधसमान ठे. वली (शिव-
पथरथः के०) मोक्षमार्गने विषे रथ समान ठे.
माटें ते वैराग्यने विचारीने संसारजय रहित था.
अने जो (जवाजवः) एवो पाठ होय तो जव एटले
संसार ते रहित था. एम जाणवुं ॥ ८९ ॥

टीका:—अथ वैराग्यमाह ॥ जो मुने ! तद्वैराग्यं
विमृश्य चिंतयित्वाऽजयः संसाररहितोजव तत्किं ?
यत् वैराग्यं अशुभं पापमेव रजोधूलिस्तत्र पाथो
जलं । तदुपशामकत्वात् । पुनर्दृष्टानि इन्द्रियाण्येव
छिरदा गजास्तेषां अंकुशमिवांकुशं वश्यकरं । पुनः
किञ्चूतं ? कुशलमेव कुसुमानि तेषां उद्यानं पुष्पा-
रामं । पुनर्यत् वैराग्यं माद्यन्मदोन्मत्तो यो मनः
कपिर्वानरस्तस्य शृङ्खलां निगड बंधनं । पुनर्यत् वि-
रतिरमणीलीलावेश्म देशविरतिसर्वविरतिरेव स्त्रीः
तस्याः क्रीडागृहं । पुनर्यत् स्मरएव ज्वरस्तस्यौषधं
कामज्वरौषधं । पुनर्यत् शिवपथरथः मोक्षमार्गं रथ-
समानः । तद्वैराग्यं विमृश्य विचार्य अजयः संसार-

जयरहितोज्ज्वल जवाज्वलति पाठे जवरहितोज्ज्वल॥७६॥

जाषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ अशुजता धु-
लि हरवेकों नीरपुर सम, विमल विरति कुलवधुको
सोहाग है ॥ उदित मदनज्वर नाशवेकों ज्वरांकुश,
अक्षगजयंजनकों अंकुशको दाग है ॥ चंचल कु-
मन कपि रोकवेकों लोहफंद, कुसल कुसुम उपजा-
यवेकों बाग है ॥ सूधो मोख मारग चलायवेकों
नामी रथ, ऐसो हितकर जवजंजन विराग है॥७७॥

वली पण वैराग्यज कहे ठे.

वसंततिलकावृत्तम् ॥ चंडानिलस्फुरितमब्द-
चयं दवार्चि, वृद्धव्रजं तिमिरमंडलमर्कबिंब-
म् ॥ वज्रं महीध्रनिवहं नयते यथांतम्, वै-
राग्यमेकमपि कर्म तथा समग्रम् ॥ ७८ ॥

अर्थः—(यथा के०) जेम (चंडानिल के०) प्र-
चंड एवो अनिल जे वायु तेनुं (स्फुरितं के०)
स्फुरण एटले चालवुं ते (अब्दचयं के०) मेघघ-
टाने (अंतं के०) अंतप्रत्ये (नयते के०) पमाडे
ठे. वली जेम (दवार्चिः के०) दावाग्निनी ज्वाला,
(वृद्धव्रजं के०) वृद्धना समूहने नाश पमाडे ठे.

वली जेम (अर्कबिंबं के०) सूर्यबिंब (तिमिरमंडलं के०) अंधकारना मंडलने नाश पमाडे ठे. वली जेम (वज्रं के०) वज्र (महीध्रनिवहं के०) पर्वतसमूहने नाश पमाडे ठे. (तथा के०) तेम (समग्रं के०) समग्र एवुं (कर्म के०) कर्म तेने (एकमपि के०) एक एवुं पण (वैराग्यं के०) वैराग्य जे ठे ते नाश पमाडे ठे ॥ ए० ॥

टीका:—पुनराह ॥ चंडानिलेति ॥ यथा चंडानिलस्फुरितं प्रचंडवायुस्फूर्जितं अब्दचयं मेघघटां अंतं विनाशं नयते प्रापयति । पुनर्यथा दावार्चिर्दावा शिर्वृक्षसमूहं अंतं प्रापयति पुनर्यथा अर्कबिंबं सूर्यबिंबं तिमिरमंडलं अंधकारसमूहं अंतं नयते । पुनर्यथा वज्रं इंद्रायुधं महीध्रनिवहं पर्वतसमूहं अंतं विनाशं नयते प्रापयति । तथा एकमपि वैराग्यमेव समग्रं कर्म अंतं नयते ॥ ए० ॥

ज्ञाषाकाव्यः—आज्ञानकण्ठद ॥ ज्यों समीर गंजीर, घनाघन ठय करै ॥ वज्र विनासै शिखर, दिवाकर तम हरै ॥ ज्यों दव पावक पूर, दहै वनकुंज को ॥ त्यों जंजै वैराग्य कर्मके पुंजको ॥ ए० ॥

(३५७)

वक्षी पण कहे ठे.

शिखरिणीवृत्तम् ॥ नमस्या देवानां चरणव-
रिवस्याशुचगुरो, स्तपस्या निःसीमक्रमपद-
मुपास्या गुणवताम् ॥ निषद्याऽरण्ये स्यात्
करणदमविद्या च शिवदा, विरागः क्रूरागः
क्षपणनिपुणोऽतः स्फुरति चेत् ॥ ए१ ॥

अर्थः—(चेत् के०) जो (अंतः के०) हृदयने
विषे (विरागः के०) वैराग्य, (स्फुरति के०) स्फुरे
ठे, तोज (देवानां के०) अरिहंतादि देव तेने क-
रेलो (नमस्या के०) नमस्कार ते पण (शिवदा
के०) मोक्ष देनारो (स्यात् के०) थाय. तथा (शु-
चगुरोः के०) सारा गुरुनी (चरणवरिवस्या के०)
चरणसेवा ते पण त्यारेंज मोक्षदायी थाय, तथा
(निःसीमक्रमपदं के०) अत्यंत श्रमनुं स्थानक एवं
(तपस्या के०) तप पण त्यारेंज मोक्षदायी थाय
ठे. तथा (गुणवतां के०) ज्ञानादिक गुणें करी
युक्त एवा जननी (उपास्या के०) सेवा ते पण
त्यारेंज मोक्ष देनारी थाय. तथा (अरण्ये के०) वन-
ने विषे (निषद्या के०) स्थिति एटखे रहेवुं ते पण

त्यारेंज मोक्ष देनारी थाय. (च के०) तथा (कर-
णदमविद्या के०) इंद्रियदमननी विद्या पण त्यारेंज
मोक्षदायक थाय. अर्थात् ज्यारें हृदयने विषे वैरा-
ग्य उत्पन्न थाय, त्यारेंज पूर्वोक्त सर्ववानां थाय. ते
वैराग्य केहेवो ठे ? तो के (क्रूरागःक्षपणनिपुणः
के०) क्रूर एवो जे अपराध तेने क्षपण एटले टाल-
वामां निपुण ठे डाह्यो एटले ॥ ए१ ॥

टीकाः—पुनराह ॥ नमस्येति ॥ चेद्यदि अंतश्चित्ते
विरागो वैराग्यमेव स्फुरति वर्तते तदा देवानां न-
मस्या नमस्करणं शिवदा मोक्षदायिनी मोक्षदा-
यकी स्यात् । पुनः शुभगुरोश्चरणवरिवस्या चरणयोः
सेवा तदा शिवदा स्यात् । पुनरत्यंतश्रमपदं ईदृशी
तपस्या तपस्तदैव शिवदा स्यात् । पुनः गुणवतां
ज्ञानादिगुणयुक्तानां उपास्या सेवापि तदैव शिवदा
स्यात् । पुनररण्ये वने निषद्या स्थितिस्तदैव शिवदा
स्यात् । पुनः करणदमविद्या इंद्रियदमनविधिरपि
तदैव शिवदः स्यात् । यदि अंतर्मध्ये वैराग्यं जवति ।
कथञ्चूतोविरागः ? क्रूरागःक्षपणनिपुणः क्रूरं घोरं
आगोऽपराधस्तस्य क्षपणे क्षपणकरणे निपुणश्चतुरः ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रा० ॥ कीनी तिने सु

(३५ए)

देवकी पूजा, तिन गुरु चरन कमल मन लायो ॥
सो वनवास वस्यो निसिवासर, तिन गुनवंत पुरुष
गुन गायो ॥ तिन तप लियो कियो इंद्रिय दम, सो
पूरन विद्या पढि आयो ॥ सब अपराध गए ताकों
तजि, जिन वैरागरूप धन पायो ॥ ए१ ॥

बली विरक्तगुणो कहे ठे.

शार्दूलविक्रीडितं वृत्तम् ॥ जोगान् कृष्णजु-
जंगजोगविषमान् राज्यं रजःसन्निभम्, बंधून्
बंधनिबंधनानि विषयग्रामं विषान्नोपमम् ॥
भूतिं भूतिसहोदरां तृणमिव स्त्रैणं विदित्वा
त्यज, न्स्तेष्व्वासक्तिमनाविलो विलज्जते मुक्तिं
विरक्तः पुमान् ॥ ए२ ॥ इति वैराग्यप्रक्रमः २१

अर्थः—(विरक्तः के०) वैराग्ययुक्त एवो (पुमान्
के०) पुरुष, (मुक्तिं के०) मुक्तिने (विलज्जते के०)
प्राप्त थाय ठे. शुं करीने प्राप्त थाय ठे ? तो के (जोग-
गान् के०) शब्दादिक जोगोने (कृष्णजुजंगजोग-
विषमान् के०) कृष्णसर्पना देह समानविषम ए-
वाने (विदित्वा के०) जाणीने तथा (राज्यं के०)
आधिपत्यने राज्यने (रजःसन्निभं के०) धूलिस-

मान जाणीने तथा (बंधून् के०) स्वजनने (बंध-
 निबंधनानि के०) बंधनना कारणरूप जाणीने तथा
 (विषयग्रामं के०) विषयसमूहने (विषान्नोपमं
 के०) विषमिश्रित अन्नसमान जाणीने तथा (भूति
 के०) रुद्धिने (भूतिसहोदरां के०) विभूतिनी बे-
 हन एटले जस्मनी सदृश जाणीने तथा (स्त्रैणं के०)
 स्त्रीसमूहने (तृणमिव के०) तृण जेम होय तेम
 जाणीने मुक्तिने पामे ठे. हवे ते पुरुष केहवो ठे ?
 तो के (तेषु के०) ते पूर्वोक्त पदार्थोने विषे (आ-
 सक्तिं के०) आसक्तिने (त्यजन् के०) त्याग क-
 रतो एवो ठे. वली केहवो ठे ते पुरुष ? तो के (अ-
 नाविलः के०) रागद्वेषादिकें करी अनाकुल ठे.
 एटले स्वह ठे ॥ ७१ ॥ इति वैराग्यप्रक्रमः ॥ २१ ॥

टीकाः—विरक्तगुणानाह ॥ जोगानिति ॥ विरक्तो
 वैराग्ययुक्तः पुमान् मुक्तिं विलज्जते सिद्धिं प्राप्नोति ।
 किं कृत्वा ? जोगान् शब्दादीन् कृष्णश्वासौ जुजंगः
 सर्पस्तस्य जोगः शरीरं तद्वत् विषमान् जीमान्
 विदित्वा ज्ञात्वा । तेषु आसक्तिं अत्यजित्वाप्यं त्यज-
 न् । पुनः राज्यं आधिपत्यं रजःसन्निजं धूलिसदृशं
 मत्वा त्यजन् । पुनर्बधून् स्वजनान् कर्मबंधस्य नि-

बंधनानिकारणानि मत्वा पुनर्विषयग्रामं विषयसमूहं
 विषान्नोपमं विषमिश्रितान्नसमं मत्वा । पुनर्भूतिं
 कृद्धिं भूतिसहोदरां जस्मज्जिनीं रक्षासदृशीं मत्वा ।
 पुनः स्त्रैणं स्त्रीणां समूहं तृणमिव तृणसदृशं विदि-
 त्वा तेषु आसक्तिं अत्यऽजिलाषं त्यजन् । कथंभूतो
 विरक्तः पुमान्? अनाविलः रागधेषाद्यनाकुलः ॥ ए० ॥

जाषाकाव्यः—सवैया इकतीसा ॥ जाकों जोग-
 जाव दिसै कारे नागकेसी फन, राजको समाज
 दीसे जैसै रजकोष है ॥ जाको परिवारकों बढाउ
 घेरा बंध सूजै, विषै सुखसोंजकों विचारै विषपोष
 है ॥ लिखै यों विभूति ज्यों जसमकों विभूति कहै,
 वनिताविलासमें विलोके दिढ दोष है ॥ ऐसो जानि
 त्यागै यह महिमा वैराग ताकी, ताहीकों वैराग
 सही ताके ढिग मोख है ॥ ए० ॥

कथाः—हवे वेराग्य उपर कथा कहे ठे. कांचन-
 पुरनगरें विक्रमसेन राजा ठे, तेनी पांचशें राणी ठे,
 तेहज नगरमां एक नागदत्त नामें शेर बसे ठे. तेने
 विष्णु नामें जार्या महास्वरूपवती ठे. तेने एकदा
 गोंखमां बेठां थकां राजायें दीठी, तेवारें सेवको
 मोकली बोलावी लइने बलात्कारें अंतेउरमां मोक-

ह्री दीधी. नागदत्तशेठें अनेक उपाय कऱ्या, पण कोइ रीतें राजा तेनी स्त्रीने मूके नही. तेवारें नागदत्त स्त्रीथी विव्हल थयो थको वनमां जतो रह्यो.

हवे राजा पण ते स्त्री उपर मोह्यो थको बीजी सर्व स्त्रीयोने तृणप्राय जाणवा लाग्यो. पांचशें स्त्रीयो सर्व एमज बेसी रही, तेवारें ते स्त्रीयोयें कामण टुमणादिक प्रयोगथी विष्णु राणीने मारी नाखी. तेने मरण पामेली देखीने राजा तेने पगे वलगी रह्यो, पण मोहदशाथी जूदो न थाय. तेनो पग मूके नही. पठी कोइ प्रपंचथी प्रधान ते राणीने अग्नि-संस्कार करवा लइ गयो. पण जेवारें अग्नितीरें मूकी, तेवारें राजा राणीने अणदेखतो थको प्रधान प्रत्यें कहेवा लाग्यो के महारी वल्लजाने लइ आव. प्रधान पण राजाने तिहां लइ जइने राणीनुं कलेवर देखाळुं. ते जोइ राजा मनमां वैराग्य पाम्यो अने विचाळुं जे आ राणीना शरीरमां अत्यंत सुरजिगंध हतो, ते पुरजिगंध थयो ! तथा मुखकमल चंद्रमा जेवुं हतुं ते शोषाइने नहिं तेवुं थयुं ! अने नेत्र, बाहु, गलस्थल, इत्यादि अंग पूर्वे जे हतां, ते सर्व बगडी गयां ! इत्यादि स्वरूप सर्व अनित्य जाणी

राणीने अग्निसंस्कार करी दीक्षा लइ उग्र तप तपीने त्रीजे देवलोकें देवता थयो.

तिहांथी चवी रत्नपुर नगरें जिनधर्मा नामें शेठ थयो अने पूर्वलो नागदत्तशेठ ते एक ब्राह्मणने घेर पुत्रपणे उपनो, तेनुं नाम अग्निशर्मा पाड्युं, ते वृद्धावस्थायें संसार त्यागी त्रिदंभी तापस थयो. बे बे मासें पारणुं करे, ते अनेक देश भ्रमण करीने शिष्योना परिवार सहित एकदा प्रस्तावें फरी रत्नपूर नगरें आव्यो, तेने राजायें अत्याग्रहपूर्वक पारणुं कराववा माटें निमंत्रणा करी, तेवारें तापसें पूर्वजन्मना वेरथी राजाने कहुं के जो जिनधर्मीशेठ पोतानी पीठ उपर जोजन करावे, तो हुं पारणुं करुं ? एवी महारी इच्छा ठे. राजायें ते वात कबूल करी जिनधर्मीश्रेष्ठीने तेडी तेनी पुंठ मंमावी. तेनी उपर तापस चढी बेठो. अने त्रांबानुं जाजन परमान्नथी जरी लाव्या, ते पण शेठनी पीठ उपर राख्युं. तापस जमवा बेठो पठी ऊष्ण अन्नना योगें शेठनो वांसो तप्यो, अने महावेदना थवा मांडी. तेवारें शेठें मनमां चिंतव्युं जे में जन्मांतरें ए ऋषिने संताप्यो हशे, तेथी ए हमणां मने संताप करे ठे, माटें कीधेलां

कर्म जोगव्या विना कांइ बूटे नही ! हवे तापस ज-
मी रह्या पढी जाजन उपाङ्गुं तो शेठना वांसानी
खाल नीकली पडी, महावेदनाक्रांत थइ पोताने घेर
आवी सर्व जीवायोनि खमावी अनशन व्रत लइ म-
रण पामी सौधमेंद्र थयो. अने त्रिदंकीयो मरण पा-
मी तेज इंद्रनो ऐरावत हाथी थयो. ते हाथी मरण पा-
मी घणो संसार परित्रमण करी सीताक नामें गुह्यक
थयो. अने सौधमेंद्र पण तिहांथी चवी हस्तिनागपुरें
अश्वसेन राजाने घरे पुत्रपणे ऊपनो. मातायें चौद
सुपन दीठां. जन्म्या पढी सनत्कुमार नाम दीधुं.
ते बीजना चंद्रमानी पेरें वधतो अनुक्रमें यौवना-
वस्था पाम्यो. अत्यंत रूपवान् सौजाग्यवान् थयो.
तेनो महेंद्र नामें कोइ मित्र ठे, तेनी साथें अनेक
प्रकारनी रमत क्रीडा करवा लाग्यो.

एकदा वसंतक्रीडा करवा माटें मित्रनी साथें
उद्यानमां गयो, ते अवसरें राजाने माटें अपूर्व अ-
श्व कोइ परदेशथी जेट लइ आव्यो, ते अश्वने
राजायें कुमरनी पासें वनमां मोकल्यो. कुमर पण ते
घोडा उपर चढी घणी वार घोडाने फेरव्यो पण
जेवारें तेनी लगाम खेंची तेवारें ते घणोज दोड्यो,

अने ऋणएकमांहे ते वन मूकीने आगल जतो रह्यो, ते समाचार अश्वसेन राजायें जाण्या. तेवारें सैन्य लश्ने तेने जोवा निकळ्यो. सर्वत्र जोयो पण क्यांहि न मलवार्थी राजा रुदन करतो पाठो घेर आव्यो.

तेवारें प्रधान आवी राजाने नमस्कार करी आ-
झा मागीने देशांतर जवा निकळ्यो. ते केटलेक दिव-
सें कौबेरी नगरीयें गयो, तिहां सरोवरनी पाल उपर
बेसी वनफल खाइ पाणी पीधुं, एकऋण बेठो. ए-
टलामां वेणु, वीणा, मृदंग, जल्वरी प्रमुखनो नाद
सांजदयो तेने अनुसारें आगल जवा लाग्यो. आग-
ल अनेक जनर्थी परवस्यो थको कुमरने बेठेलो दीठो,
तेवारें प्रधानें आश्चर्य पामीने कुमरने नमस्कार
कस्यो. आलिंगनर्थी बेहु जण मदया, कुमरें पोताना
अर्क्षासनें बेसाड्यो. तदनंतर हेमकुशल पूढ्यां.

पठी कुमरें भ्रूसंझायें करी पोतानी जार्याने कळुं,
ते प्रधानप्रत्यें बोली के हे सत्पुरुष ! तहारा मित्रने
घोडायें वनमांहे अपहस्यो ते जेवारें वाग ढीली मूकी
तेवारें घोडो उजो रह्यो अने तत्काल मरण पाम्यो
तथा कुंमर मूर्छायें वृद्धनी ढायानीचें पड्यो तेने
वृद्धना अधिष्ठायक देवतायें जल आणी ठाळुं. तेथी

कुमर सावधान थइ वनदेवता प्रत्यें पूठतो हवो के तमें कोण ठो ? तारे तेणें कहुं के हुं वनाधिष्ठायिक देवता हुं. खीर समुद्रना पाणीथी में तुजने सावधान कीधो, तेवारें कुमरें कहुं के हे देव ! मुजने मानसरोवर देखाडो, तो तिहां हुं स्नान मज्जन करुं के जेथी सकल रोग निवारण थाय ! अने शीतल थाउं ! देवता तिहां लइ गयो, पढी कुमरें स्नान कीधुं. तृषा अने मार्गनो श्रम जे हतो ते टाड्यो.

एवामां पूर्वजन्मना वैरी यद्धें दीठो, चिरकाल पर्यंत तेनी साथें युद्ध थयुं. कुमरें तेने जीत्यो. बीजा देव-ताउयें हर्षित थइने कुमर उपर फूलनी वृष्टि करी. तिहां जानुवेग विद्याधरनी आठ कन्याउं परण्यो. पढी कुमरने ते विद्याधर वैताड्य पवतैं लइ गयो. तिहां पण घणी कन्याउनुं पाणिग्रहण कस्युं. अने सुखथी तिहां रह्यो. जे माटें पुण्यवंत पुरुष ज्यां जाय त्यां सुख पामे.

एकदा ते वैरी यद्धें गृहमांथी उपाडीने वनमांहे मूकी दीधो. तिहांथी आगल चालतां एक मंदिर दीठुं. तेनी सातमी झूमियें चढ्यो, तेवारें रुदन करती एवी एककुमरी दीठी. कुमरें तेने बोलावी पू-

ब्युं के हे सुजगि ! तुं रुदन शा माटें करे ठे ? त्यारें
 कन्या बोली के, अहो सुजग ! सांकेत पुरपाटणें
 सुराष्ट्रराजा ठे, तेनी सुनंदा नामें हुं पुत्री हुं. वली
 जेवारें हुं यौवनावस्थाने पामी, तेवारें महारा पि-
 तायें संकटप कस्यो जे ए महारी पुत्री हुं सनत्कु-
 मारने परणावीश ! पण एक दिवसें कोइक विद्या-
 धरें मने तिहांथी अपहरीने इहां आणी ठे. हवे
 महारी शी गति थाशे ? कुमर बोळ्यो, के तुं जय
 राखीश नही. सनत्कुमार ते हुंज हुं. एवी वात करे
 ठे, एटलामां ते कन्यानो हरण करनार विद्याधर
 पण त्यां आवी पहतो, तेनुं अने कुमरनुं मांहोमां-
 हे युद्ध थयुं. कुमर जीत्यो अने सुनंदानुं पाणिग्र-
 हण कस्युं. वली जे विद्याधरने जीत्यो तेने पण प्र-
 थम ऋषीश्वरें कहेलुं हतुं ते उपरथी पोतानी पुत्री
 कुमरने परणावी अनेक विद्याउं आपी ने वैताढ्य
 पर्वतें लइ गयो. तिहां श्रीशांतिनाथजीनां अनेक
 बिंब वंदाव्यां. तिहांथी निकलीने अमें आज आ-
 हीं तमोने मढ्या ठैयें.

इत्यादि वार्त्ता मंत्रीश्वर आगल कहीने पढी
 तिहांथी अंतेउर तथा मंत्री सहित चाळ्या, ते ह-

स्तिनागपुरें आव्या. पुत्र आव्यो सांजलीने पिता
घणोज प्रमोद पाम्यो पठी पुत्रनो राज्याजिषेक करीने
पितायें श्रीधर्मनाथना शिष्यनी पासेंथी दीक्षा लीधी.

पाठल सनत्कुमार ठ खंरु पृथ्वी साधीने राज्य-
सुख जोगववा लाग्यो. इंद्र धनद जंमारीनी साथें
ठत्र, चामर मोकदयां. बे चामर, बे पावडी, एक
मुकुट, बे देवदुष्य वस्त्र, बे कुंमल, नक्षत्रमाला,
हार, सिंहासन, देवतानां गायन, तथा अप्सरा. ए
सर्व आणी दीधां. बत्रीश हजार राजायें मली राज्या-
जिषेक कीधो. एम चक्रवर्तीनी पदवी जोगवतो रहे ठे.

एकदा सौधमेंद्र सज्जामां वेठां थकां सनत्कुमार
चक्रीनुं रूप वखाणुं ते सर्व देवोयें याथातथ्य करी
मान्युं. परंतु बे मिथ्यात्वी देवो हता, ते इंद्रनुं व-
चन अणमानता परीक्षा करवा माटें ब्राह्मणनो वे-
श धारण करी चक्रीना द्वार आगल आवी द्वार-
पालने कहेवा लाग्या के अमें दूर देशांतरथी रूप
जोवा सारु आव्या ठैयें. ते वखत चक्रवर्ती पोताना
शरीरें उवटणुं करावता हता. तिहां द्वारपालनी
आज्ञा मागी ब्राह्मणनेरूपें देवायें आवी रूप जोयुं.
तेथी हर्ष पामी कहेता हवा के अमारो जन्म स-

फल थयो. चक्रवर्तीयें कह्युं के हुं मज्जन करी ज-
मीने राजसजायें बिराजुं, तेवारें आवजो. राजाना
कहेवा प्रमाणें सज्जामां पण ते देवो, रूप जोवा आ-
व्या. तेवारें मनमां विषाद पामी मस्तक धूणाववा
लाग्या. चक्रवर्तीना पूठवाथी देवोयें कह्युं के तमारुं
शरीर हमणां रोगें ग्रसित थवाथी पूर्वनुं रूप पलटाइ
गयुं ठे. इत्यादि वृत्तांत कही स्वस्थानकें गया. सनत्कु-
मारें यौवनादि वस्तुने अथिर जाणी विजयंधर सूरि
पासैं दीक्षा लीधी. ठ मास पर्यंत अनुराग धरतां सैन्य
प्रमुख सर्व परिकर साथें फर्या. परंतु सनत्कुमारें
कांइ तेनी तरफ जोयुं पण नही. पढी सर्व कोइ
पोतपोताने घेर पाठा आव्या.

हवे चक्रवर्तीना शरीरें क्रमें क्रमें वधतां वधतां
महारोगोत्पत्ति थइ, ते सातशें वर्ष पर्यंत जोगवी
कछिण तपस्या करता रह्या, तेना प्रज्ञावथी अनेक
लब्धियो उपनी. वढी पूर्वनी पेरें सौधमेंडें सनत्कु-
मार साधुनी तपस्या तथा रोग संबंधि कष्ट सहन
करवानी प्रशंसा करी, ते न मानतां फरी देवतायें
आवी परीक्षा करवा माटें वैद्योपचार करवा संबंधी
अनेक उपदेश कस्या. परंतु ऋषीश्वर लगार मात्र पण

रुग्ना नहीं. अने कष्ट सहन करवामां तत्पर रह्या. देवता पण साधुने वांदी ऊपर फूलनी वृष्टि करी स्वस्थानकें गया. सनत्कुमार साधु अंत्यावस्थायें अनशन व्रत लइ काल करी सात सागरोपमने आ-उखे त्रीजे देवलोकें देवता थया. देवस्थिति पूर्ण थये अनुक्रमें केटलाक मनुष्य तथा देवना जव करी केवलज्ञान उपार्जी मोक्ष सुख पामशे. ए ए-कवीशमा वैराग्योपदेशप्रक्रमने विषे सनत्कुमारनी कथा कही ॥

हवे ठ काव्यें करी सामान्य उपदेश कहे ठे.

उपजातिवृत्तम् ॥ जिनेन्द्रपूजागुरुपर्युपास्तिः,
सत्त्वानुकंपाशुभपात्रदानम् ॥ गुणानुरागः श्रु-
तिरागमस्य, नृजन्मवृद्धस्य फलान्यमूनि ॥ १३ ॥

अर्थः—(नृजन्मवृद्धस्य के०) मनुष्यजन्मरूप वृद्धानां (अमूनि के०) आ हवे कहेवाशे ते (फलानि के०) फलो ठे. ते फलो कहे ठे. तिहां प्रथम तो (जिनेन्द्रपूजा के०) श्रीबीतराग प्रभुनी पूजा करवी ते, तथा बीजुं (गुरुपर्युपास्तिः के०) गुरुनी उपासना करवी ते. तथा त्रीजुं (सत्त्वानुकंपा के०)

सर्व प्राणिमात्र उपर दया राखवी ते. तथा चोथुं (शुभपात्रदानं के०) शुभपात्रने विषे दान देवुं ते. तथा पाचमुं (गुणानुरागः के०) गुणीने विषे प्रीति राखवी ते. ठहुं (आगमस्य के०) शास्त्रनुं (श्रुतिः के०) श्रवण करवुं ते. एटलां फलो मनुष्य जन्मवृद्धानां ठे. अर्थात् एटलां शुभकृत्यो करवा थकी मनुष्यजन्म सफल थयो जाणवो ॥ ए३ ॥

टीकाः—अथ सामान्योपदेशमाह ॥ जिनैडेति ॥ नृजन्मवृद्ध्यस्य मनुष्यजन्म तरोरमूनि फलानि । एतैः कृत्वा मनुष्यजन्म सफलं भवति । अमूनि कानि ? प्रथमं तावज्जिनैद्रूपूजा श्रीवीतरागदेवस्य पूजा कार्या । पुनर्गुरुणां पर्युपास्तिः सेवा । पुनः सत्त्वानां जीवानां अनुकंपा दया कार्या । पुनः शुभपात्रे दानं । पुनर्गुणेषु अनुरागः गुणग्रहणं कार्यं । पुनरागमस्य सिद्धांतस्य श्रुतिः श्रवणं कार्यं । एजिः कृत्वा मनुष्यजन्म सफलं स्यात् ॥ ए३ ॥

जाषाकाव्यः—सवैय्या तेईसा ॥ कै परमेसुरकी अरचा विधि, सो गुरुकों उपसर्ग न कीजै ॥ दीन विलोकि दया धरियें चित्त, प्रासुक दान सुपत्तहिं दीजै ॥ गाहक व्है गुनकों गहियें, रुचिसों जिन

आगमको रस पीजें ॥ ए करनी करियें गृहमें वसि,
यों जगमें नर जौफल लीजें ॥ ९३ ॥

शिखरिणीवृत्तम् ॥ त्रिसंध्यं देवार्चा विर-
चय चयं प्रापययशः, श्रियः पात्रे वापं जन-
य नयमार्गं नय मनः ॥ स्मरक्रोधाद्वारीन्
दलय कलय प्राणिषु दयाम्, जिनोक्तं सि-
धांतं शृणु वृणु जवान्मुक्तिकमलाम् ॥ ९४ ॥

अर्थः—हे ज्योतिषाणी ! (त्रिसंध्यं के०) प्रजा-
त, मध्यान्ह अने सायंकाल, तेने विषे (देवार्चा
के०) श्रीवीतरागनी पूजाने (विरचय के०) कर-
तथा (यशः के०) कीर्त्तिने, (चयं के०) वृद्धि प्र-
त्ये (प्रापय के०) पमाड. तथा (श्रियः के०)
लक्ष्मीना (पात्रे के०) सुपात्रने विषे (वापं के०)
वाववाने (जनय के०) उत्पन्न कर. तथा (मनः
के०) मनने (नयमार्ग के०) न्याय मार्ग प्रत्ये
(नय के०) पमाड. वली (स्मरक्रोधाद्वारीन् के०)
काम, क्रोध, मान, माया, लोभ, ए आदि शत्रुउने
(दलय के०) खंरुन कर. तथा (प्राणिषु के०)
प्राणिमात्रने विषे (दयां के०) दयाने (कलय

के०) कर. तथा (जिनोक्तं के०) जिनप्रणीत एवा
(सिद्धांतं के०) सूत्र सिद्धांतने (शृणु के०) श्रवण कर.
ए पूर्वोक्त सर्वे करीने (जवात् के०) वेगें करी (मुक्ति-
कमलां के०) मोक्षरूप लक्ष्मीने (वृणु के०) वर ॥ ९४ ॥

टीका:—त्रिसंध्यमिति ॥ त्रिसंध्यं त्रिकालं प्रजाते
मध्यान्हे सायं च देवार्चा श्रीवीतरागपूजां विरचय
कुरु । पुनर्यशः कीर्त्तिं चयं वृद्धिं प्रापय । श्रियो ल-
क्ष्म्याः पात्रे सुपात्रे वापं जनय वपनं कुरु । पुनर्म-
नश्चित्तं नयमार्गं न्यायमार्गं प्रति नय । पुनः स्मर-
क्रोधाद्यारीन् काम क्रोध मान माया लोभाद्यान्
शत्रून् दलय खंरुय । पुनः प्राणिषु जीवेषु दयां क-
लय कुरु । पुनर्जिनोक्तं अर्हत्प्रणीतं सिद्धांतं सूत्रं
शृणु । एतानि कृत्वा जवात् वेगात् मुक्तिकमलां
शिवश्रियं वृणु वरय ॥ ९४ ॥

जाषाकाव्यः—हरिगीतबंद ॥ जो करै साधि त्रि-
काल सुमिरन, जासु जस जग विस्तरै ॥ जो सुनै
परमागम सुरुचिसों, नीति मारग पग धरै ॥ जो
निरखि दीन दया प्रयुंजै, काम क्रोधादिक हरै ॥ जो
सुधन सपत सुखेत खरचै, ताहिं सिवसंपति वरै ॥ ९४ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् ॥ कृत्वाऽर्हत्पदपूजनं
 यतिजनं नत्वा विदित्वाऽऽगमं, हित्वा संग-
 मुधर्मकर्मठधियां पात्रेषु दत्वा धनम् ॥ ग-
 त्वा पश्चतिमुत्तमक्रमजुषां जित्वाऽतरारित्र-
 जम्, स्मृत्वा पंचनमस्क्रियां कुरु करकोड-
 स्थमिष्टं सुखम् ॥ ९५ ॥

अर्थः—हे श्राद्धजन ! एटलां वानां करिने
 (इष्टं के०) वांछित एवा (सुखं के०) सुखने (क-
 रकोडस्थं के०) हस्तोत्संगगत एटले हाथमां तथा
 खोलामां रहे एवा ने (कुरु के०) कर. शुं करिने
 कर ? तो के (अर्हत्पदपूजनं के०) श्रीवीतराग
 जगवानना पदपूजनने (कृत्वा के०) करिने तथा
 (यतिजनं के०) साधुजनने (नत्वा के०) नम-
 स्कार करिने तथा (आगमं के०) सिद्धांतने (वि-
 दित्वा के०) जाणीने अथवा सांजलीने तथा (अ-
 धर्मकर्मठधियां के०) पापासक्त बुद्धिवाला जनोना
 (संगं के०) संगने (हित्वा के०) त्याग करिने
 तथा (पात्रेषु के०) सुपात्रने विषे (धनं के०) धनने
 (दत्वा के०) आपीने तथा (उत्तम क्रमजुषां के०)

उत्तम मार्गना सेवनार जनोना (पद्भितिं के०)
 मार्गप्रत्ये (गत्वा के०) जइने तथा (अंतरारिब्र-
 जं के) अज्यंतरना वैरिसमूहने (जित्वा के०)
 जीतीने तथा (पंचनमस्क्रियां के०) पंचपरमेष्ठिन-
 मस्कार मंत्रने (स्मृत्वा के०) स्मरण करीने तथा
 एमनुंज ध्यान करीने इष्टित सुखने करोत्संगप्राप्त
 कर. एटले कर जे हाथ अने उत्संग जे खोलो
 तेने विषे प्राप्त कर ॥ ७५ ॥

टीकाः—कृत्वाऽर्हतिति ॥ जोश्राद्ध ! एतानि कृ-
 त्वा इष्टं वांछितसुखं कर क्रोडस्थं हस्तोत्संगगतं
 कुरु । करोत्संगप्राप्यं कुरु । किं कृत्वा ? अर्हत्पदपू-
 जनं वीतरागचरणपूजां कृत्वा । पुनर्यतिजनं साधु-
 जनं नत्वा । पुनरागमं सिद्धांतं विदित्वा ज्ञात्वा
 श्रुत्वा । पुनः अधर्मकर्मठधियां पापासक्तबुद्धीनां सं-
 गं संसर्गं त्यक्त्वा परित्यज्य । पुनः पात्रेषु निजं ध-
 नं वित्तं दत्वा । पुनः उत्तमक्रमजुषां उत्तममार्गसे-
 विनां पद्भितिं मार्गं प्रति गत्वा अनुश्रित्य पुनरंतरा-
 रिब्रजं अंतरंगारिषड्गं आज्यंतरं वैरिसमूहं जि-
 त्वा । पुनः पंच नमस्क्रियां नमस्कारमंत्रं स्मृत्वा
 ध्यात्वा इष्टं सुखं करोत्संगप्राप्यं कुरु ॥ ७५ ॥

(३७६)

जाषाकाव्यः—वस्तुछंद ॥ देव पूजहिं देव पूज-
हिं रचहिं गुरु सेव ॥ परमागम रुचि धरहिं, तज-
हिं दुष्ट संगति ततछन ॥ गुनिसंगति आदरहिं, कर-
हिं त्याग दुरजछ जछन ॥ देहि सुपत्तहिं दान नित,
जपहिं पंच नवकार ॥ ए करनी जे आचरहिं, ते
पावहिं जवपार ॥ ए५ ॥

हरिणीवृत्तम् ॥ प्रसरति यथा किर्त्तिर्दिदु
क्षपाकरसोदरा, ऽज्युदयजननी याति स्फा-
तिं यथा गुणसंततिः ॥ कलयति यथा वृ-
द्धिं धर्मः कुकर्महतिदमः, कुशल-सुखजे
न्याये कार्यं तथा पथि वर्त्तनम् ॥ ए६ ॥

अर्थः—हे प्राणी ! (न्याये के०) न्यायोपपन्न
एवा (पथि के०) मार्गने विषे (तथा के०) तेवी
रीतें (वर्त्तनं के०) वर्त्तन (कार्यं के०) करवा यो-
ग्य ठे. केवी रीते ? तो के (यथा के०) जेम (दि-
दु के०) चारेदिशाउमां (क्षपाकरसोदरा के०)
चंद्रकिरणसमान उज्ज्वल एवी (कीर्त्तिः के०) की-
र्त्ति (प्रसरति के०) प्रसरे ठे. वली (यथा के०)
जेम (अज्युदयजननी के०) उदयने करनारी एवी

(गुणसंततिः के०) गुणश्रेणि, (स्फातिं के०) विस्तारने (याति के०) पामे ठे. तथा वली (यथा के०) जेम (कुकर्महतिहमः के०) पापहनने विषे समर्थ एवो (धर्मः के०) धर्म, (वृद्धिं के०) वृद्धिने (कलयति के०) प्राप्त थाय ठे. ते न्याय मार्ग केहवो ठे ? तो के (कुशलसुखजे के०) चतुर पुरुषोयें सुखज ठे ॥ ए६ ॥

टीकाः—प्रसरतीति ॥ न्याय्ये न्यायोपपन्ने पथि मार्गे तथा प्रवर्त्तनं कार्यं तथा प्रवृत्तिः कार्या । यथा दिक्षु चतुर्षु दिक्षु रूपाकरसोदरा चंद्रकिरणवडुज्ज्वला कीर्त्तिः स्फुरति विस्तरति । पुनर्यथा अज्युदयजननी उदयकारका गुणसंततिर्गुणश्रेणिः स्फातिं याति विस्तारं व्रजति । पुनर्यथा कुकर्महतौ पापहनने हमः समर्थो धर्मो वृद्धिं कलयति वृद्धिं प्राप्नोति । तथा न्याये पथि न्यायमार्गे प्रवर्त्तनं कार्यं । कथंचूते न्याये पथि ? कुशलैश्चतुरपुरुषैः सुखजः सुप्रापः सुखेन लज्यस्तस्मिन् ॥ ए६ ॥

भाषाकाव्यः— दोहा ॥ गुन अरु धर्म सुथिर रहै,
जस प्रताप गंजीर ॥ कुशल वृद्ध जिम लहलहै,
तिहिं मारग चलो वीर ॥ ए६ ॥

શિખરિણીવૃત્તદ્વયમ્ ॥ કરે શ્લાઘ્યસ્ત્યાગઃ
શિરસિગુરુપાદપ્રણમનમ્, મુખે સત્યા વાણી
શ્રુતમધિગતં ચ શ્રવણયોઃ ॥ હૃદિ સ્વઙ્ગા વૃ-
ત્તિર્વિજયિ જુજયોઃ પૌરુષમહો, વિનાપ્યૈશ્વ-
ર્યેણ પ્રકૃતિમહતાં મંરુનમિદમ્ ॥ ૯૭ ॥

અર્થ:- (અહો કે૦) આશ્ચર્ય છે કે (પ્રકૃતિમ-
હતાં કે૦) સ્વજાવેં કરી ઉત્તમ એવા જનોને (વિ.
નાપ્યૈશ્વર્યેણ કે૦) સામ્રાજ્યવિના પણ (હૃદં કે૦)
આ હૃદયે કેહેવાશે તે (મંરુનં કે૦) ઝૂષણ છે. તે
શું ઝૂષણ છે ? તો કે (કરે કે૦) હાથને વિષે
(ત્યાગઃ કે૦) દાન તેજ (શ્લાઘ્યઃ કે૦) શ્લાઘ્ય
છે. પણ કંકણાદિ ઝૂષણ મંરુન નથી. તથા (શિ-
રસિ કે૦) મસ્તકને વિષે (ગુરુપાદપ્રણમનં કે૦)
ગુરુજનના પદને વિષે પ્રણામ તેજ મંડન છે, પરંતુ
મુકુટતિલકાદિ નથી. (ચ કે૦) તથા (મુખે કે૦)
મુખને વિષે (સત્યા કે૦) સત્ય એવી (વાણી કે૦)
વાણી તેજ મંરુન છે પરંતુ તાંબૂલાદિ નથી. તથા (શ્ર-
વણયોઃ કે૦) કાનને વિષે (અધિગતં કે૦) જાણું એવું
(શ્રુતં કે૦) સિદ્ધાંત તેજ મંરુન છે, પરંતુ કુંરુલા-

(३७९)

दि नशी. (हृदि के०) हृदयने विषे (स्वच्छा के०)
निर्मल एवी (वृत्तिः के०) व्यापार तेज मंरुन ठे,
परंतु हारमालादि नशी. तथा (जुजयोः के०)
बेहुहायने विषे (विजयि के०) जयनशील एवं
(पौरुषं के०) पुरुषार्थ तेज मंरुन ठे, परंतु केयूरा-
दि नशी. अर्थात् महान् पुरुषोने धनादिविना पण
आपूर्वोक्त सर्व मंरुन रूप ठे ॥ ९७ ॥

टीकाः—करइति ॥ अहो आश्चर्ये प्रकृतिमहतां
स्वभावेनोत्तमानां पुंसां ऐश्वर्येण साम्राज्येन विनाऽपि
इदं मंरुनं अस्ति । इदमिति किं ? करे हस्ते
त्यागोदानं श्लाघ्यः मंरुनं न कंकणादि । पुनः शि-
रसि गुरूणां पादयोश्चरणयोः प्रणमनं नमस्कारकरणं
मंरुनं न मुकुटतिलकादीनि । मुखे सत्या वाण्येव
मंरुनं न तांबूलादि । श्रवणयोः कर्णयोः अधिगतं
पठितं श्रुतं शास्त्रमेव मंरुनं न कुंकुलादि । हृदि हृ-
दये स्वच्छा निर्मला वृत्तिव्यापारएव मंडनं न हार-
मालादि । जुजयोर्बाव्होर्विजयिजयनशीलं पौरुषं
प्रराक्रमो धर्मविषये यद्वलं तदेव मंडनं न केयूरादि ।
महतां पुसां धनं विनापि दयैव मंडनं ॥ ९७ ॥

जाषाकाव्यः—कवित्त मात्रात्मक ॥ वंदनं विनय

मुकुट शिर उप्पर, सुगुरु वचन कुंमलयुग कान ॥
 अंतरशत्रु विजय जुजमंरुन, मुगति माव उर गुन
 अमलान ॥ त्याग सहज कर कटक विराजत, शो-
 जित सत्य सबद मुख पान ॥ जूखन तजहिं तहूं
 तन मंरित, यातें संत पुरुष परधान ॥ ९७ ॥

जवारण्यं मुक्त्वा यदि जिगमिषुर्मुक्तिनग-
 रीम्, तदानीं मा कार्षीर्विषयविषवृक्षेषु वस-
 तिम् ॥ यतश्चाप्येषां प्रथयति महामो-
 हमचिरा, दयं जंतुर्यस्मात्पदमपि न गंतुं
 प्रज्वति ॥ ९८ ॥ इति सामान्योपदेश-
 प्रक्रमः ॥ ९९ ॥

अर्थः—हे श्रावकजन ! (यदि के०) जो (ज-
 वारण्यं के०) संसाररूप अटवीने (मुक्त्वा के०)
 मूकीने (मुक्तिनगरीं के०) मोहननगरी प्रत्ये (जि-
 गमिषुः के०) जवाने इततो एवो तुं गो, (तदानीं
 के०) त्यारें तो (विषयविषवृक्षेषु के०) विषयरूप
 जे विषवृक्षो तेने विषे (वसतिं के०) निवासने
 (माकार्षीः के०) म कर. (यतः के०) जेकारण
 माटें (एषां के०) ए विषयविषवृक्षोनी (णापि

के०) ठाया पण (महामोहं के०) महोटा अज्ञानने (प्रथमयति के०) विस्तारे ठे. जेम बीजी पण विषवृद्धोनी ठाया ठे, ते महोटी मूर्खाने उत्पन्न करे ठे. अने (यस्मात् के०) जे महामोह थकी (अयं के०) आ (जंतुः के०) जीव, (अचिरात् के०) वेगें करी (पदमपिगंतुं के०) एक पगलुं पण चालवाने (नप्रजवति के०) समर्थ थातो नथी. अर्थात् स्थावरपणाने प्राप्त थाय ठे ॥ ९८ ॥ इति सामान्योपदेशप्रक्रमः ॥ ११ ॥

टीकाः—ज्वारण्यमिति ॥ जो श्राद्ध ! ज्वारण्य संसाररूपां अटवीं मुक्त्वा त्यक्त्वा यदि मुक्तिनगरीं सिद्धिपुरीं प्रति जिगमिषसि गंतुकामोऽसि तदानीं विषयाएव विषवृक्षास्तेषां वसतिं निवासं माकार्षीः मा कृथाः । कुतः ? यतोयस्मात् कारणात् एषां विषयविषवृक्षाणां ठायाऽपि महामोहं महदज्ञानं प्रथयति विस्तारयति । अन्येषामपि विषवृक्षाणां ठाया महामोहं महतीं मूर्खाने जनयति । यस्मान्महामोहादयं जंतुः प्राणी अचिराद्देगात् पदमपि गंतुं एकं पादमपि चलितुं न शक्नोति । किंतु ? स्थावरत्वं प्राप्नोति ॥ ९८ ॥ सिंदूरप्रकरणग्रंथ, व्याख्यायां हर्ष-

(३०२)

कीर्त्तिज्ञिः ॥ सूरिजिर्विहितायां तु, सामान्यप्रक्रमोऽजनि ॥ ३२ ॥ इति सामान्योपदेशप्रक्रमः ॥ ३२ ॥

हवे एक काव्यें करी ग्रंथनुं समर्थन करे ठे.

उपजातिवृत्तम् ॥ सोमप्रज्ञाचार्यमज्ञा च यन्न, पुंसां तमःपंकमपाकरोति ॥ तदप्पमुष्मिन्नुपदेशलेशे, निशम्यमानेऽनिशमेति नाशम् ॥ एए इति ग्रंथसमर्थनम् ॥

अर्थः—(सोमप्रज्ञा के०) चंद्रनीकांति (च के०) बली (अर्यमज्ञा के०) सूर्यनीकांति ते (पुंसां के०) पुरुषोना (यत् के०) जे (तमःपंकं के०) अंधकाररूप जे कचरो तेने (नशपाकरोति के०) नश्वी नाश करती. (च के०) परंतु (तदपि के०) तादृश एवो पण अज्ञान अने पापरूप कचरो ते (अप्पमुष्मिन् के०) आ सिंदूरप्रकराख्यनामा (उपदेशलेशे के०) उपदेशनो लेश ते (निशम्यमाने के०) सांजले ठते (अनिशं के०) रात्रि दिवस एटले निरंतर (नाशं के०) नाशने (एति के०) पामे ठे. अर्थात् आ सिंदूरप्रकर सांजलवाची तम जे पाप अने अज्ञान ते नाशने पामे ठे. आ श्लोकमां

‘सोमप्रज्ञा’ ए पदश्री ग्रंथकर्त्तायै पोतानुं सोमप्रज्ञा-
चार्य एवुं नाम पण सूचव्युं ठे ॥

टीकाः—अथ समर्थयति ॥ सोमप्रज्ञेति ॥ सोम-
प्रज्ञा चंद्रकांतिश्च पुनः अर्यमज्ञा सूर्यप्रज्ञाऽपि पुंसां
यत्तमःपंकं अंधकारकर्द्धमं न अपाकरोति न दूरी करो-
ति । तदपि तादृशमपि तमः पंकं अज्ञानपापं अमु-
ष्मिन् सिंदूर प्रकरारूपे उपदेशक्षेपे निशम्यमाने श्रू-
यमाणे सति अनिशं निरंतरं नाशं एतिह्यं याति ।
एतत् श्रवणात्तत्तमः पापं च याति । अत्र सोम प्र-
ज्ञाचार्य इति ग्रंथकृता स्वनामापि सूचितम् ॥ एण ॥
इति ग्रंथसमर्थनम् ॥

हवे एक श्लोकश्री प्रशस्ति कहे ठे ॥

मालिनीवृत्तम् ॥ अज्ञजदजितदेवाचार्यप-
ट्टोदयाजि, द्युमणिविजयसिंहाचार्यपादारविं-
दे ॥ मधुकरसमतां यस्तेनसोमप्रज्ञेण, व्य-
रचिमुनिपराज्ञा सूक्तमुक्तावलीयम् ॥ १०० ॥
इति प्रशस्तिः ॥ इतिसिंदूरप्रक्रमः समाप्त ॥

अर्थः—(तेन के०) ते (सोमप्रज्ञेण के०) सो-
मप्रज्ञनामा (मुनिपराज्ञा के०) मुनिप जे मुनि-

श्रेष्ठ तेमना जे राजा एवा सूरीश्वर तेमणें (इयं के०) आ (सूक्तमुक्तावली के०) सु नाम शोभायमान प्रस्ताववालां उक्त एटखे काव्य ते रूप मुक्ता जे मोतीयो तेनी आवली जे पंक्ति ते (व्यरचि के०) विरचित करी. ते कया सोमप्रज्ञाचार्य ? तो के (यः के०) जे अजितदेवा चार्यपट्टोदयाद्रि अजितदेवनामा आचार्यना पट्टरूप उदयाचलने विषे (द्युमणि के०) सूर्यसमान एवा जे (विजयसिंहाचार्य के०) विजयसिंहाचार्य तेना (पादारविंदे के०) चरणारविंदने विषे (मधुकरसमतां के०) भ्रमरनी समानताने (अजजत् के०) जजता हवा ॥ १०० ॥ ए प्रशस्ति कही ॥ इति सिंदूर-प्रकरस्य बालावबोधः समाप्तः ॥

टीकाः अथ प्रशस्तिमाह ॥ अजजदजितदेवेति ॥ तेन सोमप्रज्ञेण मुनि पराज्ञा मुनिपाः मुनिश्रेष्ठास्तेषां राजा सूरीश्वरस्तेन मुनिपराज्ञा सूरीश्वरेण इयं सूक्तमुक्तावलिः सूक्तान्येव सुज्जूषितान्येव शोचनप्रस्तावकाव्यान्येव मुक्तामौक्तिकानि मुक्ताफलानि तेषामावलिः श्रेणिः व्यरचि चिरचिता । तेन केन ? यः सोमप्रज्ञः अजितदेवनामाचार्यस्य पट्टएव

उदयाद्रिरुदयाचक्षः तत्र द्युमणिः सूर्यसमानोविजय-
 सिंहाचार्यस्तस्य पादारविंदे चरणकमले मधुकरसमतां
 भ्रमरतुल्यतां अन्नजत् प्राप । अर्थात् पूर्वमजितदेवा-
 चार्यस्तस्य सोमप्रज्ञाचार्यस्तेनेयं सिंदूरप्रकरनामा
 सूक्तमुक्तावली व्यरचि कृता ॥ १०० ॥ इति प्रशस्तिः
 ॥ इति श्रीसिंदूरप्रकराख्यग्रंथस्य हर्षकीर्तिसूरिविर-
 चिता व्याख्या समाप्ता ॥

जाषाकाव्यः—सवैय्या इकतीसा ॥ गह्रैं जे सुज-
 नरीति, गुनीसों निवाह्रैं प्रीति, सेवा साधैं गुरुकी,
 विनैसों कर जोरिकैं ॥ विद्याको विसन धरै, पर-
 तिय संगहरै, दुर्जनकी संगतिसों, बैछे मुख मोरि-
 कैं ॥ तजै लोक निंधकाज, पूजै देव जिनराज, करै
 जे करणि थिर, उमंग बहोरिकैं तेही जीव सुखी
 होहिं, तेहि, मोखमुखी होहिं, तेही होइ परम,
 करमफंद तोरिकैं ॥ ९८ ॥

वृत्त ऊपर प्रमाणें ॥ पर निंदा त्याग करु, मन-
 में वैराग धरु, क्रोध मान माया छोड, च्यारो परि-
 हर रे ॥ हिरदेमें तोष गहु, समतासों शीरो रहु,
 धरमको जेद लहु, खेदमें न पर रे ॥ करमकों वंस
 खोड, मुगतिको पंथ जोड सुकृतको बीज बोड,

डुरितसों कर रे ॥ अरे नर ऐसो होहि, वार
वार कहुं तोहि, नांहि तौ सिघार जैया, निगोद
तेरो घर रे ॥ एए ॥

कवित्त मात्रात्मक ॥ आलस त्यागु जागु नर
चेतन, बल संचारु मति करहुं विलंब ॥ इहां न
सुख लवक्षेश जगतमहिं, निंब विरखमहिं लगै न
अंब ॥ तातैं तूं अंतर विपद्द हरु, करु, विलद्द
निज अद्दकदंब ॥ गहु गुन ज्ञान बैठ चारित रथ,
देहि मोख मग सनमुख बिंब ॥ १०० ॥

अथ अज्ञोग कवित्त मात्रात्मक ॥ जैन वंस स-
र हंस सितंबर, मुनिपति अजितदेव अतिआरज ॥
ताके पट्ट वादिमदजंजन, प्रगटे विजयसिंह आचा-
रज ॥ ताके पट्ट जण सोमप्रज, तिन्है गिरंथ कि-
यो हितकारज ॥ जाके पढत सुनत अवधारत, हो-
इ पुरुष जे, पुरुष अनारज ॥ १०१ ॥ दोहा ॥ नाम
सूक्तमुक्तावली, द्वाविंशति अधिकार ॥ सत सिलो-
क परधान सब, इति गरंथ विस्तार ॥ १०२ ॥ कौं-
रपाल बनारसी, मित्रयुगल इक चित्त ॥ तिन गरं-
थ जाषा कियो, बहुविधि ठंद कवित्त ॥ १०३ ॥
सोलहसैं इक्या नवैं, रितु ग्रीष्म वैसाख ॥ सोम

(३७७)

वार एकादशी, कर नक्षत्र सित पाख ॥ १०४ ॥
आ ज्ञाषा करनारें बीजी टीका उपरथी रचना क-
रेली देखाय ठे जे माटें कोइ कोइ स्थलें अर्थमां
कचित् फेर दीठामां आवे ठे. अने ठेहलां वे का-
व्यनो अर्थ फेरव्यो ठे.

इति सोमप्रज्ञाचार्यविरचित सिंदूरप्रकरः (सूक्त-
मुक्तावलि) ग्रंथ हर्षकीर्त्ति सूरिकृत युक्ति, व्याख्या
अन्यपंक्तिकृत बाळावबोध संयुत, बनारसीदासकृ-
तज्ञाषाकाव्यसहितः समाप्तः ॥ समाप्तोयं ग्रंथः ॥

